الْعُلُوْمِ بِحُصُوْلِ التَّفَوُّقِ عَلٰى سَائِرِ الْمَخْلُوْقَاتِ وَالْمُشَارِكَاتِ وَجَعَلَنَا

علمہا تا بپاس حصول برتری بر تمام آفریدگان . و مشترکان یکسان و گردانید ما را

مُمَيِّزًا بَيْنَ الْمَرَارَةِ وَالْحَلَاوَةِ بِتَوْدِيْعِ الْحَوَاسِّ وَالْمُدْرِكَاتِ

تمیز کننده درمیان تلخی و شیرینی، از سپردن حواس و قوت مدرکہ۔

ثُمَّ أَمَرَنَا بِعِبَادَتِهٖ وَفَرَضَ عَلَيْنَا تَأْدِيَةَ الصَّوْمِ وَالصَّلٰوةِ وَنَبَّهَنَا

پس حکم کرد ما را بعبادت خود و مفروض ساخت بر ما گزاردن روزه و نماز و آگاه کرد ما را

بِإِرْسَالِ الرَّسُوْلِ عَنْ فَوَائِدِ الْحَيٰوةِ وَالْمَمَاتِ فَأَحْمَدُهٗ حَمْدًا كَثِيْرًا

بفرستادن پیغامبر از فائده ہای زندگانی و مرگ پس شکر میکنم آن خدا را شکر کردنی بسیار

وَادِيًا خَارِجًا عَنْ حَدِّ التَّقْرِيْرِ وَأَشْكُرُهٗ شُكْرًا مُفْرِطًا مُوَفَّرًا

و تمام بیرون از حد بیان و سپاس میکنم سپاس کردنی زائد بسیار

مُتَجَاوِزًا عَنْ حَصْرِ التَّحْرِيْرِ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْقَدِيْرُ الْغَفُوْرُ

گذرنده از حیطۂ نوشتن اوست خدای غالب توانا بخشنده

الرَّحِيْمُ هُوَ اللّٰهُ الْخَبِيْرُ الْبَصِيْرُ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ هُوَ الَّذِيْ أَحْسَنَ

مهربان اوست خدای خبردار بینا شنوا دانا اوست خدای که احسان کرد

إِلَيْنَا إِحْسَانًا غَيْرَ مَحْصُوْرٍ وَمَنَّ عَلَيْنَا بِامْتِنَانٍ مَوْفُوْرٍ لَا إِلٰهَ

بسوی ما احسان کردنی بغیر نہایت و منت نہاد بر ما منت بسیار نیست معبود

إِلَّا هُوَ الْمَعْبُوْدُ الْمَسْجُوْدُ وَلَيْسَ الْقَائِمُ الدَّائِمُ إِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ

مگر آن پرستنده مسجود و نیست قائم همیشه مگر اوست غالب

الحمید المحمود هو محسن منعم مکرم بکل حال ونحن المجرمون المذنبون النادمون

ستوده شکر کرده شده و اوست احسان کننده نعمت دهنده بخشنده کرم است بهر حال و ما گنهکاران عاصیان پشیمانیم

بقبح الاعمال هو سلطان اکبر السلاطین مالک الارض والسماء ونحن عباد احقر و

به بدی اعمال آن پادشاه بزرگترین پادشاهان مالک زمین و آسمان است و ما بندگان حقیرترین بندگانیم

قابلین للعدم والفناء ما ادینا شکر عشر من عشر الوف احسانه بساعة من

قبول کنندگان نیست و نابود شدن نگزاردیم سپاس ده هم حصه از ده هزار احسانهایش در ساعتی از

الساعات وما ضیعنا ساعات السعادات بصرف الاوقات فی الضلالات

ساعات روز و شب مگر ضایع کردیم پایهای سعادت را به گزاردن وقتها در گمراهی ها

لا سبیل لمغفرة ذنوبنا یوم الدین دون الطافه ولا باعث علی عفو جرائمنا غیر

نیست راهی برای بخشش گناهان ما روز قیامت بجز لطفهایش و نیست سببی بر عفو عصیان ما سوای

اعطائه انا قمینون بالملائم المتنوعة عند انفسنا بالتحقیق ونحن حریون

بخشیدنش ما سزاواریم بلاهای گوناگون نزدیک خود ما بتحقیق و ما لائقیم

بمکافاة الاعمال التی تنسب الینا بنظر التدقیق یا مولای انت

بعوض های اعمالی که نسبت کرده شده اند بسوی ما بنظر تامل ای مولای من تو

کریم جلیل ویا ملجای انت رحیم ولطفک جلیل لا ملاذ لنا غیر

بخشندهٔ بزرگ وای پناه من تو مهربان هستی و لطف تو بسیار است پناهی نیست ما را بجز

دهلیزک فی الحیوة وبعدها ولا معمورة دون عتبتک فی دار الدنیا و

دهلیز تو در حیات و در ممات و جای گریز نیست سوای آستانهٔ تو در دنیا و

الْعُقْبَى الْعَجْزُ اَحْسَنُ مُحْتَاكَ لِاَصْحَابِ الْخَطَاءِ لِاَنَّكَ اَنْتَ الْبَوّ

آخرت عجز نیک است در درگاه تو برای صاحبان خطا برای اینکه توئی سزاوارترین

يَا جَابِلَهُ الدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعُ اَصْوَبُ بِحَضْرَتِكَ بِرَجَاءِ الْعَفْوِ لِاَنَّ عِنْدَكَ

ای قبول دعا و زاری بهتر است ببارگاه تو بامید عفو زیرا که جز

اَصْحَابُ الْقُصُورِ عِنْدَ الْعُذْرِ مُسْتَحِقٌّ لِلصَّفْحِ وَالْعَطَاءِ * نظم

صاحبان قصور وقت عذر سزاوار است مرا درگذر و بخشش

سُبْحَانَكَ يَا مَنْ خَلَقَ الشَّمْسَ ضِيَاءً

پاکی است ترا ای آنکه آفرید آفتاب روشن

لَا تُحْصَى اَوْصَافُكَ سِرًّا وَظُهُورًا

شمار کرده نشود وصفهای تو پوشیده و ظاهر

سُبْحَانَكَ يَا مَنْ جَعَلَ اللَّيْلَ لِبَاسًا

پاکی است ترا ای آنکه گردانید شب را پرده

مَا تَحْصُرُ آلَاءَكَ وَهْمًا وَقِيَاسًا

احاطه کرده نشود نعمتهای تو را در وهم و قیاس

نعت بزبان ترکی کوپ تیوی داور سر دقوللوق نی سزاوار اول توغلوق جناب ایزد کریم

بہت بندگی اور بہت غلامی کی لائق وہ مبارک جناب ہے کہ

اَنِی تنکری تعالی اوزی نی اوچی قیلدی و بارچه فاضل لاردن عالملار و اوزکا کیشی لار نی انی امّت

اوسکو خدای برتر نی اپنا پیغمبر کیا اور تمام فاضلوں اور عالموں اور اور آدمیوں کو اوسکی امت

قیلدی سبحان الله اول اولوغ حضرت نه گورگوسام کریم منی هدایت نینک یول کورکوزکوچی ایرور

کیا سبحان الله اوس بزرگ درگاه کا دیکھنی والا ہونیں کہ میری ہدایت کی راہ کا دیکھلانی والا ہی

و سعادت نینک یورتی نی خضری دور رهبری کیم شک نینک سو سوزلیقی نی زائل قیلگوچی دوراسی

اور سعادت کی منزل کا خضر ہی جو کچھ کہ شک کی دریا سمجھ دور کرنی والا ہی اوسکی

روان تقریر یار دهرای کیم عرب نی اولوغ فصیح و بلیغ لارنی تیل سیز قیلدی انی تحریر بار کیشی
روان تقریر ہی اور جو کچھہ کہ عرب کی بڑی فصیحون اور بلیغون کو بی زبان کیا اوسکی تحریر ہی

لارنی کونکل لار نینک پیر فشاندہ نورنی کوک ابی معرفت یا ئلیق املادی کونکل لار ابنی راحت
آدمیونکے دلونکی محفل میں نور کے شمع اوسکی معرفت کی روشن کے اور جانونکو راحت

و باغیر لارنی طراوت انی سیونلیقی باغیشلادی بزرگوک کیم بارچہ نیمہ لاردین رفیع ایردر انی
اور جگر ونکو طراوت اوسکی دوستی نی بخشی یہہ آسمان کہ تمام چیزون سے بلند ہی اوسکی

رفعت قدر کو رفیب اوز نی حضیض غہ گیچہ دہ یلدوز لار یاش لاردین نیغلار دبو فویاش مونی
رفعت قدر دیکھہ کر اپنی بستی پر رات مین ستارونکی آنسو ونسی روتا ہی اور یہہ آفتاب اونہہ

کیم بارچہ یاروغ لیق لاردین یاروغ راق بار راق الن نینک نورانی قولوقی ایستار طولوع
کہ تمام روشنیون سی روشن تر ہی اوسکی پیشانی کی نور کی غلامی چاہتی ہی طلوع

اوچاغ بستانندہ اوشول ایچون ہر میوہ بر اق غہ قادر ایردر و حوض کوثر و سلسبیل انی دفنو
بہشت کی باغ مین اسواسطی ہر میوہ کی دسیے مین قادر ہی اور حوض کوثر او سلسبیل اوسکی وضو

قیلماق ایچون ترلہ تور بلبل موتکو بانی منبر غہ آنی ثنا خطبہ او قماق ایچون چیچاک غنچہ
کرنی کی واسطی ہر ہی بلبل شاخ کی منبر میں اوسکی ثنا کی خطبہ کی پڑہنی کی واسطی پہول سے

عمامہ نی ایستا گوچی ودرور و سروانی لوئی نینک قیس کور غوریان تین قمری نی تیلیہ قیلگوچی
عمامہ کو چاہنی والی ہی اور سرو اوسکی قد کے دیکھنے سے قمری کو دیوانہ کرنی والا

تور نسترن و نسرین انجیروانی خلق نینک شمیم ایردروانی بر تکوا تلانگوچی لارنی
ہی نسترن اور نسرین میں اوسکی خلق کے شمیم ہی اور اوسکی رکاب کی سوار ہونی والونکے

یورنت لار نینک گردنی آت نسیم دور اوشول والا جناب بار کیم بارچہ بدعت و ظلم
سم کے گرد کا گہوڑا نسیم کی رو برتر حساب ہی کہ تمام بدعت اور ظلم

خرمن لارینی آنی ذوالفقاری نی تبرق کوندوروری وکفر یول نینگ قرنغولیقی انی ہدایت
خرمنون کو اوسکی ذوالفقار کی برق نی جلایا اور کفر کی راہ کی تاریکی کو اوسکی ہدایت

نینگ مشعل نی تابشی اوچوردی ایزدی آنی اوزی ایلکری تیلاندی وآنی اوزی حبیب دیب
کے مشعل کی روشنی نی اوڑایا خدانی اوسکو اپنے پاس بلایا اور اوسکو اپنا حبیب کہکر

قوانمی کوک نینگ شقی اوشول ایچون معراج کیچہ خرق بولدی وکتہ کت باغی لار
خوش ہوا آسمان کی چہتین اوسکی واسطی معراج کی رات مین بارہ ہوئین اور بڑی بڑی باغوں کی

نخوت بو قدر ریدین خجالت سای ایچندہ غرق بولدی انی براقات دور دوانی قنبر قول ایر ذرم
نخوت اوسکی قدر سی خجالت کی دریا مین غرق ہوئین اوسکا براق گہوڑا ہی اور اوسکا قنبر غلام

رسالت کوک نی یلدز دور محمد
پیغمبری کے آسمان کا ستارہ ہی محمد

قرنغو اوی نینگلیغ بو جہان باز
تاریک گہر کے مانند یہ جہان ہے

جہان قیلدی ضیا دین پر محمد
جہان کے روشنی سے پر محمد

تومک بو اویدہ اول شاہ زمان باز
شمع اس گہر مین وہ شاہ زمان ہے

منقبت دُر غرر عموم ولایت با مامت والای استلالی دروج سعادت وہدایت

الواح ساطعہ مثلات بلندی وبرتری وآقمار لامعہ ذروات ارجمندی وپاک گہری مصابیح

لایحہ ایاوین فضل واحسان ویواقیت مشرقہ سموطت واحسان اقلاف معلقہ ادواح

حدیقہ رضا وتسلیم واثمار مزینہ شعب شجرہ صبر جمیل عظیم اخلاق اصباح حق شناسی وبیداری

درواتح انوار خداپرستی وشب بیداری مفاتیح کنوز برآمد حاجات جہان ومقالید اقفال

حصول مرادات ودرراق اعمدہ سقوف اصابت واستواری ودعائم سطوح رصانت وپایداری

فصوص خاتم نام بلند واسنہ معارک فیروزی ابد پیوند انوار جباہ جود وکرم ولوامع خدود

حسن تیم وعلو ہمم شاہ مسالک حق ویقین وبُداۃ سُبل دین مین جناب کرامت مآب
حضرت امیر المومنین امام المتقین علی مرتضیٰ وصی مصطفیٰ علیہ الصلوٰۃ والسلام وائمہ اطہار
واولاد ابرار واجب الاکرام او بند کہ اجیاد نوٰ بد خجستہ سعادت واعناق شواہد عفت وجود
معقود بجواہر سنیہ حسن نیت ولآلی فلایہ بہیہ صفائی طینت ایشان رونق یافتہ واصداع
منتشرہ دیانت وامانت وقرون طویلہ رصانت ومتانت ماشطۂ عنایات ایشان بر وجوہ
خرائد رواج تافتہ عرایس میادین متوای عفایت عدۂ اوبان قابل تعمیر مساجد ومعابد تلمیع
اعضاب مصقلۂ ایشان نمودہ ودروس رفیعہ کفر ونخوت کنایات ایسرطہ قبول ادام حبوب
حبوط سبحہ مرود درباح دست سعی ایشان فرمودہ سزاوار خطاب یطہرکم تطہیرا از جناب
کبریای ایشانند وشایان حدیث انا حرب لمن حاربکم از زبان رسول ایشان مسند حکو
رالجلوس میمنت مانوس ایشان رونق تازہ وظہور معجزات وکرامات را برقوت وقدرت
ایشان نازش بی اندازہ نسائم مروحۂ سرور افزا در ابتسام ازہار متر صد اعانت دم
جان پرور عیسی نہاد ایشان واشعۂ منفحہ طرب آرا در تفتیح انوار منتظر جنبش لب رشاد مجر
بنیاد ایشان پیروی ایشان ذریعۂ نجات دو جہان ورہبری ایشان خضر راہ قصور جنان نظم

بربیہا ختم شد خیر وسعادت ۔ ازینہا تازہ رو مجد وشرافت
رایشان رونقی دوزی ایمان ۔ شجاعت بہرہ ور از زور ایشان

تعریف اصحاب جو بیلا اور جنبلی اور موتیا اور اسیطرح کی اور پہول کہ
باغ آداب رسالت کی رونق ہو سکین وہ اصحاب عالیجناب ہین کہ جنکا باعث بالیدگی
کوئی باغبان نہین الا خدا اور جو صبا اور شمال اور نسیم اور اسیطرحکی اور ہوائین کہ
چمن خاطر کو کہلا دین اونکی محبت ہی کہ جنہین پیغمبر نی اپنا احباب کیا جہانتک قرار دے

کہ نہر مین ترقی رونقِ ملت کی کہیتی اونکی وہ خزانی بنانی والی ہین آور جتنی درخت کہ زمین سی رواج احکام شریعت کی اوگی اونکی وہ جر ٹہانی والی ہین اگر وہ بلبل اور قمری کی طرح گل اور سرو پر خیر و سعادت کی عاشق نہوتی توکیون آواز اونکی زمزمون یعنی مواعظ کی سامعین نی ادسوقت کی اپنی کانونکو سنائی آور اگر نہر کی پانیکی مانند کیاریون میں حق و انصاف کی روان نہوتی توکیون تماشائیون نی ادسوقت کی اس سیر یعنی زیارت سی اونکی آنکہونکو ٹہنڈک پہنچائی اگر وہ مستحق علو رتبت نہوتی توکیون نسیم سحری کی طرح عنایتِ ایزدی اونکی ترقی مدارج کی کلزار کو کہلاتی اور جو وہ بر سر باطل ہوتی توکیون خلقت خدا کی اونکی قبول الطاعت کی پودہی اپنی زمین خاطر مین بٹہلاتی اونکی سعی کی تیشون نی جب خارزار رشک کو جڑ سی صاف کیا تب ہر ایک کا پانو اونکی راہ مین پڑا اور جب اونکی عدالت کی بیلچون نی بدعت کی گڑہون اور نالونکو بالکل بہر دیا تب سبکا قدم ثبات و یقین اوس زمین پر گڑا آخر اگر اونکی قدم میدان اطاعت دین مین سب سی آگی نہ پڑتی تو شایان نزول آیۂ کریمۂ السابقون السابقون حضرت حقسی نہوتی اور زبانِ رسول سی کسواسطی اصحابی کالنجوم کہی جاتی اگر اپنی مشعل سعی کی روشنی سی ظلمت کفر کو نکہوتی پیشوائی اگر نصیب اونکی ہوتی تو نبی کی پیروی مین اور صدارت اگر پائی تو مزاعت گستری اور پیغمبر کی دنبالہ دوی مین

نظم

وہ ہین منبعِ بخشش بی زوال | وہ ہین معدنِ فضل و علم و کمال
صدف جیسی ہو دُرِّ غلطان سی پر | جہان اونکی ہی عدل و احسان سی پر

آغاز مدعا

العبد فقیر پر تقصیر خواجہ امام الدین معروف بخواجہ امامی غازہ طراز چہرۂ شاہد این بیان است کہ چون این خاکسار بمقدار را شرفِ سعادتِ تلمذ حضرت پیر و مرشد برحق مسجود طائفہ خیر مطلق قبلۂ قبلہ پرستان و کعبۂ ارباب ایقان جناب مرزا محمد حسن متخلص بقتیل بسط اللہ ظلال افاداتہ علی مفارق

المستفیدین فی الزمان الطویل در تحریر بیشتر روزی گردید اکثر رقعات کوچک و طویل چکید
خامهٔ اعجاز شمامهٔ ملازمان ممدوح مشتمل بر انشاد از صحت و سقم عبارات و فواید مصطلحات
و تعلیم طریق وصل و پیوند الفاظ و فقرات و حسن و قبح ترکیبات و اجتناب از اغلاط و دیگر
مرسومات و تحفظ مقام نشست و برخاست مصطلحات و محاورات که متمسک مدعا نویسندگان
تا قصان بیانه کاملان ضبط این مدارج تواند شد مع دیگر حالات زمانه و انجامات بزرگانه و استغنا
بعضی مراتب و جواب بعضی مطالب میرسید و هرگاه بعد حصول فراغ از تحریر نثر بضرورت سیر
روزگار روا کی مزاج مهوس بصورت بست و چند سال بذریعه پابندی قیام مضافات ضلع
اتاوه اتفاق افتاد خطوط طویل محتوی بر آداب در بار و تألیف اصحاب بر روی کار و طریقه
تلاش و سلیقه معاش و دیگر لوازم دفتر دریات دنیوی و صفات غیوری و فواید صبوری و
درستی عزیمت و استقلال طبیعت که دلیل راه تهذیب اخلاق و عزیزی در آفاق توان گفت
با دیگر وقایع غریبه و سوانح عجیبه و حکایات موافق مقام و مستحسنات نیک انجام قدر افزای
ساعات میمنت آیات بورود کرامت آمود میشد از انجا که این بیسروپا از ابتدا مرتبه وصول
بر رقعهٔ کوچک و خط طویل را بمنزلهٔ شان نزول سورهٔ اخلاص و سورهٔ رحمان شمرده بتقصیر
ترتیب عزیزتر از جان نگاه میداشت و قتیکه نوبت بپر شدن یک جزودانی رسید ترقی
خاطر تجدید مطالعه و تکرار استفاده تکلیف صاف کردن آن بر اجزای ساده نمود مگر حسب
موانع چند مدت درازی دست این آرزو حایل گردن خریدهٔ حصول نگردید و نتیجهٔ شوق
بدامن مراد نرسید آخر تا در سنه هزار و دو صد و سی و دو هجری بعهد حکومت تاج الامرا
اشرف الوزرا بندگان دارا دربان رفعة الدوله رفیع الملک نواب غازی الدین حیدر خان بهادر
شهامت جنگ دام اقباله و زاد اجلاله که بزرگ و کوچک زیر ظل عاطفتش مراد دلها دست

دا

وگریبان وبحصولِ اطمینان از ریخِ پریشانی برکران انداز انصرام این مهم فرقلیت دست داد
وازین سبب که اجزای کتاب مرقع تصاویر رقعاتِ عربی و ترکی و فارسی و هندی نتیجهٔ
طبع جناب ممدوح بشمولِ نظم ضروری الالتیام است در خطبه هم رعایت این براعة الاستهلال
بکار رفت یعنی حمد بزبانِ عرب و نعت بزبانِ اتراک و منقبت بزبانِ فارس و تهنیت اصحاب
بزبان هند با انضمامِ نظم طراز تحریر پذیرفت و نظر بر فوائد مندرجه مکاتیب نام نسخه معدن
الفوائد قرار یافت تا طالبانِ فن بمطالعهٔ آن فائدها بردارند و دعای خیری در حق این
کمتر زبان بر زبان آرند آغازِ مکاتیب رقعهٔ اول سرآمدِ خواجگان عالی شان
و مقدمة الجیش لوذعیانِ بلاغت نشان سلّمکم الله تعالی بعد اشتیاقِ لقای تشریف
که عصافیرِ تحریر گوناگون را مالشِ پنجهٔ شاهبازِ بیانش فشاری میدهد پوشیده
نماند که تا امروز جائیکه خیام دولتِ جناب عالی برام اقباله شرف افزا بود و آن قطعه زمین
سوای مقام مجبوری نامی ندارد بدعای عمر و دولتِ الصاحب مشغولم است دیگر ربیع الاول
اینجا رسیده بودیم و اگر الظرف آب هم که مسافتِ آن نیم کروه بیش نیست داخل حساب
کرده آید هجده هم ربیع الاول بشمار میرسد صاحب از هجده هم ماه گذشته تا چهارم ربیع الثانی
که امروز است شمار نمایند و هنوز نوید کوشش آشنا نیست بعضی هفدهم شهرِ حال کوچ
بلکهنؤ نشان میدهند و بعضی بتاریخ نوزدهم العلم عند الله مکتوبیکه بخدمتِ والد شما
نوشته بودم الی یومنا هذا جوابش نرسیده وقتیکه می آید در لفِ مکتوب خودم نزد صاحب
روانه خواهم نمود تازه اینکه راجه کلاس سنگه برادر راجه نواز سنگه متوفی که عامل این پرگنه
بود پری روز مقید شد و بیشتر سواران چار طرف برای آوردن زمینداران و اهلِ معامله
رفته از بامید دیده می شود تا وقتیکه انها نمی آیند و انتظامِ این ضلع صورت نمی بندد

مایم و آفتاب گرم از خیمه چه بیشتر کشنده می شود الیضاً یکی از اخبار تازه اینست که بسر آنکه
نام زمینداری بود که بحسب ظاهر رجوع بعامل سرکار داشت و زر معامله بلا تکرار میرسانید
لیکن در باطن معنوی زمینداران و محرم اسرار و ملجای قطاع الطریق بوده است درین
روزها که صاحب توره شده در حویلی خود مشغول تماشای رقص و محو آواز مغنیات زراق بود که
سواران رساله قندهاری غافل بسر وقتش در رسیدند و مردکه را با چند رفیق بتهامه
گرفتار کرده آوردند طرفه اینست که مردکه سید است که شیوه طراری در رفاقت او با دزدان
و رهزنان معروض حضور پرنور شده است و با اینهمه نگریخت وقتیکه سواران قندهاری
نزدیک رسیدند توقف اراده گریز کرد آنها برای اینکه بجای خود باشند و قصد گریز نکنند
راه را برگرداندند و بطرف قلعه دیگر متوجه شدند مردکه باز تسلی شده مشغول رقص شد
حریفان وقت شب از آن طرف برگشته جلوریز بر سرش می آیند و مردکه را میگیرند آدمی
نیست برای خود بچه فیل است پریروز یا دیروز زنجیر گرانی زیب پایش کردند زیاده خیر
از حضور اقدس دعا و از آقا صاحب سلام برسند و عمو صاحب خود را العبد سلام نیاز
باید گفت که البته شب درینجا دوای آسایش می بینم باقی تمام روز آفتاب گرم مصاحب
و همدم ماست حضور ما دو پاس روز **رقعهٔ دوم** نور جبین مرحمت و گلگونهٔ عارض
فتوت سلمکم الله تعالی لفافهٔ خطوط دیروزه که پانزدهم شهر حال بود بمطالعه درآمد بسیار بجا
کردید که از حکم حضور عدول نکردید هزار آفرین بر سلیقه و شعور شما باشد که مرضی بزرگان
شما رفتن ساحت شکوه آباد نموده است و نیست و حق بجانب این صاحبان است زیرا که
علو دودمان ایشان مقتضی آن نیست که فرزندان ایشان اطاعت عمال بکنند لیکن
نزد من این اطاعت در اصل انقیاد حکم حضور است با اطاعت عامل چه سروکار الخ

از نیمی بعینه انحراف از حکم دلی نعمت است حالا هرچه از حضور ارشاد میشود بجا آرید
این نیابت دراصل تربیت شما است البته درچندی از کار تحصیلداری آگاه خواهید
شد دیروز که چهارشنبه بود از خدمت خانصاحب مرخص شدم زبانی آدم خود دریافت
کردم که اسباب خانصاحب همه روانه شده بود و خود برای رخصت در خانه
رفته بودند شاید یک پاس روز برآمده خود هم روانه شدند یعنی دیروز که پنجشنبه و تاریخ پانزدهم
بود خانصاحب مع الخیر از لکهنؤ روانه پرگنه شدند دیگر آنکه من اینوقت تنگ فرصت بودم
ازین سبب بهمین اکتفا ورزیده شد بعد ازین خط طویل خواهد رسید از تفضلات حضور
چه عجب که وقت روانگی خود هر جا که بدولت و اقبال تشریف برند شما را نیز در رکاب خود سرافراز
فرمایند زیاده خیریت **رقعهٔ سوم** معدن الفصاحت و نیّر الرشادت سلّمکم الله تعالی
عنایت نامهٔ والد ماجد شما میر یوسف علی خان داروغه جیب خاص حضور پرنور رسانید
چون عبارتش عربیت معلوم نیست که مطلب آن حالی شما شد یا نشد عربی آن چندان
مغلق نبود لیکن غور نکرده باشید والا از اکثر جا معلوم میشد ان شاء الله العزیز بعد یاد کردن
رسالهٔ قانون مجدّد شما نیز عبارت عربی خوب و دلخواه خواهید نوشت محنت شرط است
معلوم نیست که از یاد گرفتن ابواب مزید فیه فراغت شد یا خیر بعد از ابواب مصادر است
وقتیکه مصادر یاد می شود از صرف مطلق میشوید باقیماند نحو آنهم زود تر یاد خواهید گرفت
قاضی صاحب جوق جوق محامد میرزا اشرف نوشته بودند البته سوای یک دو عیب صفات
حمیده هم دارد دیگر از اخبار تازه اینکه بروز جمعه که پنجم ذیحجه است ضیافت جناب عالی
در سرکار مرشد زاده خود ما قرار پذیرفته لیکن صبحدم تشریف خواهند آورد و در دو چاشت
کرده مرخص خواهند شد ازینجهت کیفیتی که دل میخواست نماند از حضور با استشارهٔ حکم

رسیده دو هرگز در گمان نبود که اول روز تشریف می آرند دیروز یکپاس روز
عرضداشت جناب عالی متضمن تعیین یوم و وقت رسید بالجمله چون اینجا هم خانهٔ شما
بر تماشا چه موقوف است یکجا نشسته اختلاط خواهم کرد شما را خواهم طلبید و آغا صاحب
صاحب و مرزا ابو الحسن صاحب خیلی سعی دادند که این بار بکربلا باید رفت و سوای
مرزا احمد داماد میر امان الله خانصاحب چند بار گفته است که من کربلا را ندیده ام
خانصاحب هم گفته اند که یکبار این را همراه خود ببرید بپاس خاطر صاحبان از حضور
رخصت طلب خواهم کرد اگر عرض من پذیرا شد میروم والا مجبوریت و باعث اینهمه
در رخصت آمد آمد جناب عالی بروز جمعه است هر چند من خود ازین چیزها دامن بر چیده
لیکن چکنم که چنین امور تعلق برای من دارد زیاده خیریت الحاصل اگر مناسب
شمارا می طلبم والاخیر

رقعۂ چهارم

کوکب برج شرافت و سعادت و یاسمن
بهارستان اہلیت و رشادت گوهر بی قیمت صدف قابلیت و نکته دانی و یاقوت
شاهوار معدن فصاحت و خوش بیانی فارس مضمار انشا پردازی و مقدمة الجیش
معرکهٔ فقره طرازی عندلیبان خوش آواز شاخسار بلاغت را حسن صوت آموز
طوطیان شیرین مقال هند خوش کلامی ازو بهره اندوز یعنی سکه آرای نقد نکونامی
و رنگ بر روی طراز تصویر خجسته سرانجامی عارج معارج بلند مقامی خواجه محمد
سلمه الله تعالی الحمد لله که ابر سیاه کلک عنبر سلک شما در سنبلستان تسوید عبارت
روز مرهٔ اہل زبان کرمشیان بلاغت نشان زمانه و عبارت آرایان در کار
بیگانه از نرگس شهلای این بوستان تا بگل خرزهره فرق نکرده اند کما ینبغی سیراب
و تردستی طبیعت آن گل سرسبد کمال هر شکوفهٔ نوبهار فصل بیزوال از دمانیدا

ازدواج فقرات دلنشین دشگفانیدن ریاحین مستوجه مضامین رنگین در زمین صفحه
قرطاس مانند سحاب آذاری ابی بردی کار می آرد آفرین صد آفرین حالا صلاح فقیر
حقیرانست که تحریر عبارات سید رنگین مسجع سفیداب روشنی ذکا را بالقلی خون جگر مراد
[illegible] ست یکجا نموده کاغذ تعاده رشک ورق مرقع چین سازند وشناوران دریای
این صناعت راکه بعید کشتی وملاح ازین سر تا آن سر رفته اند بورطهٔ حیرت در آرند
بلکه باین قامت کوتاه می باید که نطعی پوشان کشتی گاه براعت راکه ببلندی قد نازان
بوده در راه رفتن خود رامی بینند بلنگ سرکش زردان قلمی از پا در آرند وتهور دگان
لشکر دعوی عدیم البدیل راکه پیوسته بر خودی جسبند سنان غیرت بر جگر بگذارند
لیکن تا لب و دهن یاران آشنای مصنوعات کولی علیه اللعنة نگردد چکیدن شهد
جان پرور فقرات حلاوت آمیز از نی خامهٔ جادو طراز محال است دلسته معترفان
شربت روح نواز مضامین طرب انگیز لال ازیمیان خاص که در یک مسوده احوال او
نگاشته اند از دنانیر جیدهٔ معدن طلای احمر است چیزی بنام کولی برآرند وامید دارم
جان بلب رسیده را بلوزینهٔ دکانش که مزه طلاع برلذت عمر دوباره میچربد آشنا نمود
همت بتحریر بر کار مدلازم که جواب این رقعه بر طبق تمنای منتظران بهمین نسق تحریر
نمایند واز مطالعه آن ابواب بهجت ونشاط بر روی احباب کشایند **رقعه پنجم**
خواجهٔ خواجگان ذو المجد والعلا فارس نهال بلاغت در زمین انشا سلّمکم الله تعالی
بعد اشتیاقی که ما فوق آن متصور نباشد واضح باد که مکتوب دلنواز مرقوم نسبت در
یکم شهر حال بسحابت آدم جالینوس زمان بقراط دوران حکیم الحکما خواجه محمد جان صاحب
رسیده نشاط بر نشاط ارزانی داشت صاحب من انحطاط منقسم است که شما [illegible]

می شود رسید سابقی دو خط صاحب رسیده است خط در ڈاک جناب عالی تلف نمی شود
منکه دو سه خط سوای ڈاک فرستادم سبب این است که در خانه تاج الدین حسین خان
نوشته بایشان دادم که ملفوف عریضه خود که به اسم غلام حسین خانصاحب روانه می نمایند
بفرستند معلوم نیست که سوای این دو خط هم خطی بشما رسید یا خیر اگر میرسید البته
در خط می نوشتند لیکن نمیدانم آدم خانصاحب را چه بلا زد که خط نرسانید خلاصه ترجمه
پنج مسوده پیشتر فرستاده شد حالا دو مسوده حال هم ترجمه شده میرسد نه ده یا یازده ترجمه
دیگر مانده باشد پیشتر در خطی احوال دربار نوشته بودم خدا کند رسیده باشد این بود که
جناب عالی روزی نشسته بودند اشرف علی خان داروغه داغ و تصحیحه پرسید که خواجه پادشاه خان
را تہنیت که در دربار نمی بینم جناب عالی فرمودند که ایشان بلشکر نمی آیند طرف ثانی عرض کرد در
شهر هم ندیده ام خود بدولت تبسم کرده فرمودند که من با ایشان رنجش دارم خان مزبور
گفت حالا معلوم شد که مورد عتاب اند ارشاد شد استغفر الله این چه حرف است ایشان با من
علاقهٔ روحانی دارند من هم با ایشان همین علاقه دارم آدمی بلیاقت خواجه پادشاه خان
کجا پیدا میشود از فتوت و مروت و امانت و دیانت و صدق کلام و اکل حلال هر چه
بگوئید بر ایشان ختم است در هزار سال مثل ایشان یک کس باین صفات بهم میرسد بعد
ازان تا دیر ذکر خواجه محمود خانصاحب و ذکر خواجه وزیر خانصاحب و بخشی صاحب و
قاضی صاحب و خواجه صوبه مرحوم ماند ارشاد شد که خاندان ایشان مثل آفتاب روشن
و درخشنده است و من بزرگ و کوچک اینخانه را میدانم من بعد ذکر انگشتر بازی جناب
قبله و کعبه و تبدیل رنگ ایشان در انحال یعنی گاهی سرخ شدن و گاهی زرد شدن
و گاهی کبود شدن را بیان کرده فرمودند که هیچ تماشائی باین نمیرسد باز ارشاد شد

کہ این تبدیل لون ہم از سبب صدق و دیانت ہست زیادہ خیریت این گفتگو یاد از منزل
سوم بکنار نہر کلیانی اتفاق افتادہ

رقعہ ششم

نسیم این بہارستان برات
اطال اللہ تعالیٰ بقائکم بعد اشتیاق مخفی نماند کہ در روز بست و یکم شہر حال روز شنبہ مکتوب
شما در جواب نوشتۂ فقیر کہ بتاریخ سیزدہم آدم غلام حسین خانصاحب رسانیدہ بود بسیار
مسرور ساخت از عبارت این خط بسیار حظ بردم از اول تا آخر فارسی آنہمہ چست
و درست و لائق پسند اہل زبان بودہ است آفرین صد آفرین در یک عبارت قدرے
شک در صحت محاورہ بخاطر من رسیدہ بود چون بتامل نظر کردم من خودم غلط
کردہ بودم شما ہمہ خوب نوشتہ بودید خلاصہ از روزیکہ از مقامگاہ روانہ شدہ ایم
الی یومنا ہذا سہ قطعہ خط اسمی صاحب روانہ شدہ و تا پیشتر یعنی بستم و بست و یکم خط
بستم در ڈاک ملفوف خط خانگی میر انشاء اللہ خانصاحب بود از میر محمد تقی صاحب
گرفتہ باشید و خط بست و یکم مولوی مصاحب علی صاحب خواہند رسانید جناب
مولویصاحب ممدوح از بنارس ارادۂ فیض آباد کردہ بودند چون باظہار مسافران
دریافت نمودند کہ در راہ بنارس و فیض آباد زمینداران مسافران را میکشند
و لشکر ہم قریب بود بخط مستقیم ہمین جا آمدند دو کوچ در اوتاق تاج الدین حسین خان
صاحب ہمراہ ما بودہ اند از جہت اختصار کوچ فوج دریا موج جناب عالی دام اقبالہ
روانہ پیشتر شدند البتہ دو روز یا سہ روز پیش از ما آنجا خواہند رسید و خط
سوم ہمین خط امروزیست کہ بتاریخ بست و دوم روز یکشنبہ نوشتہ می آید ہمہ
در ڈاک انگریز ملفوف خط غلام حسین خانصاحب روانہ خواہد شد تمام شد
این قصہ بعد ازین بشنوید کہ اینمعنی بمرتبۂ یقین رسیدہ است کہ یا خط من الہ

شما رسیده یا جواب در راه تلف شد یا فرصت تحریر از بعضی موانع دست نداد و با
از راه بی تکلفی نوشته اند در جمیع صور اتحاد روحانی که میانهٔ من و قاضی صاحب است
شکوه را نمیگذارد که راه بخاطر یابد اگر خط فقیر مشتمل مطلب ضروری می بود ادام اخیر جواب
گرفته میرسید آنچه از ارادهٔ خود در خصوص تحصیل وجه معاش و خدمت والدین و دیگر بزرگان
نوشته اید خدا زیاده ازین توفیق رفیق گرداناد جا من قلت و کثرت وجه معیشت موقوف
بر بخت و اتفاق است لیکن آدمی را باید که از سعی باز نایستد درینصورت اگر کاشته او
خوشه داد یا بار آورد فهو المطلوب والا مطعون امثال و اکفاء نخواهد شد و در سبب سعی نمیت
جفاکش سهام و سیوف طعن و ملامت خواهد بود الحاصل عزم درست با عقل صحیح منظور
است همین انسان است که چنگیز و ذوالقرنین میشود و پیغمبر و ولی نیز و بعضی از همین
فرقه دزد و بیحیا و مسخره و قرساق پس بر سر فرد بشر واجب است که ارادهٔ خود را تابع عقل
سلیم داشته باشد یعنی هرچه بکند بفرمان عقل بکند تا گرفتار دام مذلت و رسوائی نشود
هنوز شما طفل ناز پرور گهواره هستید نیک و بد و پست و بلند دنیا را چه دیده اید مرا
آفرین بر همت شما که درین عمر این اراده بخاطر دارید خدا حامی و یاور شما باد حالا خود
شما این اراده با دارید بعد ازین ترقی و تنزل باختیار خداست همین عقل و اراده
سلامت باشید از حضور دعا برسد زیاده خیریت **رقعهٔ هفتم** خواجه امام الدین
سمرقندی سلمه الله تعالی مسودهٔ صاحب میرسد لیکن احوال این را از من دریافت نموده
بر کاغذ دیگر صاف خواهند کرد و بعد از صاف کردن و ملاحظهٔ من در آوردن نقل آن
نزد مکتوب الیه روانه خواهند نمود من هم فردا می آیم بانیصورت که اول مرزا جعفر صاحب
را خواهم دید چراکه از روز پنجشنبه تو شهر حال ایشان را ندیده ام سمت شکوه کذا

وسوای رد ترجمه میرزای ممدوح فرصت دست نمیدهد خواسته بودیم که این مهم را حواله
بجمعهٔ آینده کنم لیکن دل باین راضی نشد زیراکه طرف ثانی خواهش ملاقات از تهِ دل دارد
اینقدر بی التفاتی خوب نیست الحاصل میرزا را دیده آنجا می آییم و امروز از صبح طلبه یاران
نزد فقیر بود محمد اکرام خان پسر خانبهادر جنابعالی و محمد کامل خان لاهوری و سیدی
حسین خان آمده بودند آن هر دو صاحب خود اینوقت رخصت شدند سیدی حسین خان
نشسته اند دیگر خیریت **رقعه هشتم** مهر سپهر براعت نور الله شموس اقبالکم بعد
اشتیاق فراوان مخفی نماند که رقیمه مسرت طراز بزبان ترکی که عبارتش روح امیر علی شیر
نوائی تازه میکرد مفهوم شد هر حال رسیده دل را بهجت تازه و روان را راحت بی اندازه
ارزانی داشت درین محبت نامه از سبب تعجیل بجای لفظ جائزه جاریه از قلم شما
مترشح شده بود در جناب والای شما گمان غلطی کم از است و خوب شد که معنی خفقان تحریر
در آورده والا از خفقان شما اگر بمعنی مشهور و مروج که خدا نکند می بود خیلی رنج میرسید اشتم
الحمد لله که شما از ان خفقان که امیر زادهای نازک طبع ناز پرور بآن متصف اند محفوظ
هستید خدا همیشه برکران دارد و از مصروف بودن آن اقبال نشان بتحریر و مطالعهٔ
کتب بکمال شگفتگی بخاطر دست داد آفرین صد آفرین هرچه میکنید خوب میکنید و برای
خود میکنید روزی بکار خواهد آمد جهان را که مان نیست که تحصیل علم و کسب کمال برای
بهم رسانیدن مبلغ خطیر است و نزد عقلا این معنی از سر غلط زیراکه از کسب فضائل تکمیل
ذات در رفعت نفس مرکوز خاطر ارباب بصیرت می باشد و آنچه در خصوص رسیدن
جواب مکتوب از طرف والد ماجد خود نگاشته اید نزد فقیر ربط کلی با صداقت
دارد از دو حال بیرون نیست یا خط راقم در ڈاک انگریزی تلف شد یا جواب آن از

عفلت سرکار بها خاصیت عنقا پیدا کرد لیکن حیران اینمعامله ام بدیهی است که خط احدی
در ڈاک انگریزی تلف نمی شود واگر مکتوب الیه که خط برای اوست هم بجائی حرکت کند
باز خط را ضائع نمیکنند با مکتوب الیه میرسد اگر در همان قرب وجوار تردد دارد و
الا هر که نوشته است پس میدهند بخلاف ڈاک جنابعالی که همیشه در چهار خط دو خط باد
میرد بالجمله با اینهمه از نیامدن جواب اضطراب کلی دارم امروز خط دیگر بعد عصر روانه خواهم کرد
درین عرض مدت که تا اینجا وارد یم اگر جواب می آید بصاحب میرسد والا بلکهنو خواهم فهمید
طول این سفر بانیمرتبه در وهم نبود من اینقدر که میگویم از سفر تنگ آمده حرف نمی زنم
بلکه از بی شغلی تنگ آمده ام والا پیش من لکهنو و صحرائی لق ودق هر دو برابر است لیکن بشرطیکه
امید حصول منفعتی باشد والا دیوانه نیستم که مغز استخوان پیشکش آفتاب کرم نمایم
واحوال فرق اقبحه والکل توزاقیحه که آتانیکر بیار ساتورتا نار بولدی لیکن اگر خواجه قاضی خان
یوزبیک بیار سون لارین قورناس مین روزیکه این رشادت نشان از شخص بکانه
در جلدی خدمت حاصل نموده روپیه خواهند فرستاد خوش خواهم شد قبله و کعبه را بند
و وزیر صاحب اسلام نیاز و وقار داشس لاریکنی دعا و مارجه سیو کوچی لارمینی سلام
دیکر اب یار باق وین نی فائده در **رقعهٔ نهم** آغوش چشمهٔ طلاقت و شیرین کلام
نمیر فلاقت طالعمره بعد اشتیاق دیدار شریف مخفی نماند که دیروز که پانزدهم شهر حال
بود از فیض آباد کوچ پنج کروهی اتفاق افتاد و امروز باز همین قدر کوچ شد پس فردا
بسلطانپور میرسیم از انجا بهر طرف که آب و دانه جلو بکشد می روم درین سفر سوای
مار دکر دم دخر با چیز دیگر از قسم شکار نیست مرزا مهدی علی خان صاحبزاده که از بطن
خاص محل است یک روز پیش از کوچ در فیض آباد مغضوب پدر شده روانه لکهنو کر

گردید سبب مقهور شدن آنکه پنجه بی هیچ سر داده بدست خاص بردار گیری آتش رسید
هرکاره مفصل خبر بحضور برد چون نوبت بتحقیق از خود وی رسید نام یکی از رفقای خود ظاهر
کرد که من نزده ام او زده است شاید او را بمبلغی راضی کرده باشد لیکن چون از اول
بحضور در یافت شده بود تیغ از بر دید و از لشکر بیرون کردند پوشیده نماند که چند روز
پیش ازین وکیل عامل سالاین پور را بر سر سوال وجوابی از لشکر رانده بودند معلوم نیست
که حالا خود باراده برق چشم سرکشان گرفتن وتهدید دیگر اشرار واخذ نذر و نیاز بان
ضلع می روند دیگر آنکه دو مسوده دیگر که هر دو عربی است مترجم شده در لف همین رقیمه می رسد
رقعه اول که در ذکر اسپ است خیلی مختصر بود و در رقعه ربطا که زیر این رقعه نوشته بود دید
احتیاج بترجمه ندارد الفاظش همه صاف است هیچیک ازان با لغت نیست مگر در یافتن
ترکیب آن قدری غور می خواهد شما بجای خود غور بکنید هرچه دریافت می شود آنرا حوالهٔ
ذهن نمائید وانچه نخواهید فهمید من خواهم فهمانید اما رقعه دومین طویل بوده است ترجمه
آن درین کاغذ نگنجید مجبور ترجمهٔ عبارتی که باقی مانده بود بر پارچه دیگر نوشته شد هر دو
کاغذ را ملاحظه نمائید همه بخوبی حالی خواهد شد در رقعهای فارسی بعضی عبارتها که مشتمل
بر ذکر مسالهٔ علم ریاضی است البته بفهم شما درست نخواهد آمد زیرا که من راه اختصار پیموده ام
وشرح آن طول را میخواهد انشاءالله القدیر انهم بوقت رسیدن فقیر آسانی خواهد شد
دیگر آنکه شخصی در مینولا فرمایش بر فقیر کرده است که یک رقعه در تهنیت سرفراز شدن
شخصی بخدمت پدر از حضور پادشاه وتعزیت پدر او بنویسید من خود البته نوشته
خواهم داد لیکن بخدمت صاحب متصدع می شوم که صاحب این رقعه را سرانجام
نموده مسودهٔ آن نزد من بفرستید نام خدا شهرت شما شهر بشهر رسیده است

رقعۂ دہم قربادہ بوستانِ امارت وجلالت سلّمکم اللہ تعالی بعد اشتیاق مخفی نماند
کہ مضمونِ عرضی اسمی قبلہ وکعبہ وخط اسمی مخدوم کہ بصحابت حسین بیگ خدمتگار رسید
امروز کہ پنجشنبہ غرۂ ماہ غرا است حالی من گردید آفرین بر ہمت عالی شما کہ ہرگز تر نمی آئید
نشستن وبرخاستن چہ حقیقت دارد دی روز ہست کہ در روبروی بزرگان شما پہرہا
استادہ می مانند لیکن بنای دولت انسان ہمین سعی در کارِ خود وخدمت گزاری وراضی
داشتن آقا است شما سروِ باغ امارت ہستید از استادہ شدن صاحبِ چمن دولت
زیب وزینت دارد خدا کند کہ شما ہمین استادہ ماندن دست افتادگان بگیرید وصلاح را
کہ از ما می پرسید بخدا کہ صلاحِ ما ہمہ صلاح خود شما است عقل وشعور شما محلِ اعتماد است
ہرچہ خواہید کرد خوب خواہید کرد من از پری روز مولوی منیر علی ومیر نصیر الدین مرید خاص
شما را تا بنا کہ بنارس رسانیدہ بحضور آمدہ ام ہنوز تاج الدین حسین خانصاحب را ندیدہ
ام بعد ملاقات ومشورہ ہمدگر ہرچہ قرار خواہد یافت نوشتہ خواہد شد دانائی ہمین را میخواہد
کہ اطاعتِ آقای خود پسند باید کرد لیکن خدا کند کہ شما را رفیق خود نماید بہر حال امور دنیا
اتفاقیست ہرچہ بظہور رسد اینوقت در جلدی بہمین قدر اکتفا رفت احوال باقر بیگ خدمتگار
دریافت شد خدا کند کہ بماند عمو صاحب شما نیز تعریف تاج گنجِ اکبرآباد را تمام کردند من ہم
از اول تا آخر دیدہ کم وبیشی کہ مناسب بود بعمل آوردم نقلِ آن نزد صاحب ہم خواہد رسید
وخطِ سابق با آقا صاحبان مخدوم رسانیدہ شد جواب آن در ہمین خط ملفوف است
ودو خط کہ امروز آمدہ است جواب آن بعد ازین خواہد رسید ورقعۂ میر نصیر الدین
لفافہ درین خط است مسکین مراعات حقیقت نقلِ خط نمودہ من ہم برای ہمین لفافہ
نکردہ ام جائیکہ اینقدر اشخاص را یاد میکنید گاہی یک دو سطر امرت لال را ہم یاد میکردہ

باشید که از هواخواهان است و مقدمات زلزله هیچ حقیقتی ندارد مهمان حاجی محمد مهماندار
من قدم بقدم شما هستند وقت رخصت تا بدروازه می رسانند از نامه شما که نیاز مندی
و اشتیاق ها برسد خط شما که اسمی الیشان است وقتیکه آقا صاحبان خط خود وا خواهند کرد
بالیشان خواهد رسید **رقعهٔ یازدهم** منقار بند طوطیان شکر خا الشیرین گفتار
و قلم از کف ستان بلیغان در فن نثاری مرزا امامی صاحب دام کماله از رقعهٔ دی شبی
احوال خیر مآل ذهن نشین این خیر سگال گردید خبر بی بیر را بهر نوعی که باشد روغن تازه نمایند
راضی برین باید ساخت که راه عدم پیش گیر و الا اغوان اینقدر روغن کجا دارند که
هر روز از ضیافت آن گرسنه طبع ازلی عهده بر آشوند همین قدر باید گفت که مروارید
شاهوار دانه های تر با اشخاص ضعیف البنیه که نقدی غیر از هزال در بساط نداریم خریدار
نمی توانیم کرد اگر میروی برو و الا بکلند ناخن بیخ تو کنده خواهد شد دیگر آنکه جزو متمم بست
رستم مرسل است فرستادن جزوی که بخدمت شریف است چه ضرور همانجا باشد من
خودم آمده میگیرم و لفظ مغرس بجای فارس راقم نیز ندیده معلوم نیست که طرف ثانی بطور
خود نوشته آورده بود یا مستمسکی هم بدست خود داشت لیکن چون مردم کم استعداد و هزار سال
مسافت دور از کوچهٔ تحقیق است تحریر او قابل اعتبار نیست صاحب چرا قلم بران نکشیدند
و اینهم دریافت نشد که او را از ایراد لفظ مغرس بجای فارس چه فائده بود فرض کردم
که هر دو بیک معنی در لغت مذکور است لیکن جائیکه لفظ فصیح مستعمل یافته شود چه ضرور
که آدم دنبال غیر مشهور رود دیگر مخفی نماند که در رقعهٔ ملازمان که دو سه روز پیش ازین
چکیدهٔ خامهٔ براعت شمامه بود این عبارت ما را ازین قصه ها چه کار سخت متحیر شدم
زیرا که هیچ رازی از رازهای صحت و سقم زبان فارسی از انصاحب مخفی نیست

پس باوجود این معلومات ازین قصه بانجای باین قصه باخیلی استبعاد دارد گمان می رود
که در عالم تعجیل بتحریر اتفاق افتاده والا این مقدمه مقدمه نیست که از صاحب کمالان پنهان
بوده باشد آینده عنان بدست بی پروائی نباید سپرد و قصه حویلی آقا صاحبان که مرزا بنده
صاحب برای خودی خواهند باز حواله بتحریر نماید که من آن مطلب را بشنیدن متوقع نبودم
در قوربعد مطالعه حوالی العقرب دستی شد از ما هر قدر که عرق ریزی امکان دارد رعایت خاطر
شریف بظهور خواهد رسید زیاده خیریت برمحرومی ملازمان جناب امیر صاحب که آتش
افروزی ایشان تردیک مدعا اگرم نمی کند تاسف کلی دارم اینوقت طعام سال گرهٔ
جناب عالی از خانهٔ خاص محل آمده بود قدری بخدمت شریف هم میرسد رقعهٔ دوازدهم
نهال نورس حدیقهٔ معانی و دردانهٔ صدف نکته دانی سلمکم الله تعالی خطی در جواب مکتوب
والد ماجد شما میرسد در خط خانگی ملفوف نموده باید فرستاد چه در ڈاک نباید داد هر گاه
خط سرکار نوشته شود در همان خط بگذارید دیگر آنکه فی الواقع مجلس شب برکیفیت تر از
مجلس روز هست هر جا که این صحبتها سوای مجلس نقرائی صوفیه انعقاد می پذیرد و شبانه تعلق
می کنند روز انه خیر والحق که شما طائفه ها می خوب راکه در لکھنو هستند کم رشنیده اید سوای
اینها هر که هست مصرف ندارد و لائق شهرت پرستان بی لیاقت هست و صاحب
عزتان را همین می باید که فریفتهٔ این چیزها بنوعی نشوند که قدر و منزلت درین سودا از دست
دهند الحاصل اراده اینست که روز پنجشنبه از اینجا سوار شده شما را باین اراده همراه گرفته
اکر ه رکر بلا چند ساعت گشت نموده هر گاه برگردیم باتفاق اینجا بیائیم وخیمهٔ سرخ سلطانی
که نو ساخته شده دست بتماشا نمائیم خیمه یک روز پیش از ورود جناب عالی استاده خواهد شد
زیرا که ملازمان جناب وزارت مآب اول روز که هنوز دو گهڑی باسه گهڑی روز

برنخواہد آمد تشریف خواہند آورد لہذا اینمعنی قرار پذیرفته که بروز پنجشنبه خیمه استاده شود و فرش را درست نمایند تا در زمره بوقت مذکور بکار آید جناب عالی زیاده از یکپاس بلکه کمتر نخواہند نشست باقی زنہا تا سه پہر خواہند خواند لیکن بودن شما قبول شما در مجلس روز بی لطف محض می‌می اگر شب می بود مضائقه نداشت ہرکار را ہم نشستند چه ضرور که آدم حرکتی بکند که فائده نداشته باشد لیکن از بسکه دل مشتاق دیدن جناب است و ہنوز در آمدن فقیر بسبب بعضی امور ضروری توقف معلوم می شود لہذا دل ہمین می خواہد که روز پنجشنبه شما را اگر بلا پرده اینجا بیاریم و شب یکجا بسر بریم و پیش از طلوع آفتاب بسواری فیل بدولتخانه برسانیم باشد که من درین امور زیاده از شما اندیشه دارم امید خیریت بخدمت عمو صاحب قبله الاقدر خود سلام نیاز می رسانید و دیگر صاحبان را نیز که پرسنده حال فقیر اند مگر آنکه ہرگاه خط بکالپی بزبان ترکی بنویسید مسوده آن اول بمن باید نمود و یک روپیه برای زن نابینا سفارشی عموی شما فرستاده شد از رسم گرفته باو برسانید و فردا بر بنگله رخت پوشیده منتظر من خواہید نشست از ہمین راه آمده شما را سوار خواہم کرد رقعه سیزدہم گوہر معدن والا و دانای دہال حدیقه نکته دانی سلمکم الله تعالی بعد اشتیاق تہا مخفی نماند که دی روز بتاریخ بستم رمضان خط فرحت نمط در لف عرضی اسمی جد امجد شما وصول آورده خاطر را مسرور و ہم مرقومات را حالی کرد ہر دو خط ملفوف یکی از طرف دیوانصاحب کرم فرما و دوم نوشته خلاصه احبای صداقت اندیش منشی محمد صادق صاحب نیز مطالعه در آمد نوید حصول رخصت لکہنو بعد دسہره موجب مزید برخورد باليدگی گردید دہم شوال دو سال بود رفتن صاحب خواہد شد و رخصت خانه درایام شیرم برای ہرکار کسیست مخصوص یکس نیست در صورت

نیامدن و بزرگان خود و دیگر مشتاقان را بملاقات خود خرسند نساختن و خود از تلاقی
شان حظی بر نداشتن جای حیف است کسانیکه زر آبا برباد میدهند آنها هرگاه مجبور
می شوند بخانه رو میکنند شما خود بعنایت الهی کار هیچ نکرده اید که کسی بشما وکمی تواند دعوی
در ایام تیرم بیائید و تا مدت موعوده اینجا بمانید اگر پنج شش روز زیاده بر وعده
هم خواهد گذشت محل حاضر باشی در نوکری نخواهد شد من آمدن شما برای این بسیار میخواهم
که راحسن خیلی مسخرگی ها میکند در رو بروی شما زبانش هم وا شده بود بلکه شاید بپای
خود راه هم نمی رفت با میر صاحب میگوید که امیر صاحب کی تلامتی یعنی سلامتی جینی مرزی
کهادنگا و وقتی میگوید که مرد اصاحب یعنی مرزا صاحب کی تلامتی جینی مرمری کهادنگا خواجه
صالح را خواجه صادی میگوید و هر کس که اورا ورق گفته صدا میدهد جواب میدهد گویا
نامش ورق شده است لیکن محسن لجبهای دیگر دارد هرگاه بیائید و بنول گنج سر
سر شام یحیی خان را از انجا نزد ما بفرستید که صباح باستقبال شما تا نا که بیائیم و بخطی
مستقیم شما را در چهاونی بیاریم خواه اول در مکان حضور بیائید و اینجا چیز خورده باز
بحویلی نو تعمیر خود که از اینجا قریب تر است خواه در همان حویلی نو خود بروید لیکن مناسب
همین است ما هم همانجا میرویم آنچه نوشته ام همین بعمل باید آورد و خانصاحب کرم فرما
تاج الدین حسین خان از بست و شش روز وارد شهر اند درین عرصه چند بار اراده
بر کندن کردند و از سبب بعضی موانع هر بار فسخ عزیمت صورت بست دی روز که جمعه بود هم
روانگی ایشان تقرر پذیرفته بود و امروز که شنبه است هم خبر گرم بود لیکن از سه روز
باران رحمت می بارد و فرصت سر خاریدن نمیدهد درینحالت امروز هم نمی تواند رفت
آداب بندگی از طرف شما رسانیده شد خان موصوف خیلی تعریف شما نزد جد خو

غلام حسین خانصاحب میکنند والد خانصاحب از چندی بیمار اند و بیماری این است
که با کسی حرف نمی زنند عالم سکوت دارند خدا انجام بخیر کند و سبحان علی خانصاحب را
سه ماه کامل درین شهر میگذرد و شنیده باشید که آن کلکتر آتش مزاج باغوای بعضی
مخالفان با ایشان دشمن شد و تمام املاک را بخاک برابر کرد دیگر اینکه شخصی که دیوان
میر انشاء الله خانصاحب نوشته میفروخت در آیا میکه لاله جرنجی لال صاحب خط بعوی
خود نوشته اند مشار الیه بیمار بود آخر از عسرت خرچ بر آمده بفیض آباد نزد برادر کلان
خود رفت از من پول قیمت باین شرط طلب کرده بود که بعد چاق شدن نوشته خواهم داد
من هیچ جواب ندادم بار پیغام بسیلچند کردم که حالا آن دیوان فروش خود رفت
من دیوان خانصاحب را از خانصاحب برای نقل طلبیده ام خواه ما کاتب را طلبیده
اینجا بنویسانیم و شما پول بدهید خواه شما کاتب را پیدا کرده دیوان را از من طلبید
و در مکان خود بنویسانید لاله موصوف گفت که رقعه بهمین مضمون بخواجه امامی صاحب
بنویسید و بمن بدهید که در خط خود بفرستم چنانچه موافق گفته معزی الیه رقعه بشما نوشته
در لف خط شان فرستاده شد شاید که رسیده باشد یا برسد **رقعه چهاردهم**
سرو بوستان رشادت عالی قدر منیع الشان سلمکم الله تعالی بعد ما یلیق تمنا نگم منی
و اشتیاق صحبتها که حسب دلخواه میسر شود مخفی نماند که دو قطعه خط صاحب بفقیر و
سه قطعه عرضی برای قبله و کعبه رسید و جواب هر یک فرستاده شد یقین که رسیده
باشد آنچه در خط حال احوال بی رونقی کار منشی و بیجا خندیدن رب النوع او نوشته
بود دیده دریافت شد کار منشی گری کار پرگنه نیست که موجب مرجعیت باشد دهر
خدمت موقوف بر شفقت آقا بحال نوکر خدمت گزار است و فی الواقع محکوم چنین

کس بودن کار صاحب عزتان نیست این مضائقه ندارد که او منشی اول و کلان گفته
شود و شما منشی دوم و هر دو فرمان بردار صاحب کلکتر باشید نه اینکه حکم او بر شما روان
باشد این را دل من هم گوارا نمی کند و شما هرگز اندیشه نکنید من برای شما زمین و آسمان
را تا بکلکته و لندن یکی خواهم کرد و آنچه مرقوم بود که عبث کرسی خود را از دست دادم
راست است اگر تقریب باینطور نمیشد باز استاده شدن برای چه بود لیکن شما خود
گفتید که این چیزها پیش دانایان حقیقتی ندارند اقبال نشان من بدانید که یک بلای زن
قحبه پیش پادشاهی نشیند و وزیر اعظم استاده می ماند لیکن بلا پیش وزیر چه حقیقت
دارد این استاده شدن برای شما خوب شد و من بسیار خوش شدم برای اینکه
شما از خاندان مجد و علا هستید و هنوز آغاز شباب دارید و نام و نشان بزرگ
هم بگوش شما خورده گمان آن بود که شاید از نسب خود غروری در سر داشته باشید
حالا که این استاده شدن پیش آمد گمان ضعیف هم بغرور شما باقی نماند در مردانا آمین
می باید اگرچه گمان من غلط بود چرا که شما گاهی در بند این نام و نشان نبوده اید و بارها
گفته اید که از نام بزرگان ما را چه فائده نامی که برای ما باشد البته بکار ما می آید و دیگر
خانصاحب بشما گفتند که صاحب خدمت منشی گری رد و بدل صاحبان عالیشان
نمی نشیند شما بکمال شگفتگی گفتید که در نوکری و آقائی این شرطها مثل نکاح چه حقیقت
دارد و بعرض صد آفرین بر ظرافت ای مرد * لازم که آینده هیچگونه اندیشه بجا
نیاورده بخدمت آقا میر رفته باشید هندوی دیگر فردا روانه خواهد شد و روپیه
مشاهره برای اوقات گذاری کافی است شما خود بفضل الهی در امر معاش
سلیقه کلی دارید نصیحت درین امور بصاحب حکمت بلقمان آموختن است بیشتر

هم خطی بمرزا هینکا صاحب فرستاده شد رسانیده باشید حالا خط دیگر میرسد
این را هم برسانید مرزا ابوالحسن خانصاحب آشنای قدیم و مهربان بحال فقیر اند ملاقات
با ایشان و مرهونِ ایشان بودن مضائقه ندارد و اینکه شما اندیشه از طرف خانصاحب
در دل دارید خانصاحب هرگز بد نخواهند برد خانصاحب را فراغتِ معاشِ شما
منظور است بهر طور که اتفاق افتد خطِ دیگر برای جناب ممدوح هم نزد میر رستان علی
صاحب رسانیده خواهد شد ایشان خود برای ملاقات مرزا هینکا صاحب رخصت خواهند
داد و خطوط صاحب جا بجا رسانیده شد جواب بعد ازین خواهد رسید ذا هر سنگه در همین
خط پارچه کاغذی گذاشته است ملاحظه باید کرد آقا صاحبان هنوز در چهاونی هستند
و من هم در حضور فردا ارادهٔ تخاس دارم و آقا صاحبان هم یقین که فردا در حوالی بروند
و آغا صاحب مشفق خود ما از خط صاحب بسیار خوش شده اند و جواب را بذمهٔ تعویق
نموده اند من بعد ازین خواهم نوشت از حضور هم دعا در جواب کورنش ارشاد شده
رقعهٔ پانزدهم بر دلِ صفا منزلِ حضرت خواجهٔ ما مخفی نماند که خطی پیش ازین هم
از انصاحب رسیده بود لیکن چون جدِ امجد و والدِ ماجد صاحب فرمودند که در سه
چهار روز نزدیک است که خط دیگر هم بیاید پس بهتر این است که بعد وصول خط دیگر جواب
هر دو مکتوب یکجا نگاشته آید چون مرسوم همین است که محبت نامهٔ فقیر هم در لفافِ
خط خانگی می اید و مطلبی هم سوای بیان صحت و عافیت اینجا و دریافت خیر و خوبی
ن نوبادهٔ بوستان مجد و علا نبوده است من هم بتحریر نپرداختم لیکن این قدر
وقوع تعویق در رسیدنِ مکتوبِ بلاغت اسلوب در خیال نبود اگرچه اینهم لی
سببی نبود معلوم شد که از باعثِ تشریف آوری خانصاحب خود مالبود و نیز تحریر

خود اسب بل تا ترسمی بیش نیست این را بجا باید آورد والا چیونه روحانی حاجت
تکلفات ظاهریه رسمیه ندارد آدم بر مطلب دیگر این است که دی روز که یازدهم
شهر حال بود رقیمهٔ فصاحت عنوان متضمن نوید صحت جسمانی و یافتن تنخواه یادگی
و بمعرفت رسیدن مبلغ مذکور در آمدن حسین بیک بر نفس اشر الناس وصول الیه
مسرور و مبتهج ساخت از آدم حرامزاده خدا در امان خود دارد و کار خود بدست خود
کردن به از آن است که بندهٔ نالایق بیحیا در خدمت باشد لیکن بجای یزدانی
آقا است الهان چنین کس را جواب نمی دهند خدا داند حالا با این مرد که راجه بازرد
وار از ابتدای نوکری تا حال مصدر چنین قصور و فتور نمیشد بلکه شما بار با تعریف او را پیش
من کرده اید که بسیار مسکین و کم آزار و بی زبان است و نامعتبر و سارق هم نبود
لیکن معلوم شد که عصمت بی بی از بیجا دریغ کرده است و آنچه در خط سابق مرقوم
بود که دیوان الفصاحب طریق قسمت و جذر از جانب ایشان پرسیده اند صورتش این
است که این قاعده ایجاد طبیعت خود من بود و این نقل نقل هجده سال بلکه بیشتر است
حالا تا بطلانیت خاطر تاملی در یاد کردن آن بکار نه برده ام سر دست بخیال نمی آید و نیز
تحریر آن از اینجا بالطریق قریب الفهمی نوشته نشود مفید طرف ثانی نخواهد افتاد
انشاء الله العزیز بعد از این هر دو عمل را یاد کرده و طریق تفهیم آن نیز از پیش خود اختراع نموده بجناب
خواهم نوشت تا دیوان الفصاحب را در فهمیدن آن درد سر کمی رو دهد و من حالا قسم
خورده ام که در هیچ مقدمه از امور دربار بصاحب ننویسم زیرا که هر چه در خیال من اینجا
میگذرد شما آنجا همان عمل می آرید بلکه بهتر از آن پس من از تحریر خود خجالت میکشم
گویا بارسطو نصیحت میکنم از آنجمله یکی موافق ساختن تمام عملهٔ دربار با خود و مورد

عنایت آقا بودن و دیوان صاحب را اگرچه خودش شریف النفس است از امن خود کردن همه وابسته بتدبیر شما است من از اینجا هیچ ننوشته بودم که چنین باید کرد و چنان حالا سوای نشان دادن غلطی لفظ که آنهم در عالم تعجیل اتفاقی است چیز دیگر بصاحب نوشتن خون انصاف ریختن است حق تعالی شما را این قدر دستگاه رس بدهد که در عوض این حسن سلوک والفت که یاران با شما می ورزند از شما خدمت گزاری هر یک بظهور رسد از کرم الهی این هم بعید نیست هر آن مترصدان بوده زن شاه پیر را احوال بالو العیاش بلند دی روز خواجه کمو و فخر الدین هر دو خلع تدبیهی شاه مدار کردند و محسن و حسن طالع هما بسی پوشیدند بیچاره حمد الله نزد برادر کلان خود رفت خواجه عبد الله اگرچه ظاهر نمیکند لیکن از صورتش غم و افسردگی تراوش می نماید آقا صاحبان مخدوم و آقا صاحب خود ما خوش و مزاج حضور اقدس قرین صحت است چون من این وقت بنخاس هستم و فردا از حضور پر نور دارم از طرف حضور والا بموجب حکم دعا و از طرف دیگران سلام میرسانم خط ناهر سنگه در همین خط ملفوف است فردا من و قاضی صاحب و امیر صاحب تا حویلی نو که بچهاونی تعمیر می شود خواهیم رفت تا شام آنجا میمانیم این صاحبان بخانه مراجعت خواهند کرد و من بخانه میر انشاء الله خان بسر خواهم کرد

رقعه شانزدهم

دهر درج علو نسب و اختر برج سمو حسب سلمکم الله تعالی بعد اشتیاق قها مخفی نماند که دی روز که پانزدهم شهر حال و روز دوشنبه بود موافق قاعده مستمره عرضی معمولی کاغذی اسمی فقیر رسیده مشعر از حالات آن سرمایه کمالات گردید خطی که بسمی آقا صاحبان بود نیز رسانیده شد این صاحبان بعد یکماه کابل دی روز داخل دیلی خود شده اند من هم دی روز بعد شانزده روز بنخاس آمده ام خطی

که دوستِ ما صاحب مختارِ سرکار فیض آثار صاحب عالم بهادر اسمی شان نوشته
بود نیز بمطالعهٔ شان در آمد خاطرِ آن بزرگ جمع کرده باید داد درینولا از قصصِ تازه
اینکه امیر خسرو کتابی دارد موسوم باعجاز خسروی در نسخهٔ مذکوره صنائع شعری بسیار
ذکر کرده از انجمله رقعهٔ متضمنِ صنعت تجنیس خطی نوشته یعنی هر لفظی برابرِ خود لفظی
هم صورتِ خود دارد مثل این عبارت درویشانِ درونشان چون پستهٔ خون بسته
بهر نانی بهر بابی بیایند نیابند معلوم نیست که این عبارت نتیجهٔ طبع امیر خسرو است
یا کارِ قلمِ دیگری بالجمله شخصی این عبارت نزدِ جناب عالی برده بود بسیار پسند و حکم
نافذ باعیانِ دولت صادر شد که هرکس بقدرِ استعداد خودش عبارتی متضمنِ این
صنعت نوشته بیارد یاران هر طرف در سعی زدند خانصاحب مخدوم میر انشاءالله خان
هم دو سه سطری نوشته بردند پسندِ طبع عالی افتاد همچنین بعضی همیزان عبارتهای غلط
بتوسطِ بعض حضارِ محفلِ معلّی فرستادند لاله امرت لال هم دو سه عبارت نوشته برای
اصلاح نزد راقم فرستاده بودند الحمدلله که نوشتهٔ معزی الیه از اغلاط پاک بود لیکن
حضور پسند نشد همچنین جمعی از هندو و مسلمان عبارتهای مربوط و نامربوط از دیگران
نویسانیده از نظرِ فیض اثر گذرانیدند بعضی بنام خود و بعضی بنام همان شخص که خونِ
جگر خورده است بندگانِ حضور را این نیست که هرکه عبارت باین صنعت خود نوشته
بیارد زیاده از آن کس که عبارتِ غیر خواند موردِ الطاف شود بلکه نویسندهٔ آن
بزورِ طبع و خواننده هر دو برابر اند حالِ این عبارت هم بعینه حالِ غزل ایلچی پادشاه
ایران است که هزارها غزل بر غزلِ آن بیچاره گفته شده بود لیکن اینجا معامله
بالعکس رو داده یعنی غزلهای شعرای هندوستان همه به از غزل او بودند

عبارتهای یاران در رتبه بیست از عبارتیست که نوشته شد پری روز جدا مجد شما
(ای عبارت انجار حسودی)
بوالد شما هم تکلیف تحریر نموده اند از دی روز درین فکر اند هر چه بعد ازین سرانجام می یابد
نقل آن نزد صاحب خواهد رسید لیکن درین مقام مقوله من این است که این عبارتها
خواه خوب نوشته شود خواه بد هرگز مستند نیست مستند آنست که مطلبی بعبارتی دلکش ذکری
درین صنعت نگاشته اید مرضی عمو صاحب شما این بود که شما هم یکدو شب درین
فکر تضیع اوقات بکنید لیکن من نگذاشتم که مکلف شما شوند اگر درینجا تشریف میداشتید
مضائقه نداشت آنجا در عالم حاضرباشی بحضور آقا اینقدر فرصت کجا که اوقات
را تلخ باید کرد مولوی حسین علیخان صاحب دام مجده نیز دو عبارت فارسی و عباراتی
بزبان عربی نزد من فرستاده بودند با آنکه جناب ممدوح دعوی درین چیزها ندارند
(ای زود طرز)
لیکن عرق درستی ریخته بودند هیچ لفظی غلط نبود من جواب رقعهٔ ایشان متضمن
تعریف این عبارتها بهمین صنعت بتحریر درآورده ام مطلب دیگر اینکه زوجهٔ آقا صاحب
خود ما خیلی بیمار است بیماردارانِ قطع امید از حیاتِ آن مریضه کرده اند باید دید
چند روز دیگر نفس مستعار برمی آرد خدا رحم بر و کشد بر خانه خرابیِ آقا صاحب دل میخورد
باوجود آنکه از متانت و سنگینی آثارِ ملال بحسبِ ظاهر از چهرهٔ ایشان پیدا نیست
(استواری مراد است)
و اختلاط با یاران بدستور است لیکن نظر بحالِ اطفالِ صغیر اند و بسیاری بجای
خود دارند زیاده خیریت حالا بعد رسیدن خالصاحب از پرگنه مین پوری باید دید
که صاحب بها در درحق شما چه تجویز می فرمایند وقت رفتن شما را همراه می برند
یا همین جا میگذارند بند و بست این امر بعد رفتن صاحب والا جاه بنوعی که
مناسب خواهد بود کرده خواهد شد رقعهٔ هفدهم خواجهٔ عالی قدر بلاغت

ازین سلامت بری روز که پانزدهم شهر حال و روز چهارشنبه بود عرضی شما
متضمن احوال خیر اشتمال اسمی جد بزرگوار و در لف آن مکتوبی اسمی راقم رسیده
محرر از ما خیر رفیه گردید چهار روز است پانچ که باقی بیک نامی را که خدمتگار جوان
خوش سلیقه است نزد خانصاحب روانه نموده ام که بحضور صاحب والاجناب
برسانند لیکن چون از خط خانصاحب که در همین روز با آمده بود ترشح می نمود که
حسب الطلب روانه مین پوری می شوند لهذا با آدم مزبور گفتم که راست بخط مستقیم
بمین پوری برود و با و تقید کرده ام که اول خانصاحب را بپرسد اگر آنجا باشند
خط بخانصاحب بدهد والا خط اسمی شما و خط خانصاحب و ڈلیهای سیاری همه
بصاحب برساند تا شما بمضمون خط وارسیده بر هرچه نوشته ام عمل بکنید صاحب
من آدمها همین انداز آسان کسی نخواهد آمد صاحب والاجناب اگر نه پسند ند
مجبور نیست و باورچی هم بعد تلاش بدست آمده طعام انگریزی و هندوستانی
هر دو می پزد و آدم با خود لطور گماشته هم دارد و بست روپیه مشاهره میخواهد ممکن
نیست که بنوزده راضی شود اطلاعاً بقلم آمده و پیش ازین میخواستم که حقه بردار
را هم روانه کنم لیکن چون خبر رسید که سبحان علی خانصاحب از کانپور یک خدمتگار
و حقه بردار را فرستاده اند موقوف کردم حالا باید دید که خانصاحب چه می نویسند
وانچه از کار و بار دنیا نوشته بودید (ای فرستادن حقه بردار الخ) صورت این است که از همه بهتر بودن صاحب
حال و آینده هر جا که تشریف داشته باشند بحضور صاحب والامناقب بر
مناسب است و اگر این امر صورت امکان نه بندد نیابت پرگنه از نیابت
سررشته داری پسندیده تر لیکن بشرطی که همراه خانصاحب ممکن باشد الحاصل

چون شما تعلق بذات خانصاحب دارید هرگاه تشریف بیارند همین بگوئید که نیابت تحصیلداری پرگنهٔ خود را برای شما مقرر سازند مضمون خط خانصاحب همین بود که بودن شما در پرگنهٔ خود منظور خاطر دارند بالجمله بعد سه چهار روز یقین که خانصاحب آنجا برسند و امری برای صاحب قرار گیرد دیگر اینکه در خط شما لفظ جامه گذاشتن در حق شخصی بود آینده مذکور او هیچ نباید نوشت خبرهای اراجیف از زبان عوام معتبر نیست اگر چیزی دلالت بر عظمت و جبروت او داشته باشد مضائقه ندارد والا چه ضرور خصوصاً عبارتیکه در و لفظ جامه گذاشتن و مثل آن باشد بهیچ صورت مناسب نیست هرچند این اصطلاح کم کسی میداند لیکن بقرینه دریافت می تواند شد آینده اگر هیچ خبری بگوش خورد بهتر این است که ننویسید چرا که اگر اصلی دارد بعد دو روز شما هم خواهید شنید و اگر دروغ است نوشتن آن خالی از قباحت نیست و اینهمه آنقدرها در تصریح نام شخص است اگر بکنایه باشد هیچ قباحتی ندارد حالا بعد ازین اوراق مهاراج یا کته گیشی یا او نوع کیشی در ترکی می نوشته باشید یا تمام عبارت در ترکی باشد بلکه هر چیزی از کته کیشی یا از شخص دیگر اندکی اظهار آن قباحت داشته باشد در ترکی نوشتن بهتر است که احدی بران مطلع نمی شود شما نام خدا سوای عربی در فارسی و هندی و ترکی سلیقهٔ درست دارید عربی هم اگر چندی روزی باطمینان خاطر متوجه آن خواهید شد درست خواهد شد دیگر خیریت از حضور اقدس ارفع دعا برسد حالا یکی رقعه با آقا صاحبان باید نوشت بیشتر برای کسانیکه رقعه یا نوشته اند چندان ضرور نبود آنها درست اند بسلام هم خوش می شوند و والد شما نیز بعرض کورنش راضی رقعهٔ سیزدهم سلمکم الله یا صاحب الفضل

ذا الرشادة بعد ازین مخفی نماند که مکتوب دلنواز مرقوم بستم ربیع الاول شکه پری روز
که بعجب و تعجیل کرست و چشم شهر حال بود چهره افروز وصول گشته غنچهٔ انتظار را بار
گل حصول مقصود در کنار نهاد چه عجب که درین سفر اتفاق ورود دهلی صاحب والاجاه
پیرکنه خانصاحب بلطف تشان نیز افتد و طرفین را دولت تلاقی یکدیگر دست دهد
یعنی شما خانصاحب را ببینید و خانصاحب شما را خدا کند که نزول جمیع شده شما زود
از شکوه آباد بیاید معلوم نیست که شیوهٔ این مردم و قاعدهٔ مستمرهٔ سرکار انگریز
یا مخصوص این صاحب والاشان چیست این خود بدیهیست که هرچه مقرر است
روزی میرسد اضطراب و تعجیل درین مقام مصرف ندارد لیکن چون روز اول
دعوت است هرقدر که لقمهٔ مهمان زودتر رسد نمود میزبان بیشتر است غزلهای
مشاعرهٔ گذشته امروز والد ماجد شما می نویسند درهمین خط امروزه بخیده خواهد شد
و مشاعرهٔ حال هم نزدیک است لیکن من تا امروز یک شعر نگفته ام هرچه بعد ازین
میگویم امانت شما است همانجا خواهد رسید درین روزها طبیعت من اندکی ناساز
می باشد و سببش اینکه من چون اندک انحراف طبیعت از جادهٔ اعتدال می بینم
دو دو روز طعام نمی خورم و از خلای معده سست و ضعیف و ژولیده می شوم
این بار هم همین اتفاق است دیگر بجمیع وجوه چاق و تندرستم تیز رسیدن از صاحب
والامناقب برای همراهی درین سفر و گذاشتن کهاران نیز بیجا شد روپیه کرایهٔ فرق
سر در جیبشان با برد و بسر بردن بهتر است آقا هم ازین حرکت خوش می شود و
چنین کس را مغز می اندکی بداخل مردم موقوف بر تنگی مصارف آنها است و بیچگونه
کثرت آن منحصر در اخراجات شان هرقدر که آدم تنگ دل واقع شده همان قدر

اوقاتش در خرابی میگذرد و فراخ دستان پیوسته با قتدار تمام بسر می برند بیشتر
همین است و ضد آن بسیار کم اسراف آنست که آدم زر خود را بیجا صرف بکند
مثل امیریکه ده بدره دینار که ده هزار باشد در عالم نشهٔ بنگ بدریا اندازد و هر قدر
که بمساکین بدهد یا بمصرف خود رسد داخل اسراف نیست من اینقدر که برای پول شکوه
اضطرابی میکنم نه ازین راه است که آن پول در نظر من حقیقتی دارد لیکن برای آنست
که خاطر بزرگان را طمانینتی دست دهد آقا صاحبان مخدوم مکرم بخیریت اند سلام می فرمایند
و آقا صاحب خود ما نیز و حضور پر نور دعا ارشاد کرده اند و ما هر سنگه بگوبنهی هستند و من
بنجاس در خانهٔ شما در ینصورت امروز حاصل شدن خط ایشان ممتنع می نماید اگرچه ایشان
درین قید ها نیستند که جواب خط شما بنویسند همین که می شنوند که خطوط برای شما نوشته
می شود همانوقت می نویسند لیکن چون تکلف نیست شما هم کار با صحت ایشان دارید
انتظار چه ضرور مضمونیکه در خط پسی روزهٔ شما بود دی روز ملاحظه نموده امروز وعدهٔ
جواب آن کرده بودند لیکن من چون مهمی در پیش دارم همین وقت که چار گهری روز
هم نگذشته است متوجه تحریر شده ام شاید خط میر صاحب تا عصر بیاید اگر پیش از لفافه
درست نمودن آمد فهو المراد و الا در خط آینده دو خط خواهد رسید **رقعهٔ نوزدهم**
خواجهٔ باکمال من سلمکم الله تعالی خط بهجت نمط مرقوم شانزدهم ذیقعده سنه ۱۲۲۶ هجری ما
دی روز که نوزدهم شهر صدر در روز جمعه بود طرف عصر رسیده جهان جهان خوشدلی
با فروخت از هجده روز چشم بر راه بودیم باعث دیر کشیدن در خط دریافت نمی شد
هر قدر که تامل میکردیم این عقده دی روز از خط صاحب حل شد که قصور سرکارهای
ڈاک بود لیکن اینقدر خطا بذمهٔ ملازمان هم ثابت است که برای قلت مزد این بلا

بر سرِ شتافتن مکاتیب نازل گردید چون خود در مکتوب مثبت خطای خود شده اید
زیاده ازین چه نوشته آید بلکه اینقدر تحریر هم بی اراده و قصد اتفاق افتاد و آنچه در
رقیمهٔ حال سطری متضمن مذمت هرکاره‌های ڈاک و دعای بد در حق شان بود آینده
ازان اجتناب ضرورست گاه هست که خط بدست کسی بیفتد و بلا صرفه واکرده بخواند
بلکه مذمتِ احدی در خطوط کیفیت ندارد و اگر باشد مثل شاه پیرا از اول نامی برای
آن قابل هجو قرار باید داد بیشتر غزلها که مرسل شده بود رسید آن درین خط دیده شد
و خاطر مطمئن گردید حالا غزلهای دیگر بعد ازین خواهد رسید مجموع غزلها را تا رسیدن
جناب مخدومی خانصاحب با احتیاط تمام نگاه باید داشت هرگاه تشریف بیارند در
حاشیهٔ دیوان نقل آن بردارید و حقیقت پیشکاری‌ها اینست که اگر سوای آن امر دیگر
برای صاحب قرار نه پذیرد بهتر اینست که پیشکاری پرگنهٔ خانصاحب باشد شما هم
سعی بکنید و من هم بخانصاحب نوشته ام و اگر این امر بالفعل صورت پذیر نباشد از
نیابتِ منشی صاحب پیشکاری پرگنه‌های مرزا هینگا صاحب بهتر است مرزای موصوف
هم در توقیر و تکریم صاحب قصور نخواهند کرد مردیست صاف باطن نیک نهاد مردانه
او را هم بسیار دوست میدارم و او هم با من محبت شدید دارد و خلاصه از تفضلات
صاحب هنگام کلکتر بهادر که از رقعی تحریر صاحب دریافت شده چنین به ثبوت رسیده که اگر
پرگنه خالی می بود بشما تفویض میشد و حالا هم توقع آنست که هرگاه کسی از تحصیلداران
مستعفی گردد یا بر سر قصوری عزل او مناسب افتد شما را بجای او منصوب بسازند
بکار کرده (۱)
الحاصل شرف و بزرگی با هیچکس از بطن مادر نیامده است این امور همه تحصیلی است
و ترقی و تنزل دنیا نیز همین حال دارد روز اول خیال ترقی نمایان داشتن همان

بازیچهٔ طفلانه است که بعض عمده زادها در کنار دایها نشسته خود را امیر عظیم الشان
قرار میدهند و برای کنیز و دایه و قابله و غلام مشاهرهای عمده که لائق امرای عظام باشد
تجویز می نمایند مختصر که بر کم و بیش مشاهره و منصب خیال نکرده بالفعل بر سرکار شوند
اینده فهمیده خواهد شد باعتقادِ من از این نیابت وغیره اگر کدام عهدهٔ حاضر باشی
بحضور صاحب والاشان قرار گیرد صد درجه بهتر است زیاده خیریت محسن و احسن
و دیگر اطفال همه خوش و خرم اند خط اسمی خانصاحب سرباز میرسد خوانده و چسپانیده
باید فرستاد **رقعهٔ بستم** نهالِ بوستانِ عقل و حکمت و ستارهٔ برجِ اقبال
و ثروت سلمکم الله تعالی بیرمی روز که شنبه و غرهٔ ربیع الثانی سنه ۱۳۲۸ هجری بود عریضهٔ
شما و خطی که اسمی من بود در حویلی نخاس همین که از حضور باین تقریب که فردا روزِ مشاعره
است رسیدم بمطالعه در آمد بحسبِ اتفاق جد امجد شما نیز آن روز از صبح همین جا تشریف
داشتند بلکه عموی کلان نیز بالجمله حالات رائق و فائق بودن مرزا ابوالحسن خانصاحب
در سرکار کلکتر بهادر و دیگر کیفیت جوششِ ایشان با شما و رفتن از شکوه آباد بلشکر نیا
دیدن حضرات همه دریافت شد الحق که ابوالحسن خان آدم بی بد و مرد صاف و درستی
است و سوای این باید که این کس خود خوب باشد زیرا که خودش صاحبِ صفات نیکو
است طرف ثانی اگر نیکی نخواهد کرد احتمالِ بدی هم ضعیف است تمام عمله که مشتاق شما
بود همه که مرزا ابوالحسن خان نیستند پس نیک رفتاری شما کار خود را کرد آفرین صد آفرین
بهر حال اگر در آن ضلع ده پرگنه بسببی و شفقت کسی بدست آید و خلاف مرضی خانصاحب
باشد قبول نباید کرد در ضلع دیگر بهر طریق آنچه بدست آید باید گرفت مرا اینمعنی بیقین
حاصل شده که شما آنچه میگویم همین خواهید کرد پیدا است که صاحب فهم درست

و مالکِ مرتبهٔ بلند خداداد کاری نیکند که زبانِ یاوه گویان در حق او دراز شود اگرچه
بهبودِ شما باختیار بخت و اتفاق است و سعی درین مقام چه می تواند کرد لیکن ما بجای
خود چنین قرار داده ایم که اگر هم ترقی بسعی کسی صورت بندد و خلافِ رضای خانصاحب
کرم فرما باشد ما قبول نیست لیکن تا وقتیکه خانصاحب خود مستعفی نشوند و بکلی دست
از نوکری کلکٹر موصوف بر ندارند برای شما هر گونه ترقی که ممکن باشد چه مضائقه لیکن
با دوستانِ خانصاحب دوست و با اعدای ایشان دشمن باید بود صفت آدمیت
همین است و بس دیگر اینکه درین شهر چیچک بی بیر خیلی هنگامه آرائی کرد مولائی بیگم
دخترِ میر انشاء الله خان صاحب سوای زنِ میر محمد تقی که بمیرزا احمد نامی متخلص
منسوب شده بود صاحب یک دختر دو نیم ساله و یک پسر هشت ماهه شده در سیزده
سالگی باین مرض مبتلا شد باوجودیکه پیشتر چیچک بار دانها بر آورده بود یک بار کوچک
کوچک در دو سالگی دو بار آبلهای بزرگ بزرگ این بار که چیچک بر آورد دیدهٔ دوازدهم
روز هر دو چشمش از دیدن عاطل شد و رنگِ رو سیاه و دست و پا لنج بود اگر زنده هم
می ماند بدتر از مرده شده بود از صورت او بیمار داران حتی پدر و مادرش می لرزیدند
غرضکه بیچاره روز شانزدهم ازین بیماری جان بحق تسلیم کرد و عجب داغی بر دل
پدر و مادر گذاشت دختر و پسرش هم دانها بر آورده بودند باری آنها جان بسلامت
بردند و انچه در خصوصِ کلیاتِ خانصاحب موصوف نوشته اید که اگر نزد تو صحیح
باشد پول گرفته نزد شخصی که از طرفِ عاملِ شکوه آباد در آنجا می باشد برسان صورت
این است که هیچ نسخه نیست که کاتبش یکدو جا حرفی یا لفظی قلم انداز نکرده باشد
لیکن هر کتاب بعد تدریس و اشتغال شخص محقق بمطالعهٔ آن صحت می یابد انچه مراد

از کتاب است این است که آنچه گفتهٔ شخص در نسخهای دیگر باشد درین نسخه هم باشد چون
هر نسخهٔ نو که نوشته می شود از روی نسخهٔ اصلی که پیش خانصاحب است نقل گرفته می شود
یا از روی نسخهٔ دیگر که از روی نسخهٔ ملوکهٔ خانصاحب نقل شده و بعد نقل معمول است
که نسخها را برای تصحیح بخدمت ملازمان ممدوح می آرند درینصورت خاطر مرجمع است
که نسخهٔ مذکوره صحیح خواهد بود و این صحت را که شما میخواهید موقوف بر طرف ثانی است
این مردم غلطی را چه میدانند این کار یعنی شناختن سقم و صحت تعلق بماهر بودن
شخص بلغت و محاورهٔ زبان دارد الحاصل اگر خریدن دیوان منظور باشد بآن
شخص که در لکهنو از طرف لاله صاحب یا رائصاحب می باشد بنویسند که چهارده
روپیه نزد من برسانند تا من کتاب را باو برسانم زیاده در خانهٔ شما همه بزرگ
و کوچک اندرون و بیرون سلامت و خوش اند

رقعهٔ بست و یکم

عندلیب گلزار فصاحت و همای آشیان بلاغت سلمه الله العزیز شنیده باشید
که درین طرف ایام صبیهٔ جوان میرزا غازی الدین حیدر خان بهادر پسر بزرگ
جناب عالی دام اقباله بکدام مرض جانستانی عازم تماشای خلد برین گردیده و از
رفتن او غمی که شرحش بدفتر گنجایش ندارد و المی که بیان آن در عمر جاودان پا براه
خاتمه نگذارد نصیب جدّ و پدر است حاصل ازین تحریر آنکه امروز دو گهڑی روز
برآمده حضرت صاحب عالم و عالمیان مرزا سکندر شکوه بهادر دام اقباله بنز
برای تادیهٔ مراسم تعزیت بخانهٔ پدر میت تشریف فرماشده بودند وقتیکه پینس
مبارک قریب بدروازهٔ حویلی طرف ثانی رسید آدمی زودتر بر طبق تعلیمی که از
اول یافته بود دویده بآقا خبر کرد صاحب خانه با شش برادر دیگر که شمس الدوله

و نصیر الدوله و جعفر علی خان و کاظم علی خان و مهدی علی خان و حسین علی خان باستندبابا
والد بزرگوار بروایتی یا بحسب اتفاق آنجا بودند آمده سر تسلیم خم ساخت و دو اشرفی نذر گذرانید
همچنین هریک از نبیجاه دو دو اشرفی پیش کشیدند الا حسین علی خان بیک اشرفی اکتفا
ورزید بعد ازین بعد حضرت پیر و مرشد برحق بکهاران فرمودند که پینس را بزمین بگذارند
تا همسایی ایجاعت اندرون قدم رنجه فرمایند صاحبخانه و دیگران برق چشم کهاران
گرفتند و حضور را سواری پینس جلو کنان تا بکنار فرش بردند بعد ازان ازان الم
را بمسند جا دادند و خود شان بقرینه دست بسته استاده شدند بندگان اندرمانام
ابرو حکم نشستن دادند تا بعد تسلیم هریک بجای مناسب زانو ته کرده نشست وقت
نشستن حضور پرنور بر مسند صاحب خانه دو اشرفی دیگر گذرانید نیم گهری سکت اتفاق
افتاد بعد ازان حضور بدو کلمه مختصر که این الم را پایان نیست زدل چنین میخواست
که بتقریب شادی درین خانه بیایم لیکن با معدر ستیزه نتوان کرد حق تعالی شما را
بر سر فرزندان امز حومه سلامت دارد آنها را زیر سایه لطف شما بعمر دراز رساند اقتصار
نموده فرمودند که چون در تعزیت بسیار نشستن خلاف قانون است حالا رخص میشوم
شمس الدوله از طرف برادر کلان عرض کردند که از تشریف آوردن حضور اقدس سر
افتخار ما مردم بفلک الافلاک رسید آنچه پرورش ملی نعمتان بحال غلامان و خانه زادان
می بایست از حضرت والا بظهور آمد لیکن ما ها را از سبب پیش نکشیدن پیشکشها که
مجبوری در عالم تعزیت خلاف رسم ادب بعمل آمده سر خجالت بائین است
ارشاد شد که در عالم اتحاد این تکلفها ضرور نیست انشاء الله العزیز باز چند بار
بتقریب تهنیت درینخانه وارد خواهم شد و پیشکشها خواهم گرفت اینقدر فرمود

برخاستند آنها بدستور حضور را از کنار فرش بر نیش نشانیده و خود تا بیرون دیوار
بشایعت دویده بعد آداب مرخص شدند برای اطلاع حواله قلم شد دیگر اینکه آقا صاحب
لطف نشان چند تا خربزه و یک هندوانه و چند دانه شفتالو برای شما فرستاده اند
باید گرفت و احوال وفات پسر زاده میر محمد علی صاحب که چارده ساله قضا کرد دریافت
شده باشد و پیاله شربت انار بدست محمدی دلاک مسترد شده بود معلوم نیست که
بخانه طالب چه وقت رسید **رقعهٔ بست و دوم** میوهٔ درخت براعت و
کدیور بوستان لذاعت طال عمرکم بعد اشتیاق ها که تقریرش زبان مقرران را
آبله سامان و تحریرش خامهٔ دوزبان را با خموشی دست و گریبان می سازد پوشیده
نماند که در مکتوب دلنواز صاحب لفظی دیده شد که غلط آن نزد راقم آثم چون تلالؤ
نیر جهان افروز اظهر است و آن اینست که لفظ یاره را که بمعنی دست برنجن در کتب
نظم و نثر استعمال پذیرفته و آن زیوریست که زنان آرایش دست بآن می نما
شمایا را بالف نوشته بود دیگر جا هم یارا بمعنی قدرت و توانائی در اشعار اساتذه
و منشات شان یافته شده بمعنی یاره بنظر فقیر نرسیده لیکن اینهم نمیگویم که
یارا بایمعنی غلط است صورت این است که اگر این لفظ را در برهان قاطع دیده
اید مضائقه ندارد و الا بار دیگر آخر آن های هوز نوشته باشید و بعد ازین
هر لفظی که غیر مشهور باشد آن را در کتاب دیده باطمینان تمام بنویسید لغت
فارسی در سرکار صاحب موجود است آمدم بر الفاظ عربی و الد شما صراح را
همراه بردند آنجا رسیده تدبیر دیگر میکنم و امروز لشکر را بکنار گومتی مقام پنجم
است و هنوز حرکت ازینجا شنیده نمی شود اغلب که این نامه تمامی رسد

بعد ازین گوییم و بشنویم لیکن برای تمام بهتر ازین قطعهٔ زمینی نیست از دریا اگر غلط نکنم تخمیناً
سی ذرعه بلند باشد دیگر خیریت درین قطعهٔ زمین خیمهٔ حضور پر نور و مرزا ابوطالب خان
چنان بهم چسپیده اند که اگر مرزای موصوف آهسته حرف میزنند صاحب عالم می شنوند
علی هذا القیاس این قطعه و از جهت امیزش او تا تنهائی بیردلی که رفقای هر دو طرف در ان
می باشند از هم تمیز نمی شوند حال خدم و حشم نیز همین صورت

رقعهٔ بست و سوم

مرزا صاحب والا قدر مرزا حاجی صاحب دام کما لا تحکم پریروز چون امیر صاحب
را طمع تحصیل زر پیچ بریخ انداخته دیروز موافق وعده حرکت بعمل نیامد و از صبح تا
وقت عصر پاس خاطر مرزا حاجی صاحب و والد ماجد شان که از چندی با هم عهد
و قسم شده بود در کوتهی بودم شش طائفهٔ زنان و یک طائفهٔ مردانه بود مجرئیان حلقی
را کسل که طبیعت رخصت حرکت نداد همین طائفهٔ بیرنگ و بد گلو بود الا جادو
که خواندنش سحر حلال است دمی چند مجلس را گرم کرده بود لیکن اینها در چه حساب کنم
فرحت الله خان خراب آتشی بارید که بهزار آب قلزم فرو نمی تواند نشست جای شما
خالی بچه خوبی چند ساعت گذشته است لیکن من و مرزا حاجی در مکان جداگانه از
مجلس نشسته مزهٔ خود را حاصل کردیم تمام شد این حکایت امروز نسخهٔ مذکوره بتمامی رسید
فردا جزو آخرین بخدمت شریف خواهد رسید معلوم نیست که جزو را امروز تمام کرده یا
قدری باقی است دمی دائم خرچی فربه که شاگرد صاحب است مسودهٔ خود را امروز پیش
شما برای اصلاح آورده بود یا خیر این بیچاره اعتقاد راسخی در نثر صاحب دارد
زیاده خیریت

رقعهٔ بست و چهارم

منشی صاحب والا قدر سلمکم الله
تعالی عجب مسودهٔ نوشته اید که ملا طور رسمی باید که درس آن از خدمت صاحب

باید بشرط فرصت در یکروز تمامش را می توانم دید و اصلاح کرد لیکن درین روزها
ضیق فرصت است دو سه روز خواهد کشید مختصر آنکه غزل عموی شما میرسد باید رسانید
دو غزل نو کردی روز چهار دیده ام بخدمت فرستاده شد نقل آن بردارید و این
غذر را نگاه دارید و برکاغذ جدا آقا شما این دو غزل سه غزل تازه که پیشتر بخدمت رسیده است
بشته بگذارید من از دست مرزا حاجی نجات یافته نزد شما می آیم و این کاغذ
ن کاغذ هر دو را خواهم گرفت و جناب آقا صاحب برای شما وقت شام شیر فالوده
یست کرده اند شاید دو گهری پیش از شام برسد و احیانا اگر بعد چراغان بفرستند
تعجیل در طعام بکار نخواهند برد و تقریب پختن شیر فالوده این شد که شب وقت
ضع شما گفتید که من چیز خورده ام و من در دست شستن اصرار کردم باز شما
تید که حاجت بدست شستن نیست قدری از شیر فالوده خواهم چشید همین حرف
ث دریافت شدن فرط رغبت طبع شریف بشیر فالوده گردید زیاده خیریت
نغمهٔ بست و پنجم
یاسمین گلشن دولت و اقبال و شمع دودمان عز و اجلال
لمم الله تعالی بعد اشتیاقها واضح باد که خط بهجت نمط ملفوف عرضهٔ اسمی جناب قبله
به در اسعد احیان مرکز دائرهٔ وصول گردیده بجدی سر درم ساخت که در هزار سال
یاده هم ترشح نمی توان داد ادام مطلب در همت و فطانت شما بر کوه تنک آرد کا فرست
ه باوجود صغر سن و نادیدگی زمانه در مردم عیار رسیده و همه را از خود ساختید و از
ت سفر و تولد انواع افاعی و عقارب در بارش ضلع مین پوری ترسیده و با
منصب مرجع الاهالی آنجا شدید و تدین و صداقت خود را آنقدر ذهن نشین صاحب
جاه ساختید که او را بر سر عنایت آورده تا اینکه تحصیلداری برای شما مقرر

شد لیکن خانهٔ صاحبان بورد آباد که رپوٹ را قبول کردند درینصورت نه قصوری
در محنت شما نه فتوری در عنایت آقا بظهور پیوست ازینجا ثابت شد که هرچه هست
اتفاق است دولت دنیا تعلق باتفاق و بخت دارد و همچنین افلاس **بیت**
گر زمین را باسمان دوزی ندهندت زیاده از روزی بالله که شما عجب
سلیقه و ظرف حوصله دارید لیکن اگر چرخ بمراد شما نگردد مجبورید هرگاه اینمعنی بثبوت
پیوسته باشد که پیش از وقت و بیش از قسمت کاری بر نمی آید پس این بیابان گردی
و صحرا نوردی چرا انچه بوده است برای ترقی بوده برای سی روپیه که زیاده ازین
در خانهٔ شما برای شما متصور است انچه شد شد حالا اصلاح فقیر و بزرگان شما همین است
که بلا تامل نوکری را گذاشته اینجا بیائید و تماشای قدرت الهی بکنید شاید درین انقلاب
که دفعةً اتفاق افتاده است چیزی مقصود شما هم باشد ده آدم غیر از باعث سفارش
جد امجد شما ترقی نموده اند در سرکار صاحبزادها روز شان نوروز و شب شان لیلة القدر
است شما چه تقصیر کرده اید که برای شما اینقدر هم نخواهد شد والحال در لکهنو هم صورت
اول باقی نمانده رفقای انگریز نوکران جناب عالی دام اقباله همه باهم شیر و شکر اند
هرکس هر جا که خواهد برود و با هر که خواهد نشیند مانعی نیست فرض کردم که اینجا هم برای
شما همین سی روپیه مقرر شد و ترقیاتی که مظنون ماست صورت نه بست باز سی روپیه
لکهنو بر پنجاه روپیه آنجا ترجیح دارد از بزرگان و برادران و فرزندان جدا بودن
الم مصیبتی برای آدم نیست بهرحال هرچه شد شد حالا صلاحی به ازین نیست که زحمت
و بیائید جان شما که وقت از دست میرود از گرو گنگا رام جی بعد هزاران اشتیاق
معنی نماند که حالا طاقت طاق شد دل مشتاق دیدار شماست یا ما را آنجا طلبید

یا خود بیائید یا مثل رعد جادو یا هشام جادو ما تنهای سحر ما به رسید که هرگاه بخواهیم
ز آنجا بیائیم پر و بال پیدا شود زیاده خیریت خرد و کلان در خانه قرین خیریت
بوده شکر الهی بر زبان و انتظار قدوم شما دارند رقعهٔ بیست و ششم
مهربانا درج معانی و یاقوت آبدار معدن نکته دانی سلمکم الله تعالی خط بهجت
نمط متضمن صحت و عافیت بکمال اختصار از ینجهت که مضمون تازه سوای کوچ صاحب
والا مناقب برای دبدبه بر زمینداران و گفتگوی صاحب با دیوان ابوالحسن خان
در مقدمهٔ خواجه صالح خان که در عرضی خود برای جناب قبله و کعبه نوشته بود دید نبوده
است برسیده مسرور ساخت ما امید وار آن بودیم که از مین پوری سوای فرخ آباد
رفتن صاحب بطرفی نخواهد شد و اگر از اتفاقات کوچ هم شد سواری برای شما از سرکار
تجویز خواهد شد حالا دریافت گردید که کهاران چوپاله باید که نوکر صاحب باشند
بار بردار زیاده بران بهر صورت تدبیری کرده همراه باید رفت و دیوان صاحب
درین امر تقصیری ندارند من خود بایشان نوشته بودم که اگر خواجه امامی صاحب
فرخ آباد برود نیابت شکوه آباد بنام خواجه صالح خان نامی که مرد فهمیده کار
آموده و از روی قرابت عموی خواجه معزی الیه می شوند قرار باید داد دیگری
تفویض نشود و اگر خواجه موصوف خود انجا مانند برای خواجه صالح امر دیگر تجویز
نمود که آدم کار آمدنی است اگر مرضی شریف باشد بخدمت برسند تا بر آمد کار
سمدع یکروپیه نخواهند شد اگرچه دیوان صاحب بمن درینقدر هیچ ننوشته اند
مگر انچه بصاحب اظهار کردند راست است بیچاره اینقدر پول از کجا بیارد
خدمت مردم بکنند و انهم عادت اوست که کسی بامید واری پیش او برود

ومصارف او از طرف او نباشد زیاده خیریت **رقعهٔ بست و هفتم** مطرز
حریر براعت و قبای قامت بلاغت سلمکم الله تعالی مسودهٔ دی روزه دیده گشت
همه خوب نوشته اید بارک الله اللهم زد ولا تنقص لیکن آن مادر قحبه که حامل این نامه
بود سخت کاذب و حرامزاده بوده است پس پری روز روبروی شما دو روپیه طلب
نمود و پیش من سه روپیه ابهم تصدق سر طرفه اینکه مهندی کهات از اینجا چهل کروه مسافت
دارد مادر بخطا پری روز رفت و دی روز وقت ظهر اینجا رسید حیرانم که این مسافت
را در دو روز هیچ اسپ چالاک دونده و هیچ بادهٔ فیل سبکرو قطع نمی تواند کرد این قدر مسافت
چگونه طی نمود اینهمه بندش بود برای فائده خود در دعی چند بر روی هم بافت و
پول از اینجا برد و دیگر و زر در میان داده وقتیکه طرف ثانی یعنی مهاجنی که نقود بر الیش آورده بود
رخصت نمود نتوانست که یکشت بکند رشت و باچه شده اینجا آمد و جواب طلب و الا بعد
چهار پنج روز بطمانینت خاطر کسی از تعجه خود بر آورده با میر سانید لیکن تعجیل طرف ثانی
او را از زر در ساخت مختصر اینکه دی روز جواب متضمن این احوال نوشته بدستش دادم
از همه عجیب تر اینکه وقت رخصت میگفت که خدا سلامت دارد امیدوار انعام بوده ام
گفتم حالا معاف باید داشت دوباره که می آئید هر دو انعام یکجا داده خواهد شد مردکه
سکوت ورزیده در رفت آمدم بر مطلب دیگر این مسوده را شما پیش خود نگاه دارید بعد
سه چهار روز یا زیاده من و شما هر دو خط برای میر موصوف که می نویسیم این مسوده
را هم بخط ناهر سنگه نویسانیده داخل آن لفافه میکنم یا اینکه صاحب نقل این را
برداشته باز نزد من بفرستید هر گاه ناهر سنگه اینجا می آید صاف کرده من میدهم
من پیش صاحب میفرستم و در لف خط خود روانه میکنم و احوال تشریف آوری

مرزا احمد صاحب دریافت شد در ضمن احوال ایشان لفظ برادر میر تقی فراموش کرده بودید
تا در حیران بودم و میخندیدم آخر معلوم شد که لفظ برادر از قلم صاحب ریختیه بود و بعد ذکر
مرزا مشارالیه نوشته بودید که برادر زن میر محمد تقی خود ما هستند و می بایست که چنین
بنویسید که برادر زن برادر میر تقی خود ما هستند الحاصل این بزرگ زاده از مروت
میدی بحال من مهربان است من خود هنوز فارغ نیستم که بیایم و سوای این از فرد آنچه
معلوم مرا استعمال خواهم کرد و بس بهتر است که ایشان قدم رنجه نه نمایند لیکن رقعهٔ دیگر
سوای این رقعه اسمی الصاحب نوشته ام آنرا بمشارالیه بنمایند **رقعه بست و هشتم**
مقدمة الجیش بلیغان روزگار سلمکم الله الستار الغفار یک فیل خود در سرکار جزل
صاحب مقرر شده فیل دومین که از خانهٔ نواب حسین علیخان بهادر خواهد آمد معلوم نیست
که برای آن وی رو در حکم بدرگاهی خان رسید یا اکتفا بها نقدر پیام رفت که بالای
بنگله حوالهٔ مرزا تقی نامی از نوکران صاحبزاده ممدوح شده بود خدا داند آن مرد عزیز
ادای پیام کرده باشد یا بفراموشی سپرد بهر صورت امروز شیخ الاسلام اگر برود
خوب است بهر کیف فیلی که از بادر شما است در انجا سوای عمو صاحب شما دیگری
نمی تواند نشست آدم بر فیل دیگر اگر یک فیل بیاید خواجهٔ حاجی و خواجهٔ عبد الله و میر عبد الله
را باید نشانید و اگر دو بیاید بر فیل دیگر خواجهٔ صالح و خواجهٔ رحمت الله خان و میر تقی
را سوار باید کرد اگر آمدن دو فیل یقینی باشد میر تقی را امیدوار بکنم و الا بهم او
او کهاران کرایه طلب نمایم چوپاله اینجا موجود است و این تحقیق برای این است
که مبادا از انجا یک فیل بیاید و کهاران بر وقت پیدا نشوند و اگر کهاران را امروز
طلبیده مقرر بکنم و فیل بیاید آنوقت جواب دادن از مروت بعید است این رقعه

به ملاحظه جناب قبله و کعبه در آورده آنچه مفصل باشد محققانه برنگارید که بر طبق
تحریر صاحب چیزی لعل لبیر **رقعهٔ بیست و نهم** لوذعی زمان سلمکم الله تعالی
مسودهٔ خواجه حاجی خان و اجزای میرزا اشرف علی ایشک آقاسی بهادر رستم خان
مرسل است باید گرفت مسوده به صاحبش باید سپرد و اجزای مذکوره را بحفاظت تمام
باید داشت تا وقتی که ادیم لو لا باید اجزای مذکوره دو جزو و شش ورق است که یکی
بیست و دو ورق باشد این از برای آن است که اوراق مذکوره بسته نیست مبادا در
از آدم در راه بیفتد نیس شیرزه باید گرفت بخدمت امیر صاحب بعد سلام واضح باد
که شخصی برای خارشش دارست نموده بجهد کس داده بود هر کس که مالیدا ورا فائده کرد
شخصی تمام بدنش آبله و زخم داشت در دو روز باینصورت به شد که اثری از زخم
و آبله نماند حضور پر نور و آقا صاحب مشفق سعی کردند که داعی این دوا را بمالم مخلص
تنبلیهای خود را از قسم غسل برای مبرد ظاهر کردم هیچ پیش نرفت آقا صاحب مخدوم
بیچوبه در میدان نصب کرده از چهار طرف شبستند و خیمه بسیاری افروخته داعی را آنجا
فرستادند چهار آدم برای خدمت هم بودند باری بعنایت الهی دوا هم مالیده شد و غسل
هم حسب دلخواه اتفاق افتاد لیکن حال من نیست که خارش ده چند و جابجا زخم و سوزش
پیدا شد الا العباس تمامش ورم کرده است امروز از ترس آنجا دوا بمالیدم و فردا هرگز
این دوا را نمی مالم دی روز و امروز مالیدم بهر چه بدتر شد خارش اگر رفتنی است
خود بخود می رود و الا یا قسمت **رقعهٔ سی ام** شمع دودمان ایالت سرو بوستان
جلالت سلمکم الله تعالی بعد اشتیاقها واضح باد که دیروز که بیست و سوم شهر حال
بود خط مسرت نمط در لف عرضی اسمی جناب قبله و کعبه نقاب بردار چهره عذرا را

وصول گشته مطالب مرقومه را خاطرنشان ساخت از احوال تازه اینکه در ینولا زوجه
آقا صاحب خود ما که باجتماع چند مرض با نفاس ستحار عارضی بر وکار رداشت بتاریخ نوزدهم
صفر قضا کرده اطلاعاً بتحریر درآمده و میان نثار علی نامی چند روز در حویلی خانصاحب
کر مفرما الطریق بهانان فروکش داشتند و نقل دریای لطافت هم گرفته بودند لیکن از دیوا
کاتب سفید بتمامی نرسید خطی اسمی صاحب از بریلی فرستاده اند معرفت مولوی حسین علی خان
صاحب پریروز بمن رسیده بود ملفوف است غزلهای مشاعره گذشته امروز
در خط والد شما پیچیده خواهد شد و آنچه در مشاعره حال که در ربیع الاول پیش می آید
دست میدهد بعد ازین خواهد رسید غزلها را یکجا بحفاظت باید داشت وقت رسیدن
دیوان بدست خود در حاشیه خواهید نوشت در نفرستادن صاحب عالی شان شما
را بشکوه آباد وضیع و شریف تامل دارند بعضی چنین می فهمند که وقت رفتن همراه خواهند
لیکن رای آنها بر صواب نیست زیرا که اگر این منظور رداشت سند عزل پیشکار اول
و نصب شما در دیوان بورد نمی فرستاد هرگاه فرستادن سند در بورد ثابت است
همراه بردن کجا زیرا که کار روانایان لغو نیست و از لفظ جمع در دانا مراد فقیر صاحبان عالیشان
انگریز اند گو یک کس درمیان این فرقه متصف بدانش نباشد و نزد بعضی فرستادن
بشکوه آباد مسلم لیکن تا وقت بودن خود جدائی شما از فرط شفقت و محبت نمی پسندد
این رای به از رای اول است لیکن همین قدر مقام اعتراض هست که صاحبان انگریز
را با فرزند خود هم این محبت نیست که کار سرکار را برای خوشی خاطر خود معطل گذاشته
او را بجائیکه باید رفت نفرستند مگر وقتیکه در بودن او پیش پدر حکمتی باشد پس نقش
بحال شما همین درجه است لیکن اگر حکمتی نمی بود هرگز نگاه نمیداشت ظن غالب اینکه

شمارا تفویض صاحب نوخواهد نمود تا او نیز بهمین عنایت بحال شما داشته باشد اگرچه بمزاج صاحب
نواز هر کس شنیده می شود لیکن هر بد مزاج با یکدوست خود درست می باشد شاید میانهٔ
صاحب والامناقب عالیشان و صاحب نو که می آید دوستی زیاده ازان باشد که هر دو را
با دیگران الحاصل آدم از طرف خود مصدر حرکتی نشود که دانایان او را بنادانی رسوا کنند
گونادانی چند خرده بر دگیرند سوای این هرچه می شود بحسب بخت و اتفاق تصور باید نمود
شجاعت همین است که از شما بعمل می آید آفرین باد و بس از حضور اقدس دو جا رید

رقعهٔ سی و یکم

بلاغت آفرین من صاحب کلان بروز جمعه یا دوشنبه بحضور
خواهد آمد هنوز مبهم است تا دو پهر معلوم خواهد شد اگر روز دوشنبه قرار میگیرد محمد جمال
باورچی را نزد شما روانه میکنم که امروز اسباب ضروری حسب دلخواه خریده بیارد
و فردا شام مشغول طبخ شود تا فردا صبح حاضر شده مواد طبخ را سرانجام دهد و شام
بپزد و اگر روز جمعه معین شد اینجا هم ضرورت طبخ داعی خواهد شد درینصورت شخصی
از اقربای او یا پسرش که در طبخ مثل نامبرده باشد خواهد رسید اطلاعا بقلم آمده

رقعهٔ سی و دوم

خواجهٔ عالی جناب من جزو دیگر بخدمت میرسد باید که ترت
و جزو اول بحکم کالای بد بریش مالک بفقیر رد باید کرد و چهار روپیه از رستم گرفته
دو روپیه بآن زن کور باید رساند و دو روپیه بشاه علیخان ارمان تخلص باید
داد و از خانم لاهور باید پرسید که خط دیروزه که در امام بارهٔ مرزا حاجی صاحب
برده بودی بکه دادی زیاده خیریت دوای مذکور گرمی بسیار کرد دو روز خوردم
امروز ترک کردم آغا رجب اینوقت نشسته اند یک بهل باتفاق دو کس بدوازده
روپیه تا اکبرآباد انفصال یافته بهلبانان درین فکر است که شخص چارمین هم بهم رساند

اگر امروز و فردا بہر سید خوب ست والا ہمین کس اکتفا ورزیده براه می افتد چون این کتاب ہنوز ناتمام دلہذا الوانے و فصول آن را بسرخی معید تحریر نکرده ام وقتیکه خطبہ و ہر چہ تبع آن نوشته می شود آنوقت سرخیہا چندان دشوار نیست رقعہ سی وسوم میرزای میرزایان خواجه صاحب عالی شان خط برای والد ماجد شما نرسید این را در عالم تنہائی خانہ بمطالعہ عمو صاحب خود در آورده جمع بزنید و در خطوط خانگی بپیده در ڈاک بفرستید زنہار بنظر دیگری بران نیفتد اطلاعا نوشته شد زیاده خیریت رقعہ سی وچہارم مہر سپہر عالی خاندانی سلمہ الله تعالی درینولا شنیده شد که خانصاحب اگر مفر تاج الدین حسین خان میخواہند که از نوکری دست بردار شوند اگر اینحرف مقرون بصدق باشد و بشنوید که ایشان ہمین بعمل آوردند و استعفای شان پذیرا شد شما نیز نوکری را بگذارید آنچه مقسوم شما است بشما خواہد رسید خدا کریم است نیکنامی از دست نباید داد اینجا رسیده باہم مشوره خواہیم کرد اگر خانصاحب باشند شما ہم بمانید یقین که شما پیش از نوشتن من چنین خواہید کرد من ہم از طرف خود حرفی نوشتم زیاده خیریت رقعہ سی وپنجم خواجہ خواجگان و میرزای اصفہان سلمکم الله تعالی خط اسمی خواجہ قطب الدین صاحب سر باز میرسد بصیغہ کرفتہ ملفوف خط خود روانه فرمائید چون خط مولوی میر علی ہمان جواب خط من بود و فرصت ہم دست نداد لہذا خط برای ایشان بعد ازین فرستاده خواہد شد امروز ہمین اکتفا ورزیدیم و امروز خانہ میر انشاء الله خان صاحب میروم فردا پس فردا آنجا خواہم بود و این بار توقع سفر نیست آینده یا قسمت رقعہ سی وششم خواجہ صاحب والا قدر منبع الکمالات من اینوقت آقا صاحب

مکرم لطف نشان را میان صاحب یاد فرموده اند چون در عالم رفاقت هر کس مجبور
است چار و ناچار باید رفت لهذا نوشته می آید که امروز من هم شام نزد شما بگذرانم
زود تر میرسم و شب همانجا میخوابم فردا ما و شما و امیر صاحب و مرزا محمد صاحب بخدمت
آغا صاحبان می آئیم و جلسهٔ معقولی میشود بنا بر اطلاع نگارش یافت لفظ پرستان
بابای فارسی مفتوح و رای بی نقطه مکسور و سین بی نقطه ساکن و تای قرشت و الف و نون
که بمعنی جای بودن پریها در اشعار ریخته و افسانها می آید در برهان قاطع باید دید معلوم
نیست که در فارسی هم صحت دارد یا ساختهٔ اهل هند است و از دو روز فیل کوچک از
راه رفتن معذور و فیل کلان را فیلبان بی اطلاع برای آوردن نیشکر یا چیز دیگر از قسم
چاره برده شام خواهد آمد لهذا اسپ برای سواری مرزا محمد صاحب میرسد و آدم بخانهٔ
میر محمد تقی خان رفته است ایشان هم می آیند و اگر پیش از رسیدن آدم نخاس رفته
باشند بخدمت خواجه وزیر خان صاحب از طرف من التماس باید نمود که اسپ خود را
عنایت فرمایند میر موصوف را آنجا رسانیده بر خواهد گشت زیاده خیریت رقعهٔ
سی و هفتم خواجه امامی صاحب توجاق هدیة العربانچه گون انگون یانگیم
فضیلت کوکی نوباتی میرزا جعفر صاحب ای کورماقی نی مشتاق بالالار میر نویسی
نی باشور بیگیم جناب قبله و کعبه عند الفرصت عرض باید کرد که تدبیر دو سه فیل برای آوردن
بعض اشخاص باراده شنیدن غنای میر معلوم ضرور است زیاده خیریت رقعهٔ
سی و هشتم خواجه ابو الحسن دریافت نمایند که باری کرامت ما را دیدید
شما ندانید که همین عموزاده من اسحق ولی اللّٰه است دیگران هم هستند بیت
هر بیشه گمان مبر نهالی است ⁂ شاید که پلنگ خفته باشد این همه از آثار تحریر فقیر است

حالا باید که اندوختهٔ خود را بما ظاهر نکنید که درین شادی صرف کرده اید اگر خواسته باشید که
بکلمات چرب و شیرین روغن قاز مالیده هیچ نه دهید دست بردار نخواهم شد و ما میدانم
که شما دارید یا ندارید از هر جا و بهر طور که بدست آید پول بیارید که ما را کار بار رقص
و سرود است پلاو شما را بشما بخشیدم زیاده خیریت **رقعهٔ سی و نهم**
خواجهٔ امامی صاحب سلمکم الله تعالی فردا صبحی بجناب قبله و کعبه یعنی جد امجد خود عرض
باید کرد که پیش از سه پهر یک فیل آمده زیر بنگله استاده شود تا بروقت محنت انتظار بلای
جان نگردد من امشب نمی توانم آمد فردا وقت سه پهر بعد این اراده می آیم مسوده زمانی
حاجی گرفته باید فرستاد و چند دانه سپاری هم بدست رستم بفرستید زیاده خیریت
رقعهٔ چهلم خواجهٔ امامی صاحب دریافت نمایند که اینوقت از حضور رخصت کربلا
طلبیدم فرمودند که پس فردا نواب صاحب اول صبح اینجا می آیند و فردا ضرورت تحریر
و انتخاب خلاع داعی خواهد شد ازینجهت هرگز رفتن صاحب آنجا مناسب نیست این مهم
بر دیگر بسپارید هر چند رنگها ریختم قبول نکردند مجبور دست برداشتم لیکن فردا
وقت سه پهر آمدن صاحب برای دیدن حسن ترزد اینجانب ضرور است پس فردا
وقت نماز که آفتاب برنیامده خواهد بود بدولتخانه تشریف خواهید برد **رقعهٔ چهل
و یکم** خواجهٔ امامی صاحب سلمکم الله تعالی معلوم نیست که آن سیدزادهٔ مسکین مسافر
دیروز هم آمده بود اگر نیامده باشد خیر امروز هر وقت بیاید گفتگو باید کرد و اگر دیروز تا شام
آمده باشد جواب و سوالی که طی شده باشد باید نوشت و اگر اینوقت هم رسیده باشد
همراه رستم نزد فقیر باید فرستاد زیاده عمرکم طویل و عدوکم ذلیل **رقعهٔ
چهل و دوم** خواجهٔ امامی صاحب سلمکم الله تعالی سه جزو از رقعات ترکی

للہ امرشاں نفرستاده اند اگر نقل اینها گرفته خواهد شد اجزای دیگر هم خواهد رسید والا اگر رنجه
اجزا در سبق میگیرید و تنگی اینها را اتمام میکنید باقی اجزا هم طلبیده خواهد شد و اگر هم
را دفعةً واحدةً میخواهید این را باید گرفت برای باقی قدغن خواهم کرد و خطیکه اسمی آقا
نجم الدین خان تعریفش شما نموده بودم میان ریاض الحسن طالب علم هرگاه طلب نماید
بالتکرار باید داد و لفظ رائیگان در برهان دیده معنی آن باید نوشت و نسخهٔ نقل شده از خط
مولوی منیر علی ویشب نصیب باد شد لیکن مضمونش بخاطر دارم همین قدر است که
قصب الذریره و طباشیر سیاه دراشی در آب خیسانیده صبح باید جوشانید چون نصف
آید مالیده و صاف نموده باید نوشید و از دال مونگ و مرچ سرخ و سیاه پرهیز
ضرور است و غذا هر قدر که پر روغن باشد باید خورد شما همین عبارت را با خط
مولوی صاحب مقابله بکنید اگر برابر آید به میر یوسف علیخان بگوئید که نسخه همین است
والا در همین کاغذ بنویسید اینقدر جا برای تحریر یک نسخه کافیست **رقعهٔ چهل
و سوم** بر خواجه امامی صاحب مخفی نماند که دیروز رقعهٔ آقا صاحبان در جواب
مقدمهٔ مرزا اینده و صاحب آمده بود بخدمت میرسد ملاحظه باید نمود صاحب من این
احوال را ذهن نشین خواجه کریم الله خان صاحب باید نمود اگر مرزای مزبور اینقدر هیچ
بعد تحقیق احوال از صاحب خانه با آقا صاحبان برسانند و آقا صاحبان هم راضی شوند
چه مضایقه والا من و شما هر دو را نقصان شان منظور نیست دیگر خیریت
پوشیده نماند که فا و عین و لام میزانی بیش نیست جمیع صیغهای آن نیز همین حال
دارد پس آدم با شعور را باید که جمیع مصدرهای صحیح را که مستعمل زمهموز و
مضاعف نباشند همین وزن حساب نماید و صیغها مقابل صیغها باز خواهد

از باب ثلاثی مجرد خواه مزید فیه مثالش اینکه هرگاه کسی بپرسد که ضربتن برچه وزن است
تأمل کند که درین صیغه بر اصل مصدر که ضرب است تای قرشت مضموم و نون مشدد
زیاده است هرگاه همین تا و نون را بر فعل که میزان است بیفزایند صیغهٔ ماضی جمع مونث
حاضر میشود و همچنین در استکمال فا و عین و لام را ملاحظه نماید و بگوید که استکمال بر
وزن استفعال است زیراکه هرچه در استفعال بر فا و عین و لام زیاده است در استکمال
بر کاف و میم و لام خواهد بود و همچنین انتظار و انتشار بر وزن افتعال است و انجماد و انقباض
بر وزن انفعال است و اگر درمیان افتعال و انفعال التباس افتد مثلاً لفظ انتهاص را
نمیدانیم و شخصی بپرسد که انتهاص برچه وزن است باید که بگوییم که اگر اصلش نهضت
است انتهاص بر وزن افتعال است و اگر اصلش تهصت است انتهاص بر وزن انفعال
واقع شده و در باب افتعال بجای تای قرشت طای حطی و دال نیز می آید همچنین الاعلی
هرچند صیغهٔ افاعلی باشد که امر حاضر مونث است از باب افاعل و ملاعلی بر وزن مفاعلی
که مجموع مفاعل و یای متکلم است مفاعل صیغهٔ مفعول است از باب افاعل در بحث ثلاثی
مزید فیه در قانون مجدد باید دید **رقعهٔ چهل و چهارم** پریروز خطی نوشته
نزد قاضی صاحب فرستاده شد اگر دیروز روانه شده باشد خیر والا هر دو خط امروز
یا فردا باید که روانه شود الملخص دیروز خط دیگر از شما نزد فقیر رسید عرضی که برای جد
امجد نوشته بودید نیز بمطالعه درآمد امروز که نوزدهم ربیع الثانی سنه ۱۲۷ هجری و
روز شنبه در حضور تردد فرش و خیمه و طعام است زیراکه فردا مرزا سلیمان شکوه بهادر
عیال و اطفال خود را گرفته اینجا خواهند آمد و یک شبانه روز مع زن و بچه بسر خواهند برد
اندرون و بیرون هر دو جا صحبت رقص و سرود منعقد خواهد شد لیکن امروز

بده رده روز تکاهی میروم سبب رفتن اینکه چون این صحبت رو بروی افتد
مضرت دل گوارا میکند که تنهائی دوست بمزاج خود شغل مسئلهٔ آنجا رفته سواد
دنیا موش نشینم گرچه آنجا سوای من احدی نخواهد نشست لیکن من یک کس
بی همیان و آب و یار موافق چه میکنم بعد چهار روز که جناب عالی دام اقباله و صاحب
وزن بر سبیل تزلیت یا بالاتفاق خواهند آمد البته دران جلسه شریک خواهم شد
زیرا که این هر دو والا جناب زیاده از چهار گهری نهایت یکپاس نخواهند نشست
بعد ازین دائم این صحبت و این همه اساس چنانچه ازین سبب است که مرزا محمد
را خرچی بوده است در شاهجهان آباد چون حامله شد نسبی از راه رشک زن نشین
شاهزاده موصوف کرد که این بچه در شکم در دار شما نیست چون افشا ... آمن
را همین گوش است و دیگر هیچ و مقدمه زن نزد صاحب عزت بسیار نازک است
مرزای ممدوح قصه گشتن او کرد ممتاز محل که مادر شاهزاده باشد در اینجا کرده بیش
با حضرت ظل سبحانی و نواب قدسیه والده حضور اقدس اعلی مشوره نموده او را
لکهنو نزد صاحب عالم روانه کرد که از آن آفت مصئون باشد و مضمون خط ممتاز محل
صاحب عالم بهادر این بود که پسری که از بطن این زن متولد خواهد شد آنرا شما بفرزندی
خود بگیرید و نامش مرزا ... بگذارید چون حامله آمده بود بعد دو ماه و چند روز وضع
حمل اتفاق افتاد لیکن بجای مرزا ... دختری پیدا شد چون این دختر
فرزند آن شاهزاده موصوف است و سوای این زر کار را میکند چنین بنا گذاشته
که هزار روپیه در مهم شادی دختر صرف باید کرد و مرزا سلیمان شکوه بهادر را
با اهل و عیال و جناب عالی دام اقباله و صاحب کلان بهادر را خدا خداوند عزو

این هزار روپیه را مادر شاهزاده مقدم الذکر فرستاده بود باین گمان قوی که پسر
متولد خواهد شد لیکن نوشته بود که این پول (ای صاحبزاده بیاید) را در هر دو صورت بمصرف باید رسانید
تمام شد این مطلب دیگر اینکه مزاج من بفضل الٰهی قرین صحت است خاطر شریف جمع
باید داشت این بار هم در عرضه که اسمی جد بزرگوار نوشته اید دو جا غلطی یافته تبدیلی
از باعث تعجیل است چنانکه همان لفظ را دو سطر پیش ازین در همین خط صحیح نوشته
اید پس گمان غلطی سوای این نمی رود که در جلدی خیال نماند و آن اینست که شما در ذکر منشی
محمد علی صاحب یکجا باینصورت نوشتید که با منشی محمد علی صاحب که دوست خاص صاحب
هستند ملاقات شد این خود معیوب نیست بلکه سراپا صحیح و جای دیگر نوشتید که باز از
منشی صاحب موصوف ملاقات شد این غلط محض است لیکن چون شما این مدارج را
خوب طی کرده اید این خطا از راه بیعلمی نیست اتفاقیست و جای دیگر که غلطی دوم واقع
شده سبب آن عدم معرفت بحال لفظ است و آن لفظ سقا است که شما آنرا
سقه نوشته اید مخفی نماند که سَقْی بسکون قاف بمعنی آب دادن آمده و ساقی اسم
فاعل آن و سقا صیغه مبالغه بروزن فَعَّالٌ چون لفظ ساقی حالا بمعنی معشوق شراب
دهنده باشخاص شرابخوار است و بمعنی آب دهنده کم استعمال می یابد لهذا صیغهٔ
مبالغه یعنی سقا باینمعنی مستعمل گشته و اینهم مصطلح شده است بشخص مسلمانی که مشک
بر دوش گیرد و الا کهار خانه هنود و دیگر برهمنان که بر سر چاه در راه نشسته آب
بمسافران میخورانند باید که سقا گفته شوند لیکن چنین نیست پس لفظ سقا از قبیل
منقول عرفی تصور باید نمود که از معنی اصلی خود برآمده زیرا که از روی لغت کهار
و برهمن هم سقا میتوانند شد بالجمله سقا از باعث شهرت گرفتن لفظ بمعنی شخص مسلمان

مشک بردار بر دیگری اطلاق نمی باید زیاده خیریت دیوان ابوالحسن خانصاحب را
از باعث تمادی ایام بخاطر نمانده است که حساب صدتهان را در هفت بقچه طاق بستن
از من می پرسند من در لکهنو و بردی مرزای ممدوح برای تفریح طبع از شخصی پرسیده بودم
بیچاره سه چهار روز تامل کرد و سر بسنگ زد و بمراد نرسید این حساب از روی قاعده
غلط است زیرا که موافق قانون حسابی در عدد یکه جفت است جفت مجموع طاقها میگردد
نه طاق مجموع طاقها چون صد جفت است در هفت طاق هفت جفت دران گنجایش
دارد هفت طاق و نه طاق و سه طاق و پنج طاق دران نمیگنجد خطا هر سنگه که درین
روزها مخدوم مکرم آقا محمد صادق خانصاحب نام ایشان گنگارام گذاشته اند ملفوف
این مکتوب است مطالعه باید نمود رقعهٔ چهل و پنجم مخفی نماند که دیروز که هشتم
شهر حال و روز پنجشنبه بود آخر روز قریب بعصر خواجه عبدالله که از سبب قرب حویلی
جهان ملی بدولتخانهٔ صاحب عالم بهادر اکثر آمدن خود برای درس عربی نزد فقیر مقرر کرده
اند آمده عرضهٔ شما که بجد امجد خود نوشته بود بمن داد بعد مطالعه دریافت شد که شما
بتزویج راضی نمی شوید هر چند من در خط خود این ایما نکرده بودم لیکن بخاطر رسید
که شما از حجاب این گفتگو بزبان نمی آرید و نیز درین گفتگو از من شرم خواهید کرد
مجبور بخانصاحب و قبله و والد ماجد شما اشاره نموده بودم که درین خصوص ایمای
بخواجه امامی باید نمود اگر دل بخواهد به ازین دو دختر همسری بهم نمی تواند رسید
که مرضی صاحب دریافت شد سعی درین امر بیجا است اگرچه بحسب ظاهر خانه داری
چیز خوبیست لیکن در اصل خود را دانسته در بلا انداختن است هرگاه که طبع شما
نمیخواهد مرا درینمعامله اصرار چه ضرور در مثل مشهور است آنچه بخود نپسندی بر دیگران

میسندنی الواقع سہرہ بسر بستن و دوبارہ خود را رسوا کردن ہیچ لطف ندارد گو
ہنوز عمر شریف باآنحد نرسیدہ لیکن مدۃ العمر باینصورت بسر بردن ہم خوب نیست
چیزی ضرور خواہد شد یا کدام دختر شاہ پریا شاہ نبر و یا ریحانہ پری و سبز پری فریفتۂ
شما میشود ہزار آفرین بر فہم شما خوب فہمیدہ اید وطرفہ مآل اندیشی بکار بردہ اید اہم
بر قصۂ دیگر این مردم عجب مردم بی غیرتی ہستند کہ بر شما فرمائش چیز ہا کردند و الحال
بی آنکہ تقاضای شدید از طرف شما بظہور آید ادای زر قیمت آن در ضمیر ندارند درین
صورت ہرچہ بآنہا رسیدہ است مال بابای شان شد زیراکہ تقاضای شدید چہ کہ
ایمای طلب قیمت ہم از ینطرف محال می نماید دیگر احوال اینست کہ خانصاحب مکرم
والا مناقب تاج الدین حسین خانصاحب صد روپیہ در ربیع الاول منجملہ سہ صد
روپیۂ دہانیدۂ ولایت علی خان بابت دیوانچند دادہ بودند ہمگی مبلغ معلوم نثار علی
نامی در قرض خواجہ امیر خانصاحب بردو صد روپیہ دیگر کہ در ربیع الثانی طلب دارم
ہنوز صورت وصول ندارد ازینجہت کہ جناب ممدوح بست و یکم ربیع الاول بروانۂ
کانپور شدند و از انجا مع الخیر ارادۂ فرخ آباد دارند دو سہ روز است کہ خطی بخدمت
شان روانہ نمودہ شد ہنوز جوابش نرسیدہ سبحانعلی خانصاحب جواب آن ہرگاہ
خواہد آمد نزد من خواہند فرستاد من امروز رقعہ بخدمت ایشان فرستادہ بودم
در ان رقعہ اینمضمون بودہ است کہ دیروز خط خواجہ امامی آمدہ بود و بندگی بخدمت
ملازمان نوشتہ اند ایشان ہم در جواب سلام و اشتیاق بشما نوشتہ بودند و بابت نرخ
روپیہ ہم رسید بعد وصول شدن نسخۂ خواجہ قاضی صاحب خواہم رسانید جناب ممدوح
کتب مذکورہ را خریدہ و صحیح نمودہ نزد شما خواہند فرستاد کہ بآن مرد کہ بدہید

شما میدانید که من از شما هم نازک مزاج ترم هرگاه شما خانه داری را که لذت زندگی موقوف بر آنست گوارا نکردید و دانستید که مادام الحیاة در رنج و بلا گرفتار خواهم ماند از من کی میشود که یک ورق این نسخ را ملاحظه نمایم لیکن در جستجوی نسخ پسند و ناپسند رفاقت خواهم کرد میدانید که ما مردم زن شاه پیر را در قحبه را نمیگذاییم ما را کجا این دماغ تصحیح کتابها است ده بار شجرة الامانی که تصنیف خود من است دیده ام و باز از غلط و صحیح آن اطلاعی ندارم و دیوان قتیل و دریای لطافت و هفت تماشا هنوز پیش خان صاحب است این بار که تشریف می آرند میگیرم روزی خود میفرمودند که هر سه نسخه امانت خواجه صاحب حاضر است بگیرید لیکن دریای لطافت را یکی از دوستان من برده است بعد چند روز که می آید آنهم خواهد رسید الحاصل نسخهای مذکوره را نزد خود تصور نمائید

رقعهٔ چهل و ششم

خط بهمت سنگه دیروز که شانزدهم ربیع الثانی سنه ۲۴ هجری روز چارشنبه بود وقتیکه در باغ گیندا این که از حضور میان آفرین مرحمت شده و آقا صاحبان در ایام ورود خود باراده بیتوتت برای چند شبی گاه گاهی وقت عصر اینجا آمده من و ناهر سنگه را می طلبند بهیئت مجموعی نشسته بودیم میر حیدر حسین نامی که از چندی نهر الفصاحت بخدمت قاضی صاحب می خوانند مع عرضی که اسمی جد امجد خود نوشته بود دید آورده به بهجو داد و بهجو آنرا بمن رسانید آنچه را الم نموده بود دیر ذهن نشین شد آقا صاحبان نیز نام خود را و ناهر سنگه هم ملاحظه نمودند الحمد لله که طرف ثانی خود بخود حکم تنخواه کرد لیکن آنکه شما لب را جنبش دهید وجه قدر خوب شد که هفت روپیه آنجا گذاشتید و باقی اینجا فرستادید که دبیشی وجه معاش وابسته ببخت و اتفاق است آدم همان است که نان بقوت

بازدی خود بهر ساندوالامیانه حیوانی کہ ادرا انسان می پرورد دادمی زادہ ہیچ تفاوت
نیست نان پدر خوردن سوای ایام طفولیت بکار آدم نمی آید بر پدر چه موقوف است
که نان آقای شبیه پدر ہم برای بی غیرتان زن نیرت است آقای شبیه پدران
است که کسی را پرورش بکند مثل خواجه سرایان که متبنی راپسر خوانده پرورش میدہند
وعمو وخالو وپدر زن ہم ازہمین قبیل است بلکه نانی که بیریخ بدہند آنہم قابل ترد است
بان من بجان شما که این سی روپیه را من سی ہزار روپیه میدانم بلکه بران سی ہزار
روپیه که بذلت بدست آید صد درجه ترجیح دارد وتفصیل حال بعضی صاحبان دوشاله پوش
وپلاد خور درینجا مناسب نیست شما حال آنہا بخوبی میدانید خدا آن دوشاله وپلاو دوگوشتی
بان بزرگواران داده بود نصیب آدمی غلام شما نکند ہزار شکر که قدری اطمینان
نصیب شما شد آینده ہرچه بحسب بخت واتفاق رو خواہد داد فہمیده خواہد شد
خط طویلی متضمن عبارت رنگین سریع الفہم بخدمت آقا صاحبان نوشته بلفافه
سپرده سربازنزد من حاوی احوال خیر مآل خود و شدت اشتیاق صحبت ایشان بفرستید

رقعهٔ چہل وہفتم خواجه مکرم سلمکم الله تعالی درین نزدیکی ملطف نامهٔ خالصاحب
مرقوم ہفتم ذیحجه متضمن طلب حقه بردار خدمتگار رسیده بود لیکن چون درخط جناب
صحیح قید خدمتگار جوان بوده است ازین سبب بہم رسیدن آدم معقول وجوان
کمی متعذر شد ومعہذا بغیر خرچ راه کسی اراده نمیکند خالصاحب نوشته بودند
ہرچه برای خرچ راه درکار شود از میر رمضان علی باید گرفت چون آدم نزد
میرزا پور رفت گفت سبحان علی خانصاحب از کانپور حقه بردار وخدمتگار
از پوری فرستادند حالا حاجت آدم دیگر نیست ازین سبب دم بتو ماندم و

با قربیگ را که مال اینجا است یکروپیه از پیش خود داده روانه آنطرف نموده شد چند
شیاری چرب هم میان حاجی حواله او کرده اند بایکرفت میخواسته که چند کلاه و
حلوای سوهان هم حواله او سازد من منع کردم گفتم بعد ازین بدست کرام آدم خانگی خواهیم فرستاد
چون در خط خانصاحب مرقوم بود که من بمین پوری میروم حسب الحکم آدم مزبور را بمین پوری
فرستادم اگر خانصاحب آنجا هستند آدم تا سپرده بخدمت خانصاحب خواهد رفت
این خط را خانصاحب نزد صاحب خواهند فرستاد دیگر خانصاحب بنابر ضرورتی نزد
دیگری تشریف دارند نزد صاحب حاضر خواهد شد شما او را بخدمت صاحب عالی
رسانید این قدر دیگر عرض میکنید که اگر حقه بردار سوای آدمی که از کانپور آمده است کم
باشد بحضور برسد والا غیر فانی حقه بردار هم رسانیده بود لیکن وقتیکه دریافت شد که هم
از کانپور بحضور رسیده [illegible] اتفاق نموده هم عرض باید کرد که [illegible]
با وردی که ملازم انگریزی و هندوستانی خوب به پرورش گرم است هرگاه بدست می آید
روانه میکنند حال این فدوی مشتاق که با قربیگ نام روانه نیست که عمرش زیاده از بیست
سی و دو سال نیست مدد معین چند قسم نان و ساختن حلویات در بیات به مهارت
دارد لیکن نوکری در جا باران گوپی کرده است و نیکنه فدوی مشتاق است و سوای این
زبانش هم درست است لهذا برسش [illegible] بحضور رسانیده [illegible] باید کرد بعد
غزل که درین روزها گفته شده در یک بند بخط خود نامه بشما میرسد و هشت غزل دیگر که
در دیوان ثبت هست و دیوان را امیر نصیر الدین صاحب برده اند از آن جهت فرستاده
آنها در خط دیگر موقوف داشته شد و آنچه شما در حق خیرات ملی عرض کرده بود
که بعد وفات نواب صفا الدوله امیر الدوله مرحوم خواست که اعداء از مرحوم [illegible]

قبول نکرد قباحت ان بخیال نرسیده باشد ظاهر است که امیر الدوله هشت سال پیش از
آصف الدوله قضا کرده بود شاید غرض شما از امیر الدوله حسن رضا خان بوده باشد بدانید
که امیر الدوله خطاب حیدر بیگ خان بود و حسن رضا خان را سرفراز الدوله می گفتند
مخالفان برین اقوال اعتراض می کنند و گوینده را متهم بکذب میسازند آینده انکه تحقیق
نموده حرف باید زد مقدمات دربار بسیار نازک می باشد اگرچه شما هنوز طفلید احوال
امرای لکهنؤ چه میدانید (ای لکهنؤ را در کردی) وجه ضرور که این چیزها را تحقیق بکنید لیکن در دربار آنچه معلوم باشد
باید گفت

رقعهٔ چهل و هشتم

خط بهجت نمط دیروز که بحساب رؤیت چاردهم
ربیع الاول و بحساب تقویم پانزدهم و روز سه شنبه بود باین مشتاق رسیده خاطر
نگران را همدوش هزاران مسرت و شادمانی گردانید نرسیدن خط ازینطرف سببی
داشت اینست که والد ماجد شما میفرمودند که تا خط دیگر از انطرف نمی آید ازینجا چیزی
نباید نوشت چند روز دیگر انتظار باید کشید اگر درین عرصه خط خواجه امامی می آید خیر
والا مینویسیم و شاید که مظنون ایشان بوده است که شما وقت روانگی زری از
مهاجن قرض گرفته فرمایش صاحبان آنجا همراه برده اید حالا منتظر سرانجام زر رسید
هرگاه بدست می آید خط و هندوی هر دو را یکجا خواهید فرستاد معلوم نیست که اینحرف
معروض بصدق بود یا نه یقین که دروغ نباشد چرا که این صاحبان ما فی الضمیر خود را
از من پوشیده نمیدارند الملخص معلوم نیست که همین خط صرف فرستاده اید یا زر
هم آمده است من هنوز عرضهٔ شما که اسمی جد امجد خود نوشته اید ندیده ام لیکن بعد ازین
خواهم دید نزدیک من دیدن و ندیدن آن هر دو برابر است کار بدریافت صحت
و سلامت بوده است الحمد لله و المنة که از آمدن اینخط مرادی که بوده بر آمد چون تا

صاحب هنوز در نخاس می باشند و خانصاحب قبله در جهادلی از باعث بُعد مسافت
و آخر شدن روز خط اسمی من بر رستم حواله کردند و عرضه را از سبب خوانده نشدنش
آن وقت اینجا نفرستادند این از دو حال بیرون نیست یا رستم وقتی نزد قاضی صاحب
رسیده است که عرضه نزد خانصاحب قبله بجهادلی میفرستادند یا پیش از رسیدن
او خط اسمی من نزد خود نگاهداشته عرضه را روانه کرده باشند خانصاحب از باعث
غروب شدن آفتاب فرستادنش نزد من موقوف بر امروز داشته اند یقین است که حالا بیاید
چون شما هم هیچ مطلبی در خط من باقی نمیگذارید خاطر من جمع است که در عرضه هم مطلبی
سوای بندگی و سلام و دعا نبوده باشد آمدم بر احوال دیگر تاج الدین حسین خان صاحب
و میر غلام علیخان هر دو ملازم حضور پرنور شدند مشاهره خانصاحب سه صد روپیه و از
غلام علیخان صاحب دو صد روپیه قرار یافت خانصاحب خود تکرار نکردند لیکن میر غلام علی
گذارده خود درین مشاهره ندیده عازم دکن بودند حکیم مهدی بر دو اضافه و ...
از خدمات مستمال نموده نگاهداشته است باید دید لیکن هیچ یک ازین صاحبان
سلام حضور نیست الا سبحان علیخان که بلا فصل هر روز وقت دوپهر حاضر می شوند
اینست احوال این صاحبان مقدمه دیهات ایشان هم بفضل الهی حسب دلخواه
درست شده برای انتظام بعض امور رخصت چند روزه بجاگیر خواسته بودند
حکم شد که برای یکماه برود و بنا بر ضرورت با صاحبان عالیشان هم ملاقات بکنند
لیکن با صاحب کلان لکھنؤ یک قلم ملاقات موقوف است برای ایوان در باری ملاقات
رخصت تماشا کرده نوشته لیه از خانصاحب گرفته حواله قاضی صاحب کرده خواهند
لیکن در بای لطافت برای چند روز شخصی از دوستان خانصاحب برادر

انهم بعد چند روز خواهد آمد و کتب اربعه یعنی تفسیر ملا فتح الله و الواب الجنان و ترجمهٔ شرائع
و حق الیقین بتلاش بهم خواهد رسید هر گاه جایی سراغ بدست خواهد آمد قیمت
مشخص کرده برای زر نوشته خواهد شد دیگر خیریت **رقعهٔ چهل و نهم** از چهار پنج روز
جواب خط شما نزد والد شما فرستاده بودم خدا داند از چه سبب روانه نشد امروز
که سه شنبه بیستم جمادی الآخره است وقت عصر خطوط بذاک فرستاده خواهد شد دیروز
وقت عصر آدم آقا صاحبان مخدوم جواب خط شما را که آورد در جزو دان نگاه داشتم
در خیال من این بود که آن خط اول خود در روانه شده باشد حالا منتظر خط دیگر باید بود هر گاه
بیاید این خط را در لف جوابش باید فرستاد اینوقت زبانی میر حیدر حسین نامی
که از والد ماجد شما رقعهای داعی استفاده میکنند دریافت شد که خطوط مین پوری
امروز آخر روز روانه خواهند شد این را که شنیدم خط معزی الیهما درین رقعه
پیچیدم حالا مناسب اینست که شما این بار در عرضهٔ جد بزرگوار خود سلامی برای
من بنویسید باقی معاف کردم آینده خواهم فهمید عوض خطا سمی من خط طویلی
بخدمت آقا صاحبان مخدوم نوشته در لفافه پیچیده بغیر مصنع نمودن بفرستید
دران خط بزرگی القاب معزی الیهما و شکر الطاف شان بحال خود و خلوص
و بندگی خود را بخدمت شان بعبارت دلکش بنویسید زیاده خیریت **رقعهٔ
پنجاهم** سبحان طبیعتا خطا سمی امیر صاحب میر سید کریم خان خواهید داد فردا
دور و پیه هم برای آن گور سیزا غچه خواهد رسید حساب او را درست نمیدانم سه روپیه
است یا دو روپیه هر چه باشد مفصل بنویسید دیگر آنکه در رقعهٔ دیروزهٔ صاحب
یک لفظ خلاف محاورهٔ اهل علم بود شاید نزد عوام درست باشد رقعه بجنسها میر

ملاحظه خواهند کرد که اصلاح هم در همان است دیگر اینکه از نزدیکی وزیر صاحب من بسیار
خوش شدم فی الواقع مکان بی رونق میشد من هم میخواستم که بجناب قبله و کعبه اینمعنی
عرض بکنم لیکن از بعضی موانع سکوت ورزیدم الحمد لله که خود بخود بخیال رسید **رقعه**
پنجاه و یکم بلبل نواخار براعت و قمری سرو بستان بلاغت سلمکم الله تعالی مسوده
اصلاح نموده فرستاده شد بسیار خوب مینویسید باین سن ضعیف و جایکه در چار جزو معتد
اینقدر غنیمت است لیکن مراعات سجع که آنرا قافیه نثر گویند در بعضی جا بخوبی میکنید در بعض
مواقع از سبب عدم معرفت بعلم قافیه راه صحت غلط می شود چند ورق متضمن بیان قافیه
در چار شربت است و همین قدر در دریای لطافت اگر از والد ماجد خود استفاده نمائید
مضائقه ندارد و اگر خواندن آن موقوف برمن باشد این بار که می آیم جائیکه از فسانهٔ
عجائب سه ورق میخوانید دو ورق بخوانید و یک ورق یا کم از قافیه خوانده باشید
رقعه پنجاه و دوم مخفی نماند که خطوط مرقومه چهارم ربیع الثانی سنه ۱۲۰۰ هجری
دیروز که هفتم شهر مذکور با سنین صدر بود رسید یکپاس از شب گذشته بود که
همه را بمطالعه در آوردم سبب دیدن خطوط بعد مرور اینقدر مدت شب نیست
که دیروز که از مشاعره فارغ شدم چه می بینم که فیل برای سواری بنا بر ضروری از حضور
رسیده است بلا تکرار سوار شده همین جا آمدم و دیروز وقت عصر رسیدم اینجا
فرستادم چون یکدو کار دیگر هم متعلق باد بود تا دو گهری شب گذشته نیامده بود در
من آنوقت چیزی خورده هنوز درست قلیان نکشیده بودم که باز حضور پرنور
یاد فرمودند و چهار گهری دیگر آنجا در قال و مقال گذشت بعد از آنکه بیرون آمدم
لفافهٔ خطوط ابن سید و سوای خط والده محمد میر دیگر خطوط را بخوبی حوالهٔ نظر کردم

صاحب پیش از مطلب در خطا اسمی فقیر مستفسر حالات رقم شده اند من هم ابتدا بهمین
تحریر میکنم اینست که مزاج من همیشه تاب گرمی نمی آرد و من پیوسته مراعات اینمعنی
بکار می برم علاج خودرا بهمین تقلیل میکنم اگر از بعضی چیزها پرهیز و به بعضی اغذیه عادت
بکنم می ترسم که مبادا معده ضعیف تر شود و از نعمای الٰهی بی نصیب بمانم لیکن اینقدر
هم نیست که اگر تپ بکنم فلفل سرخ بخورم یا دیگری اغذیه حاره مثل شنبلیله و غیر آن
حال پرهیز خود اینست که بیچاره مولوی صاحب علی بزعم خود خودرا آتشی مزاج دانسته
گاهی گردِ بادنجان و شنبلیله و دیگر چیزهای حار و لطیف نمیگشت همیشه اسفاناخ و للل
ساگ و خرفه و دیگر بقول بمزه می خورد آخر بیچاره دفعه گلو به تیغ فالج سپرد گویا در دنیا
نیامده بود پس فنای هر چیز موقوف بر قوت و استعدادی که در اصل دارد هست
همینکه مدت سپری شد تمام شد خواه جماد باشد خواه نبات خواه حیوان بالجمله من
بیماری ندارم خاطر شریف جمع باید داشت و عرض نکردن برای تنخواه بحضور عالی
صاحب الاجاه بکمال دانائی و دور اندیشی بهت من اینقدر که اشاره در خط اول
کرده بودم برای آن بود که اگر از کسی بالا بالا دریافت شود مضائقه ندارد والا سوای
این گفتگوی تنخواه چه مصرف دارد بلکه با دیگران هم گفتگو ازین قبیل مناسب نیست شاید
رفته رفته بصاحب والاشان برسد و انکار نیابت شکوه آباد معین اقرار کرده
حالا من در هیچ امری بصاحب نخواهم نوشت بخدا که آنچه در ضمیر من میگذرد شما
انجا بعمل می آرید بلکه من اینجا چار گهری با دل خود مشوره کرده و تنگا شها سنجیده
بعد دور کردن قبائح امری قرار میدهم و شما پیش از آنکه من بنویسم بهتر از آن
کار میکنید پس مقابله با شما خطا است که تائید روح القدس همراه شما است

روپیه از حضور پرنور برای او مقرر شده یک تنخواه هم یافته یکپاس روز برآمده پیش
آغا صاحب آمده می نشیند و وقت عصر میرود بعد چندی داخل خواصان حضور که این
منصب امیرزادها است خواهد شد شما میدانید که بر خواصان حضور مخفی نیست
و عزت هم در چشمان کم نمی شود **رقعهٔ پنجاه و سوم** مخفی نماند که امروز که هفدهم
ربیع الآخر سنه ۱۲۲۸ هجری روز دوشنبه است عرضهٔ شما محررهٔ دوازدهم شهر مذکور مع
خط اسمی اینجانب بمطالعه درآمده مسرور ساخت آنچه از احوال الضلع نوشته اید همه بجا بود
بقول شما همه چیز عمر دیر تعلق بحبت و اتفاق دارد نه دوستی از دوستان بکار
می آید نه دشمنی دشمنان الحاصل تاج الدین حسین خان عجب مرد با فتوت و مروت است
والله که اگر اینملک باختیار خان موصوف می بود آنچه برای برادر حقیقی خود تجویز می کرد
برای شما هم میکرد اگر برای صاحب چیزی صورت نمی بست برای برادر خود هم نمیکرد
و سوای این اعتبار هم شرط است شخص متوفی از مدتی در الضلع تحصیلدار بود آنجا هم
در وقت تنکیت رای از باعث قرابت و هنیت رای نامی عزت و ثروت ظاهری
داشت و شما در الضلع نو وارد و با کسی سابقه ندارید بلکه صد آفرین که در همین
قلیل با مردم اینقدر رجوشش پیدا کردید که وضیع و شریف شما را دوست میدار
و آرزومند ملاقات میشوند انشاء الله العزیز بعد چندی شما هم بمطلب خواهید رسید
و کار عمده برای شما صورت خواهد پذیرفت خاطر جمع دارید دو ماه میشود که من از
درد شانه چپ داد و بیلا دارم حالا مجبور بعد سه چهار روز بضرورت مسهل مغز
فلوس خواهم گرفت لیکن الحمدلله که ماده فالج نیست مواد ریحی وغیره است
والا هلاک میشدم لهذا بهمین قدر پارچه مختصر اکتفا نموده شد والد و عموی شما در

تا الحین بسته است امروز ده گهری روز مانده باتفاق مرزا بزرگ پسر مختار الدوله که در مجمع
بیت‌بینا دارد من و مرزا حاجی برای شنیدن میر علی صاحب خواهیم رفت اطلاعاً
نوشته شد زیاده خیریت

رقعهٔ پنجاه و چهارم

مخفی نماند که مکتوب دلنواز
شما رسید بر مرقومات اطلاع داد و عرضه که بنام جد امجد خود نوشته بودید نیز
بمطالعه درآوردم چه بگویم که بر دل چه گذشت لیکن چه باید کرد جای مجبوری است
خط دیگر اسمی منشی صاحب بموجب ایمای شریف سرباز در همین خط ملفوف است
بعد مطالعه سر چسپ نموده بمکتوب الیه برسانید تمام شد این قصه حالا بشنوید که دنیا
مقام رنج و راحت است آدم اگر دو روز بفراغت بیگذراند دو ماه عوض آن بتعب بسر
می برد و بیحرمتی برای آدم دانا و صاحب عزت هرگز متصور نیست و معنی بیحرمتی همین است
که آدم کاری بکند که باعث بیحرمتی او بشود و اگر چنین نکند هرگز حرمت او نمیرود مثلاً
اگر شما کسی را دشنام خواهید داد او هم جواب خواهد داد یا دست و گریبان خواهند شد
همین بیحرمتی است و اگر شما بکسی فحش ندهید و دیوانه در بازار بی سبب فحش شما گوید
و فحش آب کشیده بدهد حرمت شما هرگز نمیرود مثال دیگر اینکه زید از خانهٔ خود شش
بجای کاری میرود و پیادهٔ چوتره کوتوالی در صورت او بدزدی اشتباه کرده
او را بگیرد ازین چه میشود گرفته باشد این را از واردات اتفاقی و بدی طالع میگویند
زید نزد کاملان و هم پیش نفس خود شرمنده نیست زیرا که مصدر فعلی نگردیده
که ندامت داشته باشد درین روزها ولد الزنائی افترائی بر من کرده بود که گشته
شوم یا بعیدایی گرفتار شده باشم وقتی که بعضی دوستان این احوال را بمن
رسانیدند و رای شان قرار برین گرفت که ازین شهر برآیم با نها گفتم که در

پنهان شدن دیگر بحیث قول مفتری را قوت دادن است چون من حرکتی نکرده ام که در
پاداش آن مرا بکشند یا بزندان بربند پس ترسیدن چه ضرور و اگر این بلای ناگهانی
باعث بر قتل من می شود مجبورم این را هم از قبیل بیماری میدانم در مرض دق و سلول
یا مجذوم شدن آدم گناهی ثابت نمی شود زیراکه اکثر افراد با صحیح البدن بسر می برند
و نیکوکاران مجذوم یا مدقوق یا مسلول شده می میرند چون افترای محض بود و اصلی نداشت
از آن بلیه نجات یافتم پس شما که ازین خبر اصلا تغیری بر چهره من و تردیدی در خاطر نبود
بعضی دوستان گفتند که بفلان و بهمان رقعه باید نوشت گفتم دل نمیخواهد که رجوع
بهر کس و ناکس بکنم صاحب عالم بهادر آدم فرستادند که شما نزد من بیائید در شهر بودن
شما مناسب نیست عرض کردم که فدوی را بطور خود باید گذاشت تا هر چه بشود ازین
تحریر غرض اینست که رنج و راحت و غم و شادی برای ما و شما است تا در قید حیات
گرفتاریم گاهی خوش و گاهی ملولیم از طرف خود مصدر فعل بدی نباید شد آینده با قسمت
سوای کردار بد از هیچ چیز اندیشه نباید کرد و از آدم دیوانه باید گریخت **رقعه پنجاه
و پنجم** بپیروز جمن خان پیاده خط خانصاحب کرمفرما تاج الدین حسین خان
بمن رسانید جواب هم همانوقت نوشته تفویض نامبرده نموده شد مضمون خط این
بود که خواجه امامی صاحب را ازین حادثه خبر شد و من بی اذن صاحب والاجاه
بمین پوری نمیتوانم رفت اگر طلب می فرمایند میروم و الا خیر و نیز مرقوم بود که از حضور
برای باورچی و حقه بردار تقید بسیار است بلکه نوشته اند که شما میخواهید که من
نان خشک خورده باشم پس از شما متوقع آنم که یک باورچی خوب بده روپیه مشاهره
راضی نموده و یک حقه بردار که سوای اینکه آتش بسر قلیان بگذارد دیگر هیچ سلیقه

درین کار نداشته باشد لیکن قدری خوش ظاهر و جوان باشد زود باید فرستاد
تمام شد مضمون شفقت نامه خانصاحب معزی الیه حالا شما بشنوید که باورچی
خوب در لکهنؤ به ده روپیه بهم نمیرسد چه جای اینکه بمین پوری بیاید و هر دو طعام هندوستانی
و انگریزی خوب بپزد لیکن شما بحضور عرض کنید که هر باورچی این سلیقه ندارد که
هر دو طعام را بخوبی تمام بپزد مگر بتلاش بسیار شخصی بدست آید هرگاه حال باورچی
هندوستانی در لکهنؤ باینصورت باشد که هفت روپیه مشاهرهٔ ذات و یک
پیش خدمت بدرماهه سه روپیه و یک آثار آرد هر روز گرفته باشد اینگونه باورچی
که سلیقهٔ هر دو طبخ داشته باشد چگونه در سفر کم از بست روپیه قبول خواهد کرد
زیراکه در لکهنؤ برای چنین کس مع پیش خدمت پانزده و شانزده مقرر است
و در بعضی سرکارها ازینهم زیاده اگر حضور عالی مرکوز خاطر دارند که طعامهای خوب
بر مائده چیده شود پس یک باورچی هندوستانی که قدری از سررشتهٔ کار ای
هم آگاه باشد مع پیش خدمت بچارده پانزده روپیه ملازم فرمایند آرد خود داخل
حساب نیست معمول باورچیست و یک نان با بهفت روپیه که اقسام نان بپخته
در حضور بیارد و اگر شوق نان هندوستانی نباشد و مرضی مبارک همین است
که اطعمهٔ هندی و ولایتی هر دو در حضور بیاید پس ارشاد شود که باورچی باین صفت
تلاش نموده آید لیکن مشاهره مع پیش خدمت کم از بست روپیه نخواهد گرفت
و ما مردم نیک و بد طعام ملک خود را خوب می فهمیم قوت تمیز ما در اطعمهٔ ولایتی
ناقص است لیکن اگر اتفاق میشود یکدو چیز که خواهد پخت بکسانیکه ممتحن طعام اند
هستند چشانیده خواهد شد یا در حضور بامتحان خواهد رسید دیگر آنکه تلاش

حقه بردارهم میکنم هرگاه بدست آمد روانه خواهم کرد تمام شد این قصه هم غزلهای شاعره حال اگر والد ماجد صاحب نوشته باشند فهو المراد والا بعد ازین خواهد رسید داین بحری ازان است که من درین چند روز بنجاس نرفته ام فردا دعوت جناب عالی با فرزندان ارجمند و صاحبکلان و دیگر صاحبان عالیشان بخانهٔ حضرت مرشدزادهٔ خود ما مقرر است لیکن جلسه از سرشام تا یک و نیم پاس شب خواهد بود درین صحبت مرزا سلیمان شکوه هم خواهند بود آتشبازی از سابق دو چند دیوارهای نی برای روشنی چار طرف بعد رفتن شما از بدست آمدن زمین نو وسعت احاطه هم بسیار است و برجهای کاغذی هم درست شده است این برجها همانست که بهوا بلند میشود و عوام آنرا غباره می نامند شما هم ملاحظه نموده اید دو صد و پنجاه روپیه برای بادرچیخانهٔ جناب عالی و نصف آن برای مطبخ صاحب کلان فرستاده شد و طعامهای دیگر اینجا هم پخته خواهند دیگر خیریت در تلامذهٔ شما خواجه حسن خیلی با شما دوست است بچه رشید نیست هر روز بمن میگوید که هرگاه کسی آنجا برود مرا خبر بکنید شاید چیزی ارسال هدیه از قسم حلویات مرکوز دارد معلوم نیست که شما چه افسون بگوش شاگردان خود دمیده اید که از اصلاح عمو صاحب بلکه والد ماجد شما خوش نمی بشوند و قوت تحریر شما از همه زیاده میدانند لیکن بر حال من مهربان اند روی کم فرصتی سیاه دماغ اصلاح کسی ندارم میر یوسف علی خان دختر خود را از شیر دا کرده است بخشش شیرینی بنجاس هم فرستاده بود جای دیگر کهور خانه ساز رفته بود و اینجا همه از دکان کولی بود از آقا صاحبان مخدوم و آقا صاحب کرمفرمای خود ما والا امرتبان سلام و اشتیاق و از حضور پرنور دعا ارشاد شده همه صاحبان بخیریت اند

الا آقا محمد صادق خانصاحب از چند روز تپ و صداع داشتند حالا بفضل الهی آست
امروز مسهل دوم بود یک تسهیل دیگر خواهند گرفت **رقعهٔ پنجاه و ششم** چند روز
است که جواب خط زبان آرزو که در آن احوال محسن نوشته بودم رسیده بود
جوابش نوشتن ضرور نبود زیرا که جواب خط من بوده است و با مطلبی هم اشتمال
نداشت لیکن چون بعد از آنکه جواب خط شما که ملفوف عرضی اسمی قبله و کعبه آمده بود
نوشته فارغ شدم آقا صاحبان جواب خط شما فرستادند درین خیال بودم
که هرگاه خط صاحب بعد ازین بیاید عنایت نامهٔ معزی الیها در آن پیچیده خواهم
فرستاد درین اثنا میر حیدر حسین نامی از اولاد نواب شایسته خان که درین
روزها بخدمت والد ماجد شما نهر الفصاحت و چار شربت و رقعهای فقیر استعداد
میکنند آمده ظاهر نمودند که خواجه قاضی خانصاحب گفته اند که از باعث بعضی عوائق
خطوط خانگی نزد برخوردار فرستاده نشد پس فردا بحول و قوت ایزدی روانه
میکنم گفتم میر صاحب تا امروز چهار روز است که من خط بقاضی صاحب داده ام
موافق معمول هانروز بایستی که روانه شود خوب اگر یکدو روز از سببی دیر
کشید مضائقه ندارد این نمی شود که چهار پنج روز بگذرد و هنوز این هم
حواله پس فردا باشد شاید شما سهو کرده باشید ماضی را مستقبل ساختید
گمان دارم که قاضی صاحب همین قدر گفته باشند که پریروز خطوط روانه شد
شما هیچو حال کردید که پس فردا روانه خواهد شد میر مزبور متغیر شده گفت
این چه میفرمائید من اینقدر جلنبر و نالائق نیستم که ماضی و مستقبل را از هم
فرق نکنم چون دیدم که طرف ثانی بهر چه گفته بود اصرار دارد خط دیگر اسمی شما

نوشته مع عنایت صحیفهٔ آقا صاحبان دریک لفافه بدست میر مقدم الذکر نزد
قاضی صاحب فرستادم طرف ثانی خط را بقاضی صاحب سانیده که آمد بسهو خود
اقرار کرد که بلی از من غلطی شد خط پاین پوری پس پیروز روانه شد لیکن قاضی
صاحب خط امروزه را از من گرفته در قلمدان گذاشته اجازت از شما میخواهند
اگر بفرمائید بادم تاج الدین حسین خانصاحب که فردا روانه میشود بدهند گفتم ازین
چه بهتر اینقدر گفته بهیورا بارقعهٔ کوچکی بخدمت جناب ممدوح فرستادم ایشان
هما نوقت خود موافق معمول نزد مولوی حسین علیخان صاحب رفته خط را تفویض
شان کردند یقین که تا حال رسیده باشد یا بعد ازین برسد هر چه دران خط مرقوم
است بران عمل باید کرد و اگر از اتفاقات خط مذکور دیرتر برسد مضمون آن
اینست که من یکبار بر سلام الکفامی و رزم شما در عرضهٔ جد خود خیر و عافیت
خود را بمن بنویسید و بس لیکن خط مطولی اسمی آقا صاحبان نوشته لفافه بکنید
و سر باز نزد من بفرسید در خط مذکور هر قدر که خلوص و ارادت از طرف خود
و فضل و بزرگی این صاحبان خواهید نوشت خوب تر است تمام شد اینمطلب آمدم
برینکه پریروز عرضهٔ شما و خط اسمی من رسید و مضمونها بمطالعه در آمدن خانصاحب
والا قدر و رسیدن اشیای مرسله از ینجا بشما و لطف و عنایت آقای قدردان
بحال شما و موقوف داشتن کار شکوه آباد با نوید همراه بردن دریافت شد
و شکر الهی بجا آوردم این تنخواه که بالفعل است اگر امروز نیاید فردا می آید تعجیل
چیست در خانهٔ انگریز معمول نیست که تنخواه بکس نرسد چون دنیا بامید است
ازین مژده که صاحب والا جناب بحال شما مهربان است بسیار خوش شدم

آزین بر محنت و جفاکشی و علو همت شما روزیکه فضل الٰهی شامل حال خواهد شد ما هم
از جناب شما امیدوار فیض خواهیم بود از اخلاق حمیدهٔ ملازمان شریف توقع قوی
داریم که سلوک نمایان پیش خواهید آمد من هم بعد شانزده روز پریروز از حضور
آمده ام و روزیکه آمدم راست بخط مستقیم در اوتاق آقا صاحبان رسیدم شب
همین جا بسر بردم صبح در مشاعره رفتم و دیشب هم که از مشاعره برخاستم از باعث
گل و لای که باران شدید باریده بود باز همین جا آمدم چون آخر شب هم باران
بود و از صبح تا اینوقت هم گاهی ترشح باریک و گاهی باران پر زور و شور می بارد
و حالا اندکی ایستاده است هنوز همین جا هستم شام یا فردا اینجا بس می آیم غزلهای
مشاعرهٔ حال منظمه که امروز برای شما نوشته شود دنیا هر سنگه که حالا بگرو گنگا رام
شهرت دارد درین روزها از باعث پنس کف دستش خودبخود از دو سه جا چاک
شده است و ورم هم کرده یک شب پیش با بود دیروز باز بیجا دانی نزد آقا صاحب
مختار حضور پرنور رفته خلاصه بجدی آزار کشیده است که چه بگویم قلم بر نمی آید
داشت که یک سطر هم بنویسد من باجازت او بندگی از طرف او می نویسم
حالا لازم اینست که شما رقعهٔ متضمن استفسار کیفیت حال و تألم خود از دریافت
اینخبر برای او بنویسید که خیلی محبت با شما دارد زیاده خیریت ایام دولت
بکام باد **رقعهٔ پنجاه و هفتم** مخفی نماند که خط بهجت نمط رقمزدهٔ بست و
چهارم شوال سنه هجری بتاریخ بست و هشتم شهر صدر رسیده مسرور ساخت
بکمال ما شما در شکوه آباد بود دید از خط خال دریافت شد که بعض عوارض
جسمانی قطع الله اصلها مانع حرکت گردید الحمد لله که آن بلا از سر باز گشت و منزل

مقصود در روانگی اتفاق افتاد حالا بر سر نامهٔ خط آنچه شما نوشته اید نوشته خواهد شد
بیشتر بار در رسیدن خطوط نزد شما تردد بود و خیال میکردیم که حالا باین زودی
رسیدن خطوط صورت نخواهد بست لیکن از عبارت شما که برای عنوان جواب
مکتوب خود قرار داده بما رقم نموده اید اطمینان کلی حاصل شد یعنی زود زود خطوط
از طرفین خواهد رسید در ینولا خط مشفق مکرم مخدومی تاج الدین حسین خانصاحب
بصحابت آدمی که بنا بر دریافت چگونگی آقا صاحب مخدوم مخلصان آقا محمد صادق
خانصاحب آمده بود بفقیر رسید در خط مذکور پارهٔ از احوال صاحب هم بزبان
قلم سپرده بودند از تحریر خانصاحب می تراود که صاحب را الاجاه از شما راضی است
اگر دستش میرسید سلوک نمایان میکرد و جای شما در دل اوست بشرط دستگاه یقین
که باز هم یاد فرماید هر چند آنچه مقسوم شماست زیاده ازان بشما نه بدعای کسی خواهد
رسید و نه سعی شما و سفارش دیگری لیکن راضی بودن آقا از نوکر باعث مزید
عزت اوست رد کردن صد روپیه هرگز مناسب نبود این اداها در عالم چشمی
زیباست با آقا نوکر را این رفتار نمی باید عنایت اطلس برای قبا هم دریافت
شد خدا مبارک کند شاید در خط خانصاحب مشفق مکرم سهو القلم اتفاق شده باشد
که بجای صد دو صد نوشته بودند و اطلس هم بعد ازین مرحمت شد از باعث
بُعد درمین پوری و بهوندر خبر صحیح بایشان نرسیده باشد یا همه مطلب را باجمال
یکجا حوالهٔ قلم کردند بهر حال هر چه شد خوب شد آینده خدا فضل خواهد کرد حالا شما
یک تنگ تحصیلدار شده اید بعد ازین بشرط شمول عنایت ایزدی تحصیلدار
خواهید شد خدا هر چه بدهد بعزت بدهد زیاده خیریت خرد و کلان این حویلی و آن

حویلی جاتی وتندرست اند دیگر آنکه در عرضی شما این بار مرقوم بود که آخر درانحالت قصد فسق
شکره آباد فسق نمودم والد ماجد شما بعد مطالعهٔ این عرضی سکوت کردند وقتیکه رقعهٔ شما
نوشته فارغ شدم گفتند که برای خواجه امامی درین خط تنبیهی ضرور است که فسق را بجای
فسخ نوشته است باید دانست که فسق بمعنی بدکاریست وفاعل آن را فاسق می نامند
ومرادف آن فجور است چنانچه فسق وفجور شهرت دارد وفاعل آن فاسق وفاجر گفته
میشود وزنی را که باین صفت متصف باشد فاسقه وفاجره میگویند وبجای اراده
وعزیمت لفظ فسخ استعمال می پذیرد یعنی برهم خوردن اراده وعزیمت جناب
امیرالمومنین صَلَواتُ اللهِ عَلَیهِ میفرماید عَرَفْتُ رَبِّی بِفَسْخِ الْعَزَائِم یعنی شناختم خدای
خود را ببرهم خوردن اراده های خود **رقعهٔ پنجاه وهشتم** خواجه امامی صاحب
سلمکم الله تعالی دیر دیر رقعه رسید ونامه رقیمه دریافت گردید البته رقعهای ترک خالی
از مزه نیست برای اینکه خواننده را ازان لذتی دست دهد باین طریق نوشته شد
وبیشتر این حرکت بایمای عموی شماست آمدم بر ذکر دیگر بتاریخ هفدهم ماه حال
شب گذشته نکاح میرتقی خوانده خواهد شد بجناب قبله وکعبه یعنی جد امجد خود
عرض باید کرد که بروز یکشنبه رستم را برای سند خواهم فرستاد پوشیده نماند
که در نکاح زیاده از سه آدم که یکی ازان حاجی کربلائی صاحب هستند نخواهند بود خلاصه
اینکه فردای نکاح میر موصوف وزوجه اش زعفرانی پوش خواهند شد وبتاریخ
بست ودوم رسم ساچق بعمل خواهد آمد وفردای آن حنابندی وبست وچهارم یعنی
شب بست وپنجم مجلس عروسی مرتب خواهد شد **رقعهٔ پنجاه ونهم** خواجه امامی
صاحب سلمکم الله تعالی امروز که چهاردهم شهر حال روز پنجشنبه است پیش خیمه

بطرف بھدرسہ روانہ شد و دیگر چیزہا ہم مثل کبوترخانہ و باورچی‌خانہ و اسباب ہیچ رفت
فردا قطعا کوچ است لیکن رخ خیمہ بطرف لکھنؤ نیست رخ الہ آباد است مشہور است
کہ برای انتظام پرگنۂ سلطان پور و تهدید عمّال میروند شاید یکدو مقام در انجا اتفاق
افتد بعد ازان بلکھنؤ میروند و ہمین صحت دارد نہایت سفر تا پرتاب گڈھ باشد کہ نسبت
کرده از سلطانپور آنطرف است در ہر دو صورت توقف ہیچ جا نخواہد شد چرا کہ
انتظام فیها شکار نیست و ہر دو مسودۂ عریضہ را فردا دیده ترجمہ خواہم کرد بعد ازین میرسانم
ان شاء اللہ نقل طرفہ اینست کہ شخصی از عمائد فیض آباد وارد خانۂ میان آفرین شده بود
از من می پرسید کہ سوای تو در نثر حالا امام جمیع عمده تر آورده کیست گفتم از من ہمہ صاحبان ؛
بہتر اند گفت شخصی تعریف خواجۂ امامی میکرد جناب ہم نثر ایشان ملاحظہ فرموده اند
گفتم من ہم آوازۂ کمال ایشان شنیده ام نہ خود ایشان را دیده ام نہ تحریر را گفت من
دو سہ رقعہ پیش خود دارم طور ولایت بہ از ایشان کسی نمی نویسد لیکن آن قبلہ
در طرز قدیم کتابی استاد اند و تمام شد نقل خدا مبارک کند **رقعۂ شصتم**
خواجۂ خواجگان سلمہ اللہ تعالی خط مسرت نمط مرقوم دوازدہم در لف عریضۂ بزرگوار
شما بفقیر مشتاق رسید از مطالعہ آن دل بسیار خوش شد رفتن صاحب خالی
از فائده نیست ان شاء اللہ العزیز ہرگاه کلکٹر نو می آید باز ہمین رپوٹ نزد صاحبان
بورڈ خواہد رفت و منظور خواہد شد خاطر جمع باید داشت این پرگنہ از ازل بنام
شما مقرر است آنجا ہم یکدو کس از دوستان فقیر خواہند بود از انجملہ دو کس
مختار مهمات آن کلکٹر اند کہ با کنور جی پسر رای بالکرام خیلی رابطۂ محبت دارند
و حال کنور جی قسمی کہ با منست شما خوب میدانید اگرچہ کم گو است لیکن زبان

را جنبش می تواند داد چراکه حال اخلاص من و شما بر و ظاهر است دیگر خیریت خطی که
آقا صاحبان این وقت فرستاده شد جواب بعد ازین خواهد رسید خط گرد گنگارام
ملفوف است مرو که نسخه هم نوشته است ملاحظه باید کرد بدنیست آقا صاحب کلان
را قدری صلابت از باعث استعمال مبردات در معده معلوم میشد و این بی بر
مقدمه استسقا است لهذا طبیب دانا غذا را موقوف داشته آب گوشت باشان
میدهد **رقعۀ شصت و یکم** خواجه امامی صاحب سلمه الله تعالی در قطعه رقیمه کی
اسمی والد ماجد شما در وجه در خصوص احوال خواجه قطب الدین صاحب موافق وعده
در رقعه امروزه صبحی اگر میر نصیر الدین صاحب بخدمت فرستاده باشند میرسد
هر دو سر باز است ملازمان شریف خط اسمی والد خود را بعد مطالعه صحیح در گرفته
در لف خط خانگی روانه نمایند و بخواجه قطب الدین صاحب بگویند که بعد مطالعه اینجا
را نیز مرا بالصحیح نمایند مگر آنکه شما خوب میدانید که من خود صاحب را از دادن کتاب
بمردم منع میکنم لیکن چون میر نصیر الدین صاحب از سبب دوستی من از بریلی اینجا
وارد شده اند و ترکی چار شربت را از من بصحت رسانیده میخواهند که کم مهارت
درین پیدا کنند لهذا برای صاف نمودن ذهن و دریافتن عیار آتش نسخه قصه
تصنیف شما که تحریر نموده اید میخواهند جای اندیشه نیست بلا تامل حواله باید کرد لیکن
چون آدم ایشان را شما نمی شناسید آدم خود همراه آدم میر صاحب ممدوح کرده باید
فرستاد اگر چه این رقعه من آدم هم بخدمت نخواهد رسید در رقعه مرا شما خوب میشناسید
در بنصورت احتیاج آدم هم نیست تصنیف هم برای همین است که کسی فیض
بردارد والحمد لله که مردم را احتیاج تصنیف الصاحب می افتد من کتاب را از کسی

دریغ نمیکنم لیکن در دادن کتاب غیر بهر کس ازین راه تامل میرود که بعضی اشخاص
پایه احتیاط را ملاحظه نمیکنند برای این می ترسم بالجمله میر نصیر الدین این نسخه ترکی
که تصنیف صاحب است بی تامل باید داد خواه بخواند خواه نقل بردارد دیروز آداب
کورنش از طرف شما بحضور عرض کرده شد و آغا صاحب را نیز از حضور دعا ارشاد
است و آغا صاحب سلام میرسانند و میر اکبر علی هم و مزاج حضور بفضل الٰهی رو بصحت
کامل دارد رقعهٔ شصت و دوم دو روپیه برای آن زن کورسیز میرسد
حوالهٔ آدم امیر صاحب باید کرد که بر دیگر روپیه با قیمت آخر جمادی الآخره دو روپیه دیگر
نزد صاحب خواهد رسید و برای هدیة الغربا دو بار آدم در رقعه رفته بود مرزا جعفر
صاحب یکبار بدربار بودند و یکبار در جواب رقعه باَدم مرزای ممدوح سپرده شد
وقت بیداری خواهد داد یحتمل که تا شام کتاب بیاید اگر می آید صبحی میرسانم البته
کریم خان هم دو سه گهری روز برآمده خواهد رفت انتظار کتاب خواهید کشید و
اگر نمی آید جواب خواهد رسید باز فرستاده می شود لیکن شما در خط صبح بنویسید که
خواهد آمد بر سرنامه اینقدر خواهید نوشت که هدیة الغربا هم فرستاده شد یا پارچه
علیحده داخل لفافه خواهید کرد بعد تحریر رقعه کتاب هم آمد باید گرفت رقعهٔ شصت
و سوم خواجه امامی صاحب پیالهٔ شربت انار نزد صاحب فرستاده شد اگر
شربت باَدم مولوی حسین علی صاحب داده باشید این پیاله را بخدمت وزیر صاحب
برسانید که داخل شیشه سازند و اگر نداده باشید برحیم بیگ یا حسین بیگ بگوئید
که بخانهٔ مولوی حسین علی خانصاحب رسانیده بیاید فردا وقت سه پهر بالای بنگله
خواهید نشست اگر اتفاق شد من می آیم و شما سوار کرده برای سیر دریا خواهیم رفت

دو روبکه آقا صاحبان نیز خواهیم نشست مکان مولوی حسین علی صاحب بهمانجا
نما ـ مولوی صاحب سلیمان صاحب است حوالی دیگر که بکرایه بود ازان دست بردار
شدند **رقعهٔ شصت و چهارم** خواجه امامی صاحب سلمکم الله تعالی
در عبارت دیروزه که ترکی بود یک لفظ از سبب تعجیل غلط نوشته شده بود
و عبارت مذکور اینست که شیدی خواجه قطب الدین کتمعانیکا کتمنای فقط
درین مقام سهو دارد یا کتمکای باکاف فارسی کتمعانیکا بنای چه دیگر اینکه فردا الی
روز بخانهٔ تاج الدین حسین خان و آخر روز بخانهٔ میر سید سلیمان خواهیم رفت پس
فردا نهایت پسر فردا هم بجای آئیم زیاده عمر و دولت نصیب باد **رقعهٔ شصت
و پنجم** خواجه امامی صاحب بمجرد دیدن این رقعه نزد فقیر بیائید و یک رقعه هم همراه
بیارید که از دیروز درس موقوف است اینوقت کهاران میر صاحب تان برای
خود می برند والا سواری میرسید چون راه خشک است پیاده بیائید از ینجا من
و میر صاحب و شما باتفاق به دولتخانهٔ شما روانه خواهیم شد امروز وقت شام فرح بخش
موافق طلب میر صاحب در حوالی آقا صاحبان برای خواندن خواهد آمد **رقعهٔ
شصت و ششم** مسودهٔ اصلاح شده میرسد باید گرفت من هم بعد ره
می آیم انچه خوانده و فهمیده نخواهد شد تحقیق خواهید کرد رحمت خدا که خیلی خوب گذشته
اید دیگر اینکه میرزا شفیع امروز میرود هر دو نسخهٔ کتاب افسانهٔ عربی از وبگیرید نشود
که در پریشانی حواس رسانیدن آن فراموش کند و میرزا خانی باید گفت که در
خط اسمی طالب حسین خان خطی ملفوف سربسته هست آنرا برسانید و باقی بالاتفاق
بکنید **رقعهٔ شصت و هفتم** خط فقیر در خط آقا صاحبان اسمی قاضی

صاحب میر سید روانه باید نمود و یک خط دیگر است که لفافهٔ آن مُعرّای مختصر گم گشته
شد این را گرفته بنوعیکه هست سربسته نزد خود نگاه دارید هر وقت که میخواهم میگیرم
و من دو سه گهری دیگر اینجا هستم بعد ازین می آیم خارشش بی پیر سخت تر آورده
است دانسانهٔ زعفران پری تصنیف ملازمان میر سید باید گرفت **رقعهٔ شصت**
و هشتم خواجهٔ امامی صاحب سلمکم الله تعالی عرضی پسر میر امان علی صاحب میر سید
بجناب قبله و کعبه عرض باید کرد که یکبار نزد مرشدزادهٔ نصیر الدوله بهادر باید برد
اگر بگویند که عرضی شخصی که ذکر حضور نباشد بحضور فرستادن خلاف دستور است
جناب قبله و کعبه آنوقت بمرشدزاده بگویند که این شخص خانه زاد قدیم و از سه پشت
نمکخوار دوچاق دولت است اگر بعد ازین تکرار نکردند فهو المطلوب و الا مجبور نیست
عرضی را بطرف ثانی رد خواهم کرد و من از دیروز شاهترهٔ سبز میخورم و طعام من
پرهیز نیست **رقعهٔ شصت و نهم** خواجهٔ امامی صاحب سلمکم الله تعالی
سواری بخدمت میر سید بلا تامل سوار شده باید آمد و هر سه کاغذ مرزا حاجی پسر
مرزا جعفر صاحب حوالهٔ میان حاجی کرده باید گفت که این کاغذها از قبیل است
هر کس که رقعهٔ فلانی بیارد باو باید داد **رقعهٔ هفتادم** خواجهٔ امامی صاحب
بدانید که در جزدان من جزو لوراکه تا دیروز دو نیم ورق از آن نوشته شده است
درمیان اجزای نسخهٔ لو تصنیف دیده دیر آورده حوالهٔ رستم بکنید که همین جا خواهم
نوشت ماجرا اینست که امروز مرزا جعفر صاحب را خلاف عادت بنابر ضرورتی
بیلی صاحب طلبیده اند و الا روز جمعه بدربار می رفتند وقتی که من رسیدم
ایشان عازم دربار بودند بپاس خاطر من چار گهری نشستند آخر من خود از

ایشان مرخص شده بخدمت آقا صاحبان آدم مرضی صاحب خانها؛ نیست که
تا شام اینجا باشم درینصورت بیکار نشستن فائده ندارد چیزی باید نوشت

رقعه هفتاد و یکم تازه اینکه شخصی لغزی یعنی پهیلی بزبان هندی در حضور
پر نور جناب عالی رام اقباله عرض کرده بود آن لغز برینمنوال بوده است که آن کدام چیز
است که مرکب از چار حرف است هرگاه یکحرف ازان دور نمایند همان چار بماند
و اگر دو حرف محذوف شود همان چار بماند و همچنین اگر سه حرف دور نمایند باز هم
چار بماند و اگر چار دور نمایند باز چار بماند میر انشاء الله خانصاحب رقعه بمن نوشتند
که هر چند تو متوجه این چیزها نمی شوی لیکن بپاس خاطر من ملتفت شده این لغز را دریافت
کرده بنویس چون خاطر شان موصوف عزیز است بتامل رفتم همین که اندکی فکر کردم
مطلوب بدست آمد معلوم شد که پهیلی مذکور عبارت از چادر است زیرا که هرگاه یک
حرف ازان دور کرده شود چار باقی میماند یعنی دال هرگاه دال از چادر محذوف شد
چار باقی ماند و اگر دو حرف دور شود همان چار میماند یعنی دال و رای مهمله ظاهر است
که بعد دور کردن دال و رای بی نقطه از چادر چا باقی میماند که بحساب ابجد چار میشود
همچنین از دور کردن سه حرف که چار باشد دال میماند که بحساب ابجد چار است
و همین صورت از دور کردن چهار یعنی دال که بحساب ابجد چار است لفظ چار باقی
میماند این لغز را مفصل در خط خانصاحب هم باید نوشت و از دیوان صاحب هم
باید پرسید اگر فکر ایشان کار نکند خود ذکر باید کرد **رقعه هفتاد و دوم**
امروز که نهم صفر است عرضی شما که اسمی قبله و کعبه است در دیر در آمده بود بمطالعه
در آوردم و آن رقعه مختصر که برای خودم بود نیز دیده شد از استغنای خانصاحب

دہ مزاجی کلکٹر نوشت تردد دارم باید دید کہ محنت شماچہ ثمری آرد چون مقدمات
دنیا متعلق ارادہ بشری نیست اتفاقیست خدا داند چہ شود دانا اول خود را حوالۂ فکر
کردن چہ ضرور دانا را باید کہ از خود کاری نکند کہ ملعون و ملوم شود و ہر چہ خود بخود
صورت ظہور دہد انیکس دران معذور است دیگر اینکہ در عرضی شما این بار دو لفظ
غلط دیدہ شد شاید از باعث جلدی اتفاق افتادہ باشد یکی اینکہ از و آشنائی
دارم بجای اینکہ با و آشنای دارم دوم ہمشیران بجای ہمشیرگان یا ہمشیرہا دیروز
خطی اسمی صاحب نوشتہ شدہ بود در ہمین خط ملفوف است چیزی از حساب ہم
دران مذکور است رقعۂ ہفتاد و سوم خواجۂ امامی صاحب سلمکم اللہ تعالی
از مزاج جناب قبلہ و کعبہ ہیچ اطلاع ندارم مفصل باید نوشت کہ دیروز چگونہ بود
و امروز ہر چہ منظور است و فقیر پس فردا کہ روز جمعہ است ارادہ کانپور دارم بایں صورت
کہ اول بنجا بس می آیم و از انجا سوار شدہ براہ خواہم افتاد میخواستم کہ دیروز
بیایم و شب انجا بسر نمودہ صبحی روانہ شوم لیکن میر مدد علی نمیگذارد چرا کہ شب
عروسی مشار الیہ فردا شب است دیگر انکہ کہر کہریہ مولوی مصاحب علے صاحب بسیار
سنگین و گرانست و بغیر از دہ دوازدہ کہار بر داشتہ نمی شود اگر کدام چوپالہ در
سرکار باشد بخدمت جناب قبلہ و کعبہ از طرف من عرض باید کرد کہ برای ہشت
یا دہ روز عنایت شود زیادہ خیریت رقعۂ ہفتاد و چہارم خواجۂ امامی
صاحب سلمکم اللہ تعالی و الد شما عجب کاری کردہ اند اینست کہ وقتی کہ بہل برای
سواری ایشان آمد آغا صاحب کرم فرما سہ روپیہ سکہ بحساب ہشت آنہ یومیہ
خرچ دانہ و کاہ گاوان و خوراک خود شان بہلبان دادند و ہر دو سپاہی خود

نوکر سرکار بودند ایشان یعنی قاضی صاحب همین که بمنزل رسیدند بهلبان را طلبیده
گفتند که گاوان تو هر روز چه قدر دانه می یابند و برای کاه چه میگیری و برای خوراک
توجه در کار است بهلبان جواب داد که صاحب تدبیر آدمهای خود بکنند آغا صاحب
خرج راه بما داده اند اگر نمی دادند از صاحب میگرفتم حالا که زر پیش ما موجود است از صاحب
چه طور بگیریم هرگز بما هضم نخواهد شد گفتند این هرگز نمی شود که شما از پیش خود بخورید این
دروغ میگوئی که آغا صاحب خرج داده اند بهلبان سه روپیه از کمر خود کشیده با ایشان
نشان داد باز هم قبول نکردند آخر طرف ثانی مجبور شد غرض که خرج خوراک هر دو سپاهی
و بهلبان و گاوان بذمهٔ ایشان بود و وقت رخصت هم یک روپیه انعام دادند بهلبان آن
سه روپیه را با آغا صاحب رسانیده این حکایت را نقل کرد آغا صاحب گفتند که اگر
طبیعت ایشان این قدر در خرج کردن بی اندیشه بود چرا بهل کرایه طلب نکردند خوراک
سپاهیان و بهلبان هم مضائقه نداشت خرج گاوان و انعام چه ضرور بود بهل
مال ایشان بود الحاصل اینجا تجویز شده بود که آنچه از ایشان خرج شده است بخدمت
شما که قائم مقام پدر بزرگوار خود هستید رسانیده شود لیکن من منع کردم گفتم
در عالم اتحاد انعام مضائقه ندارد **رقعهٔ هفتاد و پنجم** پوشیده نماند که خط
شما امروز که غرهٔ صفر است بمن رسید لیکن چون من از دیروز باز بحضور آمده ام
و هنوز دو گهڑی بر یک پاس نزده بودند که بهیوا از نخاس آن خط و عرضه که برای جدم
خود نوشته بود و پیش من آورد نمیدانم که هرکاره خط مذکور را امروز رسانید یا
ظن غالب اینکه دیروز آورده باشد خلاصه این عرضی جواب همان خطوط است
که بست و چهارم محرم از اینطرف رفته بود زیرا که بست و هفتم شما این خطوط

را نوشتید الحاصل مضامین مرقومه ذهن نشین شد فی الواقع فرستادن خط
متضمن وفات مرحومه مغفوره اسمی میرزا ابوالحسن خان دیوان وقت تحریر خط تعزیت
از خاطر من رفته بود حق این است که اگر من نمی نوشتیم سوای بزرگان شما که از طرف
من ممنوع بودند خود هم مناسب ندانستند دیگری چگونه می نوشت انچه از وفور
الطاف آقای قدردان تنگ خصال در حق خود نوشته اید یک سر مو کذب و سخن
آرائی دران گنجایش ندارد اگر صفات حمیده صاحب والامناقب مدظله العالی
گوش سامعان را نمی نواخت رفتن شما که روا میداشت الحمد لله که رفتن شکوه آباد
اصلی نداشت واین شهرت بنابر مصلحت بود شیر و شکر در دهن علا که خاطر ما را خوش
کردند باورچی بیگ خود یقین است که مورد عنایت باشد و باورچی باین صفت که طعام
انگریزی و هندستانی هردو خوب بپزد بغیر از انکه بست روپیه مشاهره برای
او قرار گیرد راضی برفتن مین پوری نمی شود و حق بجانب اوست چراکه اگر بجاتی
او دو باورچی نوکر کرده شود هر یک کم از ده ده در سفر نمی گیرد پس این بیچاره
که یک دو آدم پیش خدمت هم خواهد گذاشت در سفر چگونه کم از بست روپیه خواهد
گرفت خلاصه آن باورچی که اول مقرر کرده بودم بعظیم آباد رفت و خوب شد که رفت
برای این که بسیار مزوّر بود لائق آمدن نبوده است و حقه بردار معقولی بدست
آمده بود و هنوز هم هست لیکن پنجاه ساله بلکه از پنجاه هم متجاوز است خانصاحب
پسند نکردند بهر کیف شما خود بجناب صاحب والامناقب عرض بکنید که اگر شما
باورچی مع پیش خدمتش بست روپیه مرکوز خاطر والا باشد من باین صفت شخصی
که هردو طعام خوب بپزد بدست آورده روانه خدمت عالی سازم یا دو کس جدا

جدا با هر صناعت بده ده روپیه راضی کرده بفرستم آنچه نوشته ام بجنس عرض کرده
هرچه بفرمایند باید نوشت زیاده خیریت **رقعهٔ هفتاد و ششم** ستارهٔ لوح
معانی و مهر برج نکته دانی سلمکم الله تعالی خط دیگر اسمی عمو صاحب شما در جواب خط
ایشان که امروز معرفت سبحان علی خان صاحب رسیده است میر سبحان را هم کرنچ
باید داد بهتر این است که هر دو خط اسمی ایشان در خط خود پیچیده با دم مذکور برسد و دیروز
دستار و دوپته و شمشیر و پستول رستم را در مکان میر انشاء الله خان صاحب با قلیان
بدری و سوزنی صاحب خانه و دو دستار و یک پاپوش از دیگر آدمان دزد برد و بحاجی
حاجی خان باید گفت که مسودهٔ خود را حوالهٔ حامل رقعه نمایند بار دیگر شاه علی مهل نباید داد
مردکه سخت خر است در باغ مرزا حاجی پسر مرزا جعفر رد و بدل پنجاه کس من میداد گفتم
پیش خود بگذار مردکه جلنبر موقع را درست نمی فهمد من برای آمدن سعی میکنم لیکن هنوز در
حضور کارها است معلوم نیست که مفردات اناگی حفظ کردید و در مصادر چند ورق باقی
است خط قاضی صاحب نیز فرستاده شد باید گرفت آن خط اول خود نزد قاضی صاحب ارسال
کرده باشید یا در همین خط که حالا جواب این عرضی خواهد بود در آنه خواهید کرد خلاصه خط
آغا صاحبان هم در خط خود خواهید گذاشت زیاده خیریت **رقعهٔ هفتاد و هفتم**
خواجه امامی صاحب دریافت نمایند که دو خط متضمن سفارش امیر علی میر سید مشار الیه
را طلبیده هر دو خط حوالهٔ او باید نمود و باید گفت که هر دو خط را بمطالعه در آورده همین وقت
در خانهٔ خود پیش برشان بصبح بگیرد سر باز نگاه ندارد و در میان خط اسمی مرزا باقر
صاحب کاغذ کوچکی دیگر است که تتمهٔ آن خط است آن را نیز باحتیاط تمام در خط او
گذاشته بند بکند نشود که کاغذ مذکور بیفتد و خرابیها رو دهد حالا صاحب بشنوند که این مرد

عزیز روز اول بمن گفته بود که صاحب خط نوشته برهیند من سوای نوکری بکسی مصارح
اخراجات نخواهم شد این قدر خرج پیش خود دارم هر پیروز زبانی صاحب دریافت شد
که مرا کبرای بسته اند باشد که پس از فرستادن چنین آدم سخت خجالت میکشم و کار
اینگونه مردم گاهی درست نمی شود مگر این قدر می شود که کسی بپاس خاطر کسی یکبار بطریق
خیرات چیزی میدهد رحمت خدا بر خواجه قطب الدین که عزت خود و آبروی مرا نگاه داشت
خلاصه این است که در خط اسمی مرزا باقر صاحب بمجبوری چیزی نوشته ام از اول
خبر نداشتم که بنگالی میرود و الا جواب صاف داده میشد حالا که وعده کرده بودم ایفای
آن ضرور افتاد من هم بعد دو روز می آیم غزلی امروز هم گفته ام فردا با غزل دیگر بخدمت
خواهد رسید **رقعهٔ هفتاد و هشتم** مخفی نماند که خط مسرت نمط مرقوم
بست و هشتم جمادی الاولی سنه ۱۲۷۲ هجری امروز که پنجم جمادی الآخره موافق سنین
مرقومه در روز دوشنبه مشهور بروز بنی امیه در شیعیان است رسیده مطالب
مندرجه را حرف بحرف ذهن آشنا ساخت عرضه که بجناب قبله و کعبه نوشته اید
نیز بنظر در آمد لیکن خط اسمی خانصاحب لطف نشان برادر نرسید زیرا که جناب
ممدوح پریروز وقت عصر مع الخیر روانهٔ منزل مقصود شدند خط مذکور ملفوف همین
رقعه است بعد مطالعه پاره باید کرد مخلص فنا هرسنگه از پریروز بخدمت آقا صاحبان
مخدوم بوده ایم ملازمان ناهر سنگه صاحب که حالا بگنگا رام موسوم اند صبحی بآستان
دولت صاحب عالم بهادر خود ما رفتند بخدمت ایشان احتیاج عذر عدم تحریر نیست
لیکن چون شما نوشته اید البته چیزی میگویم یا می نویسم رای صاحب والا قدر
ممدوح عجب محبتی با شما دارند بعد صد خط هم اگر یک جواب نرسد خط میرسد و یکم

از طرف ایشان خواهد رسید دگر هم نخواهند کرد آنچه در مقدمهٔ قبول نکردن نوکری
و تانگین و دیوانصاحب تفویض قلم نموده بودید باعث سرور خاطرم شد رحمت خدا هزار
آفرین همین مناسب بود بکفایت ده روپیه خود را انگشت نما و زبان زد مردم
ساختن چه ضرور اگر کهاران جناب ممدوح یا تانگین اینجا می‌بود باز هم ممکن نبود که شما
پول صرف نکنید درین قدر مدت هرچه در تنخواه کهاران میدهید همین قدر اینجا صرف
میشد اگرچه جدامجد شما میفرمایند که خواجه‌ها اینجا اوقات خود را بلطافت بسر برد
با تنخواهش بگذاریم لیکن آنچه شما قرار داده‌اید همان نیکوتر است یعنی هرچه بعد
مصارف ضروری بماند اینجا باید فرستاد احوال آنجا هر قدر که بود باظهار خانصاحب والا
مناقب مقدم الذکر دریافت شد وقت روانگی جناب قبله و کعبه را هم دیده رفته اند
لیکن مطالب مذکوره مفصل از زبان خانصاحب بوساطت من دریافت فرموده
بودند سند مشاهرهٔ مولوی حسین علی خانصاحب مزین بدستخط خاص نگردیده واز آنجا
هم مفوض نگشته مگر در تمام شهر همین خبر است که یکصد و پنجاه روپیه مشاهره قرار یافت
و عهدهٔ امانت عدالت یافتند باید دید تا چه بظهور آید میر اکبر علی خان وکیل بر یزد
قی کرده بودند خون بسیاری برآمد و تب شدید داشتند امروز از دیروز دو بار از
بهتر بودند از طرف صاحب سلامی و بندگی بقدر مرتبه هر یک ازین جماعت رسانیده
خواهد شد این مرتبه خطی بجناب آقا صاحبان مخدوم هم باید نوشت بر طویل و مختصر
موقوف نیست هر قدر که امکان داشته غزلهای مشاعرهٔ حالی در شقه جدامجد شما
ملفوف خواهند شد پیش خود نگاه باید داشت تا وقتیکه دیوان نزد صاحب برسد
و ڈلیهای صاحب و برای دیوانصاحب ڈلی و الایچی هر دو روانه شد خانصاحب

مخدوم عنایت خواهند کرد و ده روپیه از دیو الصاحب گرفته همراه خرج خود نزد من
باید فرستاد که بدو مستحق بیچاره رسانیده شود زیاده خیریت **رقعهٔ هفتاد
و نهم** مخفی نماند که دیروز که روز جمعه بیست و نهم شعبان بود خط مسرت نمط موافق
دستور در لف عرضی اسمی جناب قبله و کعبه متضمن صحت و سلامت و آمدن خانصاحب
مشفق از پرگنه و مهمان شما بودن تا مدت یک شب در انجا و عنایت صاحب والا
جاه و طلبیدن پولها برای جهیز دو نوید تازه که خداوند کارساز زود دش بمنصهٔ ظهور
جلوه دهد رسیده مسرور ساخت دعوت خانصاحب مع خدمه و رفقا از واجبات
بود انچه بعمل می آرید بجا و پسند طبع هست و بوئی که از گل صد برگ بدماغ شما رسیده
است مشام گوش ما مردم مشتاق آنست ببینیم کی دماغ آرزو ما را معطر میکند
و عذری که در خصوص عدم ارسال مبلغ تنخواه در عرضی نوشته بودید بجا نبود خوشا
زریکه در ضیافت دوستان شفیق بمصرف در آید رفتن شکوه آباد خانه خراب
هم خاری در دل می شکست الحمد لله که این بلا از سر باز شد از اخبار تازه اینکه روز
غرهٔ شعبان غلام حسین خان صاحب جد تاج الدین حسین خانصاحب برحمت الهی
پیوستند اگرچه از مدتی آفتاب لب بام بوده اند لیکن چون همه صاحبان ماتمی بعمل
آورده اند شما نیز خطی متضمن این تعزیت بخدمت خانصاحب نوشته ارسال
دارید که رسم دنیا همین است و عذر بیخبری خود نیز ازین واقعه بنویسید تمام شد
این مطلب پیشتر نوشته بودم که مادر محسن با بیبای قبله و کعبه مع فرزندان
و اخمال و اثقال خانگی در حویلی نو تعمیر اقامت گرفته و خبر است که زوجهٔ میر عبد الله
نیز بهانجا برود و خواجه عبد الله هم شاید بهانجا رفته بودند حالا حقیقت حال برین

متوال است که چند اینها باشتیاق عمارت نوطرح هوای خوش در انجا مانده
بعد پنج شش روز که برای دو روز برای فرستادن کشتی نیاز خضر یکبار
دریا خرد و کلان اینجا آمدند بعد حصول فراغت ازین مهم والدهٔ میان کتو با اولاد و احفاد خود
بجای خود مراجعت نمود و دیگران خود را از رفاقت شان دزدیدند گفتند که ما مجبوریم
آن مکان بدل ما نمی چسپد تا وقتی که آنجا خانها جدا جدا طیار نشود ما حویلی را نمی گذاریم
قبله و کعبه ازین حرف ترآمده گفتند که خوب است همین جا بمانید بعد ایام بارش عمارت
مختصری برای خود میسازم این قدر مبلغ از کجا بیارم که برای هر یکی جداگانه عمارتی
تعمیر کنم بهر حال بعد برشکال باید دید بالفعل خود تنها والدهٔ میان کتو مع فرزندان آنجا
است و دیگر وضیع و شریف از اناث و ذکور و اطفال کوچک و بزرگ همین جا می باشند
مرضی قبله و کعبه این بود که بعد تعمیر پذیرفتن جمیع امکنه که بعد برشکال متصور است آنجا بروند
روزی نواب شمس الدوله بهادر در خلوت گفتند که برای خدا زود تر بهانجا بروید زیرا که
طبیعت حضور گرفتار توهم است مبادا بخاطر بگذرد که ایشان خود در شهر می باشند
اینجا هم سیرگاهی ساخته اند که گاه گاهی مع رفقا و عیال و اطفال آمده یکدو روز بسر می برند
و از شخصی نقل کردند که بیچاره حویلی ساخته بود لیکن هنوز از باعث نحوست ساعت که
نجومی برای چند روز منع کرده بود در شهر متوقف شد از بدقسمتی او روزی سواری
از ان طرف گذشت آن مکان را خالی از آدمی دیده پرسیدند که این خانه را که ساخته
است مردم عرض کردند فلانی همان وقت مسکین را بر طرف کردند قبله و کعبه بمجرد
استماع این حکایت فردای آن روز رونق افزای باغ شدند و شب و روز
همانجا بسر می شود دیگر آنکه آقا صاحبان شفقت نشان از سه چهار روز جواب

خط سابق شما نوشته نزد من فرستاده بودند در لف همین کاغذ میرسد این بار رسید آن باید نوشت لیکن کاغذ قدری طویل و عریض باشد بر رقعه وار اکتفا نباید ورزید برای تن پارچه کوچکی کافی است و گوکل و گنگا رام جی بخیر و عافیت اند لیکن از بیکاری فرزند دلبند خود خیلی مشوش می باشند باید دید چه می شود بر سر نامه عرضی نقط غلام خواجه امام الدین بود معلوم نیست که این غلام را شما هم می شناسید یا نه نانک ازین برای یاران لقبها بود حالا گفتن چه فائده زیاده خیریت رقعهٔ هشتادم

منشی حریری مرتبت ولوذعی سحبان منزلت سلکم الله تعالی بعد آرزو ها مخفی نماند که امروز که پنجم شهر حال است صحیفهٔ محبت طراز رسیده جهان جهان نشاط باین مشتاق ارزانی داشت بر عنوان مکتوب شما مرقوم بود که شاید خطبهٔ دیوان سرشته دالا با ترجمه میرسید انچه گمان برده اید مقرون بصحت است اگر بداعی منتظر میرسید ترجمهٔ آن نوشته میفرستادم معلوم نیست که خط مشتمل خطبه در ڈاک فرستاده بودید یا بدست آدمی که باین طرف می آمد سپرده اید اگر در ڈاک داده اید نرسیدنش دلیل قطعی بر تلف شدن آنست یا غالب شدن سهو بر متصدیان ڈاک در هر دو صورت ازان مایوس باید شد و اگر این هر دو علت پیش نمی آمد کیها رسیده بود و جوابش نوشته شده بود و اگر تفویض شخصی که عازم لشکر بود نموده اید بعد ازین خواهد رسید یحتمل که آن مرد از جهت بعضی ضروریات چندی دیگر در شهر توقف ورزیده یا در راه کدام مانعی پیش آمده الحتصر هرگاه خطبه بفقیر میرسد ترجمه اش بخدمت خواهد رسید تمام شد این مطلب آمدم بر گفتگوی دیگر خطی که ملفوف خط خانگی خانصاحب و قبله میر انشاء الله خان صاحب فرستاده ام و بصاحب نرسیده نرسیدنش از

مجبور بیها است پرسش این است که خانصاحب روزیکه من این خط بخدمت شان رسانیدم
دو خط نوشته بودند یکی متضمن احوال خود که هر روز می نویسند وآنرا در ڈاک سپرده بودند
ودوم مشتمل بر هنڈوی پنجاه روپیه بدکان مهاجن فرستادند از اتفاقات عباد الله
خانسامان خانصاحب خط فقیر را در خط هنڈوی ملفوف کرد که باحتیاط تمام برسد
یا سهو واقع شد چون قاعدهٔ فرقهٔ مهاجن است که خط هنڈویها را بعد جمع شدن روانه
می نمایند یک هنڈوی را از دفتر روانه نمی سازند ازینجهت سه چهار روز بدکان
مهاجن ماند ودر چهار روز هرکارهٔ مهاجن بلکهنو رسید وآنجا رسیده خدا داند
که مهاجن چه وقت باکرم علی خانصاحب پدر زن خانصاحب خبر کرد بالجمله اکرم علی
خانصاحب خط مذکوره برخوردار کامگار میر محمد تقی خان سپرده اند اگر فرستاده
باشند فهو المطلوب والا خدا بخش را در حویلی اسمعیل گنج فرستاده باید طلبید
ودیروز هم خطی در لف خط خانصاحب فرستاده ام آنرا هم برخوردار خواهند رسانید
یا صاحب خود بطلبند

رقعهٔ هشتاد و یکم

منشی بلاغت نشان نخلبند
بوستان عبارات براعت توامان سلمکم الله تعالی بعد آرزوی ملاقات شریف
وتصور خوابهای خوش در شب مهتاب بالای بام وحظ بردن از قلیان الخ
خواجه وزیر خانصاحب دام لطفهم واضح باد که دیروز هر دو رقعهٔ طبع زاد صاحب
ملاحظه نموده با ترجمهٔ بانسی ودورتسین در رقعهٔ خود هم پیچیده در لف خط خانگی
خانصاحب وقبله میر انشاء الله خانصاحب روانه نموده ام اغلب که یکروز پیش
از رسیدن این خط بخدمت برسد یا اینکه از سبب بعد مسافت مکان
خانصاحب از نخاس در رسیدن آن دیر کشیده پریروز نیاز نامه بخدمت

والد ماجد صاحب نوشته فرستاده شد بدینصورت که خط در ڈاک انگریزی
روانه شده نزد دیوان صاحب خواهد رسید ایشان بقاضی صاحب خواهند رسانید
اگر جواب می آید نزد صاحب خواهد رسید لطیفه شما دیدیم یاد میکنم و میخندم
بقاضی صاحب هم آن لطیفه را اگر اجازت بدهید بنویسم احوال لشکر این است
که هنوز جاییکه هست هست کوچ شنیده نمی شود شاید تا آخر ماه ربیع الثانی بلکهنو متوجه
شوند این قدر هست که ازین زمین بفاصله یک کروه پیشتر رفته خیمه می زنند زیرا که
در اینجا از باعث مقامات قدری عفونت در هوا هم رسیده است لولیان این ضلع
هم در لشکر آمده اند عجب صورتی و طرفه خولندی دارند لیکن این قدر هست که طرز خواندن
دیوشاک لکهنو دگر چیز است صورت باختیار خداست بر شهر موقوف نیست همه
زنها درخواندن بلا بر سر غزلهای فقیر می آرند زیاده خیریت **رقعه هشتاد**
و دوم اَفصَحُ الفُصَحاءِ و اَعرَبُ العُرَباء سلمکم الله تعالی بعد دعای طول عمر مخفی نماند که ذریعه
الشاطا یعنی مکتوب دلنواز شما در سلطان پور که بفاصله پنجاه کروه از لکهنو کنار نهر
گومتی واقع است رسیده فرحت افزای خاطر نگران گردید هر دو رقعه که در لف آن
بوده است با ترجمه در همین کاغذ ملفوف است ملاحظه باید کرد لیکن این بار اندکی
غور دران ضرور است چراکه من از سبب تنگی جا ترجمه الفاظ زیر آن نکرده ام شما
خود نام خدا صاحب فهم رسا هستید در اصل رقعه نظر نموده لفظی را که ازان مسموع
صاحب نباشد و معنی آن نفهمید در همین کاغذ الفاظ ترجمه را دیده حالی خود بکنید و آن
عبارت را با نتظام درست نمایید و نیز بعضی الفاظ را که معنی آن صاحب میدانند
و در رقعهای دیگر هم ترجمه آن نگارش پذیرفته از قلم نرخیت حالا بعنایت ایزدی

شما آن حال بنداریدکه نسخه لفظ را بشما بنهما نم التماس تکیه الاشارات صاحب بجای
خود وقت فرصت ترجمه رقعها را مطالعه نمایید بیشتر خود بخود دریافت خواهد شد هرچه
از باعث سهو من در تحریر یا محو شدن خط یا سبب دیگر نخواهید فهمید من نشان
خواهم داد مسوده که در خط سابق بر صاحب فرمایش کرده ام زود نوشته باید فرستاد
ومضمون خط قاضی صاحب دریافت شد بر یک فقره که در خط صاحب بود بسیار خندیدم
این رامزهٔ طبیعت میگویند و همین حال تحریرات صد آفرین احوال لشکر این است که بر
بستم شهر حال از گومتی عبور واقع شد وانطرف آب خیمه ها زدند خبرها موافق زبانها
متعدد ومختلف است بعضی بر آنند که پنجم ربیع الثانی داخل لکهنؤ می شوند و بعضی بر آنکه
بطرف امیٹهی کلان روبالهٔ آباد برای شکار کوچ خواهد شد و پاره چنین میگویند که بسو
دبریلی که از لکهنؤ بعد سه منزلی دارد میروند و تیز خبریست مخفی که بیگم فیض آبادی که جدا
شده بود باز بیمار شد و اهل عیادت همانجا میروند والله اعلم بالغیب هرچه از قلم
قدرت ترشح شده جلوهٔ ظهور خواهد داد و تازه این است که پیش پریروز جناب عالی
پشت سر خیمه حضور پرنور در سلطان پور از گومتی عبور نموده اشرف علی خان داروغه
داغ تصحیح را برای وانمودن این پیغام بحضور معلی فرستادند که حضور درین سفر با
کثرت مقامات در فیض آباد و بنده را یاد ننموده اند و میر اکبر علی را هم نفرستادند
هر روز که مرخصی مبارک باشد شرف اندوز شوم ملازمان والا فرمودند که مالک خانه
را برای آمدن در خانه حاجت باجازت کسی نیست هرگاه طبیعت رخصت دهد
خانهٔ صاحب است بعد از آن میر اکبر علی بوقت معین پیش جناب عالی رفتند اهل منتظم
بشده و فرمودند که من گاهی بغلط هم در دار تا ق حضور نخواهم رفت زیرا که درین

سفر گاہی ما را یاد نکردند و در فیض آباد شما را ہم نفرستادند خلاصہ بعد قال و مقال
چنین قرار یافت کہ فردا معاف پس فردا از ینجا کہ سواری سوم رست بخط مستقیم
در خیمۂ حضوری آیم چنانچہ دیروز موافق وعدہ تشریف آوردند و تا شش گہری جلسہ
معقول و اختلاط دلخواہ بود چون این بار طائفہ ہا ہمراہ لشکر نیامدہ اند چہار چوکی مرفا
از ارباب طرب کہ یکی از ان پرگاسس است آمدہ بودند **رقعۂ ہشتاد و**
سوم خواجہ امامی صاحب سلمکم اللہ تعالی از یکسال داماد کوچک میر انشاء اللہ خان
عرصہ بر من تنگ کردہ بود کہ برای خدا یکبار مرا ہم ہمراہ خود در میلہ سورج کنڈ باید برد
و من ہم وعدہ کردہ بودم کہ انشاء اللہ العزیز این بار شما را می برم برای ہمین بشما
گفتہ بودم کہ بجناب قبلہ و کعبہ عرض کردہ یک فیل دیگر طلبید و الا برای ما مردم یک
فیل دیک میانہ کافی بود الحاصل درین ایام کہ میلہ نزدیک شدہ بود آدم او می آمد دو
سہ روز پیش ازین کہ برای عیادت پسر خانم نور رفتہ بودم باز ہمین قصہ بود و از نو
وعدہ شد پریروز تا شام ہیچ خللی در رفتن واقع نبود دفعۃً واحدۃً این سانحہ در
پیش شد من ہمان وقت بصاحب گفتم کہ حالا حرف میلہ سہواً ہم بزبان نباید آورد
شما ہم گفتید کہ ہرگز بغلط ہم از زبان برنمی آرم صورت این است کہ من از روزیکہ
وارد لکہنؤ بودم گاہی بسر شما و بامیر المومنین علیہ السلام کہ صورت میلہ ہای لکہنؤ
ندیدہ بودم از روزیکہ مولوی عبد القادر خان در رفقای ایشان وارد این شہر شدند
و بمن چسپان شدند یکبار برای دو گہری وقت عصر در میلہ آٹہون و یک روز
بر تالاب میان فتح علی رفتہ بودم و این ہمہ گروشہا یعنی میلہ ہنومان و سورج کنڈ
و کنار گومتی کہ اتفاق رفتن شد از دولت عمو صاحب شما خواجہ امیر خان

سلمه تعالی و والد شما است که همیشه مرا ترغیب میله وطن کابل و بوده بما و
بر سران آورده‌اند که من هم در هر میله شریک این صاحبان میشدم و ایشان
هر دو صاحب تابع رای میرزا مغل بودند شما دران روزها صغیر بوده و در صحبت
با مردم کم می نشستید الحاصل آن سبزه مشتاق میله است از دیروز خود را پیش
من رسانیده شب هم همین جا بود مجبور ازین جهت که تنها همراه این طفل رفته نمی هم
گرد آقا صاحبان را که قبل ایشان بچرا رفته است راضی بسواری چوپاله ساختم
هر دو بزرگ بپاس خاطر من زر خرج کرده چوپاله با از خانهٔ یک سوداگر کشمیری طلبیده
اجورهٔ کهاران از پیش خود داده اند و تاج الدین حسین خان عذر درد سر پیش کرد
و این بهانه نیست راست است و این را هم خوب میدانم که جناب قبله و کعبه از تعزیه
الهی هستند درینها این چیزها نیستند میدانند که کسی که رفت باز نمی آید پس این آمد
برای چه لیکن از زبان مردم رهائی نمی شود و زنان ملعون می سازند و شما بغیر
الهی میله‌ها دیده اید و تماشاها کرده اید و سوای این پیشتر هم تحریک پدر و مرشد
مثل دیگر بچه‌ها کاهی بی اختیار نبوده اید روح شما روح آدم نود ساله است بگذارم
چند قدم پیشتر باشد که من بپاس خاطر این طفل که از دیروز بگردن من چسپیده
میروم و آقا صاحبان بپاس خاطر من تمام شد این مطلب انشاء الله العزیز وقت
عصر من هم می آیم

رقعهٔ هشتاد و چهارم

خواجه خانقاه فهم
رسا و سجاده نشین ارباب عقل و ذکا سلمه الله تعالی بعد تمنای ملاقات شریف
مخفی نماند که بتاریخ یازدهم شهر حال روز دوشنبه نوشتهٔ الفت سرشته بار در
سوده مرقوم هشتم شهر مذکور و دیروز که دوازدهم و روز سه شنبه بود صحیفهٔ دیگر

مرقوم ششم باد دو مسوده دیگر هر دو بزبان عربی رسیده مسرور ساخت خواسته بودم که هر چهار مسوده را ترجمه نموده بفرستم لیکن دیروز صاحب عالم بهادر بسیر فیض آباد تشریف بردند فقیر هم در رکاب بودم ازینجهت فرصت آن نشد که دست بقلم زنم امروز دو مسوده فارسی ترجمه نموده درین لفافه پیچیدم دو تای دیگر که باقی ماند فردا یا پس فردا خواهم دید نوشته بودید که قریب پانزده خط فرستادم ازین که در راه ضائع شوند مجبورم حیرانم که چه خاک بر سر خود بریزم صورت این است که من این معامله را می فهمم اصلا در تحریر شما را القصور نسبت نمی توانم کرد همین است که هرکاره های ڈاک نرسانیدند و این چه حرف است خاک بر فرق دشمنان خود بریزید سر شما را من قابل تاج جواهر نگار میدانم دیگر آنکه من ازینجا خطی بخواجه امیر خانصاحب نوشته در ڈاک انگریزی فرستاده بودم دیروز جواب هم آمد از خط مذکور دریافت شد که شاه علی در کالپی است امیر صاحب بر حال او رحم آورده شاید چند کس را با خود متفق ساخته بطور چنده چهار روپیه ماه بماه مقرر کرده اند و اراده دارند که بنصیر الدوله هم سفارش کنند و احوال لشکر برین نمط است که زبانی چوبدار صاحب کلان دریافت شد که در دو سه روز کوچ بلکهنؤ می شود و در رقعهٔ آغا صادق صاحب بدین مضمون بود که پس فردا کوچ بلکهنؤ است والله اعلم بالصواب لیکن اینقدر میدانم که حالا سوای لکهنؤ بهیچ طرف کوچ نخواهد شد اگرچه یاران تعریف زمین فیض آباد بسیار میکنند لیکن بیت الخلای لکهنؤ را به از عمارت زرنگار فیض آباد میدانم و در وقتی که این آباد بود و لکهنؤ ویرانه باز هم لکهنؤ را پسند میکردم کسانیکه این شهر را ببینند شعور ندارند زیاده خیریت

رقعهٔ هشتاد و پنجم

سرامد خواجگان

عالی شان خواجہ امامی صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ بعد اشتیاقہا واضح باد کہ امروز کہ بستم
شہر حال است بعنایت الٰہی جبا آدپور کوچ شش کروہی بطرف لکھنو اتفاق افتاد
وچنین قرار یافتہ کہ ازینجا در شش روز بلکھنو برسیم امروز جمعہ است از فردا کہ شنبہ است
شش روز حساب باید کرد اگر خدا خواست آرد در روز پنجشنبہ آنجا خواہیم بود مرضی جناب عالی
نبود کہ کوچ بکنند صاحب کلان بپاس خاطر کوچ خود ش تعجیل کرد خدا جزای خیرش بداد

رقعۂ ہشتاد و ششم نہال بوستان شرف و جلالت نصرکم اللہ تعالیٰ
امروز بخدمت آغا صاحبان احوال شادی ہمشیرہ بخواجہ قمر الدین نوشتہ شد چون
مجمع بسیار کم است ایشان بطیب خاطر تشریف خواہند آورد لیکن بروز پنجشنبہ رفتن
صاحب بخدمت ایشان ضرور است خلاصہ من ہم تا فردا می آیم بطوریکہ مناسب میدانم
بعمل می آرم و شاہ کروری نو مسلم پسر بچکاری سنگہ نانک شاہی سہ جزو اخیر چار شربت
نزد من رسانیدہ بودند از رستم باید گرفت **رقعۂ ہشتاد و ہفتم**
ترندہ کن نام سعدی و نظامی خواجہ امامی سلمہ اللہ تعالیٰ دو روپیہ و دو لفافہ نزد آن معدن
فضل و کمال میرسد گرفتہ یک روپیہ در قرض خود کہ برای آن ہر دو مغل تازہ وارد مسافر
راہ مکہ آوردہ بودید بگیرید و یک دیگر بمیرزا محمد شفیع برسانید و امروز بعد عصر وقتیکہ
دو گہڑی روز باقی بماند ہزار کار را گذاشتہ در دالان پائین یا نزدیک بدرخت
انجیر بر موندہ بنشینید ہرگاہ خیرات علی نامی خدمتگار آصف الدولہ بہادر کہ صاحب
او را بخوبی می شناسند بیاید یک لفافہ ازین دو لفافہ کہ عبارتش عربی است بدو
بدہید و بگوئید کہ در کہڑکی اشرف آباد داخل شدہ خانۂ حکیم میر صادق برسد و از آنجا
حکیم میرزا بر خانۂ مولوی غلام ضامن صاحب را دریافت نمودہ این لفافہ را بدست

مولوی صاحب ممدوح بر هر چه در جواب بگویند آمده بخدمت شما گزارش دهد و صاحب
را لازم است که از دو گهری روز باقی مانده تا وقتی که تاریکی زمین و آسمان را بگیرد و در نوبت
احتیاج قوت باصره هر ذی حیات با عانت چراغ و مشعل رسد بیرون نشسته باشند
درین عرصه یقین است که نامبرده موافق قرار داد خود دمش و شدت احتیاجی که دارد
خواهد آمد و نفاذ فارسی را پیش خود بگذارید هر گاه آمد که به صدای سحمدان بیخبر از مقامات
که بزعم خود خوش آواز و عازم فرخ آباد بتوقع خوش خوانی خود برای تحصیل زر است
بیاید تفویض او باید نمود و هم بگوش عمو صاحب خود عرض باید کرد که آمدن جناب عالی
بجانهٔ صاحب عالم پیش از وقوع این امر پیش کسی بزبان نیاید و ر زیرا که این مردم
قاعده دارند که خبر ها را شنیده جابجا بمجالس انتشار میدهند مبادا اقبال قال جاسوسی
بگوش رئیس برساند و موجب تکدر خاطر نازکش شود و اگر بخدمت قبله و کعبه هم این
خبر عرض کرده باشند امروز این قدر باز عرض بکنید که بر زبان نیاید هر چند میدانم
که بمنع کردن ما موقوف نیست خود بخود بکسی نخواهید گفت لیکن چون از قبیل اسرار
نیست شاید بمقتضای بشریت در عالم اختلاط بزبان آید پس آگاه نمودن از بیخبری
بهتر است **رقعهٔ هشتاد و هشتم** بسراوج اقبال سندی خواجه امام الدین
خان سمرقندی دریافت نمایند که دیروز وقت شام هیچ یک رقعه و یک کاغذ مرتهن
بمهر چند کس در مقدمهٔ رهن که امانت نزد لطفی بیگم بود آورده چون شما را آنجا
نیافت نزد عمو صاحب شما گذاشته رفت یقین که شب بملاحظهٔ شما در آمده باشد
معلوم نیست که شما کجا رفته بودید شاید ضرورتی داعی شده باشد و الا عادت شما
نیست که جائی بروید و من امروز دوائی دیگر شروع کرده ام چهار روز این را

هرچه عالم بعد ازین آنجا آمده بنای آمدن خانصاحب مشفق میگذارم و فردا در حضور پرنور
مجلس تعزیت امام علیه السلام است صبحی ارشاد شده بود که بخواجهٔ امامی بنویسید که فردا
هر دو برادر خود چارگھڑی روز برآمده اینجا برسند عرض کردم که خواجهٔ امامی درین مجلسها
کم میروند فرمودند که اینچه معنی دارد که آدم در مجلس تعزیت سید الشهدا حاضر نشود در
خانهٔ ما قاعده نیست که کسی سب اصحاب بکند گفتم خواجهٔ امامی این همه تعصب ندارد
و اگر کسی بدگوید برهم نمی زند چرا که ایشان کار با جناب امام علیه السلام دارند اگر کسی
بدخواهد گفت سزای خود را خواهد یافت یقین که مرد با لیاقت این حرکت نخواهد کرد
که علی رؤس الاشهاد تبرا کند و از آدم رذیل مقام شکوه هم نیست بهر صورت
ایشان حاضر خواهند شد تمام شد سلسلهٔ قال و مقال با حضور حالا بشنوید که فردا هر دو
فیل و دیگر سواریها برای آوردن مرثیه خوانان و کتاب خوانان وغیره خواهد رفت
درینصورت هیچ سواری خالی نیست که نزد شما برسد پس لازم این است که شما
و خواجهٔ عبد اللطیف جگنه در میانه بنشینید و خواجهٔ اسمعیل خان را بالای اسپ عموصاحب
خود سوار کرده چارگھڑی روز برآمده اینجا برسید آخر روز از اینجا هر سه برادر بالای
فیل خواهید رفت فردا بهر صورت آمدن ضرور است زیرا که حضرت خود فرمودند
در نیامدن گمان تعصب خواهند برد سوای این مکروه است که در مجلس رقص باید
آمد و در تعزیت کناره باید کرد **رقعهٔ هشتاد و نهم** رقعهٔ دیروزهٔ شما
خوب بود لیکن بخت سعیدی و طالع حمیدی غلط بوده است ازین جهت که بخت
موصوف است و سعید صفت آن و همچنین طالع موصوف است و حمید صفت آن
و ضابطه نیست که صفت ... موصوف را لیکن مضاف سازند بخلاف فارسی که آنجا

بخت سعید من صحت دارد و طالع حمید من نیز در عربی قاعده این است که هرگاه صفت
و موصوف را میخواهند که مضاف بجزی نمایند موصوف را مضاف ساخته صفت را
بعد از آن ذکر میکنند و الف لام تعریف بر صفت می افزایند مانند بختی السعید و طالعی
الحمید و الف و لام بر صفت برای آنست که در صفت و موصوف مطابقت ضرور
است چنانچه در بحث صفت و موصوف شما هم خوانده اید درین مقام هرگاه بخت
مضاف شد بضمیر متکلم ظاهر است که از قید نکره برآمده معرفه شد پس صفت را بمناسبت
موصوف معرفه باید ساخت لهذا الف لام تعریف بران زیاده کردند این مقدمه را
بخوبی ذهن نشین ساخته آینده در تحریر رعایت آن میکرده باشند و کاری که شروع
کرده اید آن را بخوبی باتمام رسانید دیگر آنکه فردا شما هر سه برادر از دو گهری شب بیدار
شده و رخت پوشیده و نماز گزارده بنشینید من بوقت صبح آنجا خواهم رسید و شما را سوار
کرده انتظار سواری حضور که بعد یک لمحه خواهد آمد خواهم برد **رقعه نودم** آن روز که گو
سفند برای وزیر صاحب فرستاده بودم غرض من این نبوده است که این چیز کمیاب و نعمت
عظمی است بلکه مقصود من این بود که در یک و نیم آثار گوشت همگی دو توله روغن بود
و باوجود قلت روغن اینقدر چرب بود که گویا فی آثار از نیم سیر روغن هم زیاده دارد
همین گزارش باید کرد و دیروز نثار علی آمده بود گفت خواجه حسین سه پاو آرد و یک
فلوس نقد هر روز میدهند دیگر روپیه که هر دو حبشی غلام پدرم ماه بماه میرسانیدند
از باعث وصول نشدن تنخواه شان آنهم نمیرسد و سوای این یک کس گریه از
بالمی نمی آید بر احوال بیچاره دلم کباب شد آخر رقعه بمیان اکرام احمد خانصاحب
نوشته دادم پنج روپیه دادند خدا جزای خیر دهد مقدور را چه باید کرد مادرش خود بخود تیشه بپای

خودزند دولا اقبال و کعبه چه قدر بر پرورش امر گوز خاطر داشتند بالجمله دیروز غزل دیگر گفته شد اینست **غزل**

دو نرخ نمونه ز دل پر شرار ماست　　بتخانه به از این اگر این خانه خداست

پیدا نشان ناقه وازهزار سال　　ربطی میان گوش تن ناله دراست

قربان عدل ایزد عالم که جابجا　　خلق از غمت هلاک شد و متهم قضاست

سوزن بردن میار مسیحا که تا ابد　　دست غم کسی بگریبانم آشناست

ای تیغ آبدار کسی زود همتی　　گز قحط آب کوچه ادر شک کربلاست

شاید ز کوچهٔ خم ز لفت گذار کرد　　بوی هزار نافه ختن همره صباست

که خون دیده ریزی و گه لخت دل قتیل　　تنگ آمدم ز دست تو آه این چه ماجراست

رقعه نود و یکم معلوم نیست که مسوده گوشت آهو که نوشته بودید دیروز همراه بردید یا همین جا فراموش کردید و جناب قبله و کعبه امروز بتخانه نصیر الدوله بهادر رفته بودند یا نه هرگاه تشریف آنجا برند عرضی میر منو صاحب باید داد تکفل این مهم تفویض همت صاحب است و در مقدمه دعوت خانصاحب اگر دیروز گفتگو طی نشده باشد امروز طی باید کرد و هر چه جواب حاصل شود باید نوشت که بعد ازان روزی قرار داده آید و من باز سه چار روز دوائی هست که آنرا شخصی بمن نشان داده پرزلی ریخته است بعد مالیدن در بدن گزنده نیست استعمال خواهم نمود و مقدمات شجرة الامانی هر قدر که خوانده اید از اول تا آخر بطور خود در بیکاری ملاحظه باید کرد و امروز آخر شب که چشم وا شد این غزل بخاطر رسید **غزل**

منم که ناله بمرغان گلشن آموزم　　بروی خاک به بسمل طپیدن آموزم

ز بسکه دشمن جان و دل خودم هردم　　جفای تازه بآن چشم پرفن آموزم

عجب مدار ز بیتابی من شیدا	که طرز گشتن خود را بدشمن آموزم
بحث بتکده ملک حجاز را بخرد	بشیخ کعبه چو دین برهمن آموزم
چنان بالطلب افتاده ام بوادی عشق	که سوی برق دویدن بخرمن آموزم
اجل بگرد مریضی وگر نگردد اگر	باهل تعزیه انداز شیون آموزم
قتیل از غم آن تشنه نگاه مدام	کشودن رگ جان را بگردن آموزم

رقعه نود و دوم نوشته اید که این شعر بوستان سعدی لفظ چه دارد سخن

گرچه شاطر بود خروس بجنگ	چه زند پیش باز رویین چنگ

صورت این است که این شعر شعر سعدی است لیکن در بوستان نیست بلکه در گلستان است زیرا که هرگز بوستان درین وزن نیست بلکه وزنش این است فعولن فعولن فعولن فعول بیت اولش همین است شعر بنام جهاندار جان آفرین حکیم سخن بر زبان آفرین؛ معلوم میشود که اتفاق خواندن بوستان در طفولیت نیفتاده اگر یک بیت هم از آن بگوش شما میرسید واینقدر نمیدانستید که نظم است شعر نیست هرگز این قدر مغالطه رو نمیداد زیرا که کتابهای نظم سوای دیوان شاعر که قصیده و رباعی و مخمس و مسدس همه در آن داخل است مثنوی می باشد و مثنوی از ابتدا تا انتها در یک بحر واقع میشود و در نثر شعرهای مختلف الوزن می آید بهر صورت این شعر نه در گلستان سعدی است اول مصرع ثانی آن جیم فارسی مکسور واقع شده که بمعنی استفهام می آید نه چه بر وزن مه و معنیش این است که هرچند خروس در جنگ چالاک است لیکن پیش باز چه طاقت دارد که پنجه رویین خود تواند زد و جناب بنده و کعبه یکروز پیش من هم معنی این شعر فرموده بودند لیکن نه در مقام خیال این معنی

بلکه از روی تمسخر ملاهای مکتبی میکنند که بعضی ملاها این شعر را بدینصورت میخوانند من و رند
این را فراموش کرده بودم بخیال رسید که شاید کدام شعر بوستان مشتمل برین لفظ باشد
که من بخاطر ندارم ازین شعر دریافت شد که لفظ چه بمعنی دیگر صحیح و آنچه منظور صاحب
ازین لفظ برمی آید بالجمله برای شما چه نقصان دارد فقرهٔ دیگر تحریر نموده بنظر رسید درباب
مقدمهٔ معلوم هرگاه من می آیم تجویز میکنم دیگر آنکه عرضی میر منو صاحب را قبله و کعبه نام
و او که نزد نصیر الدوله بهادر بردند اینوقت رقعهٔ میر منو صاحب آمده بود نوشته بودند
که عرضی من اگر نزد نواب نصیر الدوله بهادر رفته باشد که خیر انتظار جواب بکشم و اگر
هنوز همین جا باشد چندی در فرستادن آن توقف باید کرد که من فردا آنجا بیرون میروم
هرگاه از آنجا بر میگردم مصدع خواهم شد بنابر اطلاع همین وقت نوشته شد این
که مبادا فردا جناب قبله و کعبه سوار شوند و عرضی بصاحبزاده برسانند و طرف ثانی از
اتفاقات بحضور بفرستند و از آنجا دستخط شده بیاید و صاحب عرضی حضور طلب
کرده شود و اسطه ها از نبودن او خجالتها بکشند و بردن عرضی موجب جنگک نمی شود

رقعهٔ نود و سوم احوال مشاعره برین منوال است که چون روزهای موسم
زمستان کم عمر است و تا فارغ شدن مردم از طعام و طی کردن مسافت تا بانجا
و انعقاد پذیرفتن صحبت سه پهر می زنند ازین جهت صحبت دیر روزه بنصف شب
جا بجا دروازها بند شده بود حنجرهٔ میر صاحب با وصف خوشگوئی بدستور بود
تمام جسم مبارک ایشان رعشه داشت و آواز را هم کسی نمی شنید لیکن من و هذا
که غزلها خوب گفته بودند و احوال آن کس ده ماه در معلوم شد شما را باین هرزه
جانها چه کار است آینده که باید حرف نباید زد اینها عادت حرف زدن بالا

دارند این ما در قحبه را اول عمومی شما بعد از آن پدر شما بدین پایه رسانیدند که حالا
قبض کرده می نشینید دیگر اینکه بندگی صاحب بخدمت آقا صاحبان رسانیده شد
گفتند چه می شود که اگر امشب هم ایشان همین جا بیایند گفتم باید دید خلاصه وعده در میان
نیست آمدن و نیامدن موقوف بر طبیعت صاحب است دیگر آنکه آغا صاحبان افسانهٔ
زعفران پری که تصنیف شما در فارسی است طلب کرده اند بدست بهو بهر بفرستید

رقعهٔ نود و چهارم

دیروز ظرف عصر رستم رقعه برای شما آورده بود چون
آن وقت صاحب در استراحت بودند و یکه و کار دیگر متعلق او بوده است حواله کدام زن
خدمتگاری کرده رفت زن مذکوره آن را بر پلنگ صاحب گذاشت معلوم شد که از
آنجا کدام بچه برداشته برد و بمطالعه نرسید خلاصه تحریر این بود که پریروز رقعه که صاف
صاف نوشته بودید عبارتش خیلی چست و درست و دلچسپ بود و اصلاح صاحب
بر مسودهٔ معلومه نیز دیده شد هزار آفرین بر ذهن و قاد و سلامت طبع و استقامت
سلیقهٔ شما گمانهای صاحب همه راست بود سوای یک گمان که غلط محض بود یعنی
نسبت آن بمیر حیدر علی زیرا که میرزا بور باین منصب نمی تواند رسید و اگر برسد
هم از قدرت الٰهی چه بعید لیکن بالفعل خود از زود او باین مقام نمی تواند رسید
حالا مفصل بشنوید که این مسوده را لاله امرت لال درست کرده اصلاح از من گرفته
بودند من بعد صاف نموده برای ملاحظهٔ من فرستادند من بایشان نوشتم که این
مسودهٔ صاف شده را من پیش خود نگاه داشته ام صاحب چون منقول عنه پیش خود دارند
بر کاغذ دیگر نقل آن بردارند من بعد بخاطر رسید که امتحان قوت قلم شما باید کرد پس نقل
آن نزد شما فرستادم لُبّ تسطیر آنکه تا الله که دخل صاحب همه بجا بود بتخصیص این

فقره که از کلک سحر نگار شما ریخته چه قدر خوب آمده است هر سیه روهای تهیدست لائق رایلی
گویان بر خود چینند و این فقره هم لائق مرحبا است و سرمه اشمام اعجاز قرینش چشم
بی نور سلطنت را منور ساخته و بجای لفظ خصوصا لفظ سیما چه قدر خوب نوشته
اید این یک لفظ برابر هزار لفظ بلکه هزار فقره است شما میدانید که من پاس خاطر کسی
ملحوظ دارم عیب آدم را مانند آینه بر روی او میگذارم درین مقام صبر و تحمل ندارم
من خود این مسوده را دیده بخنده اگر شکر ایزدی بجا آوردم شما هم شکر بسیاری ادا
بکنید لیکن باین قدر مغرور نباید شد بلکه خود را نادان محض و طفل مکتب دانسته
عرق ریزیها باید کرد تا بمقامی برسید امروز خاطرم از طرف شما مطمئن شد و نقلی که از فهم
شما درست نیامده بود آن لفظ لفظ صبا است مسوده نزد شما میرسد ملاحظه باید
نمود دیگر فقره ها هم که نوشته اید پاکیزه بود مردم لکها روپیه صرف میکنند شما منت
این دولتها را می برید این شیوه شیوهٔ قطاع الطریق است **رقعهٔ نود و پنجم**
خواجهٔ امامی صاحب سلمکم الله تعالی شخصی اصلاح شما بر مسودهٔ معلومه دیده خیلی معتقد
شما شده است شما نیز او را بخوبی می شناسید از مخالفان نیست از زمرهٔ خیرخواهان
ما و شما است مردیست بسیار قابل و صاحب فهم درست سوای آن شخص اول که مسوده
را اصلاح کرده اید خلاصه چند سطری تحریر نموده بمن داده رفته است که نزد خواجه صاحب
بفرستید که این را هم اصلاح بکنند حالا من بشما میگویم که این مسوده را خوانده بی
تامل قلم روان بکنید اندیشه نباید کرد این مرد را امتحان شما منظور است با جازت
من هر چه من بگویم بکنید و همین شخص امروزی میخواهست که آن مسوده اصلاح شده
را برای نقل بگیرد من برای این که مبادا طرف ثانی بشنود و ملالی در دلش راه

باید نداد لیکن این عزیز خود خواهش کرده است مضائقه ندارد و صاحب مسودهٔ اول هم از دوستان صاحب است اگر می بیند خوش می شود لیکن بااینصورت چه ضرور که از نیکار بیخبر باشد و مسودهٔ اصلاح شده با نام مصلح دفعتاً باو برسد تمام شد اليوم نفقت مكتوبكم في خطي وارسلت الى امرت لال فغدا يرسله الى المولوي صاحب وايضا ارسلت ظرفا صغيرا من الطين لاجل عمكم الخواجه وزير خان صاحب فما عند من يهجو تذهب بظرف معلوم عند عمكم وتناوله اليه فان لما يرد في الظرف اللبني يكون معطرا چون این مرد فوراً این مسوده را نوشته است شما درین طرف مدت که بهجو از خانه امرت لال برگرد اصلاح بکنید و حواله بهجو نمائید مضت ستة ايام لم تصل مسودتكم الي فحيد توا مدينا من طبيعتكم وارسلوا تبلغ مني آداباً بجناب حبيكم

رقعهٔ نود و ششم

این مسوده را عزیزی پیش من آورده گفت که این را اصلاح کرده بمن بدهید گفتم من کی فرصت کجا دارم الحاح بسیاری نموده گفت که یکی از شاگردان خود بگوئید که درست کرده بدهد لهذا نزد شما فرستاده شد باید که آن را بطور خود هرجا هرچه در خاطر بگذرد نوشته درست بکنید من آنرا ملاحظه خواهم کرد هرجا که تحریر صاحب مربوط خواهد بود آنرا نگاه خواهم داشت و هرجا که حق بدست طرف ثانی خواهد بود جانب دار او خواهم شد و شما را اطلاع خواهم کرد

رقعهٔ نود و هفتم

دریای لطافت میرسد بنوعی که دیروز نوشته ام میر رضا علی باید داد و آن کاغذ دیروزه را اگر اصلاح کرده باشید بفرستید که مالک تقاضا خواهد کرد اليوم جاء المير محمد علي وقال ارسلت النسخة الموسومة بنهر الفصاحة بمعاية خادمي الى الخواجه امامي وهو طلبني عنده لامر قلت لاي امر قال لا اعلم لم طلبني

الآن ختل عنکم انتم قولوا لم تطلبتم ان سید یحیی عندکم الیوم وقت المغرب او غداً و العشاء
جاء الیوم مکتوب المولوی منیر علی باسمکم ارسلته الیکم بید السید محمد علی پوشیده نماند که در
اول تحریر این رقعه میر محمد علی اراده تخاس نکرده بودند اینوقت عازم شدند و رقعه تعزیت
ایشان نمودم کتاب را آدم من خواهد آورد **رقعه نود و هشتم** کاغذ غزلهای
من که دیروز بدست خواجه رحمت الله خان فرستاده بودم اگر نوشته باشید حواله
آدم من بکنید والا همین وقت نوشته بفرستید و این جزو اشعار میان مهر انجلا که یک
تخته کاغذ ساده پنڈوی هم گرفته پیش خود نگاه دارید که بوقت ضرورت خواهم گرفت و خط
والد خود نیز که اسمی من بود گرفته بعد مطالعه بشوئید یا بدرید یا هرچه بخاطر رسد و عمو صاحب
خود را بگوئید که سه غزل از غزلهای قدیم بخواجه رحمت الله خان بدهند که در مشاعره بخوانند لیکن
یکبار خود هم از زبان خواجه صاحب موصوف بشنوند **رقعه نود و نهم**
ازین غزل شما معلوم شد که طبیعت شما موزون و مناسب با فن شعر است لیکن بسیار
متوجه این نباید بود چراکه لذت این بی پیر آدمی را از تحصیل علوم شریفه باز میدارد کم گفته
باشید مضائقه ندارد وقتیکه قدری عربیت بهم خواهد رسید و در صحیح و غلط قوت
ممیزه پیدا خواهد شد آنوقت تعلیم اسرار این فن هم بعمل خواهد آمد این هر دو خط را حواله میان
امیر محمد که آنشب از باندہ آمده بودند هر گاه بیایند باید نمود یقین است که برای گرفتن
فرمایش مرزا مغل خواهند آمد **رقعه صدم** دو غزل تازه که دی شب اتفاق افتاد
در همین کاغذ نوشته شد نقل آن در دیوان باید کرد و این بیت را که یک مصرعش
این است **مصرعه** شکوه بهرچه ازان شوخ پری زاد کنم * و در حاشیه
دیوان در ردیف میم دیده نوشته باید فرستاد **غزل اول**

سرِ مزار پی سیر لاله زار آمد | طپیدنِ دلِ پرخون بکار آمد
شد چو کس دم مرگم کفیل گور و کفن | دل ستم زده نالان زکوی یار آمد
ماه سرو چو گل شد شگفته خاطر من | مرا گمان که نسیمی ازان دیار آمد
صدای ماتمی آمد بگوش او سحری | دو دیده تا سر کوی خود آن نگار آمد
دمی که رفتی و جان شد روان بدنبالت | چگویم اینکه چها بر تنِ نزار آمد
بود بگردنِ این طفل خون من که چنین | زنگ گریه کنان بر سر مزار آمد
فتاده لرزه بر اندام عاصیان در حشر | بجمعی که قتیل سیاه کار آمد

غزل دوم

برد دل نگاه او وقت میکشید نها | گرد کار خود چشمش از نهفته دیدنها
تا بکی بدنبالت جا بجا دویم اکنون | همچو نقش پا یکجا ما و آرمیدنها
من فدای این تمکین کز ادب نگوید او | نیست صید بسمل را رخصت طپیدنها
گریه اش بنعش غیر نیست از سر یاری | بهر کشتنم باشد این اساس چیدنها
میکند نصیب من خندهٔ گل و نسرین | از غم گل اندامی پیرهن دریدنها
می جهد دم بسمل خون من بکر دارد | مرغ روح تا بامش خواهش پریدنها
انکه دی ز قتل من شاد شد قتیل امروز | در عزای من دارد میشتق لب گزیدنها

رقعهٔ صد و یکم فرد اخطی بعبارت صاف صاف اسمی مولوی منیر علی صاحب
یکپاس روز بر امده بلکه ازین هم کمتر نزد من بفرستید باین مضمون که هر چند
ان تحریر که در عرضهٔ سابق بعمل امد منافی طبع ادب پسند بود لیکن تا وقتی که ناقصان
متاع خود را بکاملان نفروشند چگونه از حسن و قبح آن آگاه شوند از ینجهت از

جاده ادب انحراف گزیده بود امیدوار عفو است و فقرهٔ چند که در حق این هیچکاره چکیدهٔ قلم
اعجاز رقم بوده است ذخیرهٔ مباهات در مجالس و محافل شد گویا بنای آن بر ترفیع
اطفال باشد این قدر بعبارت دیگر نوشته اشتیاق خود را باید نوشت **رقعهٔ
صد و دوم** شما از پیش خود در رفتن آن طالب العلم همراه والد خود و برگشتن از منزل
اول همراه پدر دیگر دو مطلب دیگر تراشیده بزبان عربی بنویسید یا از جناب
قبله و کعبه بپرسید این برای آن است که تا رسیدن من فصل در تحریر واقع
نشود **رقعهٔ صد و سوم** امروز میر محمد علی مسودهٔ خرم بیک آورده دیدم
جا بجا اصلاح خوب کرده اید دل بسیار خوش شد میر مزبور هم خیلی عذب البیان
صاحب هستند و خط اسمی قاضی صاحب میرسد بعد مطالعه صمغ زده ملفوف
خط خانگی روانه نمایند لیکن دیگری از انه بینید و در برهان قاطع لفظ خوشنود که
بمعنی رضامند است ملاحظه نمائید غرض من این است که درین لفظ بعد خای نقطه دار
واو هم می نویسند یا نمی نویسند پس اول در خا و واو ببینید اگر برآمد خیر والا در خا
و شین نقطه دار باید دید بخلد عارضی بفضل الهی از سبب ترک غذای یک روزه
رخصت شد و برای جرب قیباغ و گلاب مالیدن امروز شروع کرده ام باید دید خدا
این جرب را از آستانهٔ شما دور دارد که بد چیز است **رقعهٔ صد و چهارم**
قدری کچری باجرا که از اغذیهٔ فصلی هندوستان است برای صاحب خواهد رسید
انتظار باید کشید البته یک پاس روز برآمده فرستاده خواهد شد و بر انچه کیم باقی در
ستم لی بر منکیر و مسودهٔ عربیه اگر نوشته باشید بفرستید **رقعهٔ صد و
پنجم** سه خط سربسته و یک خط بی لفافه نزد صاحب می رسد خط بی لفافه از

از طرف میر نصیر الدین صاحب اسمی بلازمان شریف در خط فقیر بود باید خواند و خط دیگر از نزد خود گذاشته دو خط که یکی اسمی مولوی صاحب علی صاحب و دومی اسمی میان علی حسین صاحب بهیجو باید داد که بدروازهٔ مولوی صاحب ممدوح رسانیده به ملائی که سر دروازه اطفال را درس میدهد بگویند که یکی برای مولوی صاحب است و یک دیگر برای میان علی حسین صاحب مرزا صاحب فرستاده اند و اگر ملا بدروازه نباشد به خادم حسین یا تفضل حسین بگوید و اگر اینها نیز نباشند اصیل الطبیب بگوید که مرزا قتیل این دو خط داده اند یکی برای میان علی حسین صاحب دیگی برای مولوی صاحب لیکن حسین بیک یا رحیم بیک را نیز تا آنجا همراه بهیجو باید کرد و قدغن باید کرد که این هر دو خط آنجا رسانیده باز نزد آن صاحب بیاید و هرگاه بیاید خط میر نصیر الدین صاحب که بنام آقا صاحبان است باو باید داد که رسانیده خود بخانهٔ خودش رفته رخت نو برای پوشیدن من بیارد و دو روز دیگر فقیر را معاف باید داشت بعد ازین می آیم و تدبیر آوردن خان صاحب می کنم رقعهٔ

صد و ششم محمد جمال باورچی بحضور عرض کرده بود که در ایامی که ملازم نواب ضابطه خان بودم سوای مرغ پلاو و هیچ نمی پختم همین قسم چند با ورچی دیگر که بودند یک پلاو هر یک می پخت و مقدار هر طعام زیاده از یک و نیم آثار برنج نبود حکم شد که فردا همین پلاو بپزند بجناب قبله و کعبه عرض باید کرد که ازین طعام قیط خود را صبحی برای آن قبله خواهم فرستاد و از فضل الهی امیدوارم که چهار گهڑی روز بر نیاید که طعام آنجا برسد لیکن باز هم انتظار ضرورست رقعهٔ

صد و هفتم بیاض آغا صاحب که غزلهای تازه در ان نوشته شده بخانهٔ اشنا مستعار رفته است لیکن بالای بیاض از همین دو بند نوشته شده حالا صاحب را می باید

درین هر دو بند نظر بکنید بر هر غزلی که من صاد کرده ام آنرا در دیوان باید نوشت و
هرچه خالی از علامت مذکوره باشد بی تامل در هر ردیف بنویسید **رقعهٔ صد و**
هشتم اینوقت رقعه بخدمت آغا صاحبان که منظور نوشته تنوین آدم خود نموده ام
نامبرده بخدمت شریف می آرد صاحب زود تر نقل این غزلهای تازه بردارید و کاغذ
مذکور باز بآدم من بدهید که بآغا صاحبان کرم برساند و تا وقت نقل کردن غزلها
آدم را نباید گذاشت که جای برود دیگر از سوانح اینکه دیشب بدر لالا امرت لال بیچاره
مرد و امروز موافق عقیدهٔ خود حواله بآتش کردند پسر بیچاره خیلی در غم پدر خاک غم
بر سر میکند من این عزیز را هم بسیار دوست میدارم که از اخلاص کیشان صادق بوده
است فردا من و آغا صاحب ارادهٔ تعزیت داریم اگر اتفاق افتاد از همان راه آمده
صاحب را همراه میگیریم اطلاعاً نگاشته آمد **رقعهٔ صد و نهم** خواجه امامی صاحب
سلمکم الله تعالی من اینوقت از سبب قال و مقالی که آسمان دارد نتوانم آمد
وقت ما بظهر یا عصر می آیم و اگر همین معامله است مجبورم و از ذاتی دیروزه کش بجوابت
هفت کیله و چهار نارنگی بصاحب رستم اینجا باید فرستاد و باقی با طفال باید داد کیله را تمام
هم چشید میگویند که کیله کوچک بنگالی الاصل خیلی لذیذ میشود و آینده هرچه
ازین قبیل بیاید و پس در خانه نباشم شما مختار صرف کردن آن هستید
حاجت با جازت من نیست زیرا که یقین کلی دارم که اگر چیز مطبوع خوش طعمی خواهد بود
حصهٔ من خواهید گذاشت بلکه اگر برای شما خواهد آمد دیهم برای من خواهید فرستاد
یا نگاه خواهید داشت زیرا که انچه میدانید که مرغوب طبع فقیر است از هر جا که بدست
می آید برای من میفرستید و نوید دیگر برای صاحب این است که مدتی پیش ازین چهار

چهار دیوان فقیر بخانهٔ مرزا جعفر صاحب نقل شده بود از انجمله دو دیوان برای دوستی
فرستاده بودند و دوتای دیگر نزد ایشان بود ازین دوتای باقیمانده یک دیوان
کم شد یک دیگر در صندوق بوده است که بدست آمدنش از بعضی موانع بر مشکل رسید
آن دیوان کم شده ازجائی بدست آمد درمیان این دیوان بعضی غزلهاست که تمام ازم
انشاء الله العزیز فردا یا امروز میطلبم در دو سه روز نقل آن باید برداشت زیاده خیریت
رقعهٔ صد و دهم خواجه امامی صاحب سلمه الله تعالی اینوقت آغا صاحب را
تکیه و مسند درکار است بحضور قبله و کعبه عرض کرده همین وقت تکیه و مسند حوالهٔ آدم آغا صاحب
باید نمود که امشب برات خواهد آمد اگرچه یکروز اول می بایست که آدم بیاید لیکن بهرطور که باشد
همین وقت باید داد **رقعهٔ صد و یازدهم** امروز از هوای سرد ترسیده دوا
در بدن مالیدم برهنه نشستن خود چند آن دشوار نبود لیکن غسل بعد ازین بلای
عظیم است دیگر اینکه مثل زنی چهار کلاه بحضور آورده بود بندگان اقدس چون میدانستند
که من این چیزها را دوست نمیدارم از راه لطافت طبع یک کلاه بمن هم مرحمت فرمودند
من رد عنایت حضور بعید از ادب دانسته گرفتم چون خودم نمی پوشم برای شما
فرستاده ام اگرچه در حق شما هم روا نمیدارم لیکن بهرصورت نزد شما میرسد خواه
نگاه خود دارید خواه بکسی بدهید بهتر این است که بکسی بدهید **رقعهٔ صد و دوازدهم**
از رقعهٔ دیروزه احوال برگشتن طالب علم دریافت شد بهمه کتقدر ان در وقت بهم رسیدن
تکهٔ نانی کو بدریوزه باشد با اولاد خود همین حال دارد اگرچه دولت تعلق بجنت و اتفاق
دارد لیکن بظاهر باعث افلاس همین حرکتهای شود و دولتمندزادهائیکه با اولاد خود
این شیوه پیش میگیرند آنها نیز داخل همین جماعهٔ هرزه جانهٔ بی ننگ و عار اند ملکیها نیز

همین حال دارند که اقربای خود دو حویلی بخس و چند درخت را گذاشته جای دیگر نمیروند و برغم
باطل خود خود را به ارشیریان میدانند دیگر آنکه دو روپیه رستم بخدمت می آرد یکی بشما و یکی
ارمان باید داد و یک دیگر آن هر دو زن کور باید رسانید و نهر الفصاحت ارساله کروری طلبیده
بودم گفت در مدت العمر نام نهر الفصاحت شنیده ام و خواجه امامی را هم نمیشناسم از ابتیاع ان
عظیم گفتم در نخاس بیابا شند گفت خداوندا جزودان فقیر که پیش صاحب است هر گاه بجو
بخدمت برسد باو باید داد رستم کار دیگر درپیش دارد **رقعهٔ صد و سیزدهم** امروز
خط برادر میر نصیرالدین محمد صاحب نوشته وقت ظهر یا عصر بدست آدم خود ضرور باید فرستاد
که فردا روانه کرده آید و مسودهٔ عربیه هنوز با صلاح نرسیده بعد مطالعه درست نموده فرستاده
خواهد شد معلوم نیست که سید حسین خان دیوان را رسانیدند یا نه امروز دو غزل دیگر بخیال
رسیده است دیگر آنکه میر محمد علی صاحب احوال مرزا خرم بیگ و سیف الله خدمتگار را
نوشته آورده اند یا خود بخدمت شما برای اصلاح حاضر میشوند یا مصحوب خدمتگار خود
خواهند فرستاد باید دید برای اطلاع نوشته شد بی تامل اصلاح باید کرد اندیشه را
بخاطر راه دادن خوب نیست **رقعهٔ صد و چهاردهم** خواجهٔ خواجگان سلمکم الله تعالی
این وقت لفظ کوز را که با کاف تازی و واو معروف و رای نقطه دار است در برهان قاطع
ملاحظه نموده احوال آن باید نوشت که بچند معنی می آید کوز پشت بمعنی خمیده پشت مشهور
است و در عوام کوزه پشت میگویند درین صورت یک های هوز زیاده میشود معلوم نیست
که این های هوز در اصل هم صحت دارد یا در عوام چنین شهرت یافته شما بخوبی دریافت
کرده بنویسید و در پای لطافت رسید غرض من از تحقیق لفظ مذکور همین صحت و غلطی
های هوز است که بمعنی خمیده پشت با های هوز می آید یا بغیر های هوز با دیگر معنی سروکار

مهربان کارپردازم رقعهٔ صد و پانزدهم خواجه صاحب بلند مکان سلمکم الله تعالی کاغذ
دیروزه بعد نقل غزل تازه یقین که نزد آغا صاحبان مخدوم فرستاده باشید دیشب
بن دستیاری دکشنیز حصهٔ شما هر دو برادر در وقت تقسیم حصص اشخاص متشخص سوای مجلس
کرم سازان مرحمت شده بود گرفته هر دو حصه یکجا کرده شد شما باهم تفهیم هر دو حصه علی
السویه بود ازین مجموع نصف شما بگیرید و نصف بخواجه اسمعیل خان بدهید از دستادلی
سیاری چهل حصهٔ شما است معلوم نیست که خط اله آباد امروز روانه شد یا خیر و فردا که
عید اضحی است رای یک دو ساعت نزد آقا صاحبان باید رفت لیکن اول خبر باید طلبید

رقعهٔ یکصد و شانزدهم مانی نگارستان فصاحت دارژنگ ایوان بلاغت

سلمکم الله تعالی خط دیروزه که اسمی میر نصیر الدین صاحب بود بمطالعهٔ فقیر درآمد آفرین بر
و باد بر شما که بسیار خوب نوشته بودید در دو مقام اول شک واقع شده بود آخر
معلوم شد که من در خواندن غلط کرده بودم عبارت شما صحت کلی داشت و این غلطی
که از من اتفاق افتاد از برکات خط شکستِ آنصاحب است حق این است که حق
سبحانه و تعالی بیشتر خط خوب بجهال و بی بصیرتان عطا میفرماید بسیار کم دیده
میشود که منشی بلیغ یا دیگر صاحب کمالی خط هم درست داشته باشد لیکن چون شما را
صناعت ملائی مرکوز خاطر نیست پس اگر بطور خود خط متوسط شکسته هم بنویسید
مضایقه ندارد دیگر آنکه بعمو صاحب خود بعد سلام نیاز از طرف من بگوئید که مژده
یعنی منشیه در بازار بسیار است جناب سامی را اگر منزلی ساختن مرکوز است بسازند معلوم
نیست که تا هر سنگه دیروز مسوده آورده بود یا خیر رقعهٔ یکصد و هفدهم
دیروز ذلیخا از دیگر چیزها جدا کرده فرستاده شد و سوای این هر چه بود از خاطر

رفت حالا رستم قهوه دکشنیزی می آرد تمام شد این دعا بخانه تاج الدین حسین خانصاحب
رفتن مضائقه ندارد لیکن وقت دو پهر باید رفت زیرا که امروز از سبب عید
احتمال نبودن ایشان هم بخانه قوی است بهر صورت وقت دو پهر از وقتهای
دیگر بهتر است موافق قاعده هر بندهٔ خدا درچنین روز اول روز برای دید و وادید برود
یا آخر روز و آنچه درمیان است راحت خود را در آن میجوید مختصر اینکه درین رفتن و نرفتن
شما مختار اید لیکن رفتن بر نرفتن می چربد اگر ملاقات شد خوب است والا تیری هست و
بهتر این است که یک رقعه کوچکی بدین مضمون برای خانصاحب نوشته و ملفوف نموده وقت
سوار شدن همراه ببرید مضمونش اینکه داعی نیازکیش برای تهنیت عید حاضر شده بود
اگرچه دولت ملازمت نصیب نشد لیکن حاضر شدن بدر دولت هم باعث هزار سرور است
حق تعالی این عید و هزار عید دیگر مبارک کناد اگر صاحب خانه را آنجا یافتید رقعه را بخانه
رسیده مرخص یا پاره خواهید کرد و اگر نیافتید حوالهٔ میر صاحب یا میان نجیب الله یا
یا آدم دیگر کرده برگردید و آقا صاحبان هرگاه بخانه باشند خبر دریافته باید رفت دیگر حضرت
جناب قبله و کعبه و عمو صاحب خود از طرف من مبارکباد عید عرض باید نمود در رقعه یکصد
و هیزده هم ازین بنده غزلها که برای تشخیص نوشته ام یک غزل نوکه قافیه آن خرد و سان
و زر و شان است در دیوان بنویسید بعد از آن غزلهای این بنده را ملاحظه بکنید بعضی
غزلها تمام نوشته نشده است و بعضی از سبب سهو ناتمام مانده چنانچه برای همین جای
خالی گذاشته ام پس شما را میباید که همین غزلهای ناتمام در دیوان برآورده اشعار غزلها
بنده را با آن مقابل بکنید هرچه باقیمانده باشد از روی دیوان بر کاغذ دیگر نقل کرده همراه
حامل رقعه مع بند نثر بفرستید اینقدر محنت بکشید و دو شعر از غزل زمین بیدانست و چنین

چنین نمیدانست و یکمصراع از زمین دل خود را شناخت بسمل خود را شناخت
باید نوشت و در غزل زمین نمیدانست مصرع اول یک شعر را تغییر داده ام شما بهمین صورت
بنویسید حاجت باظهار نیست عند المقابله معلوم خواهد شد **رقعهٔ یکصد و نوزدهم**
خواجه صاحب من ظاهراً الال بیک را شما برطرف کرده اید من از حالات نامبرده خبر ندارم
چراکه احوال آدم عند المعامله معلوم میشود یا در سفر شما بهتر میدانید که مدتی در سفر و حضر
پیش شما بوده است البته تقصیرے کرده باشد که نوبت باینجا رسید بعقیدهٔ من
احمق و تکراری بوده باشد لیکن خائن و دزد نیست مردی است متدین و بدخواه
آقا هم نیست اگر بدانید که بهمینقدر گناه که بحث و تکرار میکند جواب داده اید و اگر این
عادت را بگذارد مورد تقصیری نیست او را بفهمانم تا بعد ازین هیچ گپی نخورد و اگر
سوای این مقصر شده است که از دل دور است بهرچه بدترش آدمهاست بسیار اند نخواهد
داده رویش سیاه باید کرد و دیگری بجای او باید گذاشت و اگر چنین نیست تقصیرش
معاف باید نمود که آدم قدیم است و راز دار و خیرخواه میگوید که مرا بیقصور جواب داده
اند گفتم تو غلط میگوئی من هرگز باور ندارم که فلانی بی سبب کسی را بی تقصیر وار قرار
داده جواب بدهد مفصل این احوال را بنگارید که چگونه است **رقعهٔ یکصد**
و بستم خواجه امامی سلمکم الله تعالی چون پنجره متصل برای دفع جرب عرق
لیمو در بدن جذب شد دیشب آثار بخار برای عیادت حاضر بود لیکن بفضل الٰهی
شامل حال شد امروز در غذا پرهیز خواهم کرد دیروز شخصی چند تا ڈلی سپیاری
بطریق هدیه پیش من آورده بود قدری برای صاحب هم فرستاده شد چراکه
مال فتوح تنها نباید خورد **رقعهٔ یکصد و بست و یکم** خواجه امامی صاحب

سلمکم الله تعالی لاله دبی پرشاد رفیق دکاسته تمنا چند که مرصع شان بخط قاضی صاحب
برای حضور پرنور در قلمدان شما است نزد شما می آیند و اراده ملازمت جناب قبله و
کعبه دارند لازم که بآئین شایسته تقریب نموده جناب والا را بران آماده سازند که
نذر الله نامبرده قبول فرمایند و اینقدر هم ارشاد شود که در مقدمهٔ بابو میاچند بدل
سعی خواهم کرد دیگر اینکه مشار الیه میگوید که در مذهب هنود این ایام میمنت ندارد ده روز
دیگر در رسانیدن عرضی نزد مرشدزاده توقف مناسب است دبی پرشاد هر روز بخدمت
حاضر خواهد شد هرگاه که نحوست ایام زوال خواهد پذیرفت خود برای بردن عرضی عرض
خواهد کرد **رقعهٔ یکصد و بست و دوم** پریروز و دیروز بخانهٔ انشا رسد
خانصاحب بسر بردیم امروز باز بحضور آمده ام دو روز دیگر اینجا توقف است باز با هم
ولکهنو جواهر لال دبیر را پریروز دو روپیه خرج راه داده باندار رخصت نموده شد دو خط
هم برای دو کس نویسانیده است لیکن هیچ نخواهد شد باید دید چه میشود دو چهار روز
خشخاش بالیده بودم امروز دوای دیگر شروع شده این را هم دو روز دیگر سوای
امروز میمالم اگر فائده کرد بهتر والا بهر چه تدبیر حرب عمل شما خواهم کرد **رقعهٔ یکصد
و بست و سوم** از جزودان من مسودات فقیر که صاحب بخط خود نوشته اند
برآورده نزد خود بگذارید و باقی را حوالهٔ بهچو بکنید و بمیر امجد علی از خانهٔ شان طلبیده باید گفت
که فردا روز جمعه است بخدمت آقا صاحب عرض کرده سواری بدر دولت سلطانی باید
فرستاد تا دو پهر خوب خواهد گذشت **رقعهٔ یکصد و بست و چهارم**
خواجه امامی صاحب سلمکم الله تعالی فیل برای سواری میر سید شاه و خواجه حاجی و خواجه
عبدالله سوار شده همین وقت بیاید لیکن دستارهای سفید همراه باید آورد اگر خانه اینها

اینجا احتیاج ادم نیست لیکن باز هم رحیم بیگ را در جلو باید گرفت شب همینجا بسر
باید برد فردا صبح پس هم همراه ایشان بانجاس سوار خواهم شد

رقعهٔ یکصد و بست و نجم

دیروز که دوازدهم شهر حال و روز پنجشنبه بود رحیم بیگ لفافهٔ شکوه آباد را آورد بعد
مطالعه عرضه راستر کردم و خط اسمی خودم را نگاه داشتم فرمایش کتابهای امامیه مثل
حق الیقین و ترجمهٔ شرائع سرانجام پذیرفتن اندکی دشوار است زیرا که اینگونه نسخ در همین زمانه
موزون شده است بیشتر کسی نمی پرسید و حالا که هر کس خریدار این چیز است اول کمیاب
دوم اینکه گران تر بدست می آید مثل مثنوی ملای روم که در بلاد ایران عصر دولت صفویه
لی جدول طلا بر کاغذ ساده بخط رسمی قیمتش شصت و هفتاد و هشتاد بود و در وقت
شاه سلطان حسین شهید که ختم السلاطین صفویه است بهشت آنه هم کسی نمی خرید و
یک روپیه گران میدانستند قدر هر چیز موقوف بر رواج است شنیده باشید که
همایون پادشاه چون بعد هزیمت خوردن از شیر شاه افغان دوباره در اکبرآباد جلوس
بر تخت سلطنت کرد موافق وعده نظام سقا را که وقتی پادشاه را از تلاطم دریا نجات
داده بود نصف روز پادشاهی داد و جمیع امرا و اهلکاران را تابع فرمانش کرد نظام
برای اینکه یادگاری در جهان بگذارد همین حکم کرد که روپیه و اشرفی از چرم ساخته بیارند
وقتیکه ساخته شد وضیع و شریف آنرا در بازار برده بمصرف در آوردند و اهل بازار بلا انکار
بقیمت اجناس گرفتند خلاصه اینکه این کتابها مثل کتب دیگر در بازار که بدست می آید
مگر کسی بطور خود از ناداری یا از راه طمع بشرطیکه دو نسخه پیش خود داشته باشد بفروشد
و هر دو شنبه نسخهٔ ساده بر کاغذ رسمی که می آرد بست روپیه یا سی روپیه قیمت
آن می کند و میگوید که این نسخه خیلی صحیح و محشی و از نظر مرزا کاظم علی صاحب شاگرد

مولوی دلدار علی صاحب گذشته است حال قیمت این وطرفتانی همگی پانزده روپیه
فرستاده نسخهای مذکوره را مثل گلستان و بوستان و سکندرنامه و یوسف زلیخا
خیال کرده فرض کردم که پول دیگر هم خواهند فرستاد لیکن بالفعل ازین مقدار قلیل
چه کار برمی آید بهرکیف من از روزیکه شما نوشته اید بچندکس گفته ام که ازین نسخهای نسخه
که بهم رسد باید آورد شخصی از بزرگان دین اقرار نموده بود که نسخهٔ صحیح محشی از نظر خود
من و دیگر بزرگان گذشته را می آرم اینقدر گفته سکوت ورزیده است هرگاه مکرر گویم
واشتیاق مشتری براو ظاهر میشود بیست روپیه یا چهل قیمت آن خواهد کرد چون دلال
و بائع هر دو صادق و از بزرگان دین اند و در تکرار قیمت تکذیب شان لازم می آید
پس میباید که بلاحجت هرچه طلب نمایند بدهم نه از قیمت آن کم میتوانم کرد و نه واپس میتوانم
داد زیراکه در هر دو صورت خودم ذلیل و بی اعتبار میشوم درینصورت چه باید کرد سخت
مشکل است و قاضی صاحب هم مجبور اند بیش ایشان یک دو نفر که از شهر برای درس
می آیند آشنا باین کتب معرفتی ندارند لیکن بطرفتانی هیچ نباید گفت هرگاه نسخه نفیسه مناسب
بدست خواهد آمد اطلاع کرده خواهد شد از زر قلیل فرستادن خریدار دل می ترسد
که مبادا کتابی به پانزده روپیه بگیرم و در نظر شما ل چار روپیه باشد و تصحیح دیوان استاد احمد
خان بالفعل سر دست ممتنع ازین سبب که کاتب ما انچه نوشته است با اصل
مقابل است و دیوانی که نزد مصنف است در غلطی بیدا این دیوان است مگر تصحیح آن
درحالی صورت امکان دارد که مسودهٔ غزلها بسعی مرزا احمد از کاغذهانیکه درمیان صندوقی
است بیرون آید و مرزا مزبور بدل جهد دران نماید و این هم عسیر زیراکه خانهٔ مرزا احمد از
خانهٔ خان موصوف بعد المشرقین دارد گاهی می آید و زیاده از دو روز نمی ماند و سوای

سوای این از جهت که چندروز در نفث الدم که در سرفه خون بر می آید داشت بحیف
و نقیه شده است و از باعث نزلهٔ شدید اطبا هم او را از تحریر و مطالعه شدید مانع میشوند
و تصحیح کتب بی نعمن نظر صورت نمی بندد بمن مجبوری دیوان معه درستی جدول بطوریکه
است بخدمت خواهد رسید و ازین حرکت که شما بجای خود چار شرت رامی بینید دل
بسیار خوش شد اگر امری از امور ضروری سرکار یا مهمی از مهمات دنیا داری در پیش باشد
آنوقت البته مانع این عمل میشوم و در عالم بیکاری از خوردن و خوابیدن هزار درجه همین
بهتر است چون بمطالعه تعلق بشوق دارد بقول استاد که می گوید مصرع
شوق در هر دل که باشد رهبری در کار نیست مه حاجت باستاد نیست هر چه هست خود
بخود بر شما منکشف خواهد شد و در عالم بیشوقی اگر صد بار پیش من میدیدید باز هم فائده
نمیداشت بالجمله ایطای جلی همان است که سوای رَوِی دران تکرار حرف زائده باشد
اگر بعد دور کردن آن حرف روی مصرع ثانی همان باشد که در مصرع اول است قافیه ازین
سبب پاک است مثل شفیقان و رفیقان و الا ایطای جلی دارد چون عزیزان و رفیقان چه
بعد دور کردن الف و نون جمع عزیز و رفیق که باقی میماند در روی موافقت ندارد و
همچنین خندان و نالان ازین سبب که درینجا الف و نون صفت فاعلیت است هرگاه
دور کرده شد خند و نال باهم قافیه نمیشود و خندان و پنهان در فیقان و پنهان و خندان
در فیقان هیچیک ازینها ایطای جلی ندارد زیراکه پنهان یک لفظ است الف و نون
آن زائد نیست و در خندان الف و نون برای فاعل و در رفیقان برای جمع است پس
هر دو باهم متحد نیستند از هم متغائر اند لیکن اینجا دو مذهب است بعضی برانند که خندان
در فیقان نیز ایطای جلی دارد و گویند که حروف زائد اگرچه در هر دو مصرع جدا جدا است

لیکن چون زائد افتاده است بعد دور کردن حروف زائده از هر دو مصراع هر دو ردی
از هم جدا میشود درینصورت از ینهم اجتناب ضرور است و پارهٔ بران رفته اند که ردائم
در هر دو مصراع جدا جدا در کار نیست اگر باهم متحد اند البته ایطای جلی نامیده میشود اگر
باهم مغایر اند هرگز ایطا نیست و شایگان نام همین قافیه است که مشتمل بر ایطای جلی باشد
تمام شد این حکایت هم آقا صاحبان مکرم سلام و اشتیاق میفرمایند و تاج الدین
حسین خانصاحب از چارده روز بلکهنو تشریف آورده در بار حکیم مهدی علیخان
میکنند مشاهرهٔ ایشان سه صد روپیه مقرر است یک قسط پیشتر داده بودند که در زر
از صاحب رفت دو قسط دیگر از باعث نبودن شان در شهر تا حالا بدست نیامد
بعد سه چهار روز هر دو یکجا گرفته میشود و بعد ازان بائیم و ولایت علیخان و خان موصوف
چون درین روزها هیچ ندارد و از قدیم باد دست و سخی است از شرم جواب خط شمالی نو
لیکن بد معامله و تنگدل و مال مردم خور نیست خطاسمی میرزا ابو الحسن خان فرستاده
جوابش ان خط خود باید فرستاد رقعهٔ یکصد و بست و ششم مخفی نماند که پریروز که سلخ رجب روز
بود خط اسما کہ مرقوم بست و سوم شهر مذکور بود و بسیو هنڈوی ده روپیه دیروز که غرهٔ شعبان بود بمعرض
وصول درآمد بترتیب میر نیاز علی هم که خدا شد هر دو فیل حضور و پنج اسپ و دیگر سپاهیان
و تلنگهها و سانڈنی و روشن چوکی از اینجا بخانهٔ میر موصوف رفته بود تا او را از آنجا با
کدخدایان آراسته از راه نخاس بحیا و نی آوردیم خواجه عبد الله از باعث بیم کی نرم
سوار نشد ندای و میان حاجی و کرو کنکارام بر یک فیل و دنبال اسپ نوشه بودیم دیروز
از حضور هم خلعت با حرمت شد تمام شد این احوال حالا حکایت دیگر این است که چون جد
امجد شما را با اطفال محبت بسیار است و تمامی بحیا با خواجه وزیر صاحب انس گرفت

گزین و ماندن ایشان باز سبب تشریف داشتن جناب والدماجد شان بجهادونی اتفاق
افتاده آنجا همه اطفال بی آرام د دریاد ایشان بودند و اینجا این صاحبان از ندیدن آنها
حالت مرغ بسمل داشتند ناچار بنابرین کذا شته شد که محسن و محتشم اطفال عم را اینجا
بیارند چون ممکن نبود که محسن بی مادر خود بماند مادرش را نیز آوردند و محتشم را نیز که مسکین
بی دست و زنیکه در پرورش اومیباشد بجان بجای دایه و عاشق اوست با زن مذکور
همین جا آوردند چون نظامی و اسحق هم در حق مادری شریک محتشم اند آنها نیز باز نهایکه در
کنار ایشان بزرگ شده اند از شهر بجهادونی نقل کردند حالا از اطفال سوای محمد میر که بعد برسات
و درستی مکانات او نیز همین جا خواهد آمد در حویلی نخاس کسی نیست زوجه میر عبدالله از دیگه
اینجا برای دیدن والدین خود آمده است دلش رخصت نمیدهد که در شهر بیاید هر دو دختر
عموی اوسط شما نیز در شهراند یکروز اینجا هم آمده بودند آنچه از احوال محسن پرسیده بودید
و اخفای محبت خود باو کرده اید یعنی چه آیا در دنیا کسی هست که محبت با فرزند خود نداشته
باشد بر انسان چه موقوف است که حیوان با وجود بی نصیب بودن از عقل فریفته بچه خود
میباشد بالجمله محسن و احسن هر دو برادر بخیریت هستند و دیگر اطفال هم که شما گذاشته
رفته اید یکیک بفضل الهی در زیر سایه عاطفت جد امجد شما شب را بروز می آرند خاطر شریف
ازین رهگذر جمع باید داشت و بر شکوه آباد موقوف نیست اگر آقا بکابل بفرستد
باید رفت رحمت خدا بر حوصله و همت شما کار مردم غیور همین است این عادت عادت
بغیرتانست که برنج و محنت نان بزرگان خورده در یک مکان میگوزند بالله اگر سوای فیل
از بیغیرتی بدست آید صد بار پیاده راه رفتن به از آن است نقشه زمین و مکان نو
باین صورت است که از دروازه اول تا بدروازه دوم یک قطعه زمین است که

وسعت آن یک و نیم برابر بلکه دو چند صحن بیرونی حویلی نخاس است یک حویلی معقول بنا
بسیار میتواند شد چون در خانه زنها از خواجه جان رو میگیرند شاید برای خواجهٔ موصوف
همانجا حویلی تعمیر کرده شود و از دروازهٔ دوم تا کنار چاه قطعهٔ زمین صد ذراع در طول و هفتاد ذراع در عرض
خواهد بود و عمارتها جدا جدا بر همین زمین ساخته خواهد شد و از کنار چاه تا دیوار احاطه تمامی
مذکور قطعه زمینی است مائل به نشیب بقدر پنج زینه طول آن از صد ذراع بیشتر و عرض
پنجاه ذراع بوده باشد این قطعه تمامش باغیست و باغبان هم برای درستی آن نوکر
شده اند بالفعل پانصد درخت گلاب و ششصد درخت بیله و موتیا دران موجود است
و انگور هم از قسم حبشی و سفید و غیره قریب هشتاد درخت همچنین درخت چنبه و مولسری
و دیگر نهالهای میوه حالا خریده اند و سوای این برای البقول و ریاحین زمین بسیار خالی است
تمام شد طول و عرض زمین مذکور که پانصد روپیه بر دیوارهای احاطهٔ آن صرف شده و هنوز سوای
چپرها و ٹٹی های بوریا که برای پردهٔ محل سرا ساخته اند مکانی ندارد و بعد برسات البته مکانهای
متعدد تعمیر خواهد یافت خدا کند که روا کی شما به پیوند صورت بندد لیکن شما را سعی در دعا
آما مناسب تر است هر چه مرضی صاحب والاجاه باشد بعمل باید آورد تا حال آنچه
شما با صاحب والاشان گفت و شنید کرده اید همه معقول و مربوط بوده است
هم خدا افضل خواهد کرد در کم و بیش مشاهره هیچ موقوف نیست تا قوت در بدن است نوکری
باید کرد که نان بزور بازو عجب لذتی دارد فی الواقع ابوالحسن خان مرد خوبی و آدم
سیر چشم صاحب توفیق است دوستی با د ضائع نخواهد شد رقعه بنام مرزای موصوف
در همین خط ملفوف است باید رسانید باید دید که خانصاحب کی بحضوری آیند خدا کند
که زود برسند تا مقدمهٔ شما یکسو شود بخدا که من از استقلال شما خیلی شکر گزارم زیاده

زیاده خیریت

رقعهٔ صد و بست و هفتم

بکاربیگی قلمرو براعت دفتر
ملک لذاعت سلکم الله تعالی سلام شوق سونکزانندراق دانخچ باد که رقیمة الوداد محررهٔ
هفدهم شهر حال در لف میثقه انیقهٔ مخدوم معظم خواجه محمد امین احراری النسب سمرقندی الوطن
که نشو و نمای ایشان از خاک صفاهان است متضمن صحت و عافیت جمیع صاحبان
در جواب سطور مرقومهٔ فقیر عالیه سای کاکل وصول گردیده چشم نگران را مایهٔ دارو بینی
گردانید سبحان الله شاهد فارسی را بوشاح لآلی متلالی الفاظ ترکیب پراستن طرفه کاری است
اللهم زد ز دل از جا کالا طبیعت شما بسیار خوش شد در تمام خط هیچ جا غلط نبوده است الا دو جا
این غلط را غلطی نگویند بلکه خطا باعتبار کثرت و شهرت است و آن این است که
شما ارشمیدس و ابلونیوس را که دو حکیم زبردست بوده اند مثل جالینوس و بقراط و ابو علی
دانسته معالجه را بآنها منسوب ساخته بودید هر چند این هر دو کس در طب هم مهارت
تام داشته اند لیکن از کثرت مزاولت در فنون ریاضی مشهور بمهندسی و هیاتی شده اند
و اقلیدس نیز همین حال دارد آینده احتراز ضرورست این سقم سقم عبارت نیست بلکه غلط
در تحقیق احوال واقع شده بالجمله درین روزها اکثر پارچه و دراج و بیلدرچی بحضور پر نور از طرف
جناب عالی می آید و کباب و قورمه و آب یخ که خورده میشود یاد می آید و جای شما سبز و سیر
تماشا هم لطف دیگر دارد مرگ خودم که اینگونه کیفیت کاه کاهی بعد سالها در شهر نصیب
مردم میشود بعد مسافت زکوچ زیاده ازین نیست که از حویلی شما تا بسوبج گنبد رفتن و
آمدن واگر زیاده ازین اتفاق افتد از خانهٔ خود بهنومان رفتن و آمدن تصور نماید و
دیمقراطیس علیه السلام آدمیت افیون بیشتر مثل شیخ محی الدین عربی علیه الرحمه
با عالم قرناس سر و کار دارد رنج سفر را طبع راحت طلبش برنمی تابد بجای خود نشسته

نشسته ارسطوی زمانه است هر روز تخم تدبیری میپاشد لیکن گاهی نوبت بدرو نمیرسد
خلاصه آدم بیچاره ایست اختلاط خوبی دارد دیگر اینکه پریروز یک خط دیگر اسمی عموی تما
نوشته در ڈاک رسانیده ام یقین که رسیده باشد یا برسد در همان خط سطری چند برای
شما هم هست ملاحظه خواهید کرد حالا از طرف عبارت شما خاطر فقیر جمع است لیکن اندک
خط پیدا باید کرد و برای تحصیل همین عمر است وقتیکه خط پیدا شد خط کجا و بدانید که بهترین
علوم علم تحصیل معاش و بهم رسانیدن ترفع در امثال و اقران است خوشا بخت فرزندی
که بزور بازوی خود حق والدین ادا نماید از اطوار شما مبارکه چیزی خواهید شد بهر حال از فارسی
حرف زدن دست بر نخواهید داشت که این دولت نصیب هر کس نمیشود دیگر خبرها
از کتاب حاصل میتوان کرد و این بغیر صحبت دست نمیدهد هر چند مشکل است برای شما
بسیار آسان است زیرا که تسویدات شما همه مطابق روزمره است آنچه در خطوط مینویسید
همین در حرف زدن بکار برید حالا هم فارسی شما قابل مذمت نیست اینقدر هست
که کم حرف میزنید و در اثنای حرف زدن دم بخود میشوید و این خوب نیست روانی از همه
چیز بهتر است امروز در اینجا مقام بود فردا هم کوچ پیشتر زیاده خیریت رقعهٔ
صد و بست و هشتم مسیحای مضامین مرده دلشگفتگی آور طبائع افسرده
حریر قدرت فرزند بلاغت سلمکم الله تعالی بعد سلام و اشتیاق فارغ از حد و نهایت
واضح باد که رقیمهٔ محبت شمیمه مرقوم بستم شهر حال متضمن صحت و عافیت و بیان دلوا
و هرزه جانگی شخص معلوم مشتمل بر عبارات ترکیه حلقهٔ طوق کمر وصول گردیده خاطر مشتاق
را نشاطی که طول ذکرش مستلزم تناهی ابعاد باشد ارزانی داشت او تعالی باین مایه دآو
طیب اوقات نصیب کند ایمرقیم اول کیشی تو کون لارده تلیه بولوب ذهر نه گیم

مہرباں میرے وہ آدمی ان دنوں میں دیوانہ ہوا ہی جو کچھ کہ کرتا ہی

کیم قیلور اندیشه سیز قیلور بر کون نوایتس لاریو بالیق دین جیقابی بی سبی بولغا.
لار نیکا کیم کته کیشی بولیستی دین کوب نقوبار ور و عبارات شما زبان آنراک بمه خوب بو
صد آفرین و هزار مرحبا لیکن چون هنوز مشق آن چنانکه باید ندارید بعضی صیغه ها غلط
واقع شده بود و این مضائقه ندارد میتود رفته رفته صاف تر خواهد شد حالا هم از میرزا معل
بهتر بود بنازم عرق ریزی علوی شما را که چقدر زود تر شما را باین زبان آشنائی داد و بینا ...
اینها از تاثیر باطن اشراق مواطن آن غواص دا ما درعرفان است والا مردم استخوانها در این
راه شکسته اند و سر منزل مقصود را بلد نگردیده اند بالجمله امروز که بیست و سوم ماه است
بملاپور رسیده ایم و فردا بر سر تیراسه میرسیم و خط شما دیروز بمیرزا پور نام مکانی رسیده بود
حالا از دو منزل شیر هم نیست و بعد ازین هم نخواهد بود و شیر اگر برآید هم تعجب نیست لیکن
لحوم خوردنی از قسم آهو و پارهه کجا شاید بیلدرجی و دراج بدست آید دیگر آنکه بخدمت والد
ماجد خود از طرف من بعد سلام باید گفت که زود تر در وقائع نعمت خان عالی خوض بکار
برده قطعه هجو انیرای که مصرع اولش این است الواهی چون کنم که انیرای شد سقط
و قافیه حساب و کتاب و ردیف کرد واقع شده بر آورده بر کاغذی بخط نستعلیق
قطع نظر از درستی و زیبائی آن بنویسند و آنرا در خط خود پیچیده زود تر بڈاک رسانند که
در لشکر من برسد پیشتر هم خطی بخدمت ایشان یعنی قاضی صاحب متضمن همین مطلب
نوشته ام محتمل که رسیده باشد و ایشان هم جواب آن بقلم سپرده باشند تازه
آنکه پیش پریروز یک شیر دیگر در بتیاره مرزا مهدی علیخان صاحبزاده والا صغر علیخان
نوه جناب عالی تنها بدست خود شکار کرده آورده بودند یکی بسبب آنکه نشد تمام راه

کہ می آیم بچه های شیر در پنجره های چوبین محبوس هستند یک بچه را جناب عالی بحضرت صاحب عالم
نیز وعده کرده اند بلکه بگو که میرسند سید هند ایشان در موسم زمستان بحمل کرده نزد حضرت
خدیو آفاق روانه فرمایند مگر آنکه چون خط تمامی رسید سواری جناب عالی از شکار مراجعت بخیمه کرد
و یک شیر کلان بر فیل بار بود و حالا سی شد و بروایت بعضی سی و یک لیکن شیر امروزی
کلانتر از همه شیرها و سخت رشید بود یعنی هر گاو گلهٔ فیل خورده از پا در آمد و بر روی فیل نشسته خصوصیت
و بقهر تمام حمله ها میکرد ولیکن طاقت حرکت نداشت آخر تکیه ها از چهار طرف بر و بار بدن گرفت و
در دهن گرفته آزار دیده و مساحت و مغلطیده و منجر و شید خلاصه اگر جناب عالی را موقع
الاستقبال بگویند میرسید زیاده خیریت

رقعهٔ صد و بست و نهم

مخفی نماند که خط بهجت نمط موافق معمول دیروز که هفدهم رمضان بود بعد یک پاس شب
در حویلی قدیم شما بمطالعهٔ فقیر در آمد آنچه نوشته بود دید که غلطی در رد و لفظا از باعث تعجیل بعمل آمد
نه از بیخبری یقین است که چنین اتفاق افتادن هم از اول همین نوشته بودم لیکن مرا این
چیزها سر و کار نیست اگر شما تمام زبان قاطع و صراح در سینه داشته باشید کمالی برای
صاحب حاصل خواهد شد البته چون مابین من و شما محبت روحانیست دلم خوش میشود
لیکن اگر شما خط خام که نویسنده ها در بازار مینویسند بنویسید باز هم تنگ نمی آیم آنچه من
بآن مسرور میشوم آنست که بزرگی و شوکتی و نامی در همچشمان پیدا کنید و اقربای شما چنانچه
خوار و محتاج شما هستند بسا طالب العلم و فاضل هستند که بگدائی نان میخورند و این باعث
بد شمردن خلق خدا میشود پس لیاقت در شادت و بزرگی انسان موقوف بر صفات
حمیدهٔ اوست که آن رحم و کرم و خلق خوش و مروت و فتوت و جود و احسان
بر همچشمان کردن و خود ممنون یکی از اقربا خود نگردیدن و دیگر امور غیرت شاه برای

قحبه که بهانی را مسخر کرد بهمین صفات پسندیده این چابک و جانه داشت لیکن زن جلب
مکر و فریب بسیار سیفروخت روزهای ماه مبارک تا امروز که هیجده روز شد بخوبی گذشته
باشد آنچه باقیست این هم بآسانی خواهد گذشت یا لجمله خدا کند که زود از صاحبان بورد
نوشته برسد که شما مردم بجاهای خود روانه شوید وقت حصول اطمینان هر کتابیکه در کار
خواهد شد اینجا خواهد رسید خاطر جمع باید داشت لیکن وقت فرصت از کار سرکار دیدن
کتاب و متوجه شدن باین چیز با مضائقه ندارد بعد تشریف بردن شما پرکنه یک دستور
العمل من هم از اینجا خواهم فرستاد هر چند کاغذ آئین از سرکار هم بشما خواهد رسید لیکن این دستور
العمل هم در بعضی جاها و بعضی احیان بکار خواهد آمد حالا بهمین قدر اکتفا میکنم که خرد و بزرگ
در حویلی نو تعمیر و حویلی قدیم بصحت و عافیت اند آنچه دیگر نوشتن آن ضروری خواهد بود
بعد ازین خواهم نوشت این وقت سخت تشویش دارم سبب تردد اینکه مزاج آقا صاحب
منبع اللطف و احسان آقا محمد صادق خانصاحب سوای این دیگر چه نویسم که بآن درجه
علیل است که اگر این بار سلامت مانند در جان برشوند یقین من خواهد شد که حصل بلکه بیشتر
دیگر زندگی خواهند کرد شما هم دست بدعا باشید آنچه بدلم میگذرد من میدانم چون همدردی
نیست این احوال را بکه بگویم پس پریروز عجب روزی بود گویا ما همه مایوس بودیم لیکن باز
بهوش آمدند و سور نفس هم برطرف گردید امشب زیاده از ذات بودم در از طرف شما
بندگی که گفتم پرسیدند که کیستند و خود بخود گفتند که مرزا بامی پسر خواجه قاضی خان است
دیگر گفتند که پیشتر خود بسیار اینجا می آمدند حالا شاید درین شهر نبوده باشند دیشب در حویلی آمده بود
لیکن بالا نیامد این قدر که من نوشته ام در چار گهڑی تمام کرده بودند و آنهم اطمینان
او و بردن گوش متابعی در من شان بگوش من نمی آمد از ده سخن یک سخن هم سوای

بگوش میرسید بدقت فهمیده میشد عمل طائر برای ایشان حکیم تجویز کرده بود قبول نکردند
لیکن دو سه دست که خود بخود در عالم غشی آمد تا امروز همان باعث زندگی شد برادر خدا نکند
که این مرد زود تر چاق شود مرا اینخیالات دیده عجب الم است که ناگفته به لیکن چه باید کرد
که این امر باختیار کسی نیست امروز روز مسهل ایشان است دوا دم نشانیده برای صورتی
در حضور آمده ام اگر مسهل عمل می کند و چند دست اجابت میشود امید صحت است از
لاغری و نقاهت چه بگویم که هرگز شناخته نمیشوند خطی درین مقدمه زود تر برای آقا
ابوالحسن صاحب که از فرط محبت زیاده از ایشان در بلا گرفتار اند باید نوشت احوال
امروزه بلکه اینوقت که هنوز دو پهر زده اند این است بعد ازین هرچه صورت می بندد نوشته
خواهد شد امیر صاحب هم ازین سبب بسیار مغموم اند دیروز امیر صاحب و دیروز
قاضی صاحب هم آمده بودند امیر صاحب را گمان میرود که امروز هم برسند در تمام
مردم تپ کرده اند لیکن تپ ایشان عجب تپی بود باعث اینهمه فساد همین است که ایشان
صفرای محض واقع شده اند این بیوست را غور باید کرد که چار چار روز در بیت الخلا
نمیروند ما ازهمین می ترسم که مبادا افلوس هضم شود خدا چنین نکند دیگر حالات که در عالم
کرب معاینه کرده ام چه نویسم که تفصیل آن در طومارها گنجایش پذیر نیست **رقعه**
صد و سی ام مخفی نماند که خط بهجت نمط مرقوم ذیقعده از شکوه آباد دلخوش
عرضه رسیده مسرور ساخت آنچه از عدم قبول نذر قانونگویان و دیگر عمله کچهری واقف
شخص معلوم نوشته بود دید باعث اطمینان گردید مگر رفتن نذر باعث مزید اعتبار در
دولت خواهد شد و شخص منوی القرینه معلوم میشود که باشنده شاهجهان آباد است
واگر از جای دیگر است در آدمیان بزرگ شده باشد چون او بمبالغه تمام شمار ابرکسی جا

وادو خودش بر مونده نشست مضائقه ندارد لیکن درصورتیکه زیاده از یک کرسی یک
مونده دران مکان بوده باشد اگر مونده هم دانجا بود لازم همان بود که هر دو بر مونده بنشینند لیکن ظن غالب
نیست که از فرت یاده از یک کرسی نخواهد بود والا شما بر کرسی نمی نشستید بهر حال اگر طرف ثانی برضا و رغبت
خاطر کسی را بر سر خود مینشاند باید که عذر نکند از خود ترفع بر آدم صاحب عزت منع و
معیوب است هر گاه طرف ثانی مجوز شود چه مضائقه از رفتن شما در انجا من بسیار خوش
شدم در خانه سوای خوردن و خوابیدن حاصلی نیست لیکن دل برای دیدن شما میخواهد
و هنوز شاید مطلوب مدتی نقاب خفا بر و دارد زیراکه تازه بکینه رسیده اید و تا رسیدن
کلکتر نو رتق و فتق آنجا هم انجا باید بود و بعد حصول طمانیت ازین امور چندی روز دیگر هم آنجا
بسر باید برد تا ایام فرصت در رسد و شما رخصت گرفته اینجا بیائید دیگر اینکه کنور رتن سنگه
پسر راجه بالکرام با منشی معلوم که در سرکار صاحب نو اختیار کلی داشت برادرانه مربوط
بود مذاکره دران ضلع میر سید نذر علی بسیار در مقدمه شما بر پخته اند لیکن از انقلاب فلکی
آن بساط برچیده شد یعنی منشی مزبور استعفا داده بوطن مالوف خودش که بنگاله است
روانه شد هر چند حکم صاحبان بورڈ بصاحب کلکتر بدین مضمون رسیده که فلانی چرا
بموجب استعفا نوشته است لیکن نوشدارو پس از مرگ فایده نکرد یعنی تا
رسیدن حکم نافذ طرف ثانی به بنارس رسیده بود من دو کلمه که مشتمل بر ذکر کنور جی نوشتم
باعتماد محبت منشی مزبور بود تمام شد این مطلب جناب مخدومی آقا محمد صادق خان
صاحب حال العنایت شافی مطلق چاق و تندرست اند اطلاعاً بقلم آمده **رقعه**
صد و سی و یکم پوشیده نماند که در جواب خط شما که چندی روز پیش ازین روانه شده
ظن غالب که رسیده باشد جواب بعضی سوالها از خاطر فراموش شده بود حالا

می‌نویسیم انسب است که قافیه معمول را چون بعمل صنعت حاصل میشود استادان قدیم معیوب
میشمردند و حالا در متاخرین داخل صنعت گردیده و قدغن نموده اند که در غزل زیاده از
دو قافیه معمول و در قصیده زیاده از چهار نباید آورد لیکن کسی برین عمل نمیکند در غزل
زیاده از پنج دیده میشود و در قصیده زیاده از پنجم الحاصل قافیه معمول بترکیب دو لفظ یا دو جزو لفظ
حاصل میشود آن را معمول ترکیبی نامند مثلا آنچه از دو لفظ مستقل بهم پیوندد مثالش درین شعر موجود است شعر گرد و
مسخر تو کرد و ز زمین هر دو جهان حاصل تو گردد تو چون ز هر دو مصراع لفظ گردد بطریق تجنیس قافیه شده و گرد دیگر
مصراع اول بترکیب دو لفظ حاصل شده در مصراع ثانی یک لفظ است البته معمول ترکیبی خوانند و شک نیست که گرد در مصراع
اول مرکب از دو لفظ کامل است زیرا که گر بمعنی اگر حرف شرط است و لفظ مستقل و
دو بمعنی بهائم و سباع چون اسب و شیر نیز لفظ کامل و آنچه ترکیب دو جزو حاصل
شود مثالش این بیت شعر یکی در بیابان سگی تشنه یافت ، برون از رمق
در حیاتش نیافت ، ظاهر است که تش جزو لفظ حیاتش هست برابر لفظی است
که معنی داشته باشد و نون منتوح که از نیافت گرفته شد آن نیز لفظ مستقل نیست
که جداگانه بیاید بلکه جزو این چار لفظ است که اینها بذات خود مستقل و لفظ کامل اند
و جداگانه می آیند یعنی نه و ند و لی و نی درینصورت قافیه ترکیب پذیرفت به دو جزو لفظ تنها
مستقل بودن ، شعر چراغ روی ترا شمع گشت پروانه ، مرا بجان تو از حال
خویش پروا نه ، نه در مصراع ثانی بمعنی نیست آمده و آن لفظ کامل است و نون
فقط تنها نمی آید همراه فعل ماضی چون نرفت و فعل مضارع چون نمیرود و استعمال میباید
چه این میم نفی که خصوصیت بنفی دارد مانند مکن و مرو درین مقام شعرا و اهل کتاب
همیشه میم آرند و چون در اینجا هم نون می آید نکن و نرو می گویند مکن و مرو در دو مره

بیان کرده است لیکن اگر کسی شعری یا رد از نحو عربی آورد تمام شد بحث معمول ترکیبی با قیاس تحلیلی اسم
پیش مفصل نوشته شد مگر در چه ضرور مونث چهار گونه است یکی حقیقی مقابل مرد مثل
نیچ زنان مانند جاریه دوم جارت شنید دوم تقدیری مانند دار و ارض که در اینجا اهل
عرب فرض کرده اند که تانیث آن در کتب از جهت آن آمده است که تصغیر این هر دو
لفظ اریضه و دویره بوده است اگر اریض و دویر میبود مذکر استعمال میکردند پس معلوم
شد که اینها مونث تقدیری اند زیرا که در تصغیر مذکرها ی هوز که آنرا های تانیث گویند نمی آید
سوم مونث معنوی آن منحصر است در لفظیکه آخر آن الف مقصوره یا ممدوده بیاید مانند
حمرا الف ممدوده و حمرا الف مقصوره لیکن این تانیث در غیر ذوی العقول منحصر است
و اگر کسی از ذوی العقول نام یا صفت آن پس مرد را بطور مرد استعمال خواهند کرد
و زن را بطور زن مانند موسی علیه السلام که بر این وزن است چه ضرب موسی درست
است نه ضربت موسی و مثل عذرا که نام محبوبه ایست در اینجا ضربت عذرا خوب است
نه ضرب عذرا این مثال علم بود و مثال صفت مانند حبلی باشد که زن حامله را گویند
و مونث سماعی محصور نمیتواند شد لیکن بحسب ظاهر چند لفظ دیده شده و آن این است
اعضای بدنی آدمی چون چشم و گوش و ابرو و بینی و دست و پا و غیر آن همه مونث
باشند و شمس و هر چه باین معنی آمده و فردوس و هر چه مرادف آن است و باقی چیزها
موقوف بر دیدن کلام شعرای عرب یا لغت است، در مونث معنوی اگر کسی ضمیر مذکر
بیارد غلط نیست چنانچه در کلام الهی الفلک المشحون وارد شده چه فلک بمعنی
کشتی و کشتیها آمده و در هر دو صورت مونث است پس صفت آن مشحون باید
اگرچه جمع عربی درای جمع ذوی العقول حکم مونث دارد مانند قامت الرجال

لیکن قایم الرجائی هم درست است من فوق این مراتب و قانون مجدد بخوبی بیان کرده ام و انچه تصدیق دانشمندان این
می نویسند بر غلط و بیهوده محض است لیکن اعتراض بر نوشتهای آنهایی میرسد که گاهی کسی که باوجود معرفت طبع بهم رسیده اکابر ش
مایه نشود بلکه خود هم دیگری را هم گاه قانون نا سزا و بیکار نوشته شود و بهمان دستور که مروج آنجاست باید بو
بیرا که اینگونه عبارتها و بحیر صاحبان عالی شان از فارسی که ربطی بزبان پذیرفته است در خاطر آنها همین منقوش شده و درست
کسی که خلاف آن یعنی صحیح بنویسد بحیرت محض میدانند مجبور اطاعت قوم باید کرد و بر کاه درنگ تحریر
برای اصحاب فهم و ذکاء و آشنایان کتاب و صاحب قدردانان بر تحریر محققان رنجیده
شود از الفاظ غلط و مشکوک و بیمعنی احتراز ضرور است تمام شد این مطلب حالا معروض
کرد علم هر کسی که حاصل شده است از فیض مطالعه کتب است در مکتب و مدرسه انچه خوانده
میشود و قطع نظر اینکه تا باید بفهم کسی درست نمی آید لیکن صاحب شوق را لازم است که
عند الفرصت با میان نظر کتاب را ملاحظه نماید البته بعد مشاق فائده دست میدهد این
منت که در خدمت محبت بری الذمه زیاده خیریت

رقعه صد و سی و دوم

مستند لفصحای صفاهان بیگلربیگی دار السلطنت راعت و رجحان سلمکم الله تعالی
بعد تزیین صفوف فنون عبارات بدیسم و لباس الفاظ رنگین قباپوش معنی
اشتیاق تازه و آرزوهای بی اندازه در میدان قرطاس تفلیس مدعا را جولانگاه افراس
فوج دریا موج بیان میسازم که دیروز که بیست و هفتم شهر حال و از چهار روز بیت الشرف
آفتاب سعادت بسی یعنی فرودگاه لشکر ظفر مظهر جناب عالی دام اقباله ارض غباره
بود و امروز هم دائره دولت همینجا شرف افزای قرب و جوار آنست فردا باید دید لیکن
منبه ابتسام است غیرت بیاض فرزدق و حسان و رشک سبعه معلقه شعرای
بلاغت نشان مکتوب محبت اسلوب از اول تا آخر مرغوب جاذب القلوب گر

کل سطر منه دوحق تجذب قلوب المشتاقین بعد نصف النهار که چاشت کرده دراز
کشیده بودم توسط چپر بندی یعنی هرکاره ڈاک رسیده اوقات راخوش ساخت
مصرع ای وقت تو خوش که وقت ما خوش کردی هر عبارت این صحیفه لیاقت تحسین
و آفرین داشت جزاک الله فی الدارین خیرا و خطوط دیگر که در آن پیچیده بود دیدم دیده شد
جواب خط والد معظمی شما دیروز بنجیبر داده آمد و جواب خط صاحب موقوف بر افروزه
این جهت که یکی از دوستان صدرالدین محمد خان قندهاری والشمائی خواست که خطی
از طرف خود اسمی خان مشار الیه نوشته ضمن بدینجا این توقع که راقم حروف آن از اولف
خط خودم روانه نسازم بالجمله از صبح تا اینوقت که دو پهر از روز شد انتظارش بردم چون دیدم
که بیایم مجبور ارسال آنخط را بروز دیگر حواله نمودم دیگر احوال برین منوال است که امروزیم
خیمه در میناره است و دو سه روز حرکت بخیال نمی آید تا دیر از نه شیر محسوب شده بود امروز
ده تا شد صبحی که جناب عالی سوار شده بجنگل تشریف بردند قریب لشکر شیر اجل گرفته دو چار
شد و بکله بر فیل بزمین غلطید و چکونه زنده ماند که مقدار کله هم قریب نیم یاد است یا کمتر ازین
باشد خدا داند دیمقراطیس علیه السلام راتب از رفتن باز داشته بود و محتمل که رفته
باشد و آنچه نوشته بودم که همیشه فارسی حرف بزنید غرض این بود که هرگاه صحبت
با عمو صاحب خود تان خواجه امیر خان دست دهد آنوقت هر قدر که بگوئید فارسی بگوئید
کو در تمام روز یکساعت بیرون نیایند و تمام روز در خانه باشند و بر خواجه هم صاحب
چه موقوف است با جد امجد خود و عمو صاحب کلان هم همین معامله داشته باشید
پدر شما این نیست که از راه تقید با شما حرف نمی زنند بلکه شرم بسیاری که دو مانع او
آدم بر مطلب دیگر زمین منیاره که از بنجر و ز خیمه گاه حضور پرنور است عجب صحرائی و طرفه

آب روانی دارد که وصفش بزبان ادا نمی تواند کرد مانی قلمی باید که نقشه را بکشد حضرت صاحب عالم بهادر دام اقباله الیفرمایش جناب عالی نقشه این زمین را با سواری نواب صاحب ممدوح بر ورقی کشیده اند لیکن هنوز گرد و غبار داشت در لکهنو بر ورق دیگر درست نموده پیش طرف ثانی خواهند فرستاد دیگر خیریت

رقعه صد و سی و سوم

شمع شبستان روشن بیانی و دری سما نکته دانی انعم الله علیکم بمدارج العلیا بعد سلام مسنون و اشتیاق روز افزون واضح و لائح باد که فقیر یاد ندارم که هیچ خطی از شما در سفر رسیده و جواب آن تعویق قلم نگشته از خط امروزه شما که مرقوم بست و دوم ماه حال بود تصریح مینمود که جواب خطی که در قمزده کلکب بلاغت سلک شما بتاریخ چهاردهم ماه مذکور اسمی فقیر آثم بود بصاحب نرسیده عزیز از خان من صورت این است که بتاریخ هفدهم وقتیکه خط اسمی خواطه امیر خانصاحب را تمام کردم و از لفافه فراغت شد آدم از حضور پرنور رسید که بر سر دستار خوان نشسته منتظر شما هستم زود تر بیائید گفتم خوب است بکن که فلانی برای استنجا رفته است حاضر میشود آنوقت سوای این چاره ندیدم که بعد کاغذ از تخته بریده دو سه سطری که حاوی جواب جواب خط شما باشد نوشته توی لفافه خط خودم که اسمی عموی شما بود گذاشتم شاید آدم پدر زن میر انشاء الله خان صاحب در راه گم کرده نور چشم من بدین چه موقوف است اگر من ده بار خط بنویسم و شما از تنگی وقت جواب آن نتوانید من دست از تحریر نخواهم داشت و همین توقع از شما دارم که اگر من جواب صد خط با همال گذارم باید که شما شیوهٔ تحریر را از دست ندهید و یک خط دیروز بر شما که بست و سوم و روز شنبه بود نوشته طراز ارسالی پذیرفت لیکن بر بنیاد از سهو تاریخ بست و دوم نوشته شده بعد فرستادن خط بذریعه ڈاک یاد آمد اینخط جواب

نظر پرورده شما بوده است دعوی شما خوب شد که از غبار چشم رسید جواب خط نو شنید
خط شما با خط والد شما بعینه خط ایشانست رحمت در عالم اتحاد کشیدن چه ضرور منکر اند
خطوط ایشان امینویسم و بجناب حضرت قبله و کعبه همین آداب اقتصار و همچنین بخدمت
عمو صاحب کلان شما بگزارش سلام اکتفا کرده ام از همین سبب است که خطوط داعی بنام
شما مردم بعینه عرضه بجناب قبله و کعبه و نیاز نامه بخدمت وزیر صاحب است حق تعالی همیشه
جنتمان امیر صاحب چون قرص نیر جهان افروز البرز نور دارا دو شکر آب مولوی صاحب
نواب صاحب و قبله دریافت نمودم و عیش من تلخ شد وقتیکه آنجا می آیم دریافت میشود
اگرچه روداد شما بسیار خوب کردید که فصول اکبری شروع نمودید لیکن اینقدر میگویم
که حواس را پریشان نباید کرد و دماغ را ضعیف نباید ساخت و فرموده این استاد را
منطبق را انشا نخواهید کرد نشود که آنچه یاد گرفته اید همه فراموش شود و از راه راست کج
رفته سر کوچه مقصود را غلط بکنید و دفعتهً واحدهً در چاه هلاک و حجت که عادت این فرقه
است بغلطید هر چند آدم ذهین تقلید کسی نمی کند و هر چه بخاطرش میخورد آنرا می پسندد
ترکی را ترک نباید کرد اینقدر که شما می نویسید مردم سخنوا اینها خسته اند و باین مقام رسیده
اند و نیز بسوی خود باید گفت که آدم نزد لیکهراج فرستاده رقعات خود را ازو طلب
نمایند طرف ثانی هر گاه رقعه من خواهد دید خواهد داد و احوال لشکر این است که دیروز هم یک
شیر کلان شکار شد و امروز منزل ما پتراسه است پس فردا آنروی نهر گوکا مخطط الرحال
مبارزان نصرت اندیش رکاب جناب عالی خواهد شد انشاء الله العزیز القدیر روز
سه شنبه داخل لکهنو میشویم و اگر ازین در گذریم روز پنجشنبه خود از دست نمیرود دیگر خیریت

رقعهٔ صد و سی و چهارم لوذعی المعی جریدهٔ زمان

فرزند دلبند ام سلمکم الله تعالی بعد اشتیاق واضح باد که امروز بست و دوم شهر حال
روز یکشنبه است یک شیر دیگر شکار شد و خیمه بجای خود است هر چند پیش خیمه از دیروز
رفته است خداداند فردا هم کوچ میشود یا شیر دیگر بر می آید پس تا امروز شش شیر شکار
رسید لیکن بعد التحقیق معلوم شد که هیچ یک از آنها نر نبوده است تا دیروز میدانستم که یکی
نر هم بود امروز معلوم شد که همه ماده بوده اند اگر چه اینجا در هر منزل سیر و تماشای تازه است
و وا شدن خاطر حاصل میشود لیکن روز بروز آبهای بیمزه بضعف معده عجیب مردم مشوش
جا بجا بر روی نهر جل ورق استاده هست بالجمله خدا حضرت صاحب عالم و جناب
عالی را سلامت دارد که داعی را از دولت ایشان آبهای سرد و نان گرم و لحوم شکار
میسر است و در مراجعت لشکر اختلاف بسیار است نزد بعضی این است که از اینجا تا میاد هور
یا ببور که هوایش سموم بادیه و آبش همه آب حنظل است رفته از آنجا بمحمدی خواهند رفت
و از محمدی بخیرآباد رفته از راه سندیله بلکهنو میروند و بعضی برآنکه تا شاه آباد خواهند رفت
و نزد بعضی چنین ثابت شده که از میاد هور برگشته بهرایچ خواهند رفت خلاصه اگر
بهرایچ میروند سیر خوبیست ده بار پیشتر هم رفته ام مینا هم موجب فرمایش والد ماجد شما
آنجا هم میتواند رسید میر یوسف علی در خریدن مینا خیلی اهتمام دارد لیکن بهکیند هین
سخت آسان بدور شما چه طور برود دیگر اینکه عرضه بخدمت ملازمان نواب محمد سعید خان
بهادر ملفوف اینخط میر سید بخش علی باید داد که رسانیده بیاید بلکه جواب این عرضه
جواب خط فقیر از میرزا محمد صادق خان هم طلبیده در خط خود ملفوف باید ساخت و
اخوان میر علی صاحب را اکر پیش عمو صاحب یا والد شما بیایند رسیده باید نوشت
که بطرفی میروند و زاد در راه سرانجام یافت یا لا تمام شد اینخط بخت و دولت همنان شما

بنام **رقعهٔ صد و سی و پنجم** خواجهٔ امامی صاحب سلمکم الله تعالی بعد سلام
مخفی نماند که دیروز که غرهٔ ربیع الاول سنه هجری بود دو قطعه مکتوب شما یکی در ڈاک جناب
عالی و دوم ملفوف خط غلام حسین خانصاحب بدست آدم تاج الدین حسین شما جب
بار رقعهٔ فقیر که در آن ملفوف بود رسید لیکن خط میان جیو در آن نبوده است معلوم شد
که گذاشتن آن در لفافه از خاطر فراموش شد حالا اگر خط مذکور پیش شما باشد در خط دیگر
پیچیده نزد غلام حسین خانصاحب نیز رسانید و اگر گم شده است بخواجه محمد صالح بگویند
که بمحمد کامل خان بگویند که خط اول صاحب در راه تلف شد خط دیگر بهمان مضمون
نوشته بدهید که بدست آدم معتبر روانه کرده شود هرگاه بیارند در خط خود پیچیده نزد
خانصاحب مقدم الذکر باید فرستاد تمام شد این مطلب از اینجا میگویم که در خط شما
لفظ چپر یعنی قاصد هرکاره بود پوشیده نماند که چپر شخصی را می گویند که همراه خود حکام
بادشاه برای امرا می برد و تا یک القاب باشد خواه دام ظلکم خواه دام ظلهم مرحمت سبب
درست است و سوای این برای شخص مخاطب دام ظلکم و برای غائب دام ظله مرقوم
باشید **رقعهٔ صد و سی و ششم** مخفی نماند که دیروز که
سیزدهم جمادی الاولی روز چارشنبه بود قاضی صاحب لفافهٔ خواجهٔ امامی سیالکوتی بنام
نزد من فرستادند در لفافهٔ مذکور عرضه بنام خواجه بادشاه و خانصاحب خطی نامزد
این حقیر و دو خط دیگر اسمی آقا صاحبان محمد و عنایت نشان و گرامی دام
فروش بوده است خط خود را نشاط حضرت آورده هر دو خط مکتوب الیه حسب الطلب داده
رسانیده شد جواب از همه بزرگان ملفوف این کاغذ است باید که
احوال مرزا صاحب سخت بی اعتبار لیکن

او زود تر آسان خواهد شد زیرا که اگر اوقات دیده میشود که آدم سخی و جوانمرد با فلاس مبتلا
است و دفعتهٔ بیرون از وهم مردم در رزق برای او چنان وا میشود که صدها از آن بگذرد
او زلّه برپائی می کنند صاحب تو هم محبت پنهانی با او دارد و فکری برای او کرده باشد یا خواهد کرد
و نیز از حصول علم کیفیت حال اقضی القضات قاضی نجم الدین علیخان صاحب دل مرد
آمد حق این است که اینگونه آدم خجسته سیرت کجا پیدا میشود نقل دیوان انشاء الله خان
که نزد والد شما است هنوز در مقابلهٔ تصحیح نرسیده مصنف آن رخوشی برای دیدن
من در حویلی چهاونی یعنی بخانهٔ جد امجد شما آمده بود و از عصر تا سه پهر شب نشست
من به قاضی صاحب گفتیم که برای چند روز دیوان بدهید که با نقل آن مقابل بکنم
گفت چه فائده که این دیوان که من پیش خود دارم غلط تر از دست و تصحیح این نسخه
موقوف بر همت و سعی مرزا احمد بیگ است تمام شد این گفتگو احوال خان مزبور اینست
که از دو ماه برطرف شده و سبحان قلی بیگ راغب که آشنای چهل ساله اش بود
او را در تمام شهر رسوا نموده یعنی چند هجو برایش گفته که جابجا نقل آن برداشته شده
داد سوای این کار دیگر این کرد که هجو بعضی اعزهٔ شهر گفته نزد خان موصوف فرستاد
این عزیزان تا آن هجوها از دو طرف تا این خیال فرستاد که گویند را اشلاق بکنند آنها چون
برین معنی مطلع شدند سبحان قلی بیگ را طلبیده پرسیدند که ای عزیز تو خود دانشمند
بودی که این راه رفتی حالا با توجه سلوک نوز هم سبحان قلی بیگ گفت که میان بخت
و صاحب کدام معامله دنیا بود که بر سر آن هجو میکردم اینقدر گفته قرآن را بر سر گذا
اگر من یک مصرع در هجو صاحب گفته باشم قرآن مجید کمر مرا بزند چون من درین روز
هجو انشاء الله خان کرده ام و او نمی تواند که پشتم مرا بکند لهذا از راه جبن این بار

گذاشته است که هجو اعزه خود گفته تخلص من داخل نموده است تا بزرگان و بزرگ زادگان
دربی آزار من بشوند چون خان موصوف هجو بعضی بیگناهان گوشه نشین و دیگر اجلهٔ دایا
کرده بود همه را گفته سبحان قلی بیگ یقین حاصل شد که این هجوها گفتهٔ خان ترلوبرا است
و دفعةً مستعد آن شدند که بلا بر سر خان موصوف نازل بکنند این مرد ازین خبر
دست و پاچه شده داماد و پسر خود و دیگر آشنایان خودش را نزد طرف ثانی ها فرستاده
بالحاح و زاری پیش آمده بایمان موکده و احلاف عرضیه ازین بلیه محفوظ ماند اکر دور
آصف الدوله میبود کیها گنک زده بودند از خوف جناب عالی دام اقباله احدی مجال
آن ندارد که بخانهٔ کسی آمده فرستاده او را بیعزت بکند آمدم بر نقل کتابها فرمایشی
باشد که بچند کس گفته ام الی یومنا هذا احدی نیاورده است روزی شخصی حق الیقین
بخط ما یقرأ آورده بود سی روپیه قیمت میکرد نهایت بد بست و پنج میفروخت چون ما
مردم را منتهای قیمتش هفت و هشت در نظر است و این را هم گران میدانیم اگر
اگر پنج یا شش بدست آید ارزان است واپس کردیم دیگر خیریت و ضیع و شریف
درحویلی صاحب خوش و خرم بسر می برند خاطر جمعدارند **رقعهٔ صد و سی**
و هفتم نقاب کنوز براعت و حافظ آبار لذاعت سلمکم الله تعالی مفاوضهٔ محبت
طراز مرقوم یازدهم شهر حال در لفافهٔ نمیقهٔ انیقهٔ ممتاز نوع بشر مدرس رقائم سته عشر
جناب خواجه محمد امین احراری دام مجده متضمن صحت و عافیت جمیع بزرگ و کوچک و عذر
غلطی که در خط سابق بود بتاریخ هجدهم ماه مزبور روز پنجشنبه بوقت سپهر برقع خفا
از عذار لبنای وصول نسرت شمول برکشاد مطالعهٔ آن غنچهٔ دل را سرمایهٔ شگفتگی
جاوید در کنار نهاد دیفا لله ریب میگویم که عبارت مشتمل روزمره که شامی انوسیده

بر همه میچرید بالجمله مدریکه درخصوص وقوع غلط طرز تحریر پذیرفته بود مسموع و مقبول است
چون داعی را آگاه کردن شما از صحت و سقم الفاظ و عبارات مرکوز خاطر است و در هر تحریر باصلاح
بر میخیزم لهذا می نویسم که در آخر خط امروزه هم دو غلط بود عبارت مذکوره این است
لب مابقی اینکه باعث ذلت یا زیاده ازین سبب است که قلم برداشته می نویسم مخفی نماند
که غلط اول در املا واقع شده و آن تحریر لفظ ذلت یا بذال معجمه است که بازای معجمه صحت ندارد
این لفظ را باین صورت نوشته باشید این غلط مخصوص بشما نیست شعرای
ایران و علمای یورپ هم شریک حال صاحب اند لیکن آنها ملوم اند و شما پاک از لوم
هستید زیرا که اگر بینا در چاه افتد ملوم است و نابینا خیر اگر از شما غلطی سرزند مضائقه ندارد
از علما و شعرا وقوع چنین خطای فاحش خیلی مستبعد مینماید و غلط دیگر این است که باعث
زلت یا زیاده ازین سبب است ظاهر است که لفظ باعث درین مقام گنجایش ندارد
همین قدر کافیست که زلت یا زیاده ازین سبب است و اگر لفظ باعث داخل عبارت باشد
آخر عبارت چنین خوب است که باعث زلت یا زیاده این است این غلط غلطیست که لحن را
صاحب طبعان فصیح بیان مینمایند کار هر چلنبر هرزه چانه نیست زیاده و خیریت آنابکیر
یعنی عمویت را بعد از سلام بگوئید که دی روز که یکشنبه بود خطی متضمن احوال لشکر گیتی سمی
آنصاحب در ڈاک روانه نموده شد **رقعهٔ صد و سی و هشتم** خواجه تفقد
دستگاه افصح الفصحا و ابلغ البلغا سلمکم الله تعالی بعد اشتیاق حالی باد که رقیمهٔ بلاغت
طراز مبنی از صحت و عافیت در لف خط امیر صاحب دست آشنای داعی مشتاق گردیده
تسویدش خیلی ملحوظ ساخت آفرین صد آفرین بر یو در یک خط دیگر اسمی شما نوشته روانه
نموده شد جواب رسید آنچه از افلاس و بیقراری طبیس حکیم مرقوم بود مقرون بصدق است بیچاره

چه کند اختیاری ندارد من نیز مجبورم لیکن بهر صورت رفتن او مناسب است اگر اینجا خواهد ماند
تباه تر خواهد شد عموی شما که خدایش سلامت دارد در خط خودش که اسمی راقم بود نوشته
بود که خطی متضمن سفارش این مرد بنام مرزا مغل نوشته خواهم داد خدایش جزای خیر
دهد که رحم بسیاری بر مساکین دارد این بار در خط شما لفظ میم بود شاید از دیمقراطیس یاد
گرفته اید حضرات افغان درین مقام لب و دستک ولاشه و شیر از زبان بیاج استعمال
میکنند میم هم بد نیست آخر زبان اهل خراسان است زبان توران نیست و احوال لشکر
همین قدر است که در خط فقیر که اسمی والد شما است تحریر پذیرفته است دوباره در خط صاحب
اعادهٔ آن نمودن تحصیل حاصل میشود از همان خط دریافت خواهید کرد و اینکه اکثر
اوقات فارسی حرف میزنید خوب میکنید فارسی روزمره عجب دولتی است مردم در
هندوستان استخوانها شکسته اند و کوچهٔ مقصود را بنظر ندیده اند هر گاه شما از خانه برآمده اید
وقتیکه خوب حرف خواهید زد و فارسی یاران خواهید شنید قدر این نعمت خواهید شناخت
بیقین بدانید که شاعر یا منشی شدن امکان دارد لیکن فارسی حرف زدن خیلی مشکل
است اگر هزار خط را ملاحظه خواهید کرد این عبارت که شما مینویسید در هیچ خطی نخواهید یافت
بخدا که این الفاظ گوش زد کسی نیست زیاده خیریت اگر سیدی علیجان برای درس
گرفتن بخدمت والد شما بیایند از طرف من بعد سلام شوق باید گفت که پیشتر خطی برای
سیدی حسین خان ملفوف خط اسمی حکیم سیف الدین احمد خان فرستاده بودم
محتمل که رسیده باشد در همان خط سلام و اشتیاق بخدمت شما هم بود و اینهمه خطوط
که برای استاد شما میرسد شما همه را برای خود بدانید و بالاله امرت لال سه بار در اثنای
راه اتفاق برخورد افتاده روزی میگفتند که فرد من برای دستخط بحضور رفته است

حالا معلوم نیست که دستخط شد یا خیر رقعهٔ صد و سی و نهم دیروز که بیست و دوم
شعبان روز یکشنبه بود بخط مسرت نمط مع رقعه که اسمی جد امجد بود نوشته بودید بار رقعه
که جد امجد بنام من در دستان بود بمطالعه در آمد حال غزلی که من طلبیده بودم نیاید در شاد
انشاء الله العزیز روز یکه می آئید همراه خواهید آورد لیکن یک کاغذ را ملف نباید ساخت و
میخواهم که نقل غزلهای حال با سرنامه در حاشیهٔ دیوان بخط برادر شما نویسانیده شود تا شما
در محنت تنقید و غزلهای مشاعرهٔ حال که بوالد ماجد شما رسانیده شد جناب ممدوح در حاشیهٔ
دیوان نوشته باشند نزد شما فرستادن ضرور نیست زیرا که اگر دیوان آنجا میبود
مضایقه نداشت حالا چه فائده این بار صحبت مشاعره از ضیق فرصت صاحب مشاعره
منعقد نشد و بعد ازین هم نخواهد شد و من هم درین روزها آنچه می گفتم برای مشاعره
میگفتم و رفتن در مشاعره بپاس خاطر صاحب مشاعره بود حالا اگر ذوالقرنین هم مشاعره
بکند اراده ندارم که بروم آمدم بر احوال دیگر بدانید که سعادت علیخان در وقوف بر
برادر و پدر خود می چربید بلکه سوای نظام الملک آصف جاه احدی از امرای عصر محمد شاه
هم در شعور یا در نسبت نداشت لیکن حالا این نواب خیلی غنیمت است روز یکه بر مسند نشست
از بس رحم بعد دو سه روز آن پیاده های تاکه را حکم کرد که برخیزند هر کس از زن و مرد
بهر طرف که خواهد برود و هر چه از نقد و جنس همه ببرد کسی مزاحم نشده باشد و سوای اهل معامله
مردم بسیاری از قیدیان نیز رها شدند جد امجد شما هم خلعت شش پارچه کارچوبی مع سرپیچ
و جیغه و مالای مروارید یافتند و هر روز بدربار میروند و باریاب دیوان خاص میشوند
و از قرائن و آثار چنین معلوم میشود که مشاهره برای وزیر صاحب و امیر صاحب و
قاضی صاحب هم معین شود درین عرض مدت که هنوز یکماه نکشیده نواب حال هزارها

خلعت بردم بخشیده باشد و نقل چهار روز است یا بیشتر که بدرگاه حضرت عباس
سواری جناب عالی باین جبروت رفته بود که تمام بازار را رنگین کرده بطور آذین بندی
اجناس فاخره در هر دکان پهن شده بود و چند جا در راه بالای بام نوبت میزدند و بر
هر بام لولیها رقص می کردند و سامان سواری چه بگویم که در تقریر نمی آید از هودج زرین و جواهر نگار
و زین های مرصع کار و دیگر حشم و خدم که چشم فلک ندیده است همراه بود و از
کثرت خلق تو قدم راه طی کردن برابر دو کروه مسافت بود و مردم بسیاری در کوچها
بزمین غلطیدند و ضربها خوردند الحاصل جناب عالی در تمام راه زر نقد بهر دو دست
بر لولیان و فقرا می انداختند و بدرگاه رسیده یکصد و یک اشرفی و یک نان طلا که پاو بالا
یک سیر در وزن بوده است نذر کردند بعد مراجعت هم تا شام انبوه مردم کم نبود آمدم
بر احوال مرزا حاجی صاحب ایشان علاقه که خود در سرکار ریلی صاحب داشتند خلعت
آن بمنشی امیر حیدر شد و خود شان در حضور جناب عالی میباشند جناب عالی را بر ایشان
خیلی نظر عنایت است چنانچه خلعت هفت پارچه مع جیغه و سرپیچ و بالای مروارید و پالکی
جهالردار با ایشان مرحمت شده شما را درین عرصه دو سه بار رسید نذر رقعه که شما نوشته آید
حالا با ایشان نمودن مناسب نیست بطور دیگر از طرف شما نوشته خواهم داد و بر رقعه
چه موقوف است من برابر هزار رقعه هستم روز کار شما درین سرکار بمعرفت مرزای صنوف
مرکوز خاطر دارم مطمئن باشید و منتظر لطیفه غیبی نشیند **رقعه صد و چهلم**
پوشیده نماند که بر روز که چار شنبه و سلخ جمادی الاولی بود خانصاحب کرم تاج
الدین حسین خانصاحب داخل شهر شدند و بابای صاحب کلان در مکانی از عمارات
انگریزی نزدیک بکوتهی صاحب ممدوح فرود آمدند منشی امیر حیدر بحکم صاحب

بهاد مصروف مهمانداری و دیگر مهمات است لیکن مصرف طعام از سرکار بمبئی موصوف
خواهد رسید دی روز که غرۂ جمادی الآخر بود در حویلی مولوی حسین علی خان صاحب
با فقیر هم ملاقات شد تا دیر گفتگو ماند طعام هم یکجا خوردیم شاید طعمۂ دی روزه از طرف
مولوی صاحب باشد چه امجد شما اراده کرده بودند که طعامی برای خانصاحب بفرستند
من منع کردم برای اینکه زیاده از سه روز نهایت چار روز مکث نمیتوانند کرد و سوای کلکته [؟] ام
صاحب کلان ازجاهای دیگر هم طعام می آید درین صورت ارسال الطعمه بربادی از رخو [؟]
است فائدۂ طعام آن است که مهمان ازان لذتی بردارد نه اینکه نصیب اعداشود و اگر
باراده اقامت چند روزه اینجا خواهند آمد مضایقه ندارد و سوای این میانه شما و خانصاحب
رسم تکلف درکار نیست اگر از اول معمول مرسوم شده بود که هر وقت خانصاحب
وارد شهر شوند طعام برای ایشان باید فرستاد حالا هم مناسب بود چون پیش ازین
در محرم اتفاق نیفتاده بود حالا بی جهت غیر از تکلف محض صورتی ندارد نقل امروزه این است
که از صبح باران شدید باریدن گرفت تمام راهها خصوصا راه کوچه ها گل شد خانصاحب
بهمین علت و نیز از جهت رفتن بملاقات بعض احبای آرزومند که دو دو بار برای
دیدن ایشان آمدند و در خانه نیافته مایوس برگشتند بخانۂ مولوی حسین علی خانصاحب
نتوانستند رسید آقا صاحبان مخدوم برای باز دید که دیروز خانصاحب نزد ایشان رفته بودند بخانۂ مولوی
حسین علی خان صاحب آمده سه ساعت کامل که یک پاس هندوستانی باشد نشستند چون دیدند که خانصاحب نمی آیند و حریم [؟]
نخورده بودند مرخص شدند حالا وقت عصر اگر خانصاحب اینجا وارد بشوند شاید الیها [؟]
خانصاحب را دیده نزد میان آفرین خواهند رفت یا فردا هم صبح آمده رخصت خواهند کرد
خبر روانگی خانصاحب فردا اکرم است لیکن باید دید ظن غالب همین است که فردا اذا [؟]

شوند چون خانصاحب سراپا عنایت عظمت و جبروت شما که درین روزها نام خدا بهم رسانیده
اند کیفیت جمع شدن مردم ذی اعتبار در خیمهٔ شما و دیگر چاک و چانه بیان کرد من هم از
راه خوش آمد زمانه سازی که شاید روزی مجلس سلوک پیش آید قدری پسته که نیم آمار
دکری باشد در یک خریطه برای شما فرستاده ام مناسب آن بود که ڈلیها بفرستم
چون دیدم که جبهٔ شما سوای ڈلیها که برای دیوان صاحب طلبیده اید ڈلیهای دیگر هم از
قسم پستی برای شما فرستاده اند همین پسته اکتفا کردم حلوای سوهان خوب بود لیکن
باین خیال که مبادا بار سنگینی داشته باشد ازان هم دست بردار شدم تحفهٔ محقر مسکین
داعیان قبول باید فرمود و باقی یک راز در تنهائی بجای خود از طرف من باید فهمانید که تا
راکم باز دو آینده امیدوار اضافه باشد صاحب والامناقب حق خدمت کسی برباد نمیفرمایند
و زبانی خانصاحب است که صاحب والاجاه خواجه امامی را بفرخ آباد طلب خواهند کرد
و عهدهٔ منشی گری بورڈ بنام ایشان مقرر خواهد شد تمام شد تقریر خانصاحب حالا
شنوید که هر چه میشود تعلق به بخت و اتفاق دارد الحمد لله که آقای شما دعملهٔ کچهری یکی از
شما ناخوش نیستند بالفعل که سه ماه آقا هم درهمین ملک است بعد رفتن او هر چه
خواهد شد خواهد شد آنچه نوشته ام در دل نگاه دارید و خوب کردید که کهارن باز نداشتید دل
عاریت جای نازندگی نیست خدا شما را لائق آن بکند که دوستان کهڑ کهڑیه دواب
بلکه فیل از شما بعاریت برده باشند دیگر ماجرای تازه سوای خیریت و خیمه و تشریف
بوده است که بتحریر در آید پس فردا مشاعره است غزلهای تازه بعد ازین خواهد رسید
من هم از دی روز بنجاتش آمده ام دیگر اینکه دی روز جبهٔ شما بحویلی نواب میر فتند در
نای راه با خانصاحب ملاقات شد لیکن این ملاقات داخل ملاقات نیست

اگر فرصت میشود خانصاحب نزد جد شما می آیند زیاده خیریت **رقعه صد و**

چهل و یکم مخفی نماند که خط شما مرقوم دوازدهم صفر سنه ۱۲۰۲ هجری رسیده مسرور ساخت روز رسیدنش شنبه هجدهم شهر صفر بود و در چند خط رقعه اسمی آقا صاحبان ذکر و کهتا اگر حواله بقلم نکرده اید اینقدر تساهل هم خوب نیست بعد یکدو خط چیزی نوشته باشید و بسیار خوب شد هندوی صد روپیه فرستادید این معنی موجب برکت در رزق و سبب خوشنودی خداست فرستادن این هندوی در عین ضرورت اتفاق افتاد من امروز در حویلی نو تعمیر آمده والد و عموی شما را همین جا طلبیده گرم اختلاط نمودیم که هرکاره ڈاک انخط را آورد و اینوقت که دو پهر نزده اند عموی شما کاغذ هندوی گرفته بنا بر ضرورت آتش دادن دوای کیمیا مرخص شده بنخاس رفتند آنجا رفته کاغذ زر بجیون داده مبلغ از مهاجن طلب خواهند کرد و از کسانیکه هندوی بنام آنهاست یکیک پاو پیره کولی یا حبشی رام در عوض این مژده خواهند گرفت این زر تا که شما می فرستید همه شاد میشوند از اینجا معلوم شد که در دنیا هر چه هست زر است وای بر حال کسی که زر ندارد کمالات روی زمین اگر در کسی جمع باشد در دنیا هیچ عزت ندارد زن و فرزند و پدر و مادر و برادر همه شخص سخی و صاحب مال را دوست میدارند مختاری میرزا ابو الحسن خان دیوان دل بسیار خوش شد چون مرد سینه صاف و خوش همت و دوست است هر قدر که ترقی برای او صورت بندد دلم شاد میشود لیکن از باعث برخاستگی خاطر خانصاحب کرمفرما تاج الدین حسین خان دل بر آتش غم و غصه کباب گردیده که ایشان بر پرگنائی مانند یا استعفا داخل هر کاری می کنند بهر کیف اگر ایشان بمانند شما هم بمانید و الا بنوعیکه صورت بندد حیله پیش کرده ترک نوکری نموده اینجا بیائید خدا

رزاق است آدم سخن مردانه وار را از دست ندهد لیکن اول بخانصاحب موصوف
باید نوشت که من در ترک علاقه رفاقت جناب از دست نخواهم داد برین نوکری چه
موقوف است اگر داخل سرکار متصور باشد یکساعت آب درین جا نمی خورم که پای
این زمین مثل عقرب می گزد بعد ازان با بوالحسن خان دیوان بهانه دیگر پیش آورده
ترک علاقه باید کرد والا آئین انگریزی نیست که کسی بپاس خاطر کسی ترک نوکری نماید بلکه
ماخوذ میشود و ضرورت تحریر خط برای خانصاحب ازین سبب است که مبادا شما در دوستی
ایشان نوکری بگذارید و مردم گمان برند که از بیم صاحب کلکٹر نوکری را گذاشتند یا صاحب
موصوف خودش ایشان را طفل و نارسا دانسته جواب داد هرچند میرزا ابوالحسن خان زیاده
از خانصاحب با شما بذل محبت و شفقت خواهند کرد و ترقی هم بسعی خان معزی الیه متصور
لیکن حق احسان خانصاحب کرمفرما زیاده ازین است امور دنیا اتفاقی است بران
نازان نباید شد همیشه اهتمام دران باید کرد که زبان مردم وا نشود از زبان مردم باید ترسید
دیگر آنکه در القاب کسانیکه در سن از خود بزرگتر باشند یا محبت و شفقت پیش آیند
لفظ مشفق نباید نوشت قبله نوشته منبع عنایت و احسان یا مخدوم امیدگاه باید
نوشت زیاده خیریت **رقعهٔ صد و چهل و دوم** رقعهٔ شریف ذرلف
موشحی اسمی جناب قبله و کعبه از لشکر ظفر اثر مرقوم دهم ربیع الاول سنه [illegible] هجری در اسعد ازمنه
بتاریخ چهاردهم تقویمی و سیزدهم رویتی بروز شنبه که عبارت از دیروز باشد رسیده
سرور ساخت حق تعالی در همه اوقات درین سفر همراه باد و از خط دی روزه چنین ترشح
می نماید که هنوز دو سه ماه تشریف داشتن ملازمان والای صاحب والا مناقب عالیشان درین
ضلع اتفاق افتد خدا کند که درهمین لیالی و ایام نوکری بدست شما بیاید تا از کسیکه قرض

گرفته بمصرف می آرید این شوید و آنچه باقی ماند اینجا نفرستید و ولبارا واشدی دست
و بمن درین مقام تعجیل و اضطراب ندارم لیکن شما نام خدا احوال اهل زمانه را خوب میدانید
و در فرستادن باورچی چند چیز مانع میشد یکی بدست آوردن باورچی جوان خوش ظاهر
و پخته کار در صناعت طبخ شما هم بجای خود انصاف بکنید که شخص صاحب این جامعیت
کجا پیدا میشود و اگر هم هست لکهنؤ را بده یا پانزده کی می گذارد دوم نصیحت بزرگان است
که آدم را لازم نیست که بخانهٔ آقا یا امیر عظیم الشان سوای آقا باورچی یا وکیل یا طباخ
معرفت خود بیارد این امور را بذمهٔ دار و غیره باورچیخانه باید گذاشت زیرا که بیشتر اینگونه
آدمیان متوهم و متلون الطبع و طفل مزاج واقع میشوند و رفقاشان دشمن یکدیگر گاه باشد
که بعد طعام خوردن وجعی در معده پیدا شد و تخمه یا هیضه رو داد و خورنده بهمان مرض جان
داد و باورچی و بریش هر دو بدنام یا مقید شدند یا بمعرض تلف در آمدند لیکن این توهمها
در جاهای بزرگ مثل جناب عالی دام اقباله یا دیگر امرای بدطبع متوهم است صاحب قبلا
مناقب شما مرد بزرگ و دانا و رفقایتان نیکو خصال اند اگر همه جا همین معامله باشد بر طبع
که در دنیا کسی سبب نوکری کسی نشود و بر باورچی چه موقوف است خدمتگار هم میتواند که
آقا را زهر بلاک کند همیشه دوستان برای دوستان هدایا از قسم حلویات و غیر آن
می فرستند اگر همین وسوسها گنجایش داشته باشد ممکن نیست که کسی چیزی از دست
کسی یا فرستادهٔ کسی بخورد لیکن با اینهمه احتیاط این را میخواهد که برای اعاظم امرا که برکشتن
و مقید نمودن آدمی قادر باشند باورچی نباید برد و هدیه و پیشکش از خوردنیها نیز نباید آورد
و برای همین در دعوت چنین کسان زر نقد برای مصرف باورچیخانه مقرر است که هر جا
پخته شود نان ۱ باز برای این متفکر هستم که جوان و خوش ظاهر و صناع از کجا باید آورد اگر

هم هفت روپیه لکهنوی که از دست می دهد و سوای این طباخی و خدمتگاری دو عهده دیگر بیشتر
خود می گیرد چند روز است که پیر بخش نام شخصی که عمرش زیاده از بست و پنج نباشد و صورت
هم صورت آدمیت پیش من امیدوار نوکری صاحب والا مناقب آمده بود من هم
راضی شده بودم میخواستم که او را به هفت روپیه خرسند ساخته نگه دارم چون در همان
ایام خط شما متضمن کوچ صاحب عالیجاه رسید و این اندیشه هم بخاطر راه یافت که مبادا
ایشان پسند نیفتد اگر باز هم زری داده رخصت نمایند مضائقه ندارد و الا سخت خرابی است
اگرچه بیشتر بکرد آدم که از طرف من رفته اند پول یافته برگشته اند دل اجازت نداد برای
اینکه مبادا بخاطر طرف ثانی بگذرد که این مرد از لکهنو آدمهای ناکاره را باین تصور که زری بدست
آرند و در حق من دعای خیر کنند بی صرفه روانه این طرف می کند بالجمله اگر شما بنویسید پیر بخش
مذکور را بشاهره هفت روپیه راضی نموده بلشکر بفرستم والا فلا **رقعهٔ صد
و چهل و سوم** مخفی نماند که بتاریخ هجدهم رجب خط فرحت نمط بمن رسید و مطالب
مرقومه بفهم در آمد آنچه نوشته بودید که شاید جواب بعضی سوالهای من از نسخهٔ جار شربت و
تحریر خط در خاطر شما نمانده باشد صورتش این است که من هنگام تحریر جواب خط شما باوجود
اینکه آن خط را برای همین مسلم گذاشته بودم که آنچه استفسار نموده اید باحسن وجوه
خاطرنشان شما سازم لیکن چه بگویم که وقت تحریر جواب چنین بخیال رسید که آن خط را پاره
کرده ام زیرا که معمول و مرسوم همین است که هر خطی که از طرف شما میرسد بعد مطالعه برای
پاره می کنم تا زود دزد بیاید الا خطی که متضمن مطلبی می باشد آنرا بعد تحریر جواب در بلا
گرفتار می سازم چنانچه این خط را هم چون مشتمل بر سوالی چند بود نگاه داشته بودم اتفاقا
آن وقت چنین در دل گذشت که شاید حواله بقوت دستی کرده ام از این سبب بعضی

سوالات را جواب نوشته شد و بعضی را ملتوی ماند بعد روانگی جواب روزی خطی که در جائی
گذاشته بودم از انجا پیدا شد و آن را دیده خیلی متاسف شدم من بعد قلم را برداشتم
و جواب سوالها را دران درج نموده حواله کوردیالی کردم که بڈاک برساند چون رسیدن
خط در ڈاک انگریزی از یقینیات است لهذا بی توقف اعادهٔ آن نمیکنم اگر بعد ازین خط صاحب
آمد و اشارهٔ از خط من که سوای لفافهٔ خالی شما است نخواهد بود تکرار آن چیز را خواهم کرد و الا محنت
بیجا چه ضرور لیکن از شما توقع آن دارم که اگر آن خط رسیده باشد خبر والا باز در خط خود اعادهٔ
آن سوالها نمائید زیرا که بعد تحریر این خط خط شما را معدوم محض ساختم و تمامی سوالها بخاطرم
نمانده است لیکن دران خط هم ذکر لفظ اسامی هیچ نکرده بودم زیرا که تا در لغت احوال
لفظ دیده نشود خاطر جمع نمیگردد و در صراح احوال لغت بکمال اختصار می نویسد و
همچنین در لغات دیگر الا در قاموس ازین جهت چند روز صبر کردم تا قاموس از خانهٔ
آشنائی طلبیده دیدم لفظ اثامی با ثای مثلثه باین صورت اثامی هیچ جا بر نیامد در غلط
محض است لفظی است که متصدیان ساخته اند و اسامی با سین بی نقطه و فتح الف در
جمع الجمع اسم است لیکن در فارسی بر یک کس هم اطلاق آن جائز است و توقف دو
سه روزه در جواب خط ازین جهت بعمل آمد که تاج الدین حسین خانصاحب را درد سر قدیم
عارض بود خط جناب ممدوح هم ملفوف این خط است ملاحظه باید نمود و این بار در خط من بندگی
بمرزا حاجی صاحب بنویسید که اگر اوقات از من مستفسر حال شما می باشند دیگر وضیع
و شریف خانه بعافیت هستند من درین روزها برای دیدن والد شما رفته بودم و چهار شبانه
روز آنجا بودم اگرچه شبها این مکان هوای خوب دارد و روزانه نظر را از دیدن سبزی
درختان سیرابی حاصل است لیکن آن چهچهه و بهبههٔ شهر کجا زیاده خیریت **رقعه صد**

چهل و چهارم لوذعی الممعی من سلّمکم الله تعالی بعد اشتیاق زیاده از تحریر
دلفریب واضح باد که دی روز که دوازدهم ربیع الاول سنه ۱۲۹۲ هجری بود مکتوب دل نواز در لطف
عنایت نامه معنوی والا قدر شما که مرقوم نهم شهر مذکور بوده است در اسعد ازمنه غازه طراز رخسار
نهاد وصول مسرت شمول و مضمونش ذهن نشین گردید روانی عبارتش تمام آب
زندگی بود لیکن بعد ازین از دو لفظ که در مکاتیب یاران مستعمل است و شما از عدم تتبع لغت
مجبور احتراز ضروریست یکی اینکه نوشته بودید که سرفراز نامه مملو از اخبار اخیار صاحب
من اخیار جمع خیر است بتشدید یا و این لفظ صفت ذوی العقول است نه صفت
غیر ذوی العقول و خبر هرگز داخل ذوی العقول نمی تواند شد دوم اینکه مقارن همین
عبارت از کلک بلاغت سلک شما ترشح نموده بود که شرف صدور بخشیده ریش
افکار دل را آشنای مرهم اطمینان گردانید این فقره لائق تحسین و آفرین است لیکن
همین لفظ افکار که صفت ریش واقع شده خرابی کرد پوشیده نماند که ریش دو معنی
دارد یکی زخم دوم صاحب زخم را گویند دل ریش بمعنی دل زخم دار است دل موصوف
و ریش صفت آن و ریش دل بمعنی زخم دل می آید و ریش افکار هیچ معنی ندارد ظاهر است
که اگر ریش را مضاف و افکار را مضاف الیه قرار دهیم مفید معنی نمی افتد و اگر افکار را
صفت ریش بدانیم باز هم همین حال دارد این غلطها مخصوص بشما نیست اکثری از منشیان
صاحب دعوی درین مقام لغزش پا می نمایند خصوصاً در لفظ اخبار اخیار که در قلم
انسانی دیده میشود که بغرور همه دانی جانشینی فرعون و نمرود را سزاوارند لیکن چون شما
ذهن خوبی دارید و مشتاق صحت الفاظ می باشید و پدر شما بیگلربیگی بلک تحقیق است
صدور این اغلاط از مثل شما قنفذ دستگاه موجب نزول از نام اعتبار است دیگر

اگه سوای خط میان کلشیر و سید محمد خان که جواب بر دو فرستاده شد هیچ خطی ملفوف
خط صاحب نبود که جواب آن ازین طرف نرسید امیر صاحب نوشته اند که جواب
خط غلام علیخان نفرستادید خدا شاهد است که نه خط میر سعد الله خان بمن رسید و
نه خط غلام علیخان شاید از سهو در خط نپیچیده باشند بالجمله این قصص حکایت است
حالا سر رشته مطلب دیگر بدست می آرم این است که اراده جناب عالی دام اقباله
این بود که از تیراسی که نام دهی است بر کنار نهر جو کا سوای تیراسه مشهور که معبر گنگا است
بلکهنو برگردند لیکن باظهار جواسیس و هم موافق غرض حکیم مهدی علی خان بسمع مبارک
رسید که در جنگل سرته که دیروز مضرب خیام دولت شد شیر بسیار است چون خود
بدولت عاشق شیر و شکار اند باین طرف برگشتند ازین جهت در مراجعت تعویق واقع
شد بی اغراق و غلو میگویم که دی شب ماه درین میدان لطفی داشت که کیفیت
آن امری است وجدانی بتحریر و تقریر ادا نمی توان کرد جای شما بود تمام صحرا فرش نور
داشت دیروز هم دو شیر دیگر شکار شد و یکتای دیگر میشتر حالا همگی بهیده تا شش چند
روز درینجا مکث است بعد ازین باید دید خبر عوام است که برای شکار افیال الکابهر
عبور خواهند کرد لیکن بدل نمی خورد زیاده خیریت **رقعه صد و چهل و پنجم**
میان اناجی صاحب سلمکم الله تعالی بعد سلام شوق واضح باد که دیروز که
چهارم ربیع الاول ۱۲۱۲ هجری بود از ریتا بهیر بکوچ سه کروه یا چهار کروه بکنار نهر
کمنی رسیدیم اینجا جهونده نام جانور کوچک پردار که نیش آن در یک ساعت
آدم را فنا میسازد و علاجش دوای پردراج سیاه نیست باین طریق که آن را بر
قلیان گذاشته قلیان را بقوت تمام بکشند تا زهر آن از بدن بیرون آید بیاید

است لیکن الحمد لله که یک کس را هنوز نگزیده قاعدهٔ این بی پیر است که خود بخود نیش نمی زند
تا وقتیکه زیر دست کسی نیاید خلاصه امروز درینجا مقام است و فردا هم بقرینه مقام دریافت
شود دیروز مزاج دشمنان جناب عالی دام اقباله قدری حرارت بهم رسانیده بود
ازین جهت تمام راه بسواری پالکی داخل سرادق دولت گردیدند لیکن امروز فضل الهی است
صبح سوار شده در دوازده کلوله تفنگ انداختن دوازده بیلدرچی شکار کردند پریروز
حضرت صاحب عالم بهادر چند دوپیازه و بهرته بادنجان و لوز پسته و حلوای خوبانی
بچه برای جناب عالی فرستاده بودند امروز پنج اشرفی نذر الوش در سواری گذرانیدند
خلاصه صحبت بسیار خوب است اگر آسمان چشم نکند امید ها است دیگر آنکه شما و والد
ماجد و عموی شما را درین سفر بسیار یاد می کنم بی شائبهٔ اغراق میگویم که این سفر سفر نیست
عجب سیر است که روح را تازه میکند خدا نواب وزیر الممالک بهادر را زنده دارد که روادار
آزار کسی نمیشوند شخصی عرض کرده بود که امروز خیمه بفلان طرف روان باید کرد ارشاد
شد که آنجا آب بسیار کم است طرف ثانی باز بعرض رسانید که سقاها رفته آبها می آرند
ارشاد شد که من برای حظ نفس خود نمیخواهم که خلق خدا مصدع شود والله بالله
که این رعیت پروری که در مزاج جناب عالی یافته میشود شاید در امرای سلف باشد
و الا امرای اینوقت را هیچ نسبت با ایشان نیست و نبوده و از عنایت جناب مرشد زاده
چه عرض نمایم که رستم را سواری رتهه عنایت میشود و هیچ کاری می آید برای فقیر خود
چوپاله معین است دو سه روز پیش ازین هم که خیمه بکنار آب اتفاق می افتاد جای شما
خالی کیفیتی داشت آن روی آب چه قلعهای خوب مشبه بواسطی بود لیکن که بردو
دو بیار دو سوای این مردم را با خطاطی چه سر و کار و قلم خوب برای خوشنویس

باید مارا بخطی که خوانده شود سرد کار است بالجمله ازین قطعه زمین چار طرف راه است از یکجانب
بلکه بو هم می رود بقول پاره از عوام خبر مراجعت هم گرم است باید دید دیگر آنکه خطی بنام تو
پسر لاله فقیر چند مهاجن ملفوف است به بخش علی باید گفت که بر سر پل پخته کره کابهای
قصابان در انجا است رفته حوالی لاله فقیر چند خزانچی چیده بیک خان تحقیق نموده این
خط از دست موچی برساند زیاده خیریت

رقعهٔ صد و چهل و ششم

خواجه تاشی طالعره دو خط شما یکی پیشتر که دران احوال زن ضارب شوهر خودش مرقوم
بود دیگری دیروز که بست و یکم بود رسید من برای اینکه فائدهٔ تام بشمار سد برکاغذ
جداگانه شرح رقعه می نوشتم اگر بجای خود آن رقعه را با کاغذ من مقابله خواهند کرد
معنی عبارتها بخوبی دریافت خواهد شد باین صورت که لفظ اول رقعه را با لفظ اول شرح
مقابل بکنید و لفظ دوم را با لفظ دوم همچنین سوم را با سوم و چهارم را با چهارم و جاییکه مطلب از
الفاظ خوب بر نمی آید آنجا بتوضیح بیان کرده شد حالا بپاس خاطر شما ترجمهٔ هر لفظ زیر آن لفظ
ثبت شده لیکن درین صورت معنی عبارت در بعضی جا خوب فهمیده نخواهد شد بهر صورت
شما بجای خود مطالعه بکنید البته اکثر معلوم خواهد شد هر چه معلوم نمیشود خود آمده یاد خواهیم
یا باز در خط خود بنویسید که شرح آن نگاشته آید و احوال لشکر این است که در هفت
کوچ بر معبر دهاندنی کهات که پل آنجا بسته شده رسیده بودیم یک مقام در منزل
پنجم و یک در منزل اولین اتفاق افتاده بود اینجا که آمدیم خبر بود که برای آسانی گذار
بعیر از پل دو مقام خواهد بود تا دیروز که بست و یکم بود پیش خیمه ها و بهیر و اسباب سلیم
آن روی آب رفته بود و امروز خبر کوچ گرم بود لیکن دی روز وقت دوپهر جناب عالی
[illegible] که گشته بخانهٔ صاحب کلان چار ساعت اتفاق شد و بعد ازان سه گهری

کامل خلوت ماند از انجا که برگشتند حکم بمیان آفرین و تحسین رسید که پیش خیمه‌ها و فیلان
و دیگر اسباب که آنطرف دریا رفته است برگردانید و بطرف لکهنو روانه بکنید بمجرد حکم
هرکاره‌ها رفتند و تا نصف شب بلکه تا آخر شب اسباب از پار می آمد ازین جهت امروز
مقام شد فردا کوچ است یاران بطور خود گفتگوها دارند بعض کیشی لار دیرلار کیم اول اولوغ
نصرانی کیم بارچه نصرانی لارنی سرداری ایرور کلکته انجنده قالورمندراس ده اوری چرنیک
بیله محاربه قیلدی و انی قیشون اولدر دیلار و بعض مونداق ایبار لار کیم میرخان افغان
انگریزی چرنیک اوز ... ره قرنغو کیچه ده اوچیدی وکته کیشی لارنی اولدردی تینگری
بیلسون چین بار بلغایان و دربار قالگوچی لار ایبار لار کیم آصف الدوله‌نی آتا فیض آباد
ده ینیری بولوپ در نزدیک بار گیم اوتوپ ایرسه یانوکون تانغلا اولسون بو ایچون جناب
عالی و صاحب کلان ایکلاسی بندوبست ایچون کتغایلار

رقعهٔ صد و چهل و هفتم

پوشیده نماند که والدهٔ شما از تاریخ بستم باتفاق امیر صاحب در حویلی تو نزول فرموده
اند امروز که روز شنبه و بست و سوم است بنخاس وقت سه پهر خواهند رفت همین حساب
دیروز عرضهٔ شما آخر روز رسید رحیم بیک عرضهٔ مذکوره را اینوقت که دو پهر هنوز نزده اند
آورد عرضه و خط اسمی خودم را بمطالعه درآوردم رفتن شما بملیح آباد پیش از تحریر شما در
خیال من بود این پیر انند همان پیر اند است که میر فرهاد پیر تر را سی بینداد و گرو کنگارام جی
در نقل طلبیدن امیربخش احوال نام ادمی برند انچه از حالات منشی نوشته بودید معلوم
شد هرگاه صاحب اینجا می آید داو استعفا نوشته است فهمیده میشود و بقول
شما بهرصورت آدمی را تابع بخت و اتفاق باید بود اصل این است که امور دنیوی همه
متعلق اتفاق است عقل و تدبیر درین مقام دخل ندارد لیکن عقل هم چیزی

است که آدم با آن مطعون نمیشود یعنی دانا را باید که کاری نکند که عقلا او را ذلیل دانند یا توام
سر و کار نداشته باشد هزار شکر می کنم که شما اینجا نمی آیید اگر بطریق رخصت بعد چندی اتفاق
افتد مضایقه نیست والا بر کمی و بیشی علاقه نظر انداخته نباید آمد همین کم و زیاده میشود
فی الواقع دانایان تب را هیچ دانسته اند و میدانند درین عرضه سوای این عبارت که
منافع آنها تعلق از آن دارد غلطی تو و زیرا که تعلق با آن دارد می بایست حالا محسن
بفضل الهی چاق است خاطر شریف جمع باشد عند الفرصت گاه گاهی رسم تحریر با آقا صاحب
مخدوم هم جاری باید داشت اگرچه ایشان در بند رسمیات نیستند لیکن باز هم تقاضای
محبت همین را میخواهد و گنگا رام جی خود را فدای شما میدانند آقا صاحب کلان نام خدا
حالا تندرست و از پرهیز کناره گزین اند از قسم طعام و شیرینی و میوهٔ فصل هر چه بدست
می آید میخورند دیگر خیریت

رقعهٔ صد و چهل و ششم

شام دیروز
رحیم بیگ سه کهیس در بغل و خط میر نصیر الدین محمد در دست همراه بهلبانی که زر نقد
مهاجنان از بریلی آورده بود اینجا آمد من چون سر نامه را خواندم و نگاه بر رحیم بیگ کردم
دانستم که شاید میر موصوف این ثوب را برای من فرستاده اند بخاطر این بود که او را
همین بهلبان ستر دسازم زیرا که من عادی این چیزها نیستم لیکن چون خط بمطالعه
در آوردم معلوم شد که دو جفت کهیس که چهار عدد باشد برای ناهر سنگه فرستاده
اند آن وقت خود جای گفتگو باقی نماند چون از بهلبان پرسیدم که این خود سه تا است
چهارمش کجا است گفت بعلت محصول پرمٹ که در عمل انگریز بهادر جا بست بر کنار
دریای گنگا بر شهدی گهات گذاشته آمده ام سه روپیه بده بنده که فردا بگیرند مذکور را قرآن
هم بیارم فقیر با آغا صاحب گفتم ملازمان آغا صاحب زر مذکور تا داده کهیس را از د

گرفتند معلوم شد که کهیسها را در روپیه گذاشته بود که جا بجا داغدار شده بنوعیکه بغیر شکستن
داغهای مذکور دور نمیتواند شد پس بهمین قرینه معلوم شد که میر موصوف کهیسها بمهاجنی
داده باشد و آن مهاجن در بهل خود گذاشته اینجا روانه نموده بهلبان حرامزاده این حیله
پیش کرد تا زری بدست آید والا محصول چهار کهیس سه روپیه نمی تواند شد خوب از باجه مرو
ما بطرف ثانی این احوال را خواهیم نوشت امروز تلبر سنگه هم آمده اند هر سه کهیس بتفویض
ایشان نموده شد هر وقتیکه کهیس چارم می آید آن هم سپرد ایشان خواهد شد گرچه
از بتوده برآورده با آغا صاحب داده اند که این را بگیرید دو روپیه باقی از خانه خواهم فرستاد
آغا صاحب نگرفتند بجان شما که ناهر سنگه هرگز مرد طماع نیست کاهی اشارهٔ درین باب
بطرف ثانی نکرده بلکه اینقدر بی پرواست که خط هم نمی نویسد میر صاحب از طرف خود دخل
می آرند خلاصه خط میر صاحب برای ملاحظه میرسد بعد مطالعه پاره باید کرد و از خط مولوی
منیر علی نقل نسخهٔ در دانگستان نوشته حواله رستم بکنید و اگر نوشته گذاشته باشید
دوباره چرا بنویسید من یاد دارم که شما پریروز نوشته بودید **رقعهٔ صد و**
چهل و نهم بر ضمیر خورشید نظیر مخفی نماند که درین ۲۰ سال که هیچ بخدمت می آرد هشت
ورق که بجز دو کامل باشد از اشعار منشی محمد صادق است و شش ورق دیگر از اشعار
شیخ احمد علی هر دو را بخوبی نگاه باید داشت و یک بند کاغذ چهار غزل تازه و پنج بیت
دیگر دارد همه را ردیف وار در حاشیهٔ دیوان باید نوشت من این وقت بباغ مرزا آغاجی
میروم شام که بر می گردم نزد شما می رسم این اشعار باین صورت اتفاق افتاد که
پس پریروز غزل اول گفته بودم و پریروز دو غزل که بعد از غزل اول نوشته شده
از الف مد است و پنج شعر در ردیف بسی دو در هر دو دیروز اتفاق افتاد از

باعث بعضی موانع از انجمله رفتن بخانهٔ میان آفرین واختلاط آن سید که فرمایش نسخه نو کرده بود و این غزل تمام نشد شما همین پنج اشعار بنویسید ابیات باقی گفته خواهم نوشت و هرچه دیگر دست می دهد آن هم نوشته خواهد شد

رقعهٔ صد و پنجاهم

منشی طلیق اللسان خواجه امام الدین سمرقندی که رستک صفاهانیان در محاورهٔ زبان اند دریافت نمایند که خطی بنام مرزا صادق خان صفاهانی در لف خط خود که اسمی والد ماجد شما است فرستاده ام لازم که بخش علی را طلبیده بگویید که این خط متصل حویلی میان آفرین جاییکه یکروز مرزا قتیل ترا طلبیده بودند رسانیده بیا بلکه نام مرزا صادق هم نشان باید داد اگر بحسب اتفاق جائی رفته باشند باید گفت که خط را حوالهٔ پیرمردی که بابو نام دارد و در دم دروازهٔ صاحب خانه می باشد نموده بگوید که این خط مرزا قتیل است هرگاه آغا صاحب بیایند خواهی داد دیگر آنکه پریروز جناب عالی مرزا عباس پسر اشرف علی خان را که لباس انگریزی می پوشد برای دریافت خبر مزاج بجناب حضرت صاحب عالم فرستاده بودند این اول اتفاق افتاد و آخر روز مرزا اشرف علی داروغهٔ دیوانخانه را که نائب رمضان علیخان ایشک آقاسی است با دوازده گلزاری از گل گلاب و چنبیلی و ده بز و دو چهکرهٔ آرد و دال ماش و پنج کوزهٔ روغن لطیف و خوشبو و پنج سبوی ساول فرستاده بودند خلعت بمشار الیه میدادند از ترس حضور نگرفت واصلش این است که امام علی خان را جناب این ضلع پنج چهکرهٔ غله و پنجاه بز و لبت و پنج کوزهٔ روغن و همین قدر ساول و ده گاو و برای برنج ضیافت بحضور جناب عالی آورده بود جناب عالی نقد اینجا فرستادند لیکن ده گاو و برنج فراموش کرده بودم این هم آمده بود و همین قدر

قدر برای صاحب کلان آمده بود دیروز هم که سواری از پیش سرادق دولت حضرت مرشدزاده گذشته بود آداب بدست خواص عرض کرده بودند لیکن هنوز ملاقات نشده دستگار خواهد شد **رقعهٔ صد و پنجاه و یکم** خواجه امامی صاحب سلمکم الله تعالی دیروز پاسخاطر شما در رقعهٔ شیخ محمد حسین عرضی بجای معلوم فرستاده بودم آنچه دستخط شده است راقم را از اول همین گمان بود لیکن بپاسخاطر شما نوشته شد نوکری در سرکار ایشان خیلی مشکل است مکانیکه این سرکار را ندیده اند هوس دارند و آنها که نوکر اند در فکر ترک بسر می برند لیکن توقفی که در ترک نوکری رو مید هد از سبب بر نیامدن تنخواه است در انتظار بر آمدن تنخواه اول تنخواه دیگر جمع میشود بیچاره‌ها این قدر پول بخانه ندارند که از تنخواه دست بردارند **رقعهٔ صد و پنجاه و دوم** خواجه امامی صاحب سلمکم الله تعالی افسانهٔ ترکی را که خود بنفس نفیس تحریر فرموده اید بمیر نصیر الدین برای مطالعه بدهید جناب ممدوح درین روزها لغات چار شربت را به تصحیح رساینده یاد می گیرند و عبارت هم کم کم بطور خود می نویسند میخواهند که از تصنیف صاحب هم حظی بردارند لیکن اگر آدم جناب ممدوح بیاید آدم خود همراه آن آدم کرده باید فرستاد این از برای آن است که شما آدم ایشان را خوب نمی شناسید والا این قدر سعی مصرف نداشت این رقعه هم برای همین نوشته شد والا اگر جناب ممدوح خود دو چار شده می طلبید ند حاجت رقعه هم نبود زیاده خیریت **رقعهٔ صد و پنجاه و سوم** خواجه امام الدین مسعود منشی قدیم الاصل سلمکم الله تعالی مسودهٔ افسانهٔ تازه رسید دل بسیار خوش شد صد آفرین بلکه هزار مرحبا بخشی و کوب بخشی یا ز و تنیکر در بعضی مقام های شما اندکی لغزیده است این هم از سبب عدم مواظبت است این قدر بخاطر داشته باشید که تعریف

هر کسکه در کتاب ضرور افتد نام آن شخص را بعد فقرات مشتمل بر مدح او ذکر سکنند اگرچه مطلب در تقدیم نام او نیز حاصل میشود لیکن پسندیده تر این است که اسم ممدوح بعد فقرات مدح مذکور نمایند این چیزها داخل غلط نیست بلکه از عدم معرفت تحریر دست می دهد زیاده زیاده

رقعهٔ صد و پنجاه و چهارم جان امامی بعد سلام شوق واضح باد که خط شما مرقوم چهاردهم شهر حال امروز که بست و هفتم ماه مذکور است رسیده مسرور ساخت عبارت خط قابل تحسین و آفرین بود الا در دو لفظ غلط و تصحیح شنیدگی قان توقماق بمعنی خون ریختن بجای قان توکماق هرچند در ترکی قاف و کاف یک است لیکن توقماق بمعنی زائیدن است و توکماق بمعنی ریختن و دوم در مدح امیر صاحب این فقره داخل دیمقراطیس نوشته اید امیر صاحب کوچک دل هم که خداناک ایشان را برای رحم بر حال غریبان سرشته است واحد و تیس داده اند و چنین می بایست که خداناک ایشان را با رحم بر حال غریبان سرشته است و آنچه در باب سلوک و روشش معلوم مرقوم بود آن مرد که را شما نشناخته اید بدتخم است من یازده روپیه برای خرج راه او داده آمده بودم یکبار و دو بار و یکبار لیکن چون شیوهٔ فقیر مراعات حال بنی آدم است حرام زاده باشند یا حلال زاده احوال او را نیز خواه راست خواه دروغ شنیده رحم می کردم بهمین طریق مردم صدها گرفته اند و هیچ یکی از اینها آشنای من نبوده است لیکن بیزی شولان از این حسن سلوک می دانند که فلانی از راه دوستی با سلوک می ورزد و نمی دانند که من آشنای صاحب غیر تم در دهن گدامی شناشم

رقعهٔ صد و پنجاه و پنجم هر دو کاغذ مرزا حاجی صاحب تفویض رستم خان باید نمود و من فردا پنجشنبه بعد چاشت آنجا خواهم آمد آخر روز شما را همراه گرفته باز اینجا می آئیم و کاغذی غیر از کاغذ مرزا حاجی صاحب است آن در جزودان شما گذاشته ام من خود آمده دریافت می کنم **رقعهٔ صد**

صد و پنجاه و ششم نوشیده نماند که میر عبدالله بیچاره بتاریخ
بست و نهم جمادی الاولی سنه ۱۲۶۸ روز دوشنبه در حویلی نو تعمیر بمرض سل و دق رحمت
الهی پیوست از ده ماه این عارضه داشت و بد پرهیزیها کرد لیکن خوب کرد اگر پرهیز هم می کرد
چه میشد باتفاق اطبا کسی ازین بیماری جان نبرده است خلاصه از دو ماه در حویلی نو
بسر می بردم گفت که آب و هوای اینجا بسیار با مزاج من موافقت کرده روزیکه
مرد از یکپاس شب مانده سررشته نفس کم کرده بود و فواق شروع شد یک و نیم پاس
روز باقی مانده جان بجان آفرین سپرد میش روی دروازه همین حویلی تکیه فقرا است
از چهل سال فقیر مذکور درین تکیه می بود سال گذشته قضا کرد حالا کوچک ابدال
او مالک است پنج روپیه باو داده آن مرحوم را برای قرب در تکیه مذکور دفن کردند اگرچه
غم مردن او نظر بجوانی او همه را محزون ساخته لیکن مادرش تا دیر بعد مردن باو
چسپیده رویش می بوسید و خود را آن قدر بخاک زد که خود یک قالب ریگ شده بود
طبیعت محسن هم چند روز ناساز بود و شفا یافت لیکن باز در غذا چیزی بد پرهیزی شد
و بیماری عود نمود حالا بفضل الهی است معالجه تمامخانه بدست میرزا فتح علی برادرزاده حکیم شفائی خان
است این بود احوال تازه که نوشته شد من هم درین طرف مدت سوای درد شانه
رنجها کشیدم لیکن از یک هفته صحت کلی حاصل است خربوزه هم که خوردم بخوبی
هضم شد از بعضی چیزها هنوز پرهیز می کنم مثل بادنجان و شنبلیله و دال ارهر و لال مرچ
انشاء الله العزیز بعد چندی این را هم می خورم حالا عمارات چهاونی هم قابل دیدن است
صبح و شام اگر کسی بالای بام خانه که مشرف بران عمارات باشد و نگاه تا آنجا رسد
ایستاده شود مرقع مانی و نگارستان چین در نظر جلوه می دهد با وجود عدم

رضای مردم بهار آبادی در اینجا بسیار شده است روزی حضرت صاحب عالم بهادر یاپای جناب عالی دوباره بتماشای کوتهی دلکشا رفته بودند من هم در رکاب بودم بعد مرا باشارهٔ حضور پر نور چند فقره در وصف آن بتحریر در آمد نقل آن پیش والد شما است حق تعالی شما را بکام دل رساینده اینجا بیارد در خانه همه آدمها چاق اند **رقعهٔ صد و پنجاه و هفتم** نسرین نوبهار انشا پردازی و عندلیب شاخسار دلطرازی حفظکم الله تعالی یقین کلی است که بعد آمدن فقیر لیحن طرف هم شغل فارسی بطور خود با عموی شفیق داشته باشید من هم درد و سه روز می رسم لیکن خدا کند که باران بایستد گرد و غبار سهل است والا در کوچه های لکهنو راه رفتن خیلی دشوار خواهد بود آدم برطلب چهار انار و یک ناشپاتی و یک بهی و چند دانهٔ انگور و چند تا خوبانی و قدری پسته و کشمش از حضور برای من آمده بود بجنسه نزد شما فرستاده شد باید که بطور شما میانهٔ خود تا حصه کرده بگیرید زیاده خیریت مگر آنکه بعد تمام نمودن رقعه یک کالی کلهٔ کرسنره کیله وارد هم عنایت شد این هم میرسد **رقعهٔ صد و پنجاه و هشتم** خواجهٔ امامی صاحب سلمکم امروز کهٔ بست و یکم شهر حال روز شنبه است از شهر مشهور بکانکد و کانا الا بکوچ هیچ کردهٔ از منزل در بروزه رسیدیم بروز پنجشنبه تا جمعه رود تری آیه داخل شهر می شویم اگرچه دیروز هم این احوال نگارش پذیرفته دسوی این مراجعت شکر خیری نیست که بر کسی ظاهر نشود لیکن بر کس از حال خود بمخصوصان خود خبر می دهد زیاده خیریت **رقعهٔ صد و پنجاه و نهم** خواجهٔ امامی صاحب سلمه الله تعالی اشتیاق شو کر اسعادم بولسون گیم خواجه رحمت الله خان کی منی تنگ یازیب ایدی گیم ایدی فرخ آباد یانی روانه بولور مین لیکن حال بو در گیم سواری میسر

میسر تو قدر ز اگر آن قدرت یا اون بیش افتجه سن متی بیار سناک گذشت بخشی باز
خلاصه موافق ایمای خواجه صاحب موصوف لاله دیبی پرشاد چارده روپیه بخدمت
شریف خواهند رسانید آن صاحب از ایشان گرفته بخواجه صاحب موصوف بدهند
در بید مبلغ روز دوم حواله لاله دیبی پرشاد نمایند و حال لشکر این است که دیروز که بست
و هشتم صفر بود از فیض آباد شش کروه اینطرف رسیدیم امروز مقام است فردا
داخل فیض آبادی شویم بعد یک چند مقام در انجا می‌شود دیگر خیریت رقعهٔ
صد و شصتم شخصی این کتاب برای فروختن آورده بود لیکن قیمت زیاده
از حدی گوید پنجاه روپیه می‌خواهد ای گوید که مزد کاتب فی جزو پنج روپیه داده ام حالا انصاف
بدست شما است هرچه شما بگوئید قبول می‌کنم خدا داند طرف ثانی چه فهمیده است که این خط
زشت را خط آقا رشید او میر عماد دانسته پنجاه روپیه قیمت کتاب بر زبان دارد اگر پسند
صاحب باشد بگیرند مضائقه ندارد میان علی حسین امروز روانه جونپور شدند سلام
بخدمت شریف گفته عذر حاضر نشدن از کم فرصتی نا کرده اند دیروز و پریروز که جواب
دست بود سه غزل تازه گفته شد شما همین وقت نقل آن گرفته همین کاغذ را که غزلها
بر او نوشته شده از رقعه بریده برستم خان خواهید داد که نزد آقا صاحبان خواهد برد
و من امروز از دوا مالیدن فارغ شدم فردا محمد نجار طلبیده سر تراشی می‌کنم رقعهٔ
صد و شصت و یکم خواجه امامی صاحب سلمکم الله تعالی خط اسمی
والا نامی رسید بعد مطالعه اگر ممکن شود همین لفافه را قدری تراش داده و بتصحیح
ملفوف عرضه خود روانه سازید خط قاضی صاحب که ابهی آغا صاحبان بدست
رستم امروز می‌برد اگر پیش از عصر آدم جواب نشان رسانید آن را هم ملفوف باید نمود

والا خطوط امروزه در ڈاک انگریزی رسید خط آغا صاحبان در خط دیگر خواهید فرستاد دیر دو خط معلوم رسید مرد که چلبر سند لاگهی چند خورده است حکیم که میر افشار الله خان صاحب خط گویا باین علت که غزلهای هندی نوشته بود و بر روند والا بملاحظهٔ شمای رسیدی **رقعهٔ صد و شصت و دوم** خواجهٔ امامی صاحب سلمکم الله تعالی بعد اشتیاق مخفی نماند که از دیروز در عجب پریشانی افتاده ایم که هیچ میر سید امروز مقام است فردا کوچ لیکن مقام امروزه درین ارض ذات الرمال بر من ناگوار است صبحی باز بر آمده بود پیاده ها هستند دیگر آنکه پنجرو پیه بدست همین آدم میر سید گرفته پیش خود نگاه دارید هر گاه مهوس معلوم باید داد که بیچاره بمصروف درد آرد **رقعهٔ صد و شصت و سوم** خواجهٔ صاحب من خط محمد شفیع که اسمی فقیر آمده بود برای مطالعه می رسد و رقعهٔ دیگر که بنام میر ابو نیز فرستاده شد بعد مطالعهٔ خطش رقعه را بر ستم باید داد که بخانهٔ مشار الیه برساند و آقا صاحبان مخدوم وقت شام آدم خود را نزد من فرستاده بودند چون من عادت ندارم که درین جریدها نام خود داخل بکنم یا نوشته پیش خود بگذارم از رسیدن رقعه بسیار خجالت کشیدم لیکن بطور خود ابیات مذکوره را یاد می کنم اگر یاد می آید فهو المطلوب والا امروز بطور دیگر درست میکنم **رقعهٔ صد و شصت و چهارم** خواجهٔ امامی صاحب سلمه الله تعالی اقم داعی تا این وقت مهمان مرزا حاجی صاحب بود حالا بجای آقا صاحبان با لطف نشان رسیده چون خبر تشریف این صاحبان تا شام گرم است لهذا موافق وعده دی شبی آنجا شب نمی توانم رسید فردا بعد چاشت باتفاق میر حسن این مخدومان مرخص خواهم شد **رقعهٔ صد و شصت و پنجم** خواجهٔ امامی صاحب سلمکم الله تعالی هر گاه خط بو الحسن خود نویسید برای ملاحظهٔ داعی هم خواهید فرستاد من یاد دارم که نقل آن تاریخها پیش شما هم بود شاید از خاطر شریف رفته است و میر امجد علی هم

هم نقل آن برداشته بودند من هرگز بخاطر ندارم دی شب یک ماده بدست آمده بود
و قطعهٔ آن نیز درست شد لیکن چون عدد مصرع بشمار در آوردم ده عدد کم بود مجبور
بتوجه مادهٔ دیگر شدم بعد زمانی این ماده بدست آمد **نظم** ز نقره ساخت پی
شاه دین چو صندوقی * وزیر اعظم هند آن سپهر جلال ** دمید جان بتنم لفظ
ازین تاریخ * نشان مجد و کمال و سعادت و اقبال ** دیگر آنکه امروز یا فردا در عالم
ورست این چهار غزل تا صغیر را بر کاغذی نقل کرده بدست آدم خود نزد آقا صاحب حیات
مخدوم باید فرستاد فردا بتکلیف میرزا حاجی صاحب به کربلای روم و از انجا بہ
حضور می آیم زیاده خیریت

رقعهٔ صد و شصت و ششم

خواجه امامی صاحب دریافت نمایند که معلوم نیست که دیروز یا امروز میرزا محبوب بیگ پهلوان
و آن مرد جو گندم ریش که وقت آمدن این جا شما را بالای بام طلبیده سفارش او
کرده بودم آمده بودند یا خیر و صاحب در مقدمهٔ هر دو کس بطوریکه گفته بودم بجناب
قبله و کعبه عرض کردید یا وقت مناسب نبود بهر حال اگر گفته باشید مفصل بنویسید
والا بگوئید و فردا جواب بنویسید

رقعهٔ صد و شصت و هفتم

خواجه امامی صاحب سلمکم الله تعالی پنج روپیه بدست رستم خان فرستاده شد
باید گرفت و نزد والدهٔ میان گهو رفته باید گفت که میرزا قتیل همشیره که دوستانش
تحصیلدار پرگنات در ملک انگریز بودند سفارش اکثر مردم با آنها می نوشت
و همه بقدر مقسوم خود کامیاب می شدند درینولا که آشنایانش همه معزول
شده اند سفارش یک روپیه با آنها روائی دارد و سابق هم خط نوشته باهل حاجت
می داد این نیست که زر برای کسی بطلبد مگر دو سه بار از بعضی دوستان را نخ

اینهم معلم آورده بود که گاهی که کسی همین جا داده از پیش خود داده است این قدر گفته باز
نگویند که این هیچمدان گذشته شما از پیش خود برای آن زنکه فرستاده اند با ده چند زیاده خرج

رقعهٔ صد و شصت و ششم مخفی نماند که عرضی شما اسمی جناب خان صاحب
قبله و کعبه پریروز که پنجم ماه مبارک بود رسید چون تا حال اینجا نبوده ام و والد شما هم از باعث
صوم فرستادن آن نزد من فراموش نموده اند امروز که از خانهٔ آقا صاحبان اینجا
آمدم به مطالعه من درآمد تحصیلداری و هر چه غیر ازین داخل منصب عزت در سرکار کمپنی
انگریز بهادر است همه وابسته به لطف و عنایت آقای عالیجناب است اگر صاحبان
بورد این تجویز را پسندیدند به هم آمدن تحصیلداری شما ارزانی والا جای اندیشه نیست
خدا آقا را سلامت دارد اگر اراده داخل شما منظور است بطریق دیگر کامیاب خواهید شد
نزد من اینهمه در اصل از سبب مهربانی اوست گو بظاهر حاضر باشی و خدمت شما باعث آن
باشد دربنولا آشنائی از مین پوری خطی بمن نوشته بود خط مذکور معرفت آقا صاحب
مختار من رسید شخص مذکور نوشته بود که چهار عامل برای پرگنات حضور تحصیل تجویز شده
رپورت شان بفرخ آباد رفته است یا نزد صاحبان بورد هر جا که باشند درست
بخاطر نمانده است صاحب والامناقب منتظر جواب هرگاه این التماس پذیرا خواهد شد
عمال مذکور که یکی از آن شما باشید بر سر کار خواهند رفت تمام شد مضمون خط آشنای
مذکور بیچاره همین قدر نوشته بود اگر فضل الهی شامل حال شما شود این شخص را رفیق خود
خواهید کرد مسکین در اینجا حالی نداد بعد مدتی ده روپیه سکه برای پسر خود فرستاده بود
بخانهٔ او رسانیده شد سید حسین خان خطی به برادر خود میان سید علی نوشته بودند
که تحصیلداری بنام خواجه امامی صاحب مقرر شد چون هندوستانان از طریق گزاران

از دو پهر اینجا وارد است تمام خواهد رفت خطش ملفوف است و دو کاغذ دیگر یکی
عنایت نامهٔ حاجی اسمعیل نامی دوم کاغذ غزلهای مشاعرهٔ حال **رقعهٔ صد و**
شصت و نهم سلمکم الله تعالی پوشیده نماند که لفافهٔ اسمی آغا صاحب
مختار حضور پرنور مرقومهٔ بست و یکم شهر حال بمن رسید واحدی بران مطلع نشد صورت
حال این است که من پریروز که بست و سوم شهر حال بود خبر روانگی امیر صاحب
بتاریخ بست و ششم شنیده برای ترخیص ملازمان جناب ممدوح بجایی آمدم و رفتن ایشان
برهم زدم حالا در شروع ایام برشکال روانه خواهند شد و دیروز که بست و چهارم و روز شنبه
بود آدم آقا صاحب دام مجده آن لفافه را مخفی آورده رستم را بیرون دروازه برده
باو سپرده در رفت رستم نیز باخفای تمام بمن رسانید خط مرزا ابو الحسن خان دیوان
هم در لف آن بود همه بخوبی خوانده شد و کسی ندانست چون من در اینجا هستم و آقا صاحب
آنجا جواب از طرف ایشان بعد ازین خواهد رسید و بر جواب چه موقوف است ایشان
شب و روز دریاد شما هستند تحریر خطوط در مقام واعی شدن ضرورت احوال تازه می‌شود
باقی همین یک خط برای هر دو دوستان کفایت می‌کند صد آفرین بر شما که بر سرنامه نام
آغا صاحب نوشته بودید و الا احتمال آن بود که چوبداران و پیاده نایب هرکاره کی
می‌گفتند که مرزا قتیل بنخاس رفته است و هرکاره بمجرد دریافت حال اینجا می‌آمد اگر من تنها
خط را می‌گرفتم باز هم قباحتی نداشت و اگر جائی می‌رفتم صاحبان خانه خط را گرفته از راه
بی تکلفی می‌خواندند لیکن این احتمال من خیلی ضعیف است زیرا که من وقت آمدن خود
همه آدمها را چه چوبدار و چه پیاده طلبیده تقید کرده آمده بودم که هرگاه خطی بنام من آید
شما آن خط و هرکاره را پیش آغا صاحب بیارید هرگز بنخاس یا جائی دیگر نخواهید فرستاد

فرستاد اگر ملازمت این بعمل آورده بود از نوکری برطرف خواهید شد آغا صاحب هم
قدغن کردند و تهدید نمودند درین صورت آمدن خط تجاهل احتمالی نداشت لیکن بسیار
بدانائی کار کردید رحمت خدا بر هنر شما دیر وز وقت شام در خطوطِ خانگی خطی بنام صاحب
بدالک فرستاده شد در خط مذکور چند لفظ تعزیت حادثهٔ جانگداز هم هست اعادهٔ آن
چه ضرور حالا بعد ازین که عرضه برای جد امجد خود بنویسید آمدن مولوی کلیم الدین مفتی
بدالت و دیگار بابت عزت و متاسف شدن صاحب والاقدر از دریافت این سانحه
حواله بقلم باید نمود تا در نظر این مردم عزت شما جا گیرد و در رقعهٔ من که در مقدمهٔ روز روانگی
خانصاحب از لکهنو بحضور نموده بسیار بجا شد زیرا که نمودن رقعه وقت استفسار
صاحب والاجاه از احوال خانصاحب زیبا بود از طرف خود چه تخفیفی داشت صاحب
من بعد ازین آنچه می نویسم آن را حکم قطعی ندانید مشورهٔ خیال بکنید هر چه مناسب وقت
در رای شما پسندیده نماید بعمل آورده باشید تمام خدا رای شما صایب و نزد من پسندیده
است

رقعهٔ صد و هفتادم خواجه صاحب عالیقدر سلمه الله تعالی

پریروز خط بهجت نمط رسید موجب مسرت فراوان گردید نوشته بودید که تاج الدین
حسین خان بار تحصیلداری پهپوند مامور شدند لیکن این لفظ را معمور بعین مهمله نوشته
بودید پوشیده نماند که مامور صیغهٔ مفعول از آمر یامر آمده است و درین مقام همین انسب
می نماید و معمور بمعنی آباد وان تعریف شهر است در اینجا چه گنجایش دارد و معنی این شعر
مرزا رفیع شعر هو اجب کفر ثابت بنی یہ تمغای مسلمانی + نه چهوٹی شیخ سے
زنار تسبیح سلیمانی + این است که تمغا با تای قرشت مفتوح و میم ساکن بمعنی بدیه
لذر بانان و راهداران بحکم حاکم از تاجران و دیگر رهگذران گیرند این معنی لغویست

و در استعمال بمعنی سود و نفع است و سلیمانی سنگی است برنگ کبود که در میان آن
رگ سفیدی می باشد که آن را زناری گویند غرض شاعر این است که کفر و اسلام هر دو
در اصل یک است و فرق ظاهری نزدیک اهل تحقیق نامعتبر هرگاه کفر ثابت شد
همان ثبوت کفر سود مسلمانی است یعنی اسلام عین کفر و کفر عین اسلام است هر دو
از هم جدا می شوند بنوعیکه زنار از تسبیح سلیمانی منفک نمی تواند شد همین صورت کفر
از اسلام و اسلام از کفر جدا نمی گردد شیخ با این همه تقوی نتوانست که زنار را از تسبیح
سلیمانی جدا سازد تمام شد این هم دیگر اینکه حالا الحمد بفضل شافی مطلق از سابق
بهتر است اگرچه هنوز بحالت اصلی عود ننموده لیکن کم کم بطور سابق اختلاط می کند
و می خندد و این دلیل تام بر صحت است گو پیاده راه نمی تواند رفت اگرکه میل طبیعت
بکلی می شود یا دل رغبت بشیرینی می کند با آدم خود می گوید که مرا پیش مرزا صاحب ببر
وقتیکه می آید سوال هر دو چیز می کند من البته لعبت گلی می طلبم لیکن چون طبیب از مربا
خوردن منع کرده است بهر طور که می شود از سر وا می کنم اگر گاهی اتفاق می شود یک نبات
باو میدهم یا شیرینی پیشه لیکن چون نزد حکیم این هم مضر است بمقدور نمی دهم در تفقد
معامله دیوانچند انچه جناب قبله و کعبه نشما بنویسند بران عمل نماید نیک و بد را
با انجام کار در نظر داشته باشید دیروز مشاعره بود از باعث آمدن بعضی احباب
و خاطرداری آنها و ورود شاهزاده مرزا جهانگیر بهادر زیاده از پنج غزل هر غزل هفت
بیتی اتفاق نشد در خط آینده فرستاده خواهد شد مرزا جهانگیر شاهزاده روز پنجشنبه
بست و چهارم محرم داخل لکهنو شدند جناب عالی با حشم تمام که شاید آصف الدوله
باین صورت استقبال مرزا جوان بخت شاهزاده نکرده باشند پذیره شده بودند

بود شاهزادهٔ موصوف با وصف تمرد در سلطنت و بد مزاجی جناب عالی بادیک دیج
بطوری خود نشانید شاهزادهٔ موصوف رخت انگریزی می پوشد و بر جانوری ارغوانی
رنگ بر سر می زند چنانکه کسی دیگر از رفیقانش بهمین هیئت دلمند فقیر را هم یک روز اتفاق
صحبت با دستهٔ همین که سلام کردم کرسی طلب کرد و فقیر را نشانید و چیزی هم همراه خود
خوانید دیگر خبر **رقعهٔ صد و هفتاد و یکم** بعد اشتیاق واضح باد که دیروز
که باز و هم شهر حالی بود خطوط شما رسید و رقعهٔ مختصری که بنام من بود آن هم مطالعه
در آمد تاج الدین حسین خان صاحب به پهپوند رسیده کاغذ دیگر برای کاتب خواهند فرستاد
دام و آقا صاحبان خط دیگر که برای من در زبان اردو نوشته بودید فرستادند احوال
دریافت گردید و خط پیشتر هم نزد صاحب فرستاده شد یکی حسین بیک خواهد آورد دو
بطور خود در ڈاک انگریزی مرسلست بعد ازین اگر خط قابل اخفا باشد درین لفافه فرستادن
مصلحت نیست بر دولت حضرت صاحب عالم فرستادن مناسب است
من با شما صاحب مختار فهمانیده ام که اگر بعد ازین خط خواجه امامی اینجا بیاید اگر آن وقت من
اینجا باشم بهتر و الا پیش خود نگاه داشته بتوسط آدم خود در گوش من اطلاع بکنید هر جا که
مناسب خواهد بود خواهم طلبید یا نزد خود نگاه باید داشت آدم بر احوال دیروز جلد مجد
بعد مطالعهٔ خط خیلی بی حواس شدند امروز رقعه ضمن نوشتند که خواجه امامی مفت از دست
رفت خداوند خالد در چه بلا گرفتار خواهد شد صلاح من باین نیست که خود چه قاضی آنجا رفته
الا همراه خود بیارد و تاج الدین حسین خان صاحب بعد مطالعهٔ خط شما منغص شدند و من
نوشتند که شما جناب خانصاحب قبله عرض بکنید که خطی بنام من متضمن نفرت خود از
کار شکوه آباد و اطاعت عامل آنجا و رغبت خواجه امامی باین کار باید لطف و عنایت

صاحب والاجناب دپاس حکم حضور بنویسند داین قدر مضمون دیگر هم باشد که بر خود ما
بالفعل از حکم آقای خود چاره ندارد لیکن آینده وقت روانگی صاحب عالیشان او را آنجا
نخواهم گذاشت و متر صد از تفضلات خداوندانه آنم که او را وقت روانگی یاد فرمایند تمام شد
مضمون تاج الدین حسین خانصاحب اینوقت هیچ نزد تاج الدین حسین خان برای نوشتن
رقعه قبله و کعبه و نزد قاضی صاحب برای نویسانیدن رقعه قبله و کعبه بنام خانصاحب
رفته است ببینیم چه جواب می آرد هر چه قرار می یابد در خط فردا که بنفس نفیس خط خانگی خواهد بود
نوشته خواهد شد و خانصاحب هم زود تر می رسند اگر حضور از روانگی ایشان بپرسند
شما همین قدر عرض بکنید که بروز پنجشنبه پانزدهم شهر حال یقین که روانه شده اند من بنابر
احتیاط رقعه دیگر بی لفافه اسمی شما درین خط پیچیده ام احیاناً اگر صاحب والامناقب
بپرسد که خط میرزا قتیل متضمن این مضمون پیش شما کجاست باید که همین رقعه را بنمائید
دیگر خیریت

رقعهٔ صد و هفتاد و دوم

خطوط مرقومهٔ بیست و دوم
شهر حال رسیده موضح مطلب گردید آنچه از احوال همشیر زادهٔ دیوان ابوالحسن خان نوشته اند
دریافت شد معلوم نیست که این مرد عزیز پسر میر باقر علی مرحوم است یا پسر کدام کس
دیگر اگر پسر میر باقر علی است پس دوستی قدیم این است پدرش با من محبت بسیار داشت
پیش از که خدا شدن در لشکر نواب نجف خان مرحوم سی و چار سال پانچ سال پیش
ازین بودن میر مرحوم در خیمهٔ سید مرجان اتفاق می افتاد من هم در همان ایام
از شاهجهان آباد وارد لشکر بودم و سید موصوف از محبان من بود و اکثر اوقات
از اوتاق خود برخاسته در اوتاق او می رفتم میر باقر را هم آنجا می دیدم گاهی از صبح تا
وقت چاشت گاهی از سر شام تا نصف شب با هم اختلاط می کردیم در همان روزها

روزها هفت روز نسخهٔ بدیع المیزان که در علم منطق است پیش من می دید چون از نوره
کوچ پیشتر شد من بنا بر ضرورتی باکبرآباد روانه شدم بعد از انکه باز به لشکر رسیدم شنیدم
که میر مزبور بشاهجهان آباد روانه شد خاندان ایشان خیلی بزرگ است ایشان در کشمیر معروف
بسادات مدنی اند میر مرتضی نامی فاضل زبردست صاحب اجتهاد در مذهب امامیه
گذشته اند که خواجه محمد علی با اینهمه کمال شاگرد ایشان بود میر موصوف عموی میر باقر علی
می شوند میر باقر جسم پسری بود در کمال ذکاوت و اہلیت و وجاہت و تقوی در
شانزده سالگی قطبی یا میبذی میخواند بیچاره مدقوق شده زندگی را خیرباد کرد شاید او بد
کلان همین آشنای شما باشد این نقل طرفه نقلی است که میر باقر بعضی اجناس را از قسم
کتاب وغیره پیش اکرام اسد خان فروخته بود و چون دو سه بار خان موصوف بر وعده
وفا نکرد میر مزبور روزی تقاضای شدید نمود خان موصوف گفت که خدا هیچ آدم
شریف را معامله با کشمیری نصیب نکند که عجب مردم بیحیای دهن دریده می باشند
میر باقر گفت که شما هم زبان ما هستید یعنی کشمیری تمام شد این داستان و آنچه از احوال
آن کوت برکوچی حواله قلم کرده اید طشت از بام افتاده است او راهم این قدر اخفا
منظور نیست سبب این است که چون شائبهٔ حیا درین قوم باقی نمانده و خود را دارا ترین
خلائق می گیرند این عمل را بزعم خود بد نمیدانند و علاوه آن دیوثی را داخل عیش می شمارند
یعنی زن خود را و بردی خود بکائیدن می دهند و همچنین خواهر و دختر را نیز هر چند در جنب
زن که حرمت خود است خواهر و دختر کیستند چون زن کوت برکوچی را دیگران می گایند
اولادش هم مشکوک است درین صورت نه آن زن زن او است نه دختر دختر او این قدر
از ذکر این عمل بدمی زنند یا اگر کسی بگوید که شما کوت برکوچی هستید بر سر غضب می آیند

سبب این است که در نظر مردم صاحب این عمل ذلیل و خوار است و هنوز ایشان در
صناعت بمرتبهٔ کمال نرسیده اند در بند تشخص ظاهری یعنی دربارداری و تجمل ظاهری
هستند اگر این قید درمیان نباشد رخت زنان می پوشند درمیان زنانه و این قوم
چه فرق است ایشان هم بالطبع راغب باین می باشند که لباس زنانه بپوشند و تعجب
که در خلوت همین عمل را می کرده باشند لیکن این مرد کوته بر کوچی بسبب ظاهر خیلی خلیق
و دوست جو دهم دارد و تحمل حرف ناملائم هم ندارد از همین جهت عزتش باقی است
لیکن لعنت خدا بهرحال شعر چه توان کرد مردمان این اند هم با همین مردمان باید
ساخت همه از کیسهٔ خود چه می رود هر کسی که بتواضع پیش آید با دو ملاقات باید داشت
میر نصیر الدین در بنارس و مولوی منیر علی در مرشد آباد اند اکثر خطوط این صاحبان
می آید میر موصوف در هر خط مستفسر احوال صاحب و متأسف بر کمی مشاهره می باشند
من هم خیلی خون جگر می خورم لیکن امور اختیاری نیست اتفاقی است سبیل تیر میر
میر نصیر الدین صندوقچه از مال پدر خود می یابند بزودی باز نزدی خود خبری پیدا کرده اند آن
ملکی بچه از مدتی پیش مفتی بود نانش می خورد حالا در سر رشتهٔ امانت به نیابت شخصی
نوکر پنجاه روپیه شده است لیکن این را یاد داشته باشید که این نوکری زیاده از
دو ماه نیست چون مفتی دو سه بار به لکهنو که آمد خدا داند بکدام تقریب در دیوان خانهٔ عیوض
فرود آمده بود بهمان تعارف این مرد که وبال گردن او شده بود برای رفع بدنامی این قدر بعمل آورده است
والا او را با مسمی قطعاً عداوت است هر چند تسمیع این مرد که هم مثل عوام است بلکه مثل
بازاریان تمام بزرگانش خارجی بوده اند و اسمد زمانه از وجود آدم فهیم و عقیل خالی شده
والا ننگ آدم بود که با اینگونه خر کره ها حرف بزند این ملکی بچه سخت خر است برادر

برادر کوچکش در وقوف هزار بار بروی چربد خریت مرد که این است که بر نام آن دوست
شاه پیراجان می دهد گویا از کونش جسته است مرد که پیش مردم اظهار تلمذ خود این
می کند و بزعم خود می داند که من ازین ادعای او بسیار خوش خواهم شد و جای خود در
دل من می کند خطوط مرسله جابجا رسانیده شد گنگارام خود امروز جواب نوشته ملفوف
همین خط کرده اند و نزد آقا صاحبان هنوز نفرستاده ام حالا آدم می برد جواب بعد
ازین خواهید رسید

رقعهٔ صد و هفتاد و سوم

هرچند در نهر الفصاحت
الفاظیکه برای نویسندهٔ مکتوب مقابل شخص مساوی و بزرگ و خرد در کار باشد مذکور
شد لیکن بعضی چیزها که تعلق برتبهٔ طرف ثانی دارد که عند التقریر و التحریر بکار آید و در کتاب مذکور
پیرایهٔ تحریر نه پذیرفته در اینجا نوشته می آید و اینها را طرق و سنن و آداب نامند که بعضے
ازینها سوای قلم و زبان تعلق بجوارح نیز دارند یعنی با عضای بدنی انسانی مخفی نماند که در
مقابل شخص مساوی خود را بنده و مقابل خود را قبله و قبلهٔ حاجات هم گفتن درست آید
صاحب و قبله و قبلهٔ و کعبه نیز و استاد و مرشد را هم باید گفت و به پدر زن نیز مضائقه
ندارد بشرطیکه آقا نباشد لیکن پدر را نباید گفت و لفظ پیر و مرشد سوای استاد و مرشد
دیگری نباید گفت لیکن استادیکه علوم کتابی بیاد اینکس دهد نه استاد در فنون دیگر
مثل کشتی وغیره صناعات کم رتبه درین مقام و ادن را عنایت کردن نامند و به پدر
سوای بدهید عنایت نباید گفت و در خطاب آنجناب باید گفت یا جناب والا یا جناب
و حضرت هم مضائقه نیست لیکن مثل تورانی ها حضرت بمعنی پدر استعمال نباید کرد
و در غائبانه پدر را والد یا قبله گاهی باید گفت اگر همین اشخاص مقابل باشند
روبروی آقا هیچ و پسر خود را در مقابل این صاحبان سوای شخص مساوی غلام زاده

گفتن مضائقه ندارد و روبروی شخص مساوی صاحب تشخص بنده زاده باید گفت
روبروی پدر نام او باید برد و همچنین روبروی بزرگانی که از پدر در مرتبه زیاده باشند مثل
عم بزرگ و خال بزرگ لیکن اینجا غلام زاده گفتن نیز درست باشد چراکه سوای شخص مساکی
که آنجا خود را بنده گفتن سزاوار است پسر خود را بنده زاده در مقابل اینها خود را غلام و فدوی
باید گفت و بر نام پدر روبروی بزرگان لفظ صاحب اضافه باید کرد یعنی اگر کسی از بزرگان
سوال کند که پدر شما چه نام دارد باید گفت که زید یا عمرو زید صاحب یا عمرو صاحب نباید گفت و روبروی
اینهمه صاحبان پدر و برادر کلان را استاده شده سلام باید کرد و در مکتوبیکه برای بزرگی
بنویسند پسر خود را برخوردار فقط یا برخوردار کامکار نباید نوشت غلام زاده زید یا عمرو یا فدوی زاده
و برای آشنای همسر بنده زاده باید نوشت آمدم بر آداب آقا آقا بر چند قسم می باشد
یکی اینکه اینکس از سبب او کامیاب مطلب گردیده یا اینکه از پیش خود سلوک می ورزد
لیکن او را نیز آقائی است مثل رساله دار یا عامل پرگنه یا دیوان امیر پس چنین آقا را مربی و
محسن و نوکر را رفیق و همدم و مصاحب نامند درین مقام عنایت کردن بجای دادن
و پدر خود را روبروی او قبله گاهی و قبله گاهی صاحب و والد گفتن مضائقه ندارد و سلام
هم بر بزرگ خود باید کرد و او را قبله و کعبه و قبله حاجات باید گفت و در عالم اختلاط خداوند نعمت گفتن
مضائقه ندارد و تعظیم دوستان هم باید کرد و تشریف بیارید و چه می فرمائید هم بدوستان
و بزرگان گفتن معیوب نیست اما برای او عرضی باید نوشت برای بعضی بهمه و برای
بعضی باهم و پسران او را نام بکمال عزت باید برد و روبروی او تعظیم هر یکی باید کرد آمدم
بر آقای ذی جبروت مالک الملک که در ملک او دیگری شریک نباشد آدابش
این است که روبروی او خود را غلام و پسر خود را خانه زاد باید گفت غلام زاده نباید گفت

کفت و پدر خود را نیز غلام و برادر کلان را بنام یاد باید کرد بلی اضافت نمودن صاحب
دادن او را مرحمت کردن یا دادن باید گفت عنایت کردن نباید گفت و در روبروی
او تعظیم هیچ بزرگی نباید کرد و عند الذکر هم الفاظ بزرگی امیر در حق کسی بر زبان نباید آورد
او را بدبار جناب عالی یا حضور باید گفت و عند الخطاب پیر و مرشد خداوند و اولادش را
مرشدزاده و در روبروی او لفظ بهادر بر پسرانش زیاده باید کرد و آمدن آنها را تشریف
آوردن نباید گفت الا بزرگان دین را در حضور او بزرگی تمام نام باید برد و بزرگان او را
نیز یعنی پدرش را حضرت جنت آرام گاه باید گفت و پدر کلانش را جنت آرامگاه کلان
و تا خود نپرسد سخنی آغاز نباید کرد و اگر مطلبی ضروری الذکر باشد دست جُز کرده ادا باید کرد
و اگر برای کار رفتن حکم کند تسلیم کرده باید رفت و وقت باز آمدن و ادا کردن مطلب نیز
تسلیم باید کرد و وقت مقابله او یک سلام و بعد از آن تسلیم کرده استاده باید شد
یا باید نشست و اگر در روز سه بار بلکه ده بار در روبروی رفتن اتفاق افتد در مقابله
سلام و تسلیم باید کرد و شاهزاده ها را پیر و مرشد نباید گفت و عند الخطاب لفظ کرامات
بر زبان آورده عرض مطلب باید کرد و بندگان عالی و جناب عالی غائبانه آنها را نباید گفت
بلکه صاحب عالم اولی بود در **رقعهٔ صد و هشتاد و چهارم** پوشیده
نماند که طبیعت هیولی است خالی از شعور که در سنگ و درخت و حیوان و آدمی امانت نهاده
دست قدرت است مثلا سنگ را که از پائین به بالا می اندازند مجبور است که از بالا
به پائین آید اگر مانعی نباشد مثل سقف یا درخت یا چیز دیگر پس حرکت سنگ را که از
پائین به بالا رفته قسری نامند یعنی باختیار آدمی است باختیار سنگ نیست و از بالا
به پائین آمدن را حرکت طبیعی نامند یعنی طبع سنگ چنین اقتضا نموده که از بالا به پائین

آمدو میل آہن بمغناطیس ہم ازین قبیلست وبالیدن درختان وسبز شدن برگ بہ
باریدن باران ووزیدن باد مرادنیز خصوصیت طبیعت دار دہمچنین گریختن بزاز گرگ
ظاہراست کہ اگر گرگ را بزنجیر بابستہ مقابل آن بزرابندند یا استادہ کنند از ہم خواہد
گریخت یا خواہد رید یا خواہد مرد پس رسیدن آن از گرگ امریست طبیعی یعنی از اصل
خلقت از گرگ می ترسد ومیل نمودن اطفال شیر خوار بی زبان بطرف مادران در نا
پرورندہ و ترسیدن جوان دیر در مکان تنہا وقت شب یا در جنگ نیز امری است
طبیعی پس انچہ امر طبیعی است ہرگز زوال پذیر نیست و ترک آن محال و قوت دیگر است کہ در سنگ
و درخت نباشد خصوصیت بحیوان و آدمی دارد کہ آن را عادت نامند و این قوت
بود کہ از تعلیم و فیض صحبت دیگری حاصل می شود مثل گربہ ولایتی کہ چون در ابتدا با
کبوتران بزرگ شود حملہ بر کبوتری نکند یا فیل کہ تا دو سہ بار آدم را کشتہ باشد حملہ
بر آدمی نکند یا بوزینہ کہ ہر کس او را چوب یا چیز دیگر از ین قبیل بترساند سلام بر وکند
و عادت آدمی از قبیل وظیفہ بسیار و عبادات و مثل زنان حرف زدن و رقصیدن
و خود را زن دانستن و قمار باختن و شراب خوردن بسیار باشد و این امور طبیعی
نیست اگر صحبت قمار بازان بہم نرسد ہرگز قمار باز نخواہد شد ہمچنین صحبت بی ہنران
لیکن بعضی کسان کہ صاحب قوت قدسیہ اند حسن و قبح ہر چیز را دریافت می نمایند
و صحبت اصحاب رذیلت را ترک کنند و ترک عادت ہم چون ترک طبیعت بسیار
مشکل است لیکن ممکن است کہ بعد مرور ترک عادت صورت بندد بخلاف ترک طبیعت
کہ ممتنع باشد و موجودات دو گونہ بود یا انچہ بقدرت الہی از وقتیکہ موجود گشتہ بحال
خود است مثال عقول و افلاک و ماہ و مہر و دیگر ستارگان یا آنکہ یکی بصورت دیگری

دیگری نشود چون آب و آتش و باد و خاک یعنی باد بصورت آتش و آتش بصورت باد
وهمچنین خاک آب و آب خاک نشود یا فنا پذیر شود بدیر چون درختان میوه دار دبی میوه
مثل درخت انار و سرو یا زود تر چون درختان غله و بعضی گیاهای خودرو که سال بسال
از زمین سر بر کشند و قلب ماهیت آن است که هیئت چیز متغیر شود و این نیز ممتنع است
مانند گندم شدن نخود یا بالعکس یا طلا شدن مس که در مذهب اهل جنون حقیقی
دارد اما قلب ماهیت بی سعی آدمی بقدرت الهی خود بخود ممکن است چون بعضی جانوران
کوچک که بعضی جانوران را بصورت خود سازند اگر شخصی بکمال باطن قلب ماهیت
چیزی نماید اگرچه دانایان قبول ندارند لیکن موافق عقیدهٔ خلق خدا این است که این حرکت
اگر از پیغمبری بظهور آید آنرا معجزه نامند و اگر از ولی کرامات و خرق عادت و اگر از
فاسق سحر و اگر از کافر استدراج گویند چون خرق بمعنی دریدن است و عادت یعنی
خو کرامات را نیز خرق عادت نامند باین جهت که این کس عادت خود را پاره کرد
یعنی از عادت بشری بیرون آمده این کار کرده شاید عادت درین مقام بمعنی طاقت
بشری باشد و لفظ علیحده در اصل علی حدة بود و بیت لیکن در فارسی علحده نوشته می شود
و در عربی علی حدة و فرق در عقل و عادت این است که این عبارت که فلانی این همه
صاحب همت است که گوشت فرزندان خود در وقت ضرورت بمهمان می خوراند خلاف
عادت باشد ظاهر است که این حرکت خلاف حرکت انسان است خلاف عقل نیست یعنی ممکن است که شخصی
از راه جنون یا کم عقلی در عالم فقدان لحم فرزندان خود را کشته بمهمانان بخوراند و خلاف
عقل آن است که ممتنع باشد مثل پیچیدن آسمان در کاغذ باد و طلبیدن آفتاب از
آسمان بزمین مثل شمس تبریز برای پختن گوشت که در عوام مشهور است این خلاف

متعرض باشد طلب ماهیت هم ازین قبیل است **رقعهٔ صد و هفتاد و پنجم**
خواجه‌ام ای سلمکم الله تعالی رقعهٔ آقا صاحبان متضمن طلب امیر صاحب بمجلس دعوت
که فردا قرار داده اند بخدمت ملازمان ممدوح رفته بود و معلوم شد که شما آنجا بوده اید و الا
چند سطری اسمی شما بخط من بوده است خلاصه اینکه امیر صاحب عذر معقول بتحریر آورده
و سوای این فی الواقع مناسب آن بود که طعامی برای این صاحبان که از سفر آمده
از آن طرف می رسید هرگاه در عدم ارسال طعام ضیافت حیلهٔ تعریفیت رافع اعتراض
باشد آمدن بخانهٔ ایشان نیز در کردن همین عذر است هر چند این بیچاره از تکلفات رسمی برای
محض اند لیکن چون عیالداران را ضرور است که پابند رسمیات باشند عذر
امیر صاحب مسموع و معقول شد آمدم بر احوال شما دیروز خود در عالم بیخبری وعده کرده
بودند امروز از رقعهٔ امیر صاحب نیامدن شما نیز ترشح نموده بهر حال از جناب قبله و
کعبه پرسید اگر آمدن شما قباحتی نداشته باشد فردا باتفاق مرزا محمد صاحب بیایند
و اگر از جناب والا ممنوع شوید همین عذر از طرف صاحب مسموع و معقول است لیکن مرزا محمد
صاحب باید گفت که آمدن شما طفیلی بوده است داعی خود گفته بود و سوای این
از نوکران هم شنیدید که در رکاب آقای آمدید فردا همراه آدم من بیایند رقعهٔ صاحب
بطرف ثانی نموده ام در مشغله رد دعوت معیوب است زیاده خیریت **رقعهٔ**
صد و هفتاد و ششم واضح باد که انشای دیروزهٔ شما را دیدم
خوب نوشته اید لیکن غرض من ازین فرمایش چیز دیگر است و آن این است که از اول
در رقعهٔ استهلال مناسبات باغ و چاه و برج و حمام و نهر را بیان بکنید ذکر سوم
ضرور نیست و در اثنای تعریف این چیزها مدح نواب نصیر الدوله فارس الملک محمد علیخان

علیخان بهادر سپهدار جنگ پسر جناب عالی ضرور است زیرا که بانی این چیز ایشان اند
نام خدا این هم دیگر باید شنید که این وقت نزد جناب قبله و کعبه رفته تحقیق باید کرد و کدام
دختر شمس الدوله بهادر که قضا کرده است چند ساله عمر داشت حضرت امروز شنیده خبر چون
چون بی اجازت جناب عالی جائی نمی روند در جمعه دربار نمی شود لهذا اراده دارند که
فردا میر اکبر علی را نزد جناب عالی بفرستند و بروز دوشنبه خود نزد طرف ثانی بروند و در
ابیات شما که درین انشا موزون کرده اید دو لفظ غلط بود یکی طبع و دیگر مح که بر وزن
بروزن عقل اند بسکون حرف دوم و شما بروزن کرم که بمعنی بخشش است بحرکت
دوم آورده اید و خود در یک مصرع طبع صحیح بسته اید مصرع مذکور هم درهمین قطعه است
اگر اینجا صحیح است آنجا غلط چرا گفتید و اگر آنجا صحت دارد اینجا چرا غلط بستید خیال
این غلطیها ضرور است از دشمنان خرده گیر باید ترسید سبیلش این است که هر چه مسوده
بکنید آنرا خوب ملاحظه نموده صاف بکنید بعد صاف کردن باز یک یک لفظ را ببینید که در
معنی چه طبع است و وزنش چیست و املایش چه صورت دارد هر چند بدانند و لفظ فارسی باشد
حقیقت آن در برهان قاطع دریافت میشود و اگر لفظ عربی باشد و شما از حقیقت آن
آگاه نباشید در شعر موزون نکنید در نثر مضائقه ندارد و در حاشیهٔ مسوده بنویسید
که من از حقیقت این لفظ آگاه نیستم

رقعهٔ صد و هفتاد و هفتم

مرزای صفاهانی من سلمه الله تعالی امروز بخانهٔ خانصاحب می روم فردا بخانهٔ مرزا اسد الله
صاحب و از انجا عزم دولتخانهٔ شما دارم بهتر این است که امرفندوقی لال بیک بدکان
لولی رفته خبر بیارد که برفی شیر کوچک کوچک ورق نقره بران پیچیده طیار است یا نه
شده از مزه افتاده اگر نو ساخته باشد فردا چار تنکه را برفی و سه فلوس را شیرینی پیشه و

یک فلوس رالڈوی مونگ بیارد یا لڈوی موتی چور بیارد و خدا کند که برفی تازه بدست
آید هرگاه احوال برفی تحقیق شود فردا طلبیده منتظر من باید بود و امروز وقت سه پهر بعد
برگشتن لال بیک از بازار خبر برفی کهنه و نو باید نوشت شیرینی پتیسه و چیز دیگر اگر کم
هم باشد بیارد یا شش تنکه را همین برفی بیارد که اطفال هم خواهند خورد من اگر بسیار
می خورم یکپا و بلکه کمتر خواهم خورد چار آنه را نیم سیر خواهد داد بلا تکرار بیارد اگر دیروز هم
طیار شده باشد تا فردا کهنه نخواهد شد بلکه بمجبوری ساخته پیروز نیم تا فردا از لذت نمی افتد
قربان پڑاکڑئی پر پروزه **رقعهٔ صد و هفتاد و هشتم** حال من بعد
پرروز حالا بهتر است تازه اینکه چون ماش آرد و اپر بردم نامفید افتاد امروز
بطور خود در یک خریطه آرد نخود پر کرده سر ابو العباس را در این گذاشتم بعد
یکپاس که به بیت الخلا رفتم چه می بینم که ورمش از بست حصه یک حصه مانده است
و دی شب بجای برنج یک پهلکه با شوربای چوچه مرغ خورده خوابیدم و غذای فردا
انار ولایتی می شود و وزن پهلکه مع تری سه فلوس بود بخدمت عمو صاحب کلان
خود از طرف من باید گفت که روزیکه چاق شده پرهیز خواهم شکست اول بخدمت
سامی حاضر شده یک نان آرد یارو دو پخته مسکه بالای آن خواهم ریخت و قند خوب
طلبیده با ماست خواهم خورد و یک آبخورهٔ کلان آب شب مانده بحلق فرو خواهم برد
زیاده خیریت **رقعهٔ صد و هفتاد و نهم** امروز دو پهر بخدمت شما
حاضر خواهم شد چای نخواهم خورد آب را گرم نباید کرد لیکن قدری نبات کالپی بقدر یک
پیاله کوفته باید گذاشت که من همراه خود خواهم برد امروز برفی دکان کولی و قند در برنج ریزه
خشکه داخل کرده ام و برای آقا صاحبان مخدوم می فرستم و این در مقدار کم است

است بعد سه چار روز مضاعف آن بخدمت شریف خواهد رسید **رقعهٔ صد و هشتادم**
شما از احوال مزاج خود دو کلمه بنویسید یا زبانی تفویض سامعهٔ آدم من بکنید امروز اول
صبح برای دیدن مرزا ابوطالب خان بهادر که از درد گرده بی تاب بودند رفته بودم
از شفقت ایشان چه بگویم که مرا دیده درد خود فراموش کردند و از درد دیده مولوی
حسین علی خان صاحب باز بهمین عارضه گرفتار شده اند دیشب چند بار قی کردند و امروز
شاید مسهل گرفته اند خدا جمیع بزرگان و شفیقان را از آلام جسمانی نجات دهد زیاده خیریت

رقعهٔ صد و هشتاد و یکم لال بیگ رقعه را در حویلی تو تعمیر من
که از دو سه روز برای ورود بعضی دوستان همانجا می نشینم رسانید آن وقت
شیخ امام بخش ناسخ و میر سعادت علی رفیق مرزا حاجی صاحب و آقا صاحبان [illegible]
نشسته بودند و قلم و دوات هم درین حجرهٔ قدیم مقفل بود جواب نوشته نشد الحال
می نویسم که رفتن نزد شخص معلوم بیجا بود بعد یکدو روز باز بروید تا بر سر مهربانی
آمده بعد خوب شدن معامله شما را یکسو نماید و بعمو صاحب کلان خود از طرف من
باید گفت که حلوای معمولی بحضور باید رسانید که این خصوصیت از دست نرود دل تأمل
تو توقف خوب نیست و از میر صاحب بپرسید که خطوط کابلی روانه شد یا نه و
دیروز رقعهٔ مرد عزیزی آمده بود از آن رقعه سخت خست و لئیمی می بارید لیکن چون
غور کردم حق بجانب آن بیچاره بود زیاده خیریت **رقعهٔ صد و هشتاد**
و دوم خواجه امامی صاحب دریافت نمایند که امشب آمدن متعذر است شما
بآرام در خانه بخوابید و اگر کسی از شما احوال من پرسد بگویید ما خبر نداریم هرگز اینجا را
نشان نباید داد اگر فرشته هم باشد نباید گفت دیگر آنکه پارچهٔ یعنی پاک من [illegible]

وزیر صاحب با توی الان افتاده است حالا این آدم باید کرد و فردا بشرط خیریت می‌آیم

تمت

المنة لله المفضل الجلیل که انشای بی‌عدیل از افادات مرزا محمد حسن قتیل با زوائد چند رقعهٔ دیگر مرزای مرحوم بر کتاب مطبوع سابق در مطبع مصطفائی واقع بیت السلطنت لکهنو محلهٔ محمود نگر زیر اکبری دروازه بتاریخ پنجم محرم الحرام عمت برکاته بین الانام سنه ۱۲۸۰ هجری بندهٔ امیدوار فضل و رحمت ایزد منان محمد مصطفی خان ولد حاجی محمد روشن خان مغفور بحلیهٔ الطبع متحلی نمود

رباعی تاریخ طبع زاد مولوی رضی الدین صاحب

چو شد طبع این نسخهٔ بی‌عدیل   بفضل و عنایات رب جلیل
بگفت از سر حق سروش خرد   بنازم بانشای مرزا قتیل